T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA BALKAN KONFERANSLARI

Figen Feriha AKMAN

Danışman

Doç.Dr. Bilgin ÇELİK

İZMİR – 2014

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2009800323

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Figen Feriha AKMAN
Tez Başlığı : İki Dünya Savaşı Arasında Balkan Konferansları

Savunma Tarihi : 21.03.2014
Danışmanı : Doç.Dr.Bilgin ÇELİK

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı	Üniversitesi	İmza
Doç.Dr.Bilgin ÇELİK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	.....
Doç.Dr.Nedim YALANSIZ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	.....
Yrd.Doç.Dr.Hanife KESKİN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	.....

Oybirliği (X)
Oy Çokluğu ( )

Figen Feriha AKMAN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "**İki Dünya Savaşı Arasında Balkan Konferansları**" başlıklı Tezi(X) / Projesi( ) kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **"İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA BALKAN KONFERANSLARI"** adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

……../…/…….

Figen Feriha AKMAN

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İki Dünya Savaşı Arasında Balkan Konferansları

Figen Feriha AKMAN

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı

Balkanlar bulunduğu stratejik konumu nedeniyle çağlar boyunca toplumların yerleşim alanı olmuştur. Beş yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinde yaşayan Balkan ulusları etnik ve kültürel yapılarını kaybetmeden yaşamıştır. Bu nedenle 1789 Fransız İhtilali'nin yaydığı fikirlerden çabuk etkilenerek Balkanlarda ulus devletlerin kurulmasını tetiklemişlerdir.

Bölge XIX. yüzyılda başta Avusturya-Macaristan ve Rusya arasında olmak üzere büyük güçler arasındaki rekabetin önemli merkezlerinden biri olmuştur. Balkan ulusları bölgelerini bu devletlerin mücadelesinden kurtarmak amacıyla aralarında ittifak kurma çalışmalarına başlamışlardır. Kurulmaya çalışılan bu ittifak çalışmalarındaki ilk somut adım Osmanlı İmparatorluğu'nu Balkanlardan atmak olmuştur. Balkan Savaşları'nın ardından Meriç Nehri Türkiye ile Balkanlar arasında sınır olarak çizilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı bölge olan Balkanlar, savaş sonunda yapılan antlaşmaların etkisiyle sorunlar yumağı ile baş başa kalmıştır. Lozan Antlaşması ile Misakı Milli sınırlarını çizen Türkiye dış politikasında barışçı bir yaklaşım izlemeyi tercih etmiştir. Bu doğrultuda Yunanistan ile Mübadele sorununu çözdüğü gibi Balkan Devletleriyle bir dizi dostluk antlaşmaları imzalamıştır.

Gelişmeler İki Dünya Savaşı arası dönemde Avrupa Barışı için en önemli adımlardan biri olarak nitelendirilen Balkan Misakı'na giden bir mekik diplomasisi trafiğine yol açmıştır. Balkanlarda konuşulmaya başlanan Balkan

Birliği konusunda en somut adımlar 1930-1933 yılları arasında gerçekleşen Balkan Konferansları olmuştur. Atina, İstanbul, Bükreş ve Selanik'te yapılan konferansların en önemli getirisi 1934'te yapılan Balkan Misakı olmuştur. Bulgaristan ve Arnavutluk'un Misaka katılmaması birliğin yumuşak karnı olmuştur.

1934-1940 yılları arasında Balkan Misakı'nın faaliyetlerini sürdürebilmek amacıyla Balkan Misakı Daimi Konseyi ve Ekonomi Konseyi oluşturulmuştur. Balkanlarda tek ses olma çabaları İkinci Dünya Savaşına kadar devam etmiştir. Ancak Almanya ve İtalya'nın Balkanlarda yayılması bölgenin en büyük birliklerinden Misakın sonunu getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Balkan Misakı, Balkan Konferansları, Balkan Savaşları, Balkan Birliği, Büyük Güçler, Mübadele Sorunu.

ABSTRACT

Master's Thesis

Balkan Conferences Between Two World Wars

Figen Feriha AKMAN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of History of

Turkish Republic History Program

The Balkans has been a settlement for communities throughout ages because of its strategic position. Balkan nations, which lived under the sovereignty of the Ottoman Empire for five hundred years, lived without losing their ethnic and cultural structures. That is why, they triggered the foundations of nation states in the Balkans by getting easily influenced by the ideas spread by 1789 French Revolution.

The region was one of the important centers of the competition among the super powers, primarily between Austria-Hungary and Russia in the 19th century. Balkan nations started the attempts to form an alliance among them so as to rescue their region from the struggle of these nations. The first concrete step in these attempts of alliance tried to be formed was to get the Ottoman Empire out of Balkans. The Balkans, the region to experience the World War I in the most intense way, was faced with a large number of problems because of the effects of the treaties made at the end of the war. Turkey, which drew the borders of National Pact via treaty of Lausanne, preferred to follow a peaceful approach in the foreign policy. From this point of view, Turkey signed a series of friendship treaties with Balkan States as it resolved the commutation problem with Greece.

The developments opened the way of shuttle diplomacy traffic heading for the Balkan agreement, regarded as one of the most important steps of European Peace in the period between two World Wars. The most concrete

steps concerning the Balkan Union started to be spoken in the Balkans were the Balkan conferences realized in 1930-1933. The most important benefit of the conferences made in Athens, Istanbul, Bucharest and Salonika was the Balkan Agreement carried out in 1934. The Bulgaria and Albania's not attending the agreement became the soft spot of the union.

In 1934-1940 Balkan Agreement Permanent Council and Economy Council were established in order to continue the activities of Balkan Agreement. The attempts to be the sole voice in the Balkans continued to the World War II. However, the spread of Germany and Italy over the Balkans put an end to the Agreement, which was one of the greatest unions of the region.

Keywords: Balkan Agreement, Balkan Conferences, Balkan Wars, Super Powers, Balkan Union, Commutation Problem.

İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA BALKAN KONFERANSLARI

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
EKLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E BALKANLAR	
1.1.BALKANLAR COĞRAFYASI	6
1.2.OSMANLI DÖNEMİ'NDE BALKANLAR	10
1.3.XIX. YÜZYILDA BALKANLAR VE MİLLİYETÇİLİK	13
1.3.1.Balkan Ulus Devletlerinin Ortaya Çıkması	13
1.3.2.Büyük Güçler ve Berlin Antlaşması	19
1.4.BALKAN İTTİFAKININ KÖKENLERİ VE SONUÇLARI	24
1.4.1.Balkanlarda Birlik Kurma Çalışmalarının Başlangıcı	24
1.4.2.Osmanlı Yönetimi'nin Balkan Birliğine Bakışı	27
1.4.3.Büyük Güçler ve Balkan Birliği	31
1.4.4. Balkan Birliği Fikrinin Meşrutiyet Dönemindeki Yansımaları	36
1.4.5. Balkan İttifakının Ortaya Çıkışı ve Balkan Savaşları	39
1.4.6. Birinci Dünya Savaşı ve Balkanlar	42
1.4.7.Birinci Dünya Savaşı Sonrası Barış Antlaşmaları ve Balkanlar	44
1.5.TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ	47

1.5.1.Cumhuriyetin İlk Yılları 47
1.5.2.Lozan Antlaşması ve Mübadele Sorunu 48
1.6.BALKANLARDA İŞBİRLİĞİNE YÖNELMENİN NEDENLERİ 50
1.6.1.Dünya Ekonomik Krizi 50
1.6.2.Mussolini İtalya'sının Etkisi 50
1.6.3.Türk Yunan Yakınlaşması. 52

İKİNCİ BÖLÜM
BALKAN KONFERANSLARI VE BALKAN MİSAKINA GİDEN SÜREÇ

2.1. BİRİNCİ BALKAN KONFERANSI 54
2.1.1. Konferansın Toplanma Süreci 54
2.1.2. Konferansın Toplanma Amacı 56
2.1.3. Konferansın Açılışı ve Gündemi 60
2.1.4. Konferans Sonunda Alınan ve Yayımlanan Kararlar 64
2.1.5. Konferansın Önemi 67
2.1.6. İkinci Balkan Konferansı Hazırlıkları ve Konferansa Kadar Devam Eden Gelişmeler 68
2.2. İKİNCİ BALKAN KONFERANSI 70
2.2.1. Konferansın Toplanma Süreci ve Yapılan Hazırlıklar 70
2.2.2. Konferansın Açılması 74
2.2.3. Konferans Gündemi ve Alınan Kararlar 75
2.2.3.1. Siyasi Yakınlaşma Komisyonu'nun ve İktisat Komisyonu 'nun Yaptığı Görüşmeler, Aldığı Kararlar 77
2.2.3.2. Haberleşme, Ulaşım Komisyonu'nun ve Sağlık, Sosyal Siyaset Komisyonu'nun Yaptığı Görüşmeler, Aldığı Kararlar 79
2.2.3.3. Kültürel Yakınlaşma Komisyonu'nun ve Kanunları Birleştirme Komisyonu'nun Yaptığı Görüşmeler, Aldığı Kararlar 82
2.2.4. Konferansın Ankara'daki Son Oturumu ve Dağılması 83
2.3. ÜÇÜNCÜ BALKAN KONFERANSI 85
2.3.1. Konferansın Toplanma Süreci 85

2.3.2.Birinci ve İkinci Balkan Konferanslarında Alınan Kararların Uygulanması 87
2.3.3. Üçüncü Balkan Konferansı İçin Son Hazırlıklar ve Konferansın Toplanması 89
2.3.4. Konferansın Açılması 90
2.3.5. Konferansın Gündemi ve Alınan Kararlar 91
2.3.6. Üçüncü Balkan Konferansı'nın Kapanışı ve Sonuçları 94
2.3.7. Üçüncü Balkan Konferansı Sonrası ve Dördüncü Balkan Konferansı Hazırlık Çalışmaları 96
2.4. DÖRDÜNCÜ BALKAN KONFERANSI 97
2.4.1. Konferansın Toplanma Süreci 97
2.4.2. Konferansın Açılması 100
2.4.3. Konferansın Gündemi ve Alınan Kararlar 102
2.4.4. Dördüncü Balkan Konferansı'nın Kapanış Oturumu 105
2.4.5. Konferansın Sonuç Bildirisi 106
2.4.6. Dördüncü Balkan Konferansı'nın Sonuçları 107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BALKAN MİSAKI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI, FAALİYETLERİ, ZAYIFLAMASI VE SONU

3.1. BALKAN MİSAKI'NIN İMZALANMASI 109
3.1.1. Balkan Misakı'nın İmzalanma Süreci 109
3.1.1.1. Balkan Misakı Öncesinde Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan Arasında İmzalanan Antlaşmalar 111
3.1.1.2. Balkan Misakı'nın Parafe Edilmesi 114
3.1.2. Balkan Misakı'nın İmzalanması 117
3.2. BALKAN MİSAKI'NIN ÖZELLİKLERİ 120
3.2.1.Balkan Misak'ının İçeriği 120
3.2.2. Balkan Misakı ve Ekleri 123
3.3. BALKAN MİSAKI'NIN FAALİYETLERİ 124

3.3.1. 1934 Yılı Faaliyetleri 124
3.3.1.1. Balkan Misakı Konseyi Toplantısı (Ankara Konferansı) 124
3.3.1.2.Yugoslavya Kralı Alexander'ın Suikasta Uğraması ve Balkan Misakı Daimî Konseyi'nin Belgrat Toplantısı 126
3.3.2. 1935 Yılı Faaliyetleri 127
3.3.2.1. Balkan Misakı Ekonomik Meclisi'nin Birinci Dönem Toplantısı (3-9 Ocak 1935) 127
3.3.2.2. Balkan Misakı Daimi Meclisi İkinci Dönem Toplantısı (10-13 Mayıs 1935) 130
3.3.3.1936 Yılı Faaliyetleri 132
3.3.3.1. Balkan Misakı Ekonomik Meclisi'nin İkinci Dönem Toplantısı (17-24 Ocak 1936) 132
3.3.3.2. Balkan Misakı Daimi Meclisi'nin Üçüncü Dönem Toplantısı (4-6 Mayıs 1936) 133
3.3.3.3. Balkan Misakı Daimi Deniz Komitesi Toplantısı (24Mayıs1936) 137
3.3.3.4. Birinci Balkan Basın Konferansı (1936) 138
3.3.3.5.Balkan Misakı Genelkurmay Başkanları Toplantısı (1936) 139
3.3.3.6. Balkan Misakı Devlet Bankaları Toplantısı (1936) 141
3.3.4. 1937 Yılı Faaliyetleri 142
3.3.4.1.Balkan Misakı Daimi Meclisi'nin Dördüncü Dönem Toplantısı (15-17 Şubat 1937) 142
3.3.4.2. İkinci Balkan Basın Konferansı (15-17 Şubat 1937) 145
3.3.4.3. Balkan Misakı Ekonomik Meclisi'nin Üçüncü Dönem Toplantısı (18-26 Mart 1937) 146
3.3.4.4. Balkan Misakı Daimi Deniz Komitesi Toplantısı (1937) 148
3.3.4.5.Akdeniz'in Güvenliği İçin Yapılan Nyon Konferansı ve Balkan Daimi Meclisi'nin Beşinci Dönem Toplantısı (1937) 148
3.3.4.6. Genelkurmay Başkanları Konferansı (28 Ekim 1937) 150
3.3.5.1938 Yılı Faaliyetleri 151
3.3.5.1. Balkan Misakı Daimi Meclisi Altıncı Dönem Toplantısı

(25-27 Şubat 1938) 151
3.3.5.2. Üçüncü Balkan Basın Konferansı (7-14 Nisan 1938) 154
3.3.5.3. Balkan Misakı Ekonomik Meclisi Altıncı Dönem Toplantısı (7-15Nisan 1938) 156
3.3.5.4. Balkan Misakı Devletleri İle Bulgaristan Arasında İmzalanan Selanik Anlaşması (31 Temmuz 1938) 157
3.3.6. 1939 Yılı Faaliyetleri 158
3.3.6.1. Balkan Misakı Daimî Konseyi Toplantısı (Bükreş Konferansı) (20-22 Şubat 1939) 158
3.3.6.2. Balkan Misakı Ekonomik Konseyi Toplantısı (17-27 Mayıs 1939) 159
3.4. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA BALKAN MİSAKI'NIN FAALİYETLERİ 160
3.4.1. Balkan Misakı Daimî Konseyi Toplantısı , Belgrat Konferansı (2-4 Şubat 1940) 160
3.4.1.1. Belgrat Konferansı Sonrasında Türk Dış Politikasındaki Değişim 164
3.4.2. Balkan Misakı'nın Zayıflama Nedenleri 165
3.4.3. Almanya'nın Balkanları İşgali ve Balkan Misakı'nın Sonu 167

SONUÇ 170
KAYNAKÇA 177
EKLER

KISALTMALAR

AAM	Atatürk Araştırma Merkezi
AAMD	Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
AİİTE	Atatürk İlkeleri İnkılap Tarihi Enstitüsü
A.K.D.T.Y.K	Atatürk Kültür ve Dil Tarih Yüksek Kurumu
Arhiva M.A.E.	Arhiva Ministerul Afacerilor Externe (Romanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi)
AT	Ayın Tarihi
ATASE	Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
B.C.A.	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz	Bakınız
Çev	Çeviren
Ed	Editör
İmp	İmparatorluğu
s	Sayfa
ss	Sayfadan sayfaya
O.B.İ.V.	Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclis
TBMMZC	Türkiye Büyük Millet Meclis Zabıt Ceridesi
TTK	Türk Tarih Kurumu
Yay. Haz	Yayına hazırlayan
YY	Yüzyıl

EKLER LİSTESİ

EK 1: Balkan Misakı Fransızca Orijinal Metni ek s.1
EK 2: Balkan Antlaşması Yasası ek s.4
EK 3: Balkan Misakı Ek Protokolü ek s.6
EK 4: Atatürk'ün İkinci Balkan Konferansı'nın Son Oturumunda 25 Ekim 1931 Tarihli Konuşması ek s.8
EK 5: Türkiye İle Yunanistan Arasında İmzalanan Samimi Antlaşma Misakı ek s.10
EK 6: Dördüncü Balkan Konferansı Sırasında Yayınlanan Beyanname ek s.12
EK 7: Balkan Konferansı Nedeniyle Çıkarılan Pullar ek s.14
EK 8: Balkan Misakı İçin Basılan Pullar ek s.15
EK 9: Nıcolae Tıtulescu Ve Tevfik Rüştü Aras, Ekim 1933 Tarihinde, Ankara'da Türkiye İle Romanya Arasında İmzalanan Dostluk, Saldırmazlık, Hakem Ve Uzlaşma Antlaşması İle Sonuçlanan Görüşme Öncesinde ek s.16
EK 10: Balkan Misakı İmzalanırken ek s.17
EK 11: Atatürk Balkan Misakı Temsilcileriyle ek s.18
EK 12: Balkan Misakının İmzalandığı Bina ek s.19
EK 13: Atatürk'ün Balkan Misakı Delegelerine Çankaya'da Verdiği Davet ek s.20
EK 14: Atatürk Balkan Misakı Delegeleriyle ek s.21

GİRİŞ

Balkanlar, Dünya'da stratejik açıdan önemli konuma sahip bir yarımadadır. İlkçağlardan günümüze çok farklı halklara, dinlere, kültürlere ev sahipliği yapmıştır. Balkanlarda yaşanan gelişmeler, hem nedenleri hem de sonuçları açısından çoğu zaman kendi coğrafyasının dışında önemli etkiler yaratmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın burada çıkan bir kurşundan sonra başlamış olması bunun önemli bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Bölgenin Doğu ile Batı arasında kalan farklı yapısı ise her zaman anlaşılmak istenmiş ve ilgi çekmiştir.

Balkanlar, ortak özellikler arz eden belli bir coğrafi alanda tanımlanan, kültürel çeşitliliği olan, çeşitli dinleri ve dilleri bünyesinde barındıran çok yönlü bir kimliğe sahiptir. Balkan coğrafyasında yaşayan toplulukların ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal yapıları yüzyıllar içinde büyük değişikliklerden geçerek bugünlere gelmiştir. Etnik gruplar açısından büyük çeşitlilik göstermekte olan bölge, Sırplar, Hırvatlar, Boşnaklar, Makedonlar, Romenler, Arnavutlar, Yunanlar ve Türkler gibi birçok etnik grubun kültürel özelliklerinin ya doğduğu ya da geliştiği ama birbirlerini derinden etkilediği çok açık olan bir bölgedir. Balkanlar'ı oluşturan bu etnik grupların alışkanlık ve geleneklerinin; yeme-içme, giyim-kuşam, müzik, mimari, din ve dil gibi kendilerine has görünen özelliklerinin tümü zamanla Balkan kimliğinin bir parçası hâline gelmiştir. Coğrafi sınırları konusunda bu kadar farklı yorumlara sahip olan bölgenin etnik açıdan karışıklığı ise aslında bir zenginliği olması gerekirken zamanla bölgenin "yumuşak karnı" olmuştur.

Balkanlar Avrupa ve Asya arasında geçiş alanı, milletler mozaiği, insanlar karışımı ve bu karışım içinde de kargaşalıklar meydanı olmuş bir coğrafyadır. Yüzyıllardır değişik yönlerden göç ederek gelen insanlar geldikleri bölgelerin kültür ve etnik yapılarını da bölgeye taşımışlar, bölge böylece milletler ve kültürler mozaiği konumuna gelmiştir. Konumu itibariyle milletleri cezbeden Balkan coğrafyası aynı zamanda bu topraklarda yaşayan kavimlerin dağınık yerleşmesi ile kültürel kaynaşmalarını, ortak kültür ve bilincini engellemiştir. Balkanlardaki dinsel yapı da kültürlere şekil verip siyasi ve ekonomik yapıyı da önemli ölçüde etkilemiştir.

Balkan Yarımadası'nın kendisine has coğrafi ve iklimsel özelliklerinin, bölgenin toplumsal ve siyasal yapılanmasında ana belirleyici etken olduğu

görülmektedir. Avrupa ile Asya arasında bir köprü görevi üstlenerek stratejik bir özelliğe sahip olan Balkanlar, İslam ve Hıristiyan dünyalarının birleştiği bir coğrafya olması açısından da dünya çapında çeşitli nitelikleri bünyesinde barındıran bir bölgedir. Balkanlarda Osmanlı'dan önce varlığını sürdürmüş olan Bulgarlar, Arnavutlar, Roma ve Bizans İmparatorlukları bulunmaktadır.

Bu tez çalışmasının amacı Balkanlarda hayata geçirilmek istenen "Balkan Misakının" en önemli aşamaları olan ve 1930-1933 yılları arasında Atina, İstanbul, Bükreş ve Selanik'te yapılan Balkan Konferanslarıdır. Balkan Misakının uzun süreli ve sağlam olmasını engelleyen önemli nedenlerden biri; Balkanları sarsan ve sürekli gerilim içinde tutan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın, Akdeniz ve Balkanlarda kendi jeopolitik amaçlarını korumak istemelerinden kaynaklanmaktadır. Büyük güçlerin politikalarına sahne olan yarımada, büyük güçlere rağmen birlik kurmanın ne kadar zor olduğunu göstermişlerdir. Balkan Misakı kuruluşunda ifade edilen ümitlerin aksine, askeri bir ittifaktan öteye, yani gerçek bir misaka gidememiştir. Bu birliğin oluşamamasında Misaka Bulgaristan ve Arnavutluk'un katılmaması açıkçası tüm devletleri kapsamaması misakın kısa ömürlü olmasında önemli ikinci neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Balkan Misakı bir Balkan anlayışını gerçekleştirip, bunun gerektirdiği temel örgütleri kurmuş bulunsaydı, Balkan Devletleri belki de savaşa parçalanarak girmezler ve savaştan sonra da aralarındaki uyuşmazlıkları şiddetlendirip düşmanlık haline getirmezlerdi.

Başarısız Balkan İttifakı deneyimi Balkan Devletleri'ne şu gerçeği öğretmiştir: Bölgede salt askeri temellere dayalı örgütlenmelerin uzun ömürlü olması mümkün olmamıştır. Özellikle de bu örgütlenmeler Balkan Devletleri'nin tümünü kapsamıyor, aksine bunlardan bazılarını hedef alıyorsa böyle oluşumların başarısız olacağı ortadaydı. Askeri nitelikleri ağır basan Balkan Misakının sonu Balkanlarda günümüze kadar sürecek olan birlik çabalarının uzun ömürlü olmamasının hemen hemen bütün nedenlerini içinde toplaması bakımından ilginç bulunmuştur.

Tez çalışmamda Konferanslardan bahsederken yapılan antlaşmalar, kurulan komisyonlar konunun açıklanması için arşivler çok önemlidir. Tezi hazırlarken Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri, Düstur ve TBMM Zabıt Cerideleri'nden, konumla ilgili arşivlerinin zenginliği açısından Ankara'daki Merkez Kütüphanesinden önemli destek aldım. Buradaki çalışmalarımın tezime önemli bir

katkısı olmuştur. Ayrıca Romanya Dışişleri Bakanlığı Arşivinden de yararlanma imkânı buldum. Balkan Misakına katılan devletlerden olan Romanya'nın kaynaklarından yararlanmak konferanslara, misaka ve dönemin gelişmelerini farklı bir bakış açısıyla görmemize etki edecektir. Bunlarla beraber konuyla ilgili kitaplardan, gazetelerden ve makalelerden de yararlandım.

Tezimi yazarken çok sık başvurduğum kaynaklar arasında 1973 yılında yayımlanan "Türk Dış Politikasında 50 yıl: Cumhuriyetin ilk 10 yılı ve Balkan Paktı (1923-1934)" adlı eser teze temel kaynak olma özelliği taşımaktadır. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin Dışişleri Bakanlığı arşivindeki belgelere dayanılarak hazırlanmış resmi bir yayındır. Tezimin önemli kaynakları arasında İsmail Soysal'ın "Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağıtları Cilt 1 ve 2", "Çağdaş Türk Diplomasisi:200 Yıllık Süreç" kitapları yer almaktadır. Sina Akşin ve Melek Fırat'ın birlikte hazırladığı "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar" ve İsmail Soysal'ın "Balkan Paktı (1934-1941)" adlı makaleleri de başvurulan önemli kaynaklar olmuştur. Ayrıca Mehmet Gönlübol ve Cem Sar'ın hazırlamış olduğu "Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası", Maria Todorova'nın "Balkanları Tahayyül Etmek", Georges Castellan "Balkanların Tarihi", Barbara Jelavich "Balkan Tarihi" kitaplarından da yararlandım. Rıfat Uçarol'un "Siyasi Tarih(1789-1994)" ve Fahir Armaoğlu'nun "Siyasi Tarih" yararlandığım diğer kaynaklar arasında yer almıştır.

Balkan Konferansları ve devamında gelen Balkan Misakı'nı anlatırken hem yerel hem de ulusal basından yararlanmak istedim. Ancak incelemeye çalıştığım dönemle ilgili ulusal basından yararlanmama rağmen, yerel basından yararlanmam maalesef çok zor oldu. Bu durumun nedeni ise gazetelerin yıpranmasından kaynaklanıyordu. Ulusal gazeteler bu konuda bana çok faydalı olmuştur. Cumhuriyet, Hâkimiyeti Milliye ve Milliyet başta olmak üzere ulusal gazetelerden yararlandım. Balkanlardaki gelişmeleri dış kaynaklardan da incelemek adına kitap ve makalelerin yanı sıra yine gazetelerden yararlandım. Böylece hem bölgenin uluslararası anlamda hem de yapılmaya çalışılan konferansların ve ittifakların nasıl gözüktüğünü daha geniş perspektiften görebilmeyi amaçladım.

Günümüze kadar Balkan Misakı ile ilgili dört tez çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalardan üçü Türk basınında Balkan Misakı ile ilgili yapılan yayınları içermektedir. Diğeri ise bu konuyu dış basın açısından incelemiştir. Bu çalışmalarda

genel olarak Balkan Devletlerinin ittifak arayışına ve Türkiye'nin bu ittifak arayışları içerisindeki rolüne değinilmektedir. Balkan Misakı'nın imzalanma süreci de bu çalışmalara konu olmuştur. Bu çalışmaların yanı sıra, Türkiye Cumhuriyeti'nin iki savaş arası dönemdeki Balkan politikaları ve Balkan devletleri ile ilişkilerine ilişkin yayınlarda bulunmaktadır. Bu yayınlarda kısmen de olsa Balkan Misakının imzalanma süreci ve Misakın içeriği verilmektedir. Diğer bir çalışma da, Balkan Konferansları sırasında Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkileri konu edinmektedir.

Balkan birliği XIX. yüzyıldan beri tartışılan bir konudur. Osmanlı İmparatorluğu kurulduğu yıllardan itibaren bir Balkan Devleti özelliklerine sahiptir. Beş asır boyunca da bölgede hâkimiyetini devam ettirmiştir. Balkanlar XIV. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun kontrolünde olmasına rağmen, birlik konusunda büyük güçler daha önce harekete geçmişlerdir. Bölgede birlik kurulması konusunda ilk kıvılcımları çıkartan ülke İngiltere olmuştur. Birlik konusunda XIX. yüzyılın ortalarından itibaren de Rusya ve Avusturya siyasi programlarını oluşturmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu ise bu konuda hayli geç kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti döneminde de bu konuda bilimsel çalışmalara rastlanmamaktadır. Ancak 1950'lerden sonra tekrar bölge konusunda incelemeler yapılmaya başlanmıştır.

Balkanlar konusunda ve burada kurulmak istenen birlik konusunda inceleme ve çalışmalar İkinci Dünya Savaşından sonra tekrar başlamıştır. Türkiye'nin bu konuda geriden gelmesinde ilgili kurumların az olması önemli bir etkendir. Bu konudaki eksiklik 1990'lı yılların başından itibaren Balkan sorunlarının artması ve ağırlaşması üzerine 1984 tarihinde İstanbul'da kurulmuş olan Türk-Arap İlişkileri Vakfı (TAİV), 1991 tarihinde aldığı kararla vakfın çalışma alanını genişletmiş ve adını Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV) olarak değiştirmiştir. Emekli büyükelçi İsmail Soysal'ın (1918-2008) uzun yıllar başında bulunduğu bu kurum boşluğu doldurmaya çalışmaktadır. Bunun yanı sıra Edirne'de bulunan Güneydoğu Avrupa Araştırma merkezinin de çalışmalarını belirtmek gerekir.

Geçmişi çok yeni olmasının yanı sıra bu konuda yapılacak çalışmalar öncülük edebilecek olan ve 2008 tarihinde Emekli Kurmay Albay Atilla Sandıklı'nın yaptığı "Bilgesam" (Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Kuruluş Merkezi) vardır. Aynı yıl

kurulan Başkanlığını Mehmet Hacısalihoğlu'nun yaptığı Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan ve Karadeniz Araştırma Merkezi'de çalışmalarda bulunmaktadır. Uluslararası anlamda çalışmalar yapan bu kuruluşlar konunun sürekli gündemde kalmasını ve incelenme sıklığını arttıracaktır.

Tezimi desteklemesi ve daha iyi incelenebilmesi amacıyla; son bölümde vermiş olduğum ekler bölümünde Balkan Misakı metni ve Konferansların basındaki yansımaları bulunmaktadır. Burada Balkan Misakı'nın orijinal metinlerinin fotokopisi ve ek metinleri, Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan antlaşmalar, Mustafa Kemal Atatürk'ün Balkan konferansındaki konuşması, Balkan konferansından sonra yayımlanan beyanname, konferanslar sırasında yapılan görüşmelerle ilgili görseller yer almaktadır. Araştırma konumun anlatılması ve anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışma, Balkan tarihinin en önemli gelişmelerinin başında sayılabilecek Balkan Misakı'nın temel taşlarını oluşturan Balkan Konferanslarını ve elbette ki Balkanların tarihçesini anlatması açısından katkı sağlayıcı, Balkanlara yönelik Türk toplumunda duyarlılığı arttırmaya katkıda bulunduğu sürece büyük ölçüde amacına ulaşmış olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM
OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E BALKANLAR

1.1. BALKANLAR COĞRAFYASI

Avrupa'nın güneydoğusunda bulunan Balkan Yarımadası; Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk, Romanya, Türkiye'nin Avrupa yakası ile Yugoslavya'nın dağılmasının ardından bağımsız devletler olarak ortaya çıkan Makedonya, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Karadağ'ı içine alan bir bölgedir. XXI. yüzyılın başlarında Sırbistan'ın özerk bir bölgesi olan Kosova da bağımsızlığını ilân etmiş; böylece bölgenin siyasî ve coğrafî haritası yeniden değişmiştir.[1]

Türkçe bir kelime olan ve "*sık ormanlarla kaplı dağlık bölge; sarp ve ormanlık dağ*[2]*, ağaçlarla kaplı dağlar silsilesi*" anlamına gelen Balkan kelimesi[3], üç tarafı denizle çevrili olan yarımadanın adıdır. Balkanları, Karadeniz ile Adriyatik Denizi arasındaki genellikle dağlık ve engebeli alanlar oluşturur.[4] Bazı uzmanlar "*Balkanlar*"ı bölge adı olarak kullanmaya devam ederken, bazıları "Güneydoğu Avrupa" terimini kullanmayı tercih etmektedir.[5] Bu tabir de art niyet olduğunu belirtenler, dilde tek kelimeyle karşılanacak isimler tercih edildiğini ve "*Balkans*" (Balkanlar) yerine "*South East Europe*" (Güney Doğu Avrupa), yani üç kelimelik ismin kullanılmasında ısrar edilmesinin, bölge dışı güçlerin bölgenin siyasi coğrafyasını genişletmeyi amaçladıklarını savunurlar.[6] Fiziksel coğrafya açısından Balkanların sınırları; kuzeyde Tuna'nın aşağı kesimleri ve Sava Irmağı, doğuda Karadeniz, güneydoğuda Ege Denizi, Marmara denizi, güneyde Akdeniz, güneybatıda İon Deniziyle çizilir. Bu sınırlar içindeki yüzölçümü yaklaşık 505.000

---

[1]Bilgehan A. Gökdağ, "Balkanlar: Etnik Karmaşanın Dilsel Boyutları", **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 32, Kış 2012,Ankara,(Etnik Karmaşanın Dilsel Boyutları), s.1.

[2]Ancak kelime, zaman içinde çok anlamlı hâle gelmiş ve özellikle XIX. yüzyılın sonlarında coğrafî anlamının yanı sıra siyasal yan anlamlar kazanmıştır. Gökdağ, Etnik Karmaşanın Dilsel Boyutları, s.2.

[3]Besim Darkot, "Balkan Maddesi", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 2, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul, 1965,(Balkan Maddesi) s.280. Georges Castellan, **Balkanların Tarihi**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1993,(Balkanların Tarihi), s.15. Maria Todorova, **Balkanları Tahayyül Etmek**, Çev: Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, **(**Balkanları Tahayyül Etmek), s.64.

[4]Muhsin Durucan, **Bir Sevdadır Balkanlar**, D Yayıncılık, İstanbul, 2009,(Bir Sevdadır),s.9.

[5]Halil Akman, **Paylaşılamayan Balkanlar**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul,2006, (Paylaşılamayan Balkanlar),ss.24-25.

[6]İlber Ortaylı, "Balkanlar", **Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu 15-16 Aralık 1998,** Harp Akademileri Komutanlığı, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul,1999, (Balkanlar),s.100.

kilometrekaredir. Siyasal coğrafya açısından bakıldığında ise Balkanlar; Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Turkiye'nin Avrupa'daki toprakları ve Yugoslavya ile Romanya'nın tümünü içine alır. Bu durumda yarımadanın yüzölçümü 788.685 kilometrekaredir.[7]

Coğrafi sınırını çizdiğimiz Balkanlar Avrupa ve Asya arasında bir '*köprü*' veya bir '*kavşak*', bir '*halk salatası*' veya '*karışım potası*', Avrupa'da bir '*barut fiçısı*' veya bir '*düello alanı*'[8] olarak nitelendiği gibi, "*etnolojik bir müze*"[9] görüntüsünü de vermektedir. Bu coğrafi sınır ekonomik, siyasal, hatta kültürel etkileri ile bir taraftan Tuna'nın kuzeyine, diğer taraftan Ege adalarına kadar uzanmaktadır.[10] Yarımada ile kuzeydeki Karpatları birbirinden ayıran büyük dağ silsileleri, Balkan halkları arasında sınır oluşturucu niteliktedir, bölgenin doğal bir merkezi yoktur.[11] Bölgenin bu kadar dağlık olması birçok yan etkiyi de beraberinde getirmiştir. Yarımadanın, bazı bölgeler arasında irtibatı zorlaştıracak kadar dağlık olması kültür, dil, din ve gelenekler üzerinde çok önemli etkilere sahip olmuştur. Çünkü dağların geçit vermemesi, beraberinde dışa kapalılığı getirmiştir. İletişime ve etkileşime imkân tanımamış; dolayısıyla da kültürlerin farklı biçimlerde gelişmesine yol açmıştır. Yine aynı sebeple bazı bölgelerde çok eski gelenekler, neredeyse hiç değiştirilmeden uzun yıllar devam ettirilebilmiştir.[12]

Balkanlar bölgesinin temel nehir sistemini Tuna nehri ile Tuna'ya dökülen Drava, Tisa, Sava, Morova, İsker, Seret ve Prut nehirleri oluşturmaktadır. Tuna tarih boyunca Balkanlar'ın ticaret ve seyahat merkezi olmasının yanı sıra, kayalıklarla kaplı ve seri akıntılarla dolu dar bir bölge olan Demirkapı'da geçiş için bir engel oluşturmuştur. Balkanlardaki diğer önemli nehirlerden olan Vardar, Struma ve Meriç ise Ege denizine akmaktadır.[13]

Stratejik açıdan Asya, Afrika ve Avrupa'nın kavşak noktasında bulunan Balkan Yarımadası, hem fetih açısından hem de diğer bölgelere uzanan bir geçit

---

[7]**Balkanların Dünü-Bugünü-Yarını**, Harp Akademileri Yayını, İstanbul, 1993, s. 1.
[8]Castellan, Balkanların Tarihi, s.15.
[9]William M. Sloane, **Bir Tarih Laboratuarı Balkanlar**, Çev: Sibel Özbudun, Süreç Yayınları, İstanbul, 1987, **(**Bir Tarih Laboratuarı**)**, s.10.
[10]Orhan Koloğlu, "Osmanlı Döneminde Balkanlar"**,Balkanlar**, Obiv Yayınları, İstanbul, 1993, (Osmanlı Döneminde Balkanlar),s.41.
[11]Tayfun Nasuhbeyoğlu, "Balkan Tarihine Genel Bir Bakış", **Balkan Tarihi**, Pusula Derneği Yayınları, İstanbul, Ekim 2008, (Balkan Tarihi), s.2.
[12]Gökdağ, Etnik Karmaşanın Dilsel Boyutları, s.2.
[13]Nasuhbeyoğlu, Balkan Tarihi, s.2.

olarak ilgi odağı olduğunu kanıtlamıştır.[14] Orta Avrupa ve Akdeniz'e uzanan bu kritik coğrafya Osmanlı Devleti zamanında, İngiltere, Rusya, Habsburg İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Almanya'nın çıkarlarının çatıştığı, Birinci Dünya Savaşı'nın çıktığı, İkinci Dünya Savaşında önemli rollerin oynandığı stratejik bir bölgedir.[15]

Balkanlarla ilgili yapılan değerlendirme bölgenin İlkçağlar'dan bu yana çok çeşitli kültürlere, dinlere ve toplumlara ev sahipliği yapıldığını göstermektedir. "*Balkanlar, İslam ve Hıristiyan dünyalarının birleştiği yerlerden biridir. Büyük İskender, dünya imparatorluğunu kurmak için Balkanlardan yola çıkarak Anadolu üzerinden Afrika ve Asya'ya geçmiştir. Romalılar, Akdeniz'den ve Balkanlar'dan Anadolu'ya geçerek Avrupa'da sağladıkları büyük güç birikimini aynı yoldan Asya kıtasına aktarmışlardır. İlerleyen çağlarda, Hıristiyanlık Boğazlar üzerinden Balkanlara ve oradan da Avrupa kıtasına yayıldığı gibi; İslamiyet'de Anadolu'dan, Boğazlar üzerinden Balkanlar'a yayılmıştır. Balkan ve Anadolu yarımadalarını birbirinden ayıran, fakat aynı zamanda bu iki yarımadayı birbirine bağlayan Türk boğazları, Trakya ile birlikte bütün Balkan Yarımadası'nı, Türkiye için, kritik bir ileri savunma bölgesi durumuna getirmişti*".[16]

Değişik iklim özellikleri, zengin tarım imkânları ve yeraltı zenginlikleri yarımadayı insanlar için çekici bir hale getirmiş[17]; fetih, göç, ticaret ve misyonerlik faaliyetleri[18] neticesinde Balkanlar'da etnik çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Balkanların yapısı gereği batı tarafı (Adriyatik kıyıları ve Mora) göçe ve kolay işgale kapalı olup,[19] buna karşılık, kuzeyden ve doğudan gelen istila ve göçlere açık coğrafi bir alandır. Özellikle; Avusturya ve Macaristan'a açılan Panonia Ovaları kuzeyde Balkanlar'a geniş bir giriş yolu açmaktadır. Bu nedenle Balkanlar, tarih boyunca birçok kavimlerin ve orduların istilalarına hedef olmuştur. İstilacılar, Boğazlar ve Trakya'dan; Güney Rusya ve aşağı Tuna vadisinden; Avusturya ve Macaristan'dan

[14]Barbara Jelavich, **Balkan Tarihi** Cilt: 1 (18.ve 19.yüzyıl) , Küre Yayınları, İstanbul, 2006,(18.ve 19.yüzyıl) , s.3.
[15] İhsan Gürkan, "Jeopolitik ve Stratejik Yönleri ile Balkanlar ve Türkiye-Geçmişin Işığında Geleceğe Bakış" **Balkanlar**, Obiv Yayınları, İstanbul, 1993, (Jeopolitik ve Stratejik),s.259.
[16]Gürkan, Jeopolitik ve Stratejik, s.260.
[17]Castellan, Balkanların Tarihi, ss.18-19.
[18]M. Sloane, Bir Tarih Laboratuarı, s.10.
[19]Koloğlu, Osmanlı Döneminde Balkanlar, s.43.

Balkanlara girmişlerdir.[20] Balkan Yarımadası'na çeşitli yönlerden kolayca girilebilmesi, etnik yapının karışık olmasını sağlamıştır. Yüzyıllar boyunca belirtilen yollardan Balkanlar'a giren toplumlar, Güney ve Orta Avrupa'nın yanı sıra Asya ve Yakın Doğu'nun etnik ve kültürel özelliklerini de bölgeye taşımışlar[21] ve yarımada'nın temelindeki insani yapıyı oluşturmuşlardır.[22] Yüzyıllar boyunca devam eden göçler neticesinde oluşan insani yapıyı ayrıştıran din ve dil farklılıklarıdır.

Bölgede konuşulan dil yapıları da etnik farklılıkta olduğu gibi çeşitlilik gösterir. Balkanların en eski toplumlarından olarak kabul edilen İlliryalılar, Latin kökenli diller grubundan olan Arnavutça'yı kullanmışlardır.[23] Arnavutça, Trakya, Latin, Slav ve Türk dillerinin karışımıdır. Yunanlılar ve Arnavutlar Hint-Avrupa dilini kullanmışlardır. Romenler (Ulah)'in kökenleri de, Hint-Avrupa, Dalya-Trakya bloğunda yer almasına rağmen Romalılaşmış ve Latinceden türeyen bir dili kullanmışlardır.[24]Aralarında dil birliği bulunan fakat dinsel bakımdan farklılık gösteren Güney Slavları (Sırplar, Hırvatlar, Slovenler, Karadağlılar, Bosna-Hersekliler) Balkan coğrafyasında önemli bir nüfusa sahip olmaktadır. Aslen Türk boylarından (Ogur) olup, Slavlar'ın ardından Balkanlar'a gelen Bulgarlar, çok geçmeden Hıristiyanlaşacak ve kendi dillerini bırakarak Slavca konuşmaya başlayacaklardır.

XIV. yüzyıldan beri Balkanlar'a yerleşen Osmanlı Türkleri İslamiyetle birlikte Türk kültürünü beş asır boyunca bölgeye yerleştirmişlerdir. Bununla birlikte 1492'de İspanya'dan sürülen Yahudi topluluklarının bir bölümü ve Avrupa'nın en kalabalık Çingene topluluğu da Balkanlardadır.[25] Bunlardan başka çok sayıda etnik gruplar küçük topluluklar halinde Balkan coğrafyasının değişik bölgelerinde yaşamaktadır. Bu insan mozaiği din hüviyeti bakımından olduğu gibi dini mezhepler açısından ve dil açısından çok karışık durumdadır.[26]

Üç büyük semavi dinin mevcut olduğu, 19 ırkın yaşadığı, 16 dilin konuşulduğu, 10 bağımsız ülkeden oluşan Balkan yarımadasında başlıca etnik gruplar; Arnavutlar, Yunanlılar, Bulgarlar, Güney Slavları, (Sırplar, Hırvatlar,

[20]Gürkan, Jeopolitik ve Stratejik, ss.261-262.
[21]**Balkanların Dünü-Bugünü-Yarını**, s.7.
[22]Castellan, Balkanların Tarihi, s.19.
[23]Gökdağ, Etnik Karmaşanın Dilsel Boyutları, s.9.
[24]Castellan, Balkanların Tarihi, s.20.
[25]Castellan, Balkanların Tarihi, s.21.
[26]Castellan, Balkanların Tarihi, s.22.

Slovenler, Karadağlılar ve Bosna Hersekliler) ve Türklerdir. Etnik yapı ve coğrafi şartların da etkisiyle sürekli savunma ve egemenlik dürtüsü getirmiştir. Bu etnik gruplarda görülen aşırı milliyetçilik ve büyük devlet olma özlemi, bu topraklarda yaşayan toplumların ortak özellikleri haline gelmiştir. Tarihte Roma ve Osmanlı haricinde bölgeye hükümranlığını geçirmiş büyük devlet olmaması, "Büyük Sırbistan", "Büyük Makedonya", "Büyük Arnavutluk", "Büyük Hırvatistan", "Büyük Bulgaristan", "Büyük Karadağ", "Büyük Yunanistan", "Büyük Yugoslavya" söylemlerini getirmiş ve milliyetçiliğin ağır basmasına yol açmıştır.[27]

1.2. OSMANLI DÖNEMİ'NDE BALKANLAR

Osmanlı Devleti'nden önce Balkanları da içine alan büyük medeniyetler kurulmuştur. Bugünkü Avrupa'nın da düşünsel temellerini oluşturan Yunan medeniyeti, Roma ve Bizans imparatorlukları bölgede uzun yıllar hüküm sürmüşlerdir. Sırp, Bulgar, Hırvat ve Boşnaklar ise değişik zamanlarda devletler kurmuşlardır. Balkanlarda kurulan bu devletler yüzölçümleri bakımından Balkan coğrafyasının dışına taşamamış ve kısa ömürlü olmuşlardır.[28]

Macarların, Arnavutların, Romenlerin, Yunanlıların ve Bizans İmparatorluğunun bu bölgede kurdukları uygarlıklar Balkanların siyasi yapısının oluşumunu sağlamıştır. Slavların Ortaçağda Tuna nehrini aşarak Balkanlara girmesi ve yerleşmesiyle de Bulgar, Hırvat, Sırp ve Sloven Ortaçağ devletlerinin temelleri atılmıştır. Genel tabloya bakılırsa Balkanlar üzerine Osmanlı fetihleri başladığında bölgede istikrarsız bir Bizans, Bulgar, Sırp ve Macar Devletleri bulunmaktaydı. Bugünkü modern devletlerin temelleriyse XIV. yüzyılda atılmıştır.[29]XIV. yüzyıl sonuna gelindiğinde modern Balkan devletlerinin temelleri atılmış bulunuyordu ki, bu dönemde bu modern devletlerin her birinin bir karşılığı mevcuttu: Eflak, Boğdan ve Erdel'de Romanya; Ortaçağ imparatorluklarından Bulgaristan; Sırp, Hırvat ve Boşnak krallıklarında Yugoslavya; İllirya'da Arnavutluk; Bizans İmparatorluğunda ise Yunanistan.[30]

[27]Akman, Paylaşılamayan Balkanlar, s.33.
[28]Nasuhbeyoğlu, Balkan Tarihi, s.4.
[29]Jelavich, 18.ve 19.yüzyıl, s.14.
[30]Jelavich, 18.ve 19.yüzyıl, s.28.

Balkanlar XIV. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmeye başlamış ve bu durum yaklaşık olarak 500 yıl sürmüştür. Osmanlı protokol düzeninde öncelikli bir konuma sahip olan Balkanlar (Rumeli), devşirme sisteminin etkisiyle Osmanlı yönetimine önemli asker ve sivil yöneticiler vermiştir. Bunun yanı sıra ekonomik anlamda da imparatorluğa katkısı ön plandadır. Üretim açısından verimli olan Balkanlar, merkeze verilen vergi miktarı açısından da özel bir konuma sahiptir. Balkanlar bu anlamda Osmanlı Devleti'nin can damarıydı. XIX. yüzyılın başından itibaren ise sorun kaynağı olmaya başlamıştır. Balkanlarda meydana gelen iç gelişmeler ve bu gelişmelerin dış etkileri Osmanlı merkezi açısından giderek içinden çıkılmaz bir hal almıştır.[31] Osmanlı İmparatorluğu'nun yaklaşık 500 yıl sürmüş olan Balkan hâkimiyeti üç döneme ayrılırdı: Balkanlar'da ilerleyiş ve hâkimiyetin sağlanması dönemi (1354 - 1683); hâkimiyetin zayıflaması ve gerileyiş dönemi (1683 - 1821); hâkimiyetin yıkılışı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan topraklarından çekilmesi dönemi (1821 - 1913).[32]

Balkanlardaki Osmanlı'nın çok hızlı yayılışını anlamak için XIII. yüzyılda Balkanların genel durumunu bilmek gerekir. Bizans, taht kavgalarıyla meşgul ve güçsüz, Bulgar devleti ise üç parçaya ayrılmış, güçlü Sırp çarı Stephan Duşan ölmüş ve kurduğu imparatorluk küçük devletlerce parçalanmış vaziyetteydi. Bu küçük devletler ve hanedanlar rakiplerine karşı dışarıdan güçlü kim varsa yardıma çağırma peşindeydiler. Şüphesiz en güçlü kuvvet de Osmanlı Devleti olduğuna göre Osmanlıdan medet umuluyordu. Bu diplomasi, fetihlerde önemli rol oynamıştı.[33]Osmanlılar'ın Balkanlar'da ilerleyişi XV. yüzyılın ortalarından itibaren hızlandı.

Osmanlı Devleti'nin fetih politikası açısından Balkanlar çok önemlidir. XVI. yüzyılın ilk yarısına kadar Osmanlı Devleti'nin Anadolu toprakları ile Balkan topraklarının yüzölçümü neredeyse eşit durumdadır. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Balkanlar'daki Osmanlı düzeninde çok önemli sorunlar baş göstermeye, bölge de Avusturya ve Rusya arasındaki siyasi ve askerî mücadelelerin alanı haline

[31]Bilgin Çelik, "Jön Türk Devrimi ve Balkanlar, Bölgenin Devrime ve Devrim sonrası Siyasi Gelişmelere Etkileri", **Bilgi ve Bellek**, Sayı:8, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, Yaz 2007, (Jön Türk Devrimi), s.99.
[32]Caner Sancaktar, "Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti Ve Siyasal Mirası", **Yakındoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Ed: Aydın Balyer, Yüksel Gündüz, Cilt:5, Sayı:2, Kıbrıs, 2008 Ekim, (Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti), s.3.
[33]Akman, Paylaşılamayan Balkanlar, ss.48-49.

gelmeye başladı. Savaş şartları altında düzen ve asayişin bozulması sıradan insanların hayatında çok önemli sıkıntıları da beraberinde getirdi. Birbirini takip eden savaşların finansmanına bir çözüm olarak arttırılan vergiler hayatı ciddi bir şekilde zorlaştırırken, klasik dönem toprak düzeni de bozulmaya başladı. II. Viyana Kuşatması'nın başarısızlığa uğraması ve ardından gelen büyük kayıplar Osmanlının bölgede yerleştirdiği sistem üzerinde kalıcı tahribatlara sebep oldu. 1699 Karlofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti çok büyük toprak kayıpları yaşamasının yanında artık Avrupa için bir tehdit olmaktan çıkmıştır. Osmanlı siyasi coğrafyasındaki daralma sadece siyasi sonuçlar doğurmakla kalmadı.1699'da yapılan Karlofça antlaşmasından sonra Müslüman unsurlar Balkanlar'ın daha iç bölgelerine göç etmek zorunda kaldılar. Bu gelişme, Müslümanların göç ettikleri yerlerdeki Hristiyan reaya ile aralarında imparatorluğun tasfiyesine kadar devam edecek mücadele ve gerilimlere zemin hazırladı. Özellikle askerî unsurların Hristiyan reaya üzerindeki baskıları Balkanlar'daki birçok isyanın çıkmasının temel sebebi olmuştur.[34] Çağdaşlaşma sürecinde Balkanlı topluluklarını kıskacına alan milliyetçilik akımları Balkanların siyasal haritasını değiştirdi. Bu değişim, Balkan milliyetçiliğinin doğal seyri içinde önemli bir aşamaydı. "Pax Ottomana"[35] ise, paradoksal bir biçimde Balkan milliyetçiliğine katkı yapmıştır. Bir taraftan kültürel çoğulculuk ve siyasal birliktelik anlayışı içinde Balkan topluluklarının barış içinde varlıklarını sürdürmelerine hizmet ederken, diğer taraftan da modernite süreci içinde onların ulusal bilinçlenmelerine imkân veren ortamı da sağlamıştır. [36]

Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'ı etkilemiş olan önemli siyasal kurumsallaşması "Millet Sistemi"dir. Bu sistem, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki hâkimiyetinin temel kurumlarından birisi olarak uygulandı. Balkanlar'ın dinsel ve siyasal yapısını derinden etkiledi ve bu etkiler, bağımsız Balkan devletlerinin kurulmasından sonra da devam etti.[37] XVI. yüzyıldan sonra Osmanlı Devleti'ne ait Avrupa topraklarında

[34]Ayşe Kayapınar, "Geçmişten Günümüze Balkanlar" **Balkanlarda Siyaset**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012,(Geçmişten Günümüze), s.72.
[35]Osmanlı Barışı (Pax Ottomana) tarihteki Roma barışı (Pax Romana) nın son modelini; Osmanlı tarihçilerinin Batılı meslekdaşlarına Osmanlı düzenine tabî milletlerin bu idare altındaki uyumunu izah etmek için kullandıkları bir deyimdir. İlber Ortaylı, **Osmanlı Barışı**, Da Yayıncılık, İstanbul,2004, (Osmanlı Barışı),s.1.
[36]Fahri Yetim, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Döneminde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi,** Sayı: 25,Konya, 2011,(Balkan Milliyetçiliği),s.291.
[37]Caner Sancaktar, Balkanlar'da Osmanlı Hâkimiyeti, s.11

çoğunluğu Ortodoks Hıristiyanlar oluşturuyordu. Bu durum, millet sisteminin uygulanmasını zorunlu kıldı. Georges Castellan'a göre; Osmanlı Devleti'nde millet, "*ahlaki ve dini temellere dayanan ancak imparatorluk yasalarına da ters düşmeyen hiyerarşik önderlerinin sorumluluğu altında kendi kendini yöneten ve Osmanlı iktidarı tarafından tanınan dini bir topluluktur."*[38] Her millete, kendisini yönetebilmesi ve problemlerini çözebilmesi için okullar, hastaneler, mahkemeler, yurtlar, vakıflar kurma ve bunları işletme hakkı ve imkânı verildi.[39]Bu uygulamalar Osmanlı Devleti'ne Balkanlarda uzun yıllar hâkimiyet imkânı sağlarken XIX. yüzyıldan sonra devletin çözülmesinde etkili olacaktır.

Balkanlar, Osmanlı Devleti'nin bölgedeki egemenliğinin zamanla azalmaya başladığı XIX. yüzyıldan günümüze kadar çok sayıda devletin hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmıştır. Bölgeyi işgal eden dış güçlerin neredeyse tamamı bölgedeki bazı halkları kendi müttefikleri olarak görmüşler, bazılarını da düşman kabul etmişlerdir. Bu durum, Balkanlarda birçok devletin politik çıkarlarının çatıştığı bir bölge olmasına neden olmuştur.

1.3. XIX. YÜZYILDA BALKANLAR VE MİLLİYETÇİLİK

1.3.1. Balkan Ulus Devletlerinin Ortaya Çıkması

Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen yaklaşık bir yüzyıllık süreç genel olarak modern uluslararası ilişkilerin düzenlendiği dönem olarak kabul edilir. 1815 Viyana Kongresi ile oluşturulan Avrupa devletleri arasındaki denge, bu dönemde ulusçuluk akımının Avrupa merkezinden çevre bölgelere yayılmasına katkıda bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin topraklarının bulunduğu Balkanlar bölgesinde de yayılma alanı bulan ulusçuluk akımı, bu bölgenin siyasi, sosyal, ekonomik, tarihsel ve kültürel özellikleriyle nitelik değiştirmeye başlamıştır.[40]

1789 Fransız İhtilali Yeniçağı başlatmasının yanı sıra Avrupa'yı, Balkanları ve Ortadoğu başta olmak üzere Dünya'nın pek çok bölgesini etkilemiştir. İhtilal'in

[38]Castellan, Balkanların Tarihi, s.120.
[39]Castellan, Balkanların Tarihi, s.120.
[40]Muzaffer Özdağ, **Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiği Üzerine**, Asam Yayınları, Ankara, 2001, **(**Türkiye ve Türk Dünyası), s.335.

getirdiği milliyetçilik akımı Avrupa'yı ve Balkanları farklı yönlerden etkilemiştir. Bu durumun temel nedenleri arasında ekonomik yapının, dilin ve dinin farklı olması yatmaktadır. XIX. yüzyıl sonlarından itibaren Batı ve Orta Avrupa'da ulusçuluk akımının gelişimini etkileyen unsurların en önemlileri; Sanayi devrimine bağlı gelişmeler, kent nüfusunun artışı ve etkin olmasıdır. Bunların yanı sıra işçi örgütlerinin büyümesi ve bunların siyasi bilincinin gelişmesi, zorunlu eğitimin başlaması gibi unsurlar da bulunmaktadır. Bu süreçteki değişimler, Balkanlarda birebir yaşanmamış olsa da, hem Avrupa'daki sonuçları hem de Balkanlara uyarlama çabaları açısından Balkanlarda yaşanan ulusalcı hareketlerde ve gelişmelerde etkili olmuştur.[41]

XIX. yüzyıl Balkanlar için "ulusçuluk çağı" olarak nitelendirilmektedir. Ancak ulusçuluk akımı Balkanlarda, çıktığı bölgeden, yani Batı Avrupa'dan farklı nitelik kazanmıştır. Balkanlarda yaşanan milliyetçiliğin öncelikle önem verdiği; Balkan toplumları arasındaki etnik köken birliği iken Batı Avrupa'daki milliyetçilikte [42] bu konu öncelikli değildir. Balkanlar bölgesinde etnik köken, din, mezhep, dil çeşitliliği Batı Avrupa'yla kıyaslandığında daha fazladır. Ekonomik, siyasi, kültürel birikimi Batı Avrupa ile eşdeğer olmadığı için ulusçuluğun dayandırıldığı temel değerlerin, ellerinde olan özellikler arasından seçilmesi gerekmiştir. Bu nedenle ekonomik temellerden ziyade kültürel özellikler daha baskın olmuştur.[43] Batı Avrupa'da siyasi ve ekonomik gücün işbirliğiyle güçlenen ve siyasi bir oluşum olarak yükselen ulusçuluk akımı, Doğu Avrupa'da Batı'dan daha geç etkinlik alanı bulmuştur. Ayrıca Doğu Avrupa'da olduğu gibi özellikle Balkanlar'da Batı'dakinden farklı olarak, mevcut devlet sınırları ile yükselen ulusalcılığın sınırları örtüşmüyordu.[44] Balkanlardaki ulusalcı hareketlerin savunucuları yaşadıkları merkezi coğrafyanın ötesinde de kendilerinden olan insanların yaşadığını ve mevcut yönetimin geçmişte kendilerine ait olan bu toprakları ellerinden aldıklarını düşünüyorlardı. Büyük Yunanistan, Büyük Bulgaristan ve Büyük Sırbistan kurmaya

[41]Meltem Begüm Saatçi, "Balkan Ulusçuluklarına Dair Bir Değerlendirme: Farklı Uluslar Farklı Usûller", **Karadeniz Araştırmaları Dergisi,** Cilt: 6, Sayı: 23, Güz 2009,(Balkan Ulusçulukları), s.18.
[42]Victor Roudometof, **Collective Memory, National Identity and Ethnic Conflict: Greece, Bulgaria and the Macedonian Question**, Praeger, Greenwood Yayın Grubu, 2002, ss.17-18.
[43]Ernest Gellner, **Language and Solitude: Wittgenstein, Malinowski and the Habsburg Dilemma**, New York, 1998, s.23.
[44]Hans Kohn, "Western and Eastern Nationalities", **Nationalism**, Derleyen: John Hutchinson, Anthony D. Smith, Oxford University Press, Oxford, 1994, s. 164.

yönelik gelişmelerde olduğu gibi "Büyük" devletlerini kurma örnekleri bu nedenle yaşanmıştır. Balkanlarda ulusalcılık akımları Batı Avrupa'dan farklı olarak, mevcut devlet yönetimine karşı, onunla çatışarak ve yeni bir devlet kurmak amacını güderek gelişti.[45] Genel olarak XIX. yüzyıl Balkan coğrafyası, yeni, küçük ve ulusal devletler kurulma aşamasında ya Osmanlı Devleti veya Avusturya-Macaristan İmparatorluğu egemenliği altındaydı. Dolayısıyla mevcut yönetimden kasıt ya Osmanlı yönetimi veya Habsburg yönetimi idi.[46]

Osmanlı Devletinde milliyetçilik akımının etkisiyle çıkan ayaklanmaların temelinde yatan milletler sorunu vardır. Osmanlı Devleti'nde milletler sorununun ortaya çıkması XVIII. yüzyılın sonlarına kadar gitmektedir. Bununla birlikte bu sorunun sürekli bir hal alması Tanzimat dönemi (1839-1876) içinde olmuştur. Milletler sorununun ortaya çıkması, kuşkusuz salt dış etkenlerin sonucu değildir. Özellikle Tanzimat döneminde gerçekleştirilen toplumsal eşitliği sağlamaya dönük düzenlemeler, doğrudan ve dolaylı yönden bu sorunun gündeme gelmesine yol açmıştır. Geleneksel Osmanlı devlet sistemi içinde, millet adı altında cemaatsel topluluklar şeklinde temsil edilen gayrimüslim unsurlar; özgürlük, eşitlik, milliyet, adalet gibi modern değerlerin yanı sıra, kendilerini emperyalist çıkarları doğrultusunda destekleyen Büyük Güçler'in de etkisiyle siyasal yönden bilinçlenerek, XIX. yüzyılda ayrılıkçı hareketlere yönelmişlerdir. Batı Avrupa'da ulusçuluk akımında etkili olan dinin ulusallaştırılması Balkanlarda XIX. yüzyılda uygulanmaya başlanmıştır. [47] Osmanlı Devleti'ndeki millet sisteminin, kendilerine dindaşları üzerinde sağladığı güç nedeniyle ulusal ayaklanmalara şiddetle karşı çıkmış olan gayri müslimlerin dini yöneticileri, Tanzimat Fermanı'nın getirdiği millet sistemini demokratikleştirici reform çabaları sonucu otoritelerini yitirmeye başlayınca ayaklanmaları desteklediler. [48] Tanzimat Fermanıyla Osmanlı yönetimi kanun önünde Müslüman-Gayrimüslim ayrımını ortadan kaldırırken, aynı zamanda

[45]Saatçi, Balkan Ulusçulukları, s.16.
[46]Saatçi, Balkan Ulusçulukları, ss.15-16.
[47]İngiltere Kralı VIII. Henry'nin eşinden boşanabilmek amacıyla temeldeyse İngiltere'nin vergi yoluyla gelir kaybına uğramamak amacıyla kendi kilisesini kurması da bu çerçevede değerlendirilebilecek bir örnektir. Saatçi, Balkan Ulusçulukları, s.16.
[48]Stanford Shaw, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Azınlıklar Sorunu", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 4, İstanbul, 1985, (Azınlıklar Sorunu), s.1005.

Gayrimüslimleri de kendi içlerinde eşit konuma getirmiş oluyordu.[49] Milletler sorununun ortaya çıkışında Islahat Fermanı (1856) ile azınlık haklarıyla yapılan düzenlemeler de hiç kuşkusuz önemli rol oynamıştır. Gayrimüslim haklarını yeniden düzenleyerek Batılı devletlerin kontrolüne veren Islahat Fermanı, daha sonraki dönemde azınlıkları, dolayısıyla Büyük Güçleri tatmin etmemiştir. İngiltere ve Fransa Islahat Fermanı'nın tam anlamıyla hayata geçirilmesi durumunda sorunun çözüme kavuşacağı şeklinde bir yaklaşımı benimserken Rusya bunun mümkün olmayacağının tecrübeyle sabit olduğunu iddia ederek, azınlıklara ileride bağımsızlığa götürecek muhtariyet haklarının verilmesini ve bunun büyük devletlerin garantisi altına alınmasını istemektedir.[50]

Tarihlerin, dillerin, geleneklerin hatta kimi yerde dinsel yapıların iç içe geçtiği etnik toplulukların birbirinden belirgin yoğunluklar halinde ayrılmadığı Balkan coğrafyasında; doğal yapıda ayrımlar icat etme ve sınırları doğal kabul edilen sınırlarla örtüştürme çabası, Balkan milliyetçiliğinin kendi türü içinde bile aşırı uç teşkil etmesine yol açmıştır.[51] Balkan halklarının kabilevî yapısı, etnik bağların canlılığı ve XIX. yüzyılda bu bölgenin dış güçlerin çekim alanına girmesiyle çatışan menfaatler sonucunda Balkanlar, adeta etnik ayrımcılık için eşsiz bir bölge durumuna gelmiştir. Coğrafi şartların belirlediği doğal kapalılık, birbirlerine bitişik yaşamalarına rağmen, kültürel açıdan birbirlerine uzak, hatta birbirlerine düşman halklar yaratmıştır.

Balkanlardaki ulusalcı hareketler ve Osmanlı Devleti'nin dağılması birbirini etkileyen gelişmelerdir. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına yakın olan yıllarda giderek etkisini hissettiren yönetim bozukluğu, politik düzensizlik, artan enflasyon, ağır vergiler, baskı ve şiddet Osmanlı Balkanlarında etnik temelli ulusçuluğa daha fazla olanak tanımıştır.[52] Balkanlardaki ulusçuluğu etkileyen dış etkenlerde vardır. Özellikle İngiltere başta olmak üzere Avrupalı endüstrileşmiş devletlerin Osmanlı ekonomisi ve dolayısıyla devleti üzerindeki sömürgeci etkisi aslında yalnızca

[49]Murat Belge, "Tarih Boyunca Fener Patrikhanesi" **Birikim Dergisi**, İstanbul, Mart-Nisan 1995, ss. 71-72.
[50]Cevdet Küçük "Osmanlılarda Millet Sistemi ve Tanzimat", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,** Cilt:4, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s.1021.
[51]Saatçi, Balkan Ulusçulukları, s.19.
[52]Ersin Kalaycıoğlu, "Balkanlar'da Milliyetçilik ve Siyasal Yaşam:1919-1939", **İki Dünya Savaşı Arasında Avrupa Ve Balkanlar (Murat Sarıca Anısına Sempozyum),** Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul,1994,s.52.

ekonomik boyutu olan bir unsur değildir.[53] Balkanlarda yaşanan ulusalcı gelişmelerin, Avrupalı endüstrileşmiş sömürgeci devletlerin bölgeyi denetiminde kolaylaştırıcı bir unsur olma özelliği de vardı. Balkan halkları, gücünü ve denetimini yitiren Osmanlı Devleti'ne karşılık, yüzlerce yıldır dolaylı yoldan canlı tuttukları kimliklerinin farkındalığı ile kendilerine yeni bir siyasi var olma seçeneği ararken,[54] Batı Avrupa'nın da etkisiyle ulusalcılığı tercih etmişlerdir.[55] Bu durumun oluşmasında Osmanlı yönetiminin iki türlü katkısı olmuştur. Öncelikle uyguladığı millet sistemi[56] gereği halkların kültürel değerlerinin canlı kalmasına, dolayısıyla farkındalıklarının devam etmesine neden olmuştur. İkinci olarak Osmanlı Devleti dağılma ve çözülme döneminde Büyük Devletler karşısında izlediği denge politikası gibi ulusal istekleri olan Balkan halkları karşısında da aynı mantıkla bir denge politikası izlemiştir.[57]

Yaklaşık 500 yıl Osmanlı egemenliğinde yaşayan ve Balkanlarda uygulanan millet sistemiyle milli benliklerini kaybetmeyen toplumlardan biri olan Sırplar, miliyetçilik akımının etkisiyle ayaklanan ilk ulustur. XIX. yüzyılın başlarında Sırpların ardından Yunanlılar ayaklanmıştır.1829 Edirne Antlaşmasıyla bağımsızlığını alan ilk Balkan ulusu Yunanlılar olmasına karşın, bu antlaşmayla Sırplarda özerklik alan ilk Balkan ulusu olacaktır. Balkanlarda gerçek anlamda parçalanma ve yeni ulus devletlerin kurulmasına neden olan en önemi gelişme ise 1878 Berlin Antlaşması olacaktır. Sırbistan, Karadağ ve Romanya bu antlaşma ile Osmanlıdan kopan diğer Balkanlılar olacaktır. Meşrutiyetin ikinci kere ilanıyla oluşan kargaşa ortamında bağımsızlığını ilan eden devlet ise Bulgaristan olacaktır. I.Balkan Savaşı sırasında ise Osmanlıya bağlı olan son Balkan devleti Arnavutluk da kopacaktır. Böylece Balkanlarda ulus devletlerin ilk aşaması tamamlanmış olacaktır.

Osmanlı Devletinde en kısa sürede ve aşamasız bir şekilde bağımsız olan Yunan ulusal hareketini destekleyen ilgili Avrupa devletlerinin de desteğiyle

---

[53]Fikret Adanır, Süraiya Faroqhi, **Osmanlılar ve Balkanlar: Historiyografi Bir Tartışma**, Çev. Beril İdemen, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 21.

[54]Dennis P. Hupchick, **The Balkans, Palgrave Macmillan**, New York, 2001, s. 204-205.

[55]Marıa Todorova, "Balkanlarda Osmanlı Mirası", **İmparatorluk Mirası Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası**, Derleyen: L. Carl Bown, İletişim yayınları, İstanbul, 2000, s. 362.

[56]İlber Ortaylı, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", **Türkler,** Cilt:10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 219.

[57]İlber Ortaylı, "Balkan Milliyetçiliği", **Türkiye Günlüğü,** Sayı: 36, Ankara, Eylül-Ekim 1995, s. 7.

zamanla sınırlarını genişleten Yunanistan[58] diğer Balkan ulusal hareketlerindeki gibi bir büyük ülke kurma idealine sahipti. Ancak Büyük Yunanistan ideali tarihi dayanaklarını Büyük Sırbistan veya Büyük Bulgaristan ideallerinden daha eskiye ve daha geniş bir alana dayandırdığı için diğerlerinden farklıydı.

Balkan milliyetçiliğinin başlangıcını yalnızca Fransız İhtilali sonrasına ve onun etkilerine bağlamak veya Balkanlardaki milliyetçi hareketi bütünüyle Rusya'nın bir kışkırtması olarak görmek gelişmeleri tek bir perspektiften görmemize neden olabilir. Balkan milliyetçiliğinin tarihsel bir süreç içinde oluştuğunu görmezden gelmek doğru olmaz.[59] Bununla beraber Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemine girdiğinde Büyük Güçler içinde özellikle Rusya'nın bu konuda bir ölçüde belirleyici etkisi olduğunu söylemek mümkündür. "Pax Ottomana" (Osmanlı Barışı) vurgusu ve özellikle Türk tarihçiliğinde sıkça rastlanan algılamalara göre Balkan milliyetçiliğinde Büyük Güçler'in emperyalist politikaları temel etken olarak görülür. Ancak bağımsız rejimlerin kurulmasıyla Balkan devletleri, Doğulu ya da Osmanlı hayat tarzından Avrupa modelli hayat tarzına büyük bir geçiş yaptı. Esasen bu durum ilk aşamada ulusal hayatın üst seviyeleri için söz konusu iken zamanla genele yayılmıştır. Balkan liderlerinin tümü Avrupa'yı tanıyorlardı. Bu liderlerden bazıları çok seyahat etmiş, bazıları da yurt dışında eğitim görmüştü. Batı'nın sadece ideolojisini ve siyasi kurumlarını değil, usullerini de benimsiyorlardı. Bu tutuma göre, eski hayat tarzlarına yönelik büyük bir küçümseme eşlik ediyordu; bu hayat tarzları "Doğulu", geri kalmış ve medeniyetsiz olarak görülüyordu.[60] Bu değişim, Balkan milliyetçiliğinin doğal akışı içinde önemli bir aşamaydı. Bir taraftan kültürel çoğulculuk ve siyasal birliktelik anlayışı içinde Balkan topluluklarının barış içinde varlıklarını sürdürmelerine hizmet ederken, diğer taraftan da modernleşme süreci içinde onların ulusal bilinçlenmelerine imkân veren ortamı da sağlamıştır.

[58]Zeki Arıkan, "1821 Ayvalık İsyanı", **Belleten**, Cilt:52, Ankara, Ağustos 1988, s.203.
[59] Fahri Yetim, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Döneminde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler" **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi,** Cilt:25, Aydın,2011,(Balkan Milliyetçiliği), s.291.
[60]Barbara Jelavıch, **Balkan Tarihi**, Cilt:2 (20.yüzyıl), Küre Yayınları, İstanbul, 2006, (20.yüzyıl), s.47.

1.3.2.Büyük Güçler ve Berlin Antlaşması

XIX. yüzyılın ikinci yarısında özellikle 1870'lerden itibaren dünya, yeni bir emperyalizm çağına giriyordu. Bu dönemin değişen temel iki öğesi bulunuyordu.[61] Bunlardan bir tanesi İngiltere'nin Avrupa ve dünyada artık mutlak tek güç olmaktan çıkmış olmasıdır. İkinci önemli öğe ise; kapitalizmin tekelci üretim aşamasına ulaşması ve finansal kapitalizm olgusunun gündeme gelmesiydi. Bundan sonra kapitalizm sorunları uluslararası örgütlenmeler yoluyla çözümlenecek, gelişen sanayi içinde kapitalist merkez için yeni pazarlar bulmak zorunda kalacaktı.

XIX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Avustralya ve Afrika dâhil dünya tümüyle sömürgeci devletler tarafından paylaşılmıştı. XX. yüzyıla gelindiğinde ise, paylaşım konusunda sona gelinmiş, yeni sömürge bulma imkânı kalmamıştı.[62] Buna karşılık Osmanlı Devleti, XX. yüzyıl başlarında hala stratejik açıdan çok geniş topraklara sahip olması, Avrupa'ya yakınlığı ve dünya ticaret yolları üzerindeki stratejik konumu nedeniyle Büyük Güçlerin ilgi alanları içerisinde yer almaktaydı. Esasen Osmanlı İmparatorluğu'nun Büyük Güçlerin bu şekilde ilgi alanına girmesi, XIX. yüzyıl başlarında daha da büyüyerek "Doğu Sorunu"yla[63] ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren sistematik olarak yürürlüğe konulan bu proje, Osmanlı İmparatorluğu'nun öncelikle Balkanlardaki hâkimiyetinin çözülmesini sağlamaktır. Planın ikinci aşamasında Osmanlı'nın buradaki hâkimiyetinin zayıflaması ve uygun zamanı dikkate alarak ortadan kaldırılmasını öngörüyordu[64]. Büyük Güçler, Doğu Sorunu'nu bölgede yürürlükte olan koşullarla uyumlu bir şekilde çözmek amacında değillerdi.[65] Batı karşısında pek çok özelliği ile hem farklı hem de gizemli olan Osmanlı İmparatorluğu hakkında sahip oldukları yanlış kavramsallaştırmalara dayanarak kendi güç ve çıkarlarını, genellikle tam da "kurtarma" ve "çağdaşlaştırma" iddiasında bulundukları halkların zararına

[61]Yetim, Balkan Milliyetçiliği, s.287.
[62]Şükrü S.Gürel, "Türk Dış Politikası",**Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt:2,İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, ss.535-537.
[63]Yuluğ Tekin Kurat, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1986, s.59. Mustafa Küçük, "Şark Meselesi Çerçevesinde İkinci Meşrutiyet'e Kadar olan Dönemde Osmanlı Devleti'nin Siyasi Vaziyeti" **Osmanlı**, Cilt:2, Ankara, 1999,s.45.
[64]Halil İnalcık, **Tanzimat ve Bulgar Meselesi (1942-1992)**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1992, s.69
[65]İlber Ortaylı, **Osmanlı Barışı**, Da Yayıncılık, İstanbul,2004, s.46.

geliştirerek çözmeye çalışmışlardı.[66] Doğu Sorunu, Ruslar da dâhil olmak üzere Avrupalılar için Osmanlı topraklarını kendi imparatorluklarının vesayetleri altına almak amacıyla kullandıkları ahlaki bir gerekçeydi[67] Coğrafi, stratejik ve dinsel anlamda kıymetli bir dünyayı tek çatı altında toplayan Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılmasının zorluğu, onun varlığını sürdüren önemli etkendi. Özellikle son iki yüzyılda dış politikasını "denge politikası"[68] anlayışla yürüten Osmanlı İmparatorluğu, bu dönemde bu siyaseti daha bir ustalıkla yürütme ihtiyacıyla karşı karşıya kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunda kökenleri 1839 Tanzimat Fermanına dayanan milletler sorununun ileri aşamasında ve sorunun giderek bir ulusçuluk hareketine dönüşmesinde 1877 - 78 Osmanlı Rus savaşı bir dönüm noktası olmuştur. Berlin Konferansı tarafından kabul edilen milliyet ve "ulus-devlet" ilkesinin yapısı, büyük ölçüde Rusların dinsel ve Pan-Slav (Panslavizm)[69] millet kavramından esinlenmişti.[70]Kongreye katılan devletler, bölgede toprağa dayalı özerk ya da bağımsız ulus-devletlerin kurulmasını "Doğu Sorunu" için kendi aralarında ki rekabetin idaresi mümkün olmayacak bir hale gelmesini önleyecek akılcı bir çözüm olarak görüyorlardı.[71]

1878-1914 yılları arasındaki dönemi Balkanların tarihinde emperyalizm ve kapitalizm çağı olarak görmek gerekir.[72] 1856 Kırım Savaşı ile kapitalizmin girmeye

---

[66]Yetim, Balkan Milliyetçiliği, s.287.

[67]Kemal H.Karpat, **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk**, Timaş Yayınları, Ankara, 2004, (Miras ve Ulusçuluk),s.203.

[68]Fahir Armaoğlu, **XX. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1983, (Siyasi Tarihi 1914-1980), ss.43-50.

[69]Panslavizm, Orta ve Doğu Avrupa'da yaşayan Slavların ortak etnik geçmişinin kabul edilmesini ve bu Slavlar arasında kültürel ve siyasal birlik sağlanmasını amaçlayan bir hareket olarak XIX. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmıştır. Bu yüzyılın ortalarından sonra gelişmeye başlayan Panslavizm, 1870'lerden itibaren Batı Avrupa siyasi çevrelerinde Slav ırkına mensup kavimlerin Rusya'nın yönetiminde birleşmesi olarak algılanmıştır. İlk olarak Panslavizm tabirini 1826 yılında Slovak yazar J. Herkel kullanmıştır. J. Herkel, Panslavizm'i Slav dili üzerine Latince kaleme aldığı bir eserinde kullanarak ilmi literatüre sokmuş ve dolayısıyla bu sözün sonraları siyasi bir terim olarak ele alınmasına yol açmıştır. Söz konusu eserinde Herkel, Panslavizm'i edebi- ilmi manada bütün Slav kavimlerinin kültür sahasında karşılıklı etkileşimi olarak ele alırken, siyasi alanda ise bütün Slav kavimlerinin büyük bir devlet halinde birleşmeleri olarak ifade etmiştir. Akdes Nimet Kurat, "Panslavizm", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,** Cilt:11, Sayı:2, Ankara 1953, s.242.

[70]Yetim, Balkan Milliyetçiliği, s.291.

[71]Karpat, Miras ve Ulusçuluk, s.16.

[72]L.S. Stavrianos, **The Balkans Since 1453**, Newyork, Rinehart,1958,(The Balkans Since 1453), s.413.

başladığı Balkanlarda 1878 Berlin Antlaşması[73] sonrasında emperyalizm aşamasına geçilmiş, bu da Büyük Güçlerin bölge üzerindeki isteklerinin daha zor ve yoğun olmasına yol açmıştır.[74] Balkanlar ve Ortadoğu'da birbirine rakip iki güç olan İngiltere ve Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'nun dünya siyasetlerinin hizmetinde sessiz bir piyon olmasını istiyorlardı. İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun "savunucusu" olarak hareket eder görünmesine rağmen Osmanlı yönetim, toplum ve kültür sistemini çökerterek ülkeyi zaman içerisinde kendi ekonomik ve siyasal hâkimiyeti altına almak için çalışıyordu. [75]İngiltere uzun yıllar Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikası izliyordu. İngiltere'nin bu politikasının temelinde İngiltere'nin global çıkarlarının Osmanlı İmparatorluğu'nun stratejik konumunun uygunluğundan kaynaklanıyordu. İngiltere'nin bu tutumu genel olarak Rusya ekseninde 1908'e kadar devam etmiş ve Rusya'ya karşı bir dengeleyici unsur olarak Balkanlarda çıkan isyan hareketlerini desteklemiştir.[76]

Osmanlı - Rus ilişkileri esas itibarıyla XIX. yüzyılda en üst seviyeye çıkarak bu yüzyıl içinde iki ülke arasında dört büyük savaş cereyan etmiştir. Bu savaşlardan 1828 - 29 Osmanlı - Rus Savaşı sonunda Yunanistan bağımsızlığını elde etmiştir. Bu gelişmeyle Doğu Sorunu fiilen uygulamaya konulmuştur. Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu üzerinde tek taraflı üstünlük kurma düşüncesi Batılı devletleri Osmanlı İmparatorluğu'ndan yana dengeleyici pozisyon almaya zorlamıştır. İngiltere, Fransa 1853-56 Kırım Savaşı ile bu alandaki Rus ilerleyişinin önüne set çekilmiştir. Bir başka dönüm noktası olan 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları ile Osmanlı Devleti'nin paylaşılması projelerinde Doğu Sorunu'nun birinci aşaması tamamlanmış ve bunun sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki hâkimiyeti büyük ölçüde sona ermiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki hâkimiyeti boyunca en büyük rakiplerinden olan Büyük Güçler içinde yer alan bir başka aktör Habsburg Monarşisi (Avusturya-Macaristan İmparatorluğu) ise, XIX. yüzyıl sonları itibarıyla Osmanlı

[73]Castellan, Balkanların Tarihi, s.354.
[74]Halil İnalcık, **Osmanlı İmparatorluğu'nu Sosyal ve Ekonomik Tarihi, Cilt:1, 1300-1600**, Cambridge University Press, Cambridge,1994, s.256.
[75]Halil İnalcık, **Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerinde Yeni Araştırmalar; Tarihte Güney - Doğu Avrupa: Balkanolojinin Dünü, Bugünü ve Sorunları**, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları Ankara,1999, s.15.
[76]İlhan Saygılı, Balkanlardaki Milliyetçilik Hareketlerinin Osmanlı Devleti'nin Dağılması Üzerindeki Etkisi,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, (Balkanlardaki Milliyetçilik Hareketleri), s.15.

İmparatorluğu ile kader yönünden kopmaz bir bağlılık konumuna gelmişti. Avusturya ise, 1683'teki II. Viyana kuşatmasından itibaren özellikle Balkanlar üzerinde söz sahibi olan ve etkili bir politika izlemeye çalışmıştır. Bu nedenle bu bölgede Avusturya, Rusya ile çok sık olarak karşı karşıya gelmiştir.[77] Avusturya, İngiltere ile Osmanlı "toprak bütünlüğünün" korunması için anlaşmaya varmıştı. Avusturya'nın İngiltere ile yakınlaşmasının altında yatan neden ise; Balkanlarda Rusya'nın Slavlar üzerindeki etkinliğini zayıflatmak ve büyük bir Slav devletinin kurulmasını önlemektir.[78] Daha önceki dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Rusya ile işbirliği yapmanın doğru bir tercih olduğuna inanılırken bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun altını oyan Balkan milliyetçiliğinin kendisi için de bir tehdit olduğunu düşünerek tam tersi bir stratejiye yönelmiş ve Osmanlı İmparatorluğu ile iyi komşuluk ilişkilerinden yana bir tavır içine girmiştir. Bu konuda F.R.Brıdge'ye göre; 1884 tarihli Dışişleri Bakanlığı'nın yayınladığı muhtırada: *"Rusya'nın koruması altında biçimlenecek bir Slav Balkan Yarımadası hayat damarlarımızı kesebilir"* ifadeleri yer almıştır.[79]

Modernleşmenin etkisinin yanında Büyük Güçler'in de millet sistemini kendi amaçları doğrultusunda kullanmaları sonucu Balkan milliyetçiliğinin gelişimi, XIX. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı İmparatorluğu'nun bu bölgedeki hâkimiyetini büyük ölçüde zayıflatmıştır. Berlin Antlaşmasıyla Osmanlı İmparatorluğu yalnızca toprak kaybetmekle kalmadı yabancı müdahalesine de razı olmak zorunda kaldı.[80] Bu durum özellikle Balkan halkları arasında milliyetçiliği ve ayrılıkçılığı daha da teşvik etti. 1878 Berlin Antlaşması sonrasında imparatorluğun her an çöküşü bekleniyordu. Bu beklentinin gerçekleşmesi durumunda mirastan pay alabilmek için Avusturya, Arnavut ve Sırplarla; İtalya Arnavutlarla; İngiltere Yunanlılarla; Fransa Romenlerle ve Rusya da Bulgarlarla yakın ilişkiler içine girdiler. [81] Berlin Antlaşması, Büyük Güçlerin Balkanları kendi hedefleri doğrultusunda yeniden yapılandırma çabasının

[77]Saygılı, Balkanlardaki Milliyetçilik Hareketleri, s.13.
[78]Armaoğlu, Siyasi Tarihi 1914-1980, s.187.
[79]F.R. Brıdge, "Habsburg Monarşisi ve Osmanlı İmparatorluğu 1900 - 1918", Ed: Marian Kent, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999. s.36.
[80]Yetim, Balkan Milliyetçiliği, s.292.
[81]Yetim, Balkan Milliyetçiliği, s.292.

ürünü olduğunun önemli bir göstergesidir.[82]Böylece Balkan devletleri içinde bir Büyük Güç'ün himayesi olmazsa ayakta kalınamayacağı düşüncesi yerleşti. Balkan uluslarının ittifak anlayışı, bir büyük devlete sığınmak düşüncesine dayanıyordu. Bu durum Balkan devletlerinin milliyetçi isteklerini Büyük Güçlerin kendi emelleri doğrultusunda kullanılmasına neden oldu.

Büyük Güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda düzenledikleri Balkanların yeni siyasi haritası, Balkan ulus-devletlerini ve bağımsızlık veya tanınma bekleyen Balkan halklarını tatmin etmekten çok uzaktı ve özellikle Bulgarlar derin bir hayal kırıklığı içindeydiler. Ayestefanos ile kurulmuş olan Büyük Bulgaristan 3 parçaya ayrılmıştı. Bir parçası özerk Bulgaristan olarak tanınırken, yanında özerk Doğu Rumeli Vilayeti'nin kurulması ve Makedonya'nın Osmanlı Devleti'ne iadesi, Bulgar milliyetçi ideallerine büyük bir darbeydi.[83] 1885 yılında Doğu Rumeli eyaletinin Bulgaristan ile birleşme kararı Berlin'de oluşturulan statükoya ilk darbeydi. Berlin Antlaşması kararlarına rağmen Doğu Rumeli'nin Bulgaristan ile birleşmesi, Balkanlarda uluslar arası krize neden oldu.[84]

1908 yılında meşrutiyetin ilanı ve hemen arkasından ortaya çıkan bazı gelişmeler Balkanların statükosunu değiştirmiştir. Avusturya'nın Berlin Antlaşması ile işgal ettiği Bosna Hersek'i ilhak etmesi ve Bulgaristan'ın bağımsızlığı Berlin Antlaşması'nın oluşturduğu statükonun sonu anlamına geliyordu. Özellikle Bosna-Hersek'in ilhakı Balkan Slavları için (Sırp ve Karadağ) tam bir yenilgiydi. Milli hedeflerine ağır bir darbe vurulmuştu, zira adı geçen yerleri Osmanlı'dan koparmak mümkündü ama bunu şimdi Avusturya'ya karşı gerçekleştirmek imkânsızdı.[85] Bu aşamadan sonra tüm Balkan devletleri artık milli hedeflerini gerçekleştirmek için uygun bir zemin yakalamışlardı. Artık Balkanların sınırlarının yeniden belirlenmesine sıra gelmişti ve Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda kalan son toprakları bu devletlerin genişleme hayallerinin en önemli hedefiydi.[86] 1908 Jön Türk İhtilali,

---

[82]Bilgin Çelik, "Berlin Statükosunun Çöküşü: Balkan Milliyetçiliğinin Yükselişi:1912-1913", (Yayınlanmamış Bildiri), **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Uluslararası Tarih Sempozyumu I (16-18 Mayıs 2011)**, Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları, İzmir, 2011, (Berlin Statükosunun Çöküşü) , s.11.
[83]Çelik, Berlin Statükosunun Çöküşü, s.12.
[84]Çelik, Berlin Statükosunun Çöküşü, s.16.
[85]Jelavich, 20.yüzyıl, s.101.
[86]Bilgin Çelik, "Osmanlı Karadağ Sınır Sorunları ve Balkan Savaşına Etkileri", **Balkan Savaşları Paneli (3-4 Mayıs 2011)** Genelkurmay Başkanlığı Harp Aakdemileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitü Müdürlüğü, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul,2012, (Osmanlı Karadağ) s.150.

Balkanlarda mevcut statükonun anlamını yitirmesine neden olan bir takım gelişmelere yol açmış ve ortaya çıkan gelişmeler Balkan Savaşı'na zemin hazırlamıştır.[87]

Büyük Güçler'in başta da Rusya'nın etkisiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki asıl çözülmesi Balkan Savaşları'nda (1912-1913) olmuş ve bu savaşlar sonunda Makedonya, Arnavutluk, Girit ve Ege adaları dâhil Rumeli tümüyle kaybedilmiştir.[88] Böylelikle XX. yüzyılda yaklaşık beş asır süren Balkanlardaki Osmanlı hâkimiyeti sona eriyor ve bu bölgede daha istikrarsız bir sürece girilmiş oluyordu. Balkan Savaşlarında hayata geçirilmiş olan Balkan ittifakının kökenleri yeni değildir. Bu birlik istekleri yıllardır farklı kesimlerce konuşulan ancak hayata geçirilmesi zaman almış olan bir ittifaktır.

1.4.BALKAN İTTİFAKININ KÖKENLERİ VE SONUÇLARI

1.4.1. Balkanlarda Birlik Kurma Çalışmalarının Başlangıcı

Balkan uluslarının bağımsızlık ve ardından birlik kurmak ile ilgili çalışmaları XVIII. yüzyılda başlamıştır. Balkan uluslarının çalışmalarını Rusya ve Habsburg[89] hükümetleri desteklemiştir. XVIII. yüzyılda bağımsızlık isteğiyle ayaklanan ayaklanmacıların ilk amaçları Macaristan ve Polonya devletlerinin kurulmasını sağlamaktır.[90] Bağımsız olacak üyelerden oluşacak Tuna Konfederasyonu kurmak amacıyla harekete geçen Balkan Devletleri Fransa'dan destek almayı amaçlamışlardır. 1859'dan sonra umdukları desteği Fransa'dan bulamayınca bu

[87]Çelik, Berlin Statükosunun Çöküşü, s.19.
[88]Necdet Hayta, Togay Seçkin Birbudak, **Balkan Savaşlarında Edirne**, Atase Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010, (Edirne),s.77.
[89]Habsburglar: Avusturya'da 1278-1918 yılları arasında hüküm süren kral ailesidir. Hanedanın kökleri X. yüzyıla kadar iner. Habsburg ailesinden gelen Kont Rudolf, XIII. yüzyılın son yarısında Kutsal Roma-Cermen imparatoru seçildi ve Marchfeld zaferiyle (1278) Avusturya'yı ele geçirerek hanedanın gerçek kurucusu oldu. XV. yüzyılda hanedan Avusturya'ya yerleşti ve "Avusturya Hanedanı" olarak anılmaya başlandı. Aynı yüzyılda Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu makamını da ele geçirdiler. Bu makamı, 1806 yılına kadar ellerinde bulundurdular. I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Orta Avrupa'da egemenliklerini sürdürdüler. Budapeşte ve Habsburg hükümeti arasında yaşanan mücadele sonunda 1918'de parçalanarak son bulmuşlardır. Habsburglar, tarihin en köklü ve en uzun ömürlü hanedanlarından biridir. Jelavich, 18.ve 19.yüzyıl, s.405-407. Saatçi, Balkan Ulusçulukları, s.16.
[90]Jelavich, 20.yüzyıl, s.362.

amaçlarını askıya almışlardır. Bu durumun nedeni; 1859'da III. Napolyon'un Habsburg İmparatorluğu ile Villafranca Mütarekesini imzalamasıdır.[91]

Bir Balkan İttifakı kurmak için en ciddi girişim, Sırp lider Mihailo Obrenoviç'ten[92] gelmiştir. 1866-1868 yılları arasında Balkanlarda kurulmak istenen bu birliğin temellerini anlamak amacıyla; XIX. yüzyılda Sırplar arasında güçlenen irredentist ve Pan-Sırbist fikirlerin ünlü savunucusu Iliya Garaşanin'e ve onun 1844'te kaleme aldığı meşhur Naçertaniye'sin (Taslak) incelemek gerekir. Taslak genel anlamda Sırp Knezliği'nin hayata geçirmesi gereken dış siyaset programının Garaşanin tarafından çizilen bir çerçevesidir. Esasında Taslak'ın temeli Leh Adam Çartorski'nin projesine, bu proje de aslında Çek Frantişek Zach'ın fikirlerine dayanır. Taslak kısaca Güney Slavlarını Sırpların önderliğinde, siyaseten birleştirme idealidir.[93] Bu Balkan Birliği'nin merkezi Sırbistan olacaktır. Prens Mihailo Dışişleri Bakanı IIija Garaşanin ile beraber çalışıp diğer Balkan liderleriyle temas haline geçmiştir. Sırbistan açısından bu ittifakı sağlamaya destek olacak her Balkan gücüyle onların kendi çıkarlarını da hesaba katan ittifak antlaşmaları yapılmasını uygun bulmuşlardır. Birliği kuracak olan devletlerin bazı istek ve arzuları vardı. Antlaşma yolundaki en büyük engel Osmanlı topraklarının bölünmesi konusunda ortaya çıkan güçlüklerdi. Her hükümet "kendini yönetme" hakkı istiyordu.[94]

Sırbistan-Karadağ arasında 5 Ekim 1866'da Çetinye'de[95] 12 maddeden oluşan ittifak antlaşması imzalanmıştır. Bunlardan başka 1861'de başlayan Sırbistan-

---

[91]Jelavich, 20.yüzyıl, s.363.

[92]Mihailo Obrenoviç. Modern Sırbistan'ın en aydın yöneticisi olarak ülkesinde yasa düzeninin temellerini atmış ve Osmanlı devleti'ne karşı bir Balkan federasyonu kurmaya çalışmıştır. Miloş Obrenoviç'in oğludur. 1860'da Mihailo Obrenoviç meclis tarafından Sırp Prensi olarak tanındı. İlk hedefi büyük bir Sırbistan kurma hedefindeydi. Yıllardan beri Sırplara elinden gelen yardımı yapan Rusya'nın, Türklerin Avrupa'dan kovulmasını isteyen, milli devletler kurulmasını kendi prestijinin artması açısından uygun bulup destekleyen Fransa'yı da arkasına aldı. Mihailo, bütün Osmanlı askerlerinin ülkeden ayrıldığı 1867'ye değin geçen süre içinde, Sırbistan'daki Osmanlı denetimine son verdi. Mihailo, 1866 Ekiminde Osmanlı Devleti'nden dört Sırbistan kalesindeki Türk birliklerinin çekilmesini istedi. Girit Sorunuyla uğraşan ve Yunanlılar ile Sırplar arasında oluşacak bir ittifaktan çekinen Osmanlı Devleti bu isteği kabul etmek zorunda kaldı. Böylece Sırbistan hukuken olmasa da fiilen bağımsız duruma geldi. Ama Osmanlı Devleti'ne karşı bütün Güney Slavlarını birleştirmeyi amaçlayan Balkan İttifakı, ölümünden hemen sonra dağıldı. Turgut Subaşı, "Sultan Abdülmecit ve Sultan Abdülaziz", **Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi Yayınları,** Sakarya, 2001,Cilt: 9,s.3. Jelavich, 18.ve 19.yüzyıl, ss.270-271.

[93]Selim Aslantaş, "Birinci Balkan İttifakı (1866-1868)",**Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi,** Cilt:52,Sayı:2, Ankara,2012, (Birinci Balkan İttifakı), ss.1-2.

[94]Jelavich, 20.yüzyıl, s.363.

[95]Tarihî Karadağ Krallığının merkezi olan, yaklaşık 17.000 nüfuslu Çetinye, denizden 670m yükseklikte, etrafı dağlarla çevrili küçük bir vadide konuşlanmış. 15. yüzyıldan 1946 yılına kadar ülkenin başkenti olan kent, bugün de "tarihi başkent" olarak anılıyor ve Devlet Başkanının ikâmetgâhı

Yunanistan ittifakı Osmanlı karşıtı daha geniş ölçekli bir Balkan paktının temelini oluşturmuştur. Sırbistan dışişleri Bakanı Garaşanin'in ittifak teklifi Yunanlılar tarafından dikkate alınmıştır. Aynı yıl Birinci Balkan İttifakı açısından önemli bir adım olan, 1861 Sırp-Yunan Konvansiyonun Ana Hatları Belgesi[96] ortaya çıkmıştır. 21 Ağustos 1867'de Sırbistan ve Yunanistan arasında 17 maddeden oluşan ittifak andlaşması imzalanmıştır. 1 Şubat 1868'de Sırbistan ile Romanya arasında bir dostluk andlaşması imzalanmıştır. Bulgaristan'ın İstanbul -Sırbistan yolu üzerinde bulunması Sırplar açısından önemli görülmüştür. Bu bağlamda Bulgarlarla ittifak yapmak için Bulgar Gizli Merkezi Komitesi ile temasa geçilmiştir. 1867 başlarında Bükreş'teki Bulgar organizasyonu Sırplara bir andlaşma taslağı sunmuştur. Sırp-Bulgar (Bulgar-Sırp) Politik İlişkilerinin Programı ya da Onların Kalbi Andlaşması olarak çevrilebilecek "Program političkog Odnošaja Srbo-Bugara (Bugaro-Srba) ili njihov srdačan Sporazum"[97] unvanlı bu taslak 12 maddeden oluşmuştur. Karadağ, Yunanistan ve Bulgaristan arasında kurulan ittifaklarda ortak olan devlet Sırbistan idi. Böylece Osmanlı Devleti'nin hedef alındığı Balkan İttifakı dolaylı da olsa oluşturulmuştur.

Ancak tüm bu çabalara rağmen Balkan ittifakı gerçekleşmedi. Teorikte gerçekleşen Balkan İttifakı'nın uygulamaya geçirilip gerçekleştirilememesinin altında farklı sebepler mevcuttur.[98] 1866-1868 yılları arasında kurulmaya çalışılan Balkan İttifakı'nın başarıya ulaşamamasındaki etkenlerin nedenlerini sıralarsak: İlk olarak; Sırp Knezi Mihail'in 10 Haziran 1868'de bir suikast sonucu öldürülmesidir. Mihail'in yerine geçen Milan'ın dış politikasında böyle bir ittifak sisteminin olmaması projenin hızlı bir şekilde gündemden düşmesine yol açmıştır. Bu gelişmelerde önemli bir gelişmede projenin mimarlarından olan Garaşanin'in Kasım 1867'de görevinden alınmasıyla ittifak aktif ve başarılı organizatöründen mahrum kalmıştır. İkinci etken; Balkan Devletleri'nin neredeyse tamamının sorunu olduğu gibi ekonomik sorunlardır. Sırbistan'ın bu ittifakı hayata geçirecek ekonomik, siyasi ve askeri güce sahip olmamasıdır. Rusya ile Sırbistan arasındaki ilişkilerin inişli-

---

ile Kültür Bakanlığına ev sahipliği yapıyor. Bernard Kennedy, **Kraliyet Başkenti Çetinye**, Diplomat Atlas Yayınevi, Ankara, 2007, s.30.

[96]Aslantaş, Birinci Balkan İttifakı, s.6.

[97]Selim Aslantaş, "Sırbistan: İsyanlar ve Bağımsız Devlet" **Balkanlar El Kitabı**, Cilt: 1, Karam & Vadi Yayınları, Ankara, 2006, (Sırbistan), s.399.

[98]Aslantaş, Sırbistan, ss. 475-477.

çıkışlı doğası ve bu ilişkilerin bu plan üzerinde zaman zaman oluşan negatif etkisidir. Bu sebepler yüzünden Birinci Balkan İttifakı hayata geçememiştir. Fakat önemli bir proje olarak Balkan siyaset ve devlet adamlarının zihninde yer etmiştir. 1860'lardan daha uygun siyasi, askeri ve diplomatik koşullar oluştuğunda Osmanlı karşıtı bu ittifak sistemi hayat bulmakta zorlanmamıştır. 1912-13 Balkan savaşlarına giden yol bu şekilde açılmıştır.[99] Balkan Devletleri'ni ortak bir amaç etrafında bir araya getirecek başka bir çaba 1912'ye kadar olmadı. Bu erken çaba ileride kurulacak olan Pan-Balkan hareketindeki ciddi zayıflıkları ortaya koymuştur.[100]

1.4.2. Osmanlı Yönetimi'nin Balkan Birliği'ne Bakışı

XIX. yüzyılın ortalarında Habsburg, Rusya ve Osmanlı'ya karşı yaşanan bu birlik fikri tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Bu birlik düşüncesi Balkan politikacılar tarafından tekrar gündeme geldiğinde alınan karar; Osmanlı Devleti'nin kurucular arasında olmasıdır. Birliğinin amacının ise Balkanlar için önemli bir tehdit olan Almanya'nın yayılmasını önlemek olması düşünülmüştür.[101] Ancak zamanla bu birliğe Osmanlı baş olmadığı gibi tam tersine hedefi olmuştur. Sırp Kralı Alexander, 1896'da İstanbul'da Sultan II. Abdülhamit'i ziyaret ederken Sırbistan'ın Babıâli'deki temsilcisi Dr.Georgevitch ile de görüşmüş, ardından Georgevitch Balkan Birliği hakkındaki görüşlerini Kral Alexandr'a aktarmıştır. Balkan Yarımadasının ortak savunması amacıyla kurulacak, Türkiye'nin zirvesinde olacağı ve bütün Balkan devletlerinin katılacağı bir ittifak hususunda halifeden görüşlerini almışlardır. Balkan Devletlerinin 2-3 milyonluk nüfusları ile siyasi ve ekonomik bağımsızlıklarını korumalarının olanaksızlığına dikkat çeken Georgevitch, Kral'a Osmanlı Padişahı ile yapacağı görüşmede"…*Balkan yarımadasının ortak savunması amacıyla kurulacak, Türkiye'nin zirvesinde olacağı ve bütün Balkan Devletlerinin katılacağı bir ittifak*

[99]Aslantaş, Birinci Balkan İttifakı, ss.10-11.
[100]Jelavich, 20.yüzyıl, s.365.
[101]Bilgin Çelik, **"**Büyük Güçlerin Balkanlardaki Rolü: Balkan İttifakının Kökenleri ve Sonuçları", **Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu-II Bildiriler,** Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, Cilt:1,(Yay. Haz. Ünal Şenel)13-15 Mayıs 2010, (Balkan İttifakının Kökenleri), s.320. Bonyar Waylet-Ernst Jackh, **İmparatorluk Stratejileri ve Ortadoğu, Balkan Birliği ve Avrupa'nın Beklentisi**, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2004,(İmparatorluk Stratejileri), s.270.

hususunda Halifenin nabzını yoklamasını"[102] istirham etmiştir. Sultan II. Abdülhamit'in bu konudaki görüşlerinin genel hatları şöyledir; "*Bu tasavvurun pek çok müsbet tarafı olduğu muhakkak ama bütün Balkan Devletlerini böylesi bir ittifaka ikna etmenin mümkün olduğuna inanmıyorum.*"[103]demiştir.

Bulgaristan Başbakanı Stefan Stambulov Balkan İttifakı için Sultan ile müzakerelerde bulunmuştur. Ancak başbakan Stefan kesin bir sonuç alamamıştır.[104] Romanya'da Hohnzollern İmparatorluk ailesi üyelerinden Kral Şarl, daha 1860'da henüz prens iken Balkan Birliği düşüncesini gerçekleştirmek istemiştir. Bağımsız bir Balkan Birliği'nin kurulması için yoğun bir çaba gösteren Kral Şarl, küçük Balkan devletlerinin Avrupa vesayetinden kurtulmasının tek yolunun Balkan Devletleri arasında gerçekleştirilecek ittifak olduğunu düşünmüştü.[105] XIX. yüzyılın sonlarında Rum devlet adamı Dimitrios Rallis, Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte hareket etmeleri yolundaki isteğini sultana iletmiştir. Ancak bu isteğinde sonuca ulaşamamıştır.[106] Böylece Türkiye'nin başını çektiği bir Balkan İttifakı henüz başlangıç aşamasında akim bırakılmıştı.[107]

Bulgarların saldırgan politikalarından rahatsız olan Padişah II. Abdülhamit, 1906 yılında öncelikle Paris elçisi Salih Münir Paşa'yı İstanbul'a çağırmıştır.[108] Balkanlar'daki durumla ilgili bilgi isteyip bir Balkan İttifakı kurulmasını uygun bulmuştur.[109] Sultan II. Abdülhamit, Bulgarlar'ın silahlanmaya ciddi paralar ayırdıklarını, silahlanma konusunda çalışmalar içerisinde olduğunu öğrenmiştir. Bulgaristan'ın bu tavırlarından yalnızca Osmanlı İmparatorluğu rahatsız değildi. Paris elçisi Salih Münir, Sırbistan, Romanya ve Yunanistan'ın da Bulgarlar'dan çekindiklerini, aralarındaki siyasi ve ekonomik sorunları çözemedikleri gibi Makedonya meselesinde hiç anlaşamadıklarını belirtmiştir.[110] Balkan Devletleri'nde yaşanan karışıklık karşısında Osmanlı İmparatorluğu'nun dikkatli olması gerektiğini belirtmiştir. Sırp, Yunan ve Romen elçi ve devlet adamları bu konuyla ilgili olarak;

---

[102]Vladan Georgevitch, **İmparatorluk Stratejileri ve İstikbali,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, (İmparatorluk Stratejileri), s.152.
[103]Georgevitch, İmparatorluk Stratejileri, s.152.
[104]Georgevitch, İmparatorluk Stratejileri, s.152. Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.320.
[105]Waylet-Jackh, İmparatorluk Stratejileri, s.276. Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.320.
[106]Georgevitch, İmparatorluk Stratejileri, s.152. Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.321.
[107]Georgevitch, İmparatorluk Stratejileri, s.155.
[108]Salih Münir, 28 Sene Evvel Bir Balkan İttifakı Teşebbüsü (Yakın Tarihten Sahifeler -1), No:3624, **Cumhuriyet**, İstanbul, 9 Haziran 1934, (28 Sene Evvel), s.3.
[109]Münir, 28 Sene Evvel, s.3.
[110]Münir, 28 Sene Evvel, s.3.

"*Önlerine geçilemeyecek olursa Bulgarlar bu gidişle kaplarına sığamayacaklar, başımıza bela olacaklardı.*" demişlerdir.[111] Osmanlı İmparatorluğu'nun Paris elçisi Salih Münir Paşa'yı Balkanlar'da Osmanlı lehine bir ittifak kurmak amacıyla görevlendirmiştir.[112] Bu amaçla Paris elçisi Salih Münir Paşa hem Balkanlar'ın durumu ile ilgili hem de yapılması gerekebileceklerle ilgili fikirlerini belirten bir rapor hazırlamıştır. 20 Şubat 1906 tarihli raporunda Münir Salih Paşa, Balkanlar'ın genel durumu ile ilgili olarak "*Ahval-i politikayı umumiye kötüye gidiyor.*" ifadesini kullanmıştır.[113] Raporunda "*…inşallah korkulan şeyler vukua gelmez.*" şeklinde temennilerle devam etmiştir.[114]

Padişah II. Abdülhamit'in verdiği sorumlulukla göreve başlayan Salih Münir Paşa, 10 Mart 1907'de Belgrad'da Sırbistan Başvekili M.Pasiç'le 12 maddelik ittifak muahedesi layihası yaptılar.[115] Anti revizyonist politika izleyen ve Balkanlar'da ticari anlamda zarar görmek istenmeyen Sırbistan, Bulgaristan'a karşı Osmanlı'ya yaklaşan ilk devlet olmuştur.[116] Münir Paşa, Belgrad'dan Bükreş'e geçmiştir. 14 Mart 1907 tarihinde Romanya'ya ulaşan Paşa, "hüsn-i kabul görmüş" ve krala bir "name-i hümayun" takdim etmiştir.[117] Romanya da saldırgan politika izleyen Bulgaristan'a karşı Osmanlılar'la ittifak kurarak daha sonra bu ittifakı Balkanlara doğru genişletmeyi öngörüyordu. Bulgaristan'a karşı Rusya ve Avusturya'nın Balkan Devletleri'nin yanında olacaklarını belirtmelerine karşın bunu yeterli görmeyen Romanya ittifak taraftarıydı.[118] Yunanistan'da bu ittifaka katılmak istiyordu. Yunanistan'ın sınır komşusu olan Bulgaristan, Ege ve Akdeniz'e inmek amacıyla Yunan sınırına saldırılarda bulunuyordu. Topraklarını Bulgaristan'a vermek

[111]Münir, 28 Sene Evvel, s.3.
[112]Münir, 28 Sene Evvel, s.3.
[113]Volkan Marttin, Balkan Savaşına Gidilen Süreçte Makedonya Sorunu ve Bir Osmanlı Diplomatının Faaliyetleri, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilgiler Dergisi,** 7/2,Eskişehir,2006, (Makedonya Sorunu),s.11.
[114]Marttin, Makedonya Sorunu, s.12.
[115]Salih Münir, Sırbistanla İttifak Muahedesi Layihası (Yakın Tarihten Sahifeler Yazı dizisi III.), 20 Haziran 1934,No.3635, **Cumhuriyet,** s.5. Süleyman Kocabaş, **Son Haçlı Seferi Balkan Harbi 1912-1913,** Vatan Yayınları, İstanbul, 2000, s.76.
[116]Salih Münir, 28 Sene Evvel Bir Balkan İttifakı Teşebbüsü (Yakın Tarihten Sahifeler Yazı Dizisi II), No:3628, **Cumhuriyet**, İstanbul, 13 Haziran 1934, s.5.
[117]Salih Münir, 28 Sene Evvel Bir Balkan İttifakı Teşebbüsü (Yakın Tarihten Sahifeler Yazı Dizisi IV), No:3638, **Cumhuriyet**, İstanbul, 23 Haziran 1934, s.6.
[118] Münir, 28 Sene Evvel, s.6.

istemeyen Yunanistan, kurulan ittifakta yer almıştır.[119]

Paris Elçisi Salih Münir Paşa, Bulgaristan'a karşı Osmanlı, Sırbistan, Romanya ve Yunanistan'dan oluşan bir Balkan İttifakı aktine teşebbüs edildiğini, bu işin tam kıvamına geldikten sonra başarısız kaldığını belirtmiştir. Bunun nedenleri arasında; öncelikle padişahın ve istibdat idaresinin gevşekliği sonra da İttihat Terakki ve meşrutiyet idaresinin siyasi beceriksizliği yüzünden sonuçsuz kaldığını belirtmiştir.[120] Bu Balkan ittifakı başarısız kalmasının yanı sıra her şey tam tersine dönmüştür. Balkan Devletleri Osmanlı İmparatorluğu aleyhine ittifak yaptılar ve birbirlerine düşman olan partilerin karışıklığından yararlanarak asırlardan beri Türk egemenliğinde olan toprakları ele geçirmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun parlamentosunda da bu konuda uyarılarda bulunan mebuslar olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun bir Balkan Slav Birliği karşısında izlenecek dış politika hakkında sorular sorulmuştur.[121]Ancak bu konuda en somut adımı atan mebus Ergiri mebusu Müfit Bey olmuştur. Bu konuda önerge vererek, "*Balkanlardaki Slav devletlerinin siyasal bir antlaşmaya yöneldiklerini, böylece Şark'ta kuvvetler dengesinin bozulacağını ve Osmanlı İmparatorluğu'nun bu ihtimale karşı önlem alması"*gerektiğini belirtmiştir.[122]

Sırp Kralı Mile Pavloviç Balkan Birliği konusunda görüşlerini şöyle açıklamıştır:

"Milletimizi yegâne ve hakiki düşmanımıza karşı müteyakkız bulunmaya davet etmeliyiz. Bu düşman cenupta değil, şimaldedir (yani Türkler değil, Avusturyalılardır). Türk düşmanlığı eskidir; fakat Avusturya düşmanlığı ateş lavı halinde etrafa yayılacak volkandır. Türklere karşı yaptığımız bu hareket bizi Avusturyalılara karşı zayıflatacaktır. Binaaleyh onların işine yarayacaktır. Asıl hazırlanmamız lazım gelen mücadele, vukuu muhakkak Avusturya harbidir."[123]

Sonuçta Balkan Birliği ile ilgili ilk düşünce büyük devletlerden olan İngiltere tarafından ortaya koyulmuştur. Temellerini Rusya'nın hazırladığı, ereklerini

[119]Salih Münir, 28 Sene Evvelki Balkan İttifakı ve Yunanistan (Yakın Tarihten Sahifeler Yazı Dizisi V) , No:3641, **Cumhuriyet,** İstanbul, 26 Haziran 1934,s.5.
[120]Abidin Daver, 1912'deki Balkan İttifakı Çok Gizli Tutulmuştur (Balkan Harbine Dair-I), No:3644, **Cumhuriyet,** İstanbul, 29 Haziran 1934, s.3.
[121]Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Cilt.1,II. Meşrutiyet Dönemi, 2. Baskı, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul,1998, (Siyasal Partiler), s.519.
[122]Tunaya, Siyasal Partiler, s.532.
[123]Abidin Daver, Balkanlılar Türklerden 100 Bin Kişi Fazla İdiler,(Balkan Harbine Dair-II) , No:3645, **Cumhuriyet,** İstanbul, 30 Haziran 1934, s.3.

İtalya'nın gösterdiği, Avusturya'nın gerçekleştirmeyi arzuladığı, bazı zamanlarda Bulgaristan, Romanya ve Sırbistan ve Yunanistan'ın kurulmasına çalıştıkları; gerek yukarıdaki dört büyük devletin gereksede anılan dört küçük Balkan devletinin farklı çıkar ve amaçları için, araç ve enstrüman olarak kullanmak istedikleri ve Osmanlı'nın, geri çevirdiği Balkan Birliği, elli yıl kadar bir süre değersiz kalmasına karşın, en sonunda gerçek yaşama kavuşmuştur. Bu beklenmeyen sonuç karşısında birliğin içinde ve dışında olanlar şaşkınlık içinde kalmışlardır.[124]

1.4.3. Büyük Güçler ve Balkan Birliği

Balkan Birliği düşüncesinin fikir babası İngiltere'dir. Bu birliği oluşturmak, hem İngiltere'nin, hem de İngiltere'nin başbakanı Gladston için ve onun ardından gelen siyasetçi Lord Salisbory için bir hedef olmuştur. İkisi de bu amaca erişmek konusunda büyük bir kararlılık göstermişlerdir. Lord Salisbory, Sırbistan elçisi ile görüşme yaparken Gladstone'un Balkan Birliği ile ilgili görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

"Biz, İngilizler için, tek doğal ve mantıklı politika varsa, o da, Gladston'un, "Türkleri pılı pırtıyla birlikte Avrupa'dan kovmak" ilkesiyle özetlediği politikadır. Ne var ki, ben bu doğal ve mantıklı politikayı henüz uygulayıp hayata geçiremedim. Çünkü sorun, bir dizi etmenin varlığı ve müdahalesi engellenememiş unsurların katılımıyla, son derece karmaşık bir hale gelmiştir. Siz Sırplar, kendi milli girişimlerinizi sahiplenmediğimiz ve bayraklaştırmadığım için beni kusurlu buluyor ve yeriyorsunuz. Ama benim size yardım etmeme de olanak bırakmıyorsunuz. Idealimizdeki Balkanlar için en uygun olan, Balkanlar'ın antlaşma ve birliğiyle ortaya çıkacak olan şeklidir. Ne var ki, siz Balkanlılar, kendiniz bunu engellediniz. Çünkü birbirinizle uzlaşacak ve birleşecek yerde, sürekli birbirinizle didiştiniz. Mademki, aranızda anlaşma ve birlik yok, o halde, Balkan yarım adası komşu devletlerden birine av olmaktan kurtulamayacaktır." [125]

Balkan Devletleri'nin birleşmesi konusunda ortaya konulan bu düşünceler - Türkiye'yi bütünüyle ortadan kaldırmak değilse de, bu devleti, yüz milyon İngiliz

[124]Waylet-Jackh, İmparatorluk Stratejileri, s.277.
[125]Waylet, Jackh, İmparatorluk Stratejileri, s.266.

tebaası Müslüman'ın üzerinde tehlikeli düzeyde etki oluşturamayacak ve İngiltere'nin Mısır ile Hindistan arasındaki bölgelerle ilgili amaçlarına erişmesine engel olamayacak kadar güçsüzleştirme politikasını izleyen İngiltere'nin çıkarları gereği - Osmanlı Devleti'ne karşı düşmanca bir politik anlayışı da içeriyordu.[126] Türkiye'nin güney-batı ucundaki Arap memleketleriyle, Suriye ve Irak bölgelerine zaman zaman göndermekte olduğu heyetler aracılığıyla bazı entrikalar çevirmekte olan İngiltere, aynı zamanda Sir Bukston'un, ruh ve beyni olduğu Balkan Komitesi gibi kışkırtıcı bir araçla, Türkiye'nin kuzeybatı bölgelerinde de karışıklıklar yaratmaya çalışıyordu. İngiltere'nin Balkan Birliği projesinin bir başka yönü daha vardı. Bu birlik sadece Osmanlı'ya karşı bir özelliği sahip değildi, aynı zaman da Almanya Avusturya'ya karşı saldırı ve savunma aracı olarak kullanma imkânı yaratmıştır. [127] Balkan Birliği'nden beklenen diğer görevin "…*bu araçla, söz konusu iki devletin Balkanlardaki arabozucu siyasetlerine kesinkes son vermenin çarelerini aramak ve bulmak*…" olduğu belirtilmektedir.[128]

İngiltere tarafından ortaya atılan Balkan birliği fikri Rusya açısından da oldukça ilgi çekici bir siyasi projeydi. Rusya'nın tarihi hedeflere ulaşma yolunda Balkanların önemli bir yeri vardır. Dinsel ve etnik kökenlerini kullanan Rusya, Balkanlarda Avusturya karşısında önemli bir avantaja sahipmiş gibi görünmektedir. Almanya gibi güçlü bir desteğe sahip olan Avusturya-Macaristan çok önemli bir rakiptir. Coğrafi olarak Balkanlarda kendisine göre daha güçlü olan Avusturya-Macaristan'a karşı Rusya, Balkan Birliği fikrini kendi siyasi hedefleri doğrultusunda desteklemiştir. E.Jach'ın bu konudaki yorumu şöyledir; *"Balkan Birliği düşüncesi, her ne kadar; İngiliz siyasetçilerinin bir ürünü olsa da, bu birliğe maddi ve gerçek şeklini veren Rusya oldu. Bu nedenle Balkan Birliği'nin vaftiz babası gözüyle bakılması zorunludur."*[129]

Osmanlı İmparatorluğu ile Çarlık Rusya arasındaki ilişkiler; Rusya'nın sanayileşmesini gerçekleştirdikten sonra büyük devletlerden olabilmek amacıyla önce Karadeniz ardından Boğazlar ve oradan da okyanuslara ulaşmayı hedeflemesi üzerine kurulmuştur. Osmanlı ve Rusya arasındaki ilişkilerin yoğunlaştığı dönem

[126]Waylet-Jackh, İmparatorluk Stratejileri, s.266.
[127]Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.318.
[128]Waylet- Jackh, İmparatorluk Stratejileri, s.267.
[129]Waylet-Jackh, İmparatorluk Stratejileri, s.268.

XVII. yüzyılın sonlarıdır. XIX. yüzyılda Rusya Osmanlı egemenliğinin hüküm sürdüğü Balkanlarda etkinliğini arttırarak Ege ve Akdeniz'e yayılmaya çalışırken öncelikle mezhepsel gücünü kullanmaya çalışmıştır. Ortodoks üst kimliği ile Balkan halkları arasında bağ kurmaya çalışan Rusya, I.Petro'nun "Bizans'ın Mirasçısı ve Üçüncü Roma"[130] söylemiyle emperyal bir politikayı uygulama sürecine girmişlerdir. Dünya siyasetinin değişmesinden sonra milliyetçilik daha da önem ve değer kazanmıştır. Böylece Rusya din ve nüfuz sağlama çabasına, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren milliyetçiliği ön plana koyarak "Slav Birliği" gütmeye başlamıştır. Ayrıca XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İtalya ve Almanya siyasi birliğini tamamlamıştır. Topraklarını büyütme hayallerine giren devletler "Pan Germenizm" ve "Panslavizm"gibi akımlararasındaki gerilim Orta ve Doğu Avrupa ile Balkanları derinden etkilemiştir. XIX. yüzyılın son çeyreğinde milliyetçi söylemlerin öncelikli olduğu dönemde, Balkanlarda etnik ve dini ideolojilerin tamamen dışında kalan ve daha stratejik hedefleri kapsayan Batı merkezli "Balkan Birliği" projesi, Batılı siyasi çevrelerin ilgisini çekmesinin yanı sıra Balkanlardaki aydın ve siyaset çevrelerinin de ilgisini uyandırmıştır.[131] Balkan Devletlerini de ilgilendiren Balkan Birliği hakkında Sırbistan Başbakanlarından Vladan Georgevitch:

"*Milletlerinin çoğunun 30-40 milyonluk büyük devletler oluşturdukları günümüzde, 2-5 milyon nüfuslu küçük devletler eğer İsviçre, Belçika ya da Hollanda gibi istisnai bir durumda değillerse ne siyasi ne de ekonomik bağımsızlıklarını teminat altına alabilir. Bu özellikle bizler, Balkan Devletleri için de geçerlidir. Ancak bütün Balkan Yarımadası salt coğrafi bir bütünlük oluşturmakla kalmayıp siyasi, yani askeri bir bütünlük de oluşturursa büyük ve güçlü bir devlet olma iddiası doğabilir.*"[132]

Georgevitch, Balkan Birliği'nin askeri ve ekonomik açıdan önemini şöyle açıklamıştır; "*Türkiye ve Balkan Devletleri arasında bir askeri ittifak yapılması ve gümrük birliği oluşturulması; yani Türkiye'nin başını çekeceği,1.500.000 süngü ve birkaç bin seri atışlı topa hükmeden bir Balkan Birliği.".*[133]

[130]Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.319.
[131]Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.319.
[132]Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.317-318. Georgevitch, İmparatorluk Stratejileri, ss.151-152.
[133]Georgevitch, İmparatorluk Stratejileri, s.151.

Balkan Birliği fikrinin öncüsü olan İngiltere Balkan Birliği'ni yalnızca Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yapmamıştır. Bunun en önemli kanıtı ise Sir Bukston'un 1908 yılında söylediği görüşü anlatmıştır. Türkiye ile Avusturya arasında ortaya çıkmakta olan çıkar ortaklığını bozmak üzere, Osmanlı Hükümeti'nin de Balkan Birliği'ne kabul etmeye eğilimli ve istekli olduğunu söylemesidir. Bu açıklama Osmanlı aleyhine beslenen düşmanlığını dürtü ve etkisiyle ortaya çıkan Balkan Birliğinin düşünce ve görünüşte sonuçta, Avusturya'ya karşı düşmanca bir tavrın kanıtıdır. İngiltere'nin Balkan birliği projesinin farklı bir yönü daha vardı. Aynı zamanda İngiltere tarafından Almanya'yı kuşatma projesinin bir parçası olarak değerlendirilmişti. "*Balkan Birliği'ni, yalnız Türkiye'ye karşı değil ama aynı zamanda Almanya ve Avusturya'ya karşı saldırı ve savunma aracı olarak kullanmak"*[134] Balkanları Avrupa'nın dengesini değiştiren Almanya ve Avusturya'ya karşı kullanmak İngiltere'nin Balkan politikasının önemli hedeflerinden biriydi.

Aynı amaç doğrultusunda Adriyatik'te Avusturya ile mücadele içinde olan İtalya da Arnavutluk üzerindeki nufuzunu kullanıp Balkanlarda etkin bir güç olmak istemiştir. "*Türkiye aleyhine olması için büyük bir isteklilikle İtalya'da biçim ve nitelik verilmeye çalışılan Balkan Birliği, daha sonra ve özellikle son dönemlerde Avusturya'ya karşı bir saldırı aracı olarak kullanılmak istenmiştir."*[135] Ernst Jackh 'e göre; İtalyan birliğinin kurucularından Garibaldi, ilk önce Romanya ve Bulgaristan arasında gerçekleşecek daha sonra Macarların ve diğer Balkan devletlerinin katılacağı birliğin Avusturya'ya karşı olacağı tahmin edilmiştir. Bu tahminler doğru çıkmamıştır.[136] Balkan Birliğini kendi açısından kullanan Rusya, öncelikle bu fikri Balkanlarda ciddi mücadele içinde olduğu Avusturya-Macaristan'a karşı organize etmeye çalışmıştır. Hatta ilk başta bu birliğe Osmanlıyı'da (Türkiye'yi) katmak istediği ileri sürülmektedir.

"*Rusya, ilk önce Balkan Birliği planını teorik alandan yaşama geçirmeye çalıştığı zaman, Türkiye'yi hesaba katmış ve Osmanlı Hükümeti de dâhil olmak üzere kendi himayesi altında olmak üzere Avusturya aleyhinde sağlam bir güç oluşturacak*

[134]Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.319.
[135]Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.319.
[136]Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.319

bir birlik grubu oluşturmak istemiştir."[137]

Rusya'nın Balkanlar'da büyümesinden, güçlenmesinden rahatsız olan Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu ile yakınlaşmaya başlamıştır.[138] Avusturya'da, Balkan Birliği fikrini daha 1860 yılında kendi siyasi programına almıştır.[139] Bu fikri Balkanların Rusya nüfuz alanına girmesini engellemek amacıyla destekleyen Avusturya *"Osmanlı İmparatorluğu'nun ölümünü çabuklaştırabilecek herhangi bir şey yapma arzusu"* sunda değildi. [140] Avusturya'nın Balkanlardaki politikasının amacıyla kendi amaçlarının aynı olduğunu belirten başka bir Balkan Devleti ise Romanya'dır. Romanya Kralı; *"Balkanlılar'ı birleştirmekle izlediğimiz amaç, Rusya etkisi dışında ve onun ihtiraslarından biri olan Doğu sorununu çözümlemenin olanaklılığını açıkca kanıtlamaktadır."*[141]

Balkanlarda Avusturya-Macaristan ve Rusya arasında açık veya gizli müthiş bir rekabet vardı.[142] İngiltere Balkan Birliği fikrini yeniden hayata geçirme çabasına girmiştir. Almanya ve Avusturya'ya karşı Balkanlar'da elini güçlü tutmak isteyen İngiltere, 1908'de Reval'de[143] Rusya ile görüşmüştür. Rus Çarı ve İngiltere Kralının Reval'de yaptıkları görüşme sonrasında kabul edilen Makedonya reform programı, ülke topraklarının bütünlüğü için acil bir tehlike olduğu işaretini vermişti.[144] Reval görüşmeleri Osmanlı topraklarında İngiltere ve Rusya'nın İmparatorluğu parçalayacağı görüşünün ağırlık kazanmasına neden olmuştur.[145] 1908 Jöntürk hareketi, II. Meşrutiyetin ilanı ve Osmanlı Devleti'nin anayasal düzene geçişi sonrasında Balkanlar'da yaşanan olumlu hava Balkanlar'da istekleri olan devletlerin beklentilerini karşılamaktan çok uzaktır. Osmanlı topraklarında meşrutiyetin yarattığı olumlu ortamın yanında Avusturya-Macaristan'ın 1878'de Bosna-Hersek'i işgali ve

---

[137]Waylet-Jackh, İmparatorluk Stratejileri, s.268.
[138]Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.321. F.R.Bridge, "Habsburg Monarşisi ve Osmanlı İmparatorluğu 1900-1918",**Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler,** Ed.Marian Kent, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul,1999,(Büyük Güçler), s.36.
[139]Waylet-Jackh, İmparatorluk Stratejileri, s.277.
[140]Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.321. F.R.Bridge, Büyük Güçler, s.37.
[141] Waylet-Jackh, İmparatorluk Stratejileri, s.277.
[142] Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.319.Durmuş Yalçın, Yaşar Akbıyık, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt: 1,AAM, Ankara,2000,(Türkiye Cumhuriyeti-1),s.63.
[143]Reval, Estonya'nın başkenti olan Tallin'dir. II. Meşrutiyet'in ilanına ortam hazırlayan nedenlerden bir tanesi "Reval Buluşması" dır. 9 Haziran 1908'de Finlandiya Körfezi'ndeki Reval Limanı'nda İngiltere Kralı ile Rus Çarı bir araya geldiler. Yaptıkları görüşmeden sızan sonuçlara göre, Osmanlı toprakları yeniden paylaşılacak, Rumeli parçalanacak, padişah ise ordularını göndermeyerek bu duruma boyun eğecekti. Tunaya, Siyasal Partiler, s.27.
[144] Aykut Kansu, **1908 Devrimi,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s.117.
[145] Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih 1789-1994**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, (Siyasi Tarih), s.402.

bu durumun Osmanlı meşruti hükümetince belli koşullarda kabulü Rusya açısından bir siyasi yenilgiydi.[146]

1.4.4.Balkan Birliği Fikrinin Meşrutiyet Dönemindeki Yansımaları

Balkan birliğinin kurulmasıyla ilgili Balkan devletleri arasında görüşmeler yapılırken Osmanlı İmparatorluğu topraklarında da bu konuyla ilgili fikirsel çalışmalar yapılmıştır. Bu konuda çalışanlar meşrutiyet döneminde oluşan kısmi özgürlükler ortamında aktifleşmeye başlamışlardır. Osmanlı İmparatorluğunda Meşrutiyet ikinci kez 1908 tarihinde ilan edildi ve Kanuni Esasi tekrar yürürlüğe konuldu. II. Meşrutiyetin ilanıyla beraber Balkanlarda mevcut statükonun anlamını yitirmesine neden olan bir takım gelişmelere yol açılmış ve özellikle de Bulgarlar arasında milliyetçilik ve çetecilik hareketlerinde iki önemli değişiklik olmuştur. [147] İlk olarak "Bulgar Meşrutiyet Kulüpleri"adıyla kurulan tedhişçi bir örgüt adını duyuracaktır. Bu örgüt tedhişçi olduğunu ilan edecektir. Bu örgüt kamuoyuna "Kanuni Esasi Kulüpleri" olarak da tanıtılmıştır. Meşrutiyet döneminde Rumlar ve Ermeniler de bu şekilde kulüpler kurmuşlardır.1908'de II. Kulüpler Kongresi Selanik'te toplanmış ve tümü de federatif bir yapı içinde düzenlenmiştir. Kulüpler bir Merkez Bürosuna bağlanmış, genel başkanlığına da Karayovof getirilmiştir.[148] Kongreye, Osmanlı Parlamentosunun Bulgar asıllı iki üyesi, Pavlof (Üsküp), ve Pançe Doref (Manastır) Efendiler de katılmıştır. Bu örgüt "Makedonya Merkez Örgütü"nün takma adıydı ve tamamen ayrılıkçı, ihtilalci bir örgüttü.[149]

1908 Ağustos seçimlerinde İttihat ve Terakki Cemiyeti Selanik listesinden Bulgar kökenli bir Makedon olan Vlahof Efendi Selanik mebusu seçilmiştir.[150] 24 Temmuz 1909'da Selanik Sosyalistleri'nden Abraam Benaroya ve arkadaşları Selanik İşçi Federasyonu'nu (SİF) kurdular. Vlahof Efendi Meşrutiyetin ilanından önce, Osmanlı İmparatorluğu bünyesinde özerk bir Makedonya isteyen Serez Grubu'nun içinde yer almıştı. Meclis-i Mebusan'da sosyalist kanat içinde

[146]Waylet-Jackh, İmparatorluk Stratejileri, s.267. Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.322.
[147]Çelik, Berlin Statükosunun Çöküşü, s.19.
[148]Tunaya, Siyasal Partiler, s.518.
[149]Tunaya, Siyasal Partiler, s.518.
[150]Mete Tunçay, **Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925**, Cilt:1,İletişim Yayınları, İstanbul,2008, ss.96-97.

çalışmalarıyla dikkati üzerine çeken Vlahov Efendi, Balkanlarda barışın ve huzurun ancak bir Balkan Federasyonu ile sağlanabileceğine inanıyordu.[151] Zaten özellikle II. Meşrutiyetin birinci yasama döneminde Balkanlarda Balkan grubu ağırlıktaydı.[152] Bu ortamdan yararlanan Vlahof Efendi, Mecliste Balkan Federasyonunu savunan bir grup oluşturmuştur. Bu grup "Serez grubu" adıyla anılırdı.

Milli Federalist Parti Makedonyalıydı ve Osmanlı Meşrutiyeti'nin güçlenmesinde olumlu bir görev üstlenmek istiyordu. Milli Federalist Parti Balkan Konfederasyonundan yanaydı. "Meşrutiyet Kulupleri" Virhovist partisine bağlıydı ve ilhakçı grubu oluşturuyordu. Federalist Parti ise Santralist partisine bağlıydı, ilhakçı değildi ve "Selanik Grubu" olarak adlandırılıyordu.[153] Daha ılımlı ve barışçı bir çizgide olması bir Balkan (ya da Doğu)Federasyonu kurularak, Makedonya'nın özerkliğini bu yoldan gerçekleştirme isteğinden ileri gelmekteydi.

Gerek Osmanlı İmparatorluğu topraklarında gerekse de Balkanlarda birlik konusunda fikirsel çalışmalar yapılmıştır. Ancak bunların uygulanması zaman alacaktır.

1908 Meşrutiyet'in ilanından sonra Sırbistan ve Bulgaristan Osmanlı İmparatorluğudaki rejim değişikliğinden ve Balkanlar'da etkin reformlar yaparak bölgedeki pozisyonunu güçlendirmesinden rahatsız olmaya başlamışlardır. Birlikte hareket etmeye karar veren bu iki devlet Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki yumuşak karnı "Makedonya Sorununu" gündeme getirmeye karar vermişlerdir. Makedonya'da Avusturya-Rusya işbirliği ile yapılması planlanan reformlar Meşrutiyet yönetimi yüzünden bir süre içinde olsa durdurulmuştur.1909 yılında Belgrad ve Sofya arasındaki temaslar Makedonya sorunu üzerinde yoğunlaşmıştır. Bulgar Dışişleri Bakanı General Paprikov'un konu ile ilgili değerlendirmesi;*"Bugün olmasa da yarın en önemli sorunun Makedonya olacağı görülecektir. Ve bu sorun, ne olursa olsun, Balkan ülkelerinin az ya da çok katılımı olmadan çözülemez."*[154] Makedonya Sorunu; 1878 Berlin antlaşmasının imzalandığı yıllardan 1908 yılları arasındaki dönemde Avrupa'daki Büyük Güçler-Osmanlı diplomasisindeki adıyla

[151]Sacit Kutlu, **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti**, Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2007, ss.268-269.
[152]Tunaya, Siyasal Partiler, s.519.
[153]Tunaya, Siyasal Partiler, s.519.
[154]Richard C.Hall, **Balkan Savaşları 1912-1913, I.Dünya Savaşı'nın Provası**, Homer Kitabevi, İstanbul, (I.Dünya Savaşı'nın Provası),2003, s.13. Çelik, Balkan İttifakının Kökenleri, s.322.

Düvel-i Muazzama ile Osmanlı İmparatorluğu ve bölgedeki diğer küçük Balkan ülkelerinin kaderini birbirine bağlamıştı.[155]

1908-1909 krizinden sonra, hem Belgrad hem de Sofya hükümetleri ulusal birlik meselelerini çözmeye karar vermişlerdi. Sırplar, Avusturya –Macaristan'ın tırmanışa geçen Sırp karşıtı politikalarına karşı destek bulmak istediler. Bulgarlar ise Makedonya'daki özlemlerine ve daha az ölçüde Trakya'ya odaklanmış olarak kaldılar. Her iki hükümette Genç Türkler reformlarına başlamadan harekete geçmek istiyorlardı.[156]

Milli konularda Bulgar ve Sırp gayretlerinin artmasının bir nedeni; her ikisinin de kendi ülkelerinde hükümetten ayrı şekilde örgütlenen ulusal birlik amacını gerçekleştirmek isteyen radikal eylemcilerdir. Ayrıca Sırpların giderek Yugoslavizmi büyük bir Sırbistan'ın esaslı karşıtı olan hasımları Habsburglara karşı kullanılacak bir silah olarak görmeye başlamalarıdır. Balkan Yarımadasında üstün gelmek için Balkan Devletleri öncelikle çıkarlarını birbirleriyle ve birbirlerine karşı sağlama almak zorundaydılar. Balkan Devletlerinin kendilerini bölen konuların üstesinden gelme girişimleri Rusların Balkanlarda daha etkin bir rol izleme kararlarıyla çakıştı. Rusya Balkanlarda Avusturya karşıtı bir Balkan birliği kurulmasını teşvik ediyordu.1911 yılından itibaren Sofya'daki Rus Büyükelçisi Anatoli Neklyudov Rusya'nın Balkanlardaki konumunu tekrar sağlamlaştırmak için Bulgaristan ile Sırbistan'ı bir araya getirmeye çalıştı.1911 yılında Türk-İtalyan Savaşının başlaması Balkan Slavlarına bir antlaşmaya varmak için yeni bir teşvik unsuru oluşturdu. Bir yorumcu, Osmanlılara karşı İtalyan hücumunun Balkan hükümetleri için "buzları kırdığı"gözleminde bulundu.[157]

1911 yılında Bulgar girişimlerini koordine eden başbakan İvan.E.Geshov ile Sıbistan dışişleri bakanı Milan Milovanoviç üç ay süren görüşmeler sonucunda Rusların diplomatik yardımıyla anlaşmaya vardılar.7 Mart 1912 tarihinde imzalanan bu antlaşma hem Habsburglar hem de Osmanlılara karşı askeri işbirliğini ve ayrıca Makedonya için bir antlaşmayı öngörmekteydi.Makedonya'daki tartışmalı bölgeler için Rus Çarı'nın arabuluculuğu kabul ediliyordu.[158]Balkanlarda her ne kadar

[155]Georgevitch, İmparatorluk Stratejileri, s.16.
[156]Hall, I.Dünya Savaşı'nın Provası, ss.12-13.
[157]Hall, I.Dünya Savaşı'nın Provası, s 14.
[158]Hall, I.Dünya Savaşı'nın Provası, s 15.

Makedonya konusunda bazı pürüzler kalsa da artık Bulgarlar ve Sırplar, Rusya önderliğinde Balkan Savaşlarına giden yolda ilk birliği sağlamışlardı.

1.4.5. Balkan İttifakı'nın Ortaya Çıkışı ve Balkan Savaşları

Berlin'de Büyük Güçlerin kendilerince buldukları "akılcı" çözüm, aralarındaki savaş ihtimalini 35 yıl kadar ötelemiş oldu, ancak bu süre Balkanlarda milliyetçi düşüncenin yayılması ve I.Dünya Savaşı'nın provası olacak olan Balkan Savaşı'na uygun zemini hazırlamış oldu.[159] Ayestefanos ve Berlin Antlaşmalarının koşulları ve getirdiği ortam, 1912'de patlak veren Balkan Savaşları'nın önemli nedenleri arasında yer almaktadır. 93 harbi sonrasında yapılan antlaşmalarla; Makedonya'nın da Bulgaristan'ın sınırları içine katılması ve Sırbistan'ın bağımsızlığını alması, bağımsız Sırbistan'ın ilk günden itibaren topraklarını genişletmek istemesi, Berlin Antlaşması'nın[160] Bulgaristan'da yarattığı hayal kırıklığı ve nihayet Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu aleyhine toprak kazanmak istemesi bu savaşın belli başlı nedenleri arasında gösterilebilir. Bu gelişmelerin arkasında yatan ve Balkanlar'ı karıştıran önemli bir etken olan Rusya'nın Balkan Slavları üzerindeki kışkırtmasını da eklemek gerekir. Balkanlar'ı kontrolden çıkarıp olayların dönüm noktası kabul edilebilecek temel olay ise; Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun 1908'de Bosna-Hersek'i ilhakı olmuştur. Bu durum Rusya'yı Balkan Slavları'nı birleştirmek suretiyle Avusturya'nın yayılmacı politikasına karşı koymak için harekete geçirmesinin yanı sıra Balkanlar'ın Slav devletlerini de aralarında anlaşmazlıkları gidererek birleşmeye ve Balkanlar'da geri kalan Osmanlı topraklarını paylaşmaya götürmüştür.[161] XX. yüzyıl başında Bulgarlar Trakya'yı, Yunanlar Epir ve Ege adalarını, Sırplar Bosna-Hersek'i, Karadağlılar da Kuzey Arnavutluk'u ele geçirmeye yönelik politikalar geliştirmiştir. Yeni kurulmalarına ve çok güçlü olmamalarına karşın saldırgan politika izlemelerine destek olan devlet ise

[159]Çelik, Berlin Statükosunun Çöküşü, s.12.
[160]Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1914, s.278-279.
[161]Ahmet Halaçoğlu, **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913),** TTK Yayınları, Ankara, 1995, (Rumeli'den Türk Göçleri), s. 10. Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1914, s.281.

Rusya olmuştur.[162] Ancak Balkan Devletleri'nin genişleme politikalarının birbiriyle çatışması, Balkan Devletleri arasında anlaşmazlıkların doğmasına neden olmuştur.[163]

Rusya'nın Balkan Devletleri arasındaki sorunlarını çözümlemesiyle beraber bir ittifak yolu açılmıştır. Yaşanan bu gelişmeler Balkanlar'da Osmanlı'ya karşı oluşacak olan birlikteliğin de temellerini atmıştır. Balkan ittifakının kurulmasında Osmanlı İmparatorluğu'nun da katkısının olduğunu belirtmek gerekir. İttihat ve Terakki desteğiyle çıkarılan "Kiliseler Kanunu" Balkan Devletleri arasındaki sorunları büyük çapta ortadan kaldırmıştır.[164] 3 Temmuz 1910 tarihinde çıkarılan bu kanunla, Osmanlı Devleti Makedonya'daki Bulgar, Sırp ve Yunan azınlıkları arasında hakemlik yapmıştır. Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ arasındaki ihtilafların en büyüğünü ortadan kaldırmıştır.[165]

Osmanlı Devleti'ni Balkanlardan çıkarmak isteyen Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ ittifakının karşısında yenilen Osmanlı Devleti barış yapmıştır. 1912'de Londra Konferansı[166] toplantılarına başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu ile Balkan devletleri, Arnavutluk meselesini inceleyecek olan ve "Büyükelçiler (Londra) Konferansı"[167] denen milletlerarası konferansla ilk toplantısını yapmıştır. Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasındaki barış antlaşması 30 Mayıs 1913'te Londra'da imzalanmıştır.[168] Bu barış ile Osmanlı Devleti Arnavutluk'un bağımsızlığını tanımış; Büyükelçiler Konferansında karşılaşılan en zor konulardan biri olan Ege Adalarının geleceği sorununu büyük devletlere bırakmıştır.[169] Böylece bu anlaşmayla Osmanlı Devleti Midye-Enez'in batısında kalan bütün Avrupa topraklarını kaybetmiş ve Balkanlar'da sadece Bulgaristan'la sınır komşusu olmuştur.[170] Londra'da yapılan Büyükelçiler Konferansının ardından yapılan antlaşmayla toprak kaybının yanı sıra

[162]Hayta, Birbudak, Edirne, s.3.
[163]Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, Dış Politika Araştırmaları Merkezi Rapor No. 1, Ekim 2012, s.8.
[164]Halaçoğlu, Rumeli'den Türk Göçleri, s.12 Kiliseler Kanunu ile ilgili Hale Şıvgın, "Kiliseler ve Mektepler Kanunu", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı:148, Şubat 2004, ss. 133-146.
[165]Y.Öztuna, **"**Balkan Savaşlarından Sonra Makedonyada Kalan Türkler", **Büyük Türkiye Tarihi,** Cilt: 7, Ötüken Yayınları, İstanbul,1978,s.263.
[166]Hayta, Birbudak, Edirne, ss.8-9.
[167]Necdet Hayta, **Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu Ve Londra Büyükelçiler Konferansı**, AAM, Ankara,2008, (Londra Büyükelçiler Konferansı) ,141.
[168]Radoslav Raspopoviç, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçlerin Balkanların Politik Geleceği Üzerine Etkileri", **Sosyal Bilimler İndeksi Yayınları,** Cilt:1, Sayı:1, Ağustos 2001, ss.60-61.
[169]Hayta, Londra Büyükelçiler Konferansı, s.26.
[170]Bahtiyar Sipahioğlu, **Dünden Bugüne Balkanlar**, Akademi Matbaacılık, İstanbul,2010,s.26.

Ege Denizi üzerindeki egemenliğini de dolaylı olarak yitirmiştir.[171] Balkan Devletleri'nin elde etmiş olduğu bu kolay zafer ve Osmanlı İmparatorluğu'nun birkaç hafta içinde geri çekilmesiyle Balkanlar'da bıraktığı boşluk, yeniden milletlerarası bir bunalım ortaya çıkarmıştır. Birinci Balkan Savaşı Balkanlar'da karışık politik oyunların ortaya çıkması sonucunu vermiştir. Bu karışık politik oyunların özellikle iki toprak üzerinde yoğunlaştığı ortaya çıkmıştır: Arnavutluk ve Makedonya.[172] Arnavutluk toprakları; İtalya, Avusturya, Sırbistan ve Yunanistan arasında mücadeleye neden oluyordu. Avusturya ve İtalya aralarındaki tüm sorunlara karşın Arnavutluk için Sırbistan ve Yunanistan'a karşı ittifak kurmuşlardı. Avusturya, Birinci Balkan Savaşında bağımsız olan Arnavutluk topraklarını 1 Mayıs 1913'te İtalya ile yaptığı antlaşma ile nüfuz bölgelerine bile ayırmıştır.[173]

Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda kaynayan bölgesi Makedonya birçok devletin hâkimiyet kurmak istediği bir coğrafyadır. Stratejik açıdan önemli olan bu bölge Balkan devletlerinden Bulgaristan, Yugoslavya ve Yunanistan arasında Makedonya meselesi adıyla uzun süre gündemi meşgul etmiştir. Yugoslavya ile Arnavutluk arasında ayrıca azınlıklar meselesi; Romanya ve Bulgaristan arasında ise Güney Dobruca meselesi bulunmaktaydı. Sözü edilen karmaşık sorunların ortak yönü azınlıklardır.[174]Makedonya sorunu tüm Balkan devletlerini birbirine düşürüyordu. Bulgaristan ve Sırbistan da, Makedonya konusunda büyük problem yaşamışlardır. Sırbistan, Makedonya konusunda Sırp-Bulgar ittifakında kendisine verilen orandan daha fazlasını almıştı ve geri vermek istememişti. Bulgaristan'da Balkan Savaşlarına büyük hayallerle girmişti ve umdukları kadar büyüyememişti. Sırplar Bulgaristan'ın büyümesini istemiyorlardı ve ihtimali bile Sırpların tepkilerine neden oluyordu. Yunanistan ise Bulgaristan'a karşı tepkiliydi, topraklarını Yunanistan zararına büyütmesine engel olmak istiyordu. Yunanlılar tüm Ege kıyılarına sahip olmak istiyorlardı. Balkanların Ege Denizindeki tüm kıyılarını kendi anavatan toprakları sayıyorlardı.[175]

---

[171]Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1914, s.345.
[172]Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1914, s.346
[173]Nihat Erim**, Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri Antlaşmaları**, TTK Basımevi, Ankara,1953,(Devletlerarası Hukuk) ,s.450.
[174]Muharrem Feyzi, "Balkan Konferansı", **Cumhuriyet,** Sayı no: 2677, İstanbul, (19 Teşrinievvel 1931), s. 2.
[175]Erim, Devletlerarası Hukuk, s.450.

Balkanlar'dan Osmanlı egemenliğinin çekilmesi bölgede büyük bir dengesizlik doğurmuştur. Topraklarını genişletmek isteyen Balkan Devletleri, azınlıklar sorununu bahane ederek sık sık çatışmalara neden olmakta ve statükoyu bozmaktadır. XXI. yüzyıla girilmesine karşın bugün bile bu dengesizlik devam etmektedir.[176]

1.4.6. Birinci Dünya Savaşı Ve Balkanlar

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Sırbistan, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Arnavutluk bağımsızlıklarını kazanmış ve kendi devletlerini kurup güçlendirme çabaları içine girmişlerdi. Ancak bu yeni kurulan devletlerin kendi aralarında toprak anlaşmazlıkları devam etmekteydi. Her devlet kendi ülke sınırları dışında kalan soydaşlarını da kendi ülke sınırları içine katmak ve daha güçlü bir stratejik konum elde etmek için genişlemek arzusundaydı. 1912-1913 Balkan Savaşları da Balkan ülkelerinin bu arzularını gidermemiştir.[177] Sırbistan, 1878'den beri Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun kontrolündeki Bosna'nın kendi topraklarına bağlanmasını istiyordu. Avusturya-Macaristan, Almanya'nın müttefiki iken; Sırbistan, Rusya ve Fransa tarafından desteklenmekteydi. Birinci Dünya Savaşı'nın birçok farklı bölgede birçok farklı nedenleri olmasına karşın savaş Balkanlar'da patlak vermiştir.

Birinci Dünya Savaşından önce Sırpların ulusal hassasiyetleri artmıştır ve iki derneğin kurulmasına yol açmıştı. Birincisi Narodna Odbrana (Ulusal Savunma) Aralık 1908 kuruldu. İkinci örgüt, yaygın adıyla Kara El olarak bilinen Ujedinjenje Ili Smrt (Birlik ya da Ölüm) 1911'de ortaya çıktı.[178]28 Haziran 1914'te Habsburg Veliahtı Franz Ferdinand ve eşi Saraybosna'da suikasta uğradı. Tarih, Sırpların milli bayramı (Vidov Dan) olan Kosova Savaşı'nın yıldönümüydü. Suikastı fiilen gerçekleştiren Gavrilo Princip, Bosnalı devrimci gençliğin pek çok bakımdan tipik örneğiydi. Suikastçıların hepsi de aşırı Sırp milliyetçileriydi.[179]

---

[176]Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1914, s.346.
[177]Oral Sander, **Siyasi Tarih,** 7.Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 1994,(Siyasi Tarih), s.31-32. Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1914, s.161.
[178]Nasuhbeyoğlu, Balkan Tarihi, s.31.
[179]Barbara Jelavich, 20.yüzyıl, s. 119.

Birinci Dünya Savaşı 28 Temmuz 1914 tarihinde Viyana Hükümeti Sırbistan'a savaş ilan etti ve Belgrad'ı bombalamaya başladı.[180]1914'te savaş Avrupa'da başlamış, ancak dünyanın dört bir yanındaki ülkelerin katılması ve diğer kıtalardaki sömürgelere de yayılması nedeniyle "Dünya Savaşı" olarak adlandırılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Balkan ülkelerinden Avusturya-Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı İmparatorluğu Almanya'nın yanında savaşa girdiler. Diğer Balkan ülkeleri Yunanistan, Sırbistan ve Romanya ise savaşın ilerleyen zamanlarında İtilaf Devletleri[181] grubunda İngiltere, Fransa gibi ülkelerin yanında yer aldı.

Osmanlı İmparatorluğu İttihat ve Terakki hükümetinin gizli anlaşmaları sonucu 2 Ağustos 1914 günü Almanya ile gizli bir antlaşma imzalayarak (Osmanlı-Alman gizli antlaşma)savaşa ittifaklarla gireceğini taahüt etmiştir. Bu savaşta Osmanlı İmparatorluğu Çanakkale'de başarılı olmasına rağmen, diğer cephelerde başarılı olamamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonunda milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. İmparatorluklar ya savaş sırasında ya da sonrasında dağıldı. Rus Çarlığı 1917 Bolşevik Devrimiyle sona ermiştir. Komünist Rusya savaştan çekildi. 30 Ekim 1918'de Osmanlı İmparatorluğu Mondros Mütarekesi'ni[182] imzalayarak savaştan çekilmiştir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu savaştan hemen sonra dağılmıştır. Macaristan Devleti kurulmuştur. Balkanlarda 1918 yılında kurucu halklar Sloven-Hırvat-Sırp Krallığı kurulmuştur. (Yugoslavya)[183]. Bosna Hersek ve Makedonya asli unsur olarak sayılmadı. Bosna Hersek, Avusturya Macaristan İmparatorluğunun dağılmasıyla yeni kurulan Sırp-Hırvat ve Sloven Krallığının sınırları içerisinde yer

---

[180]Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918),**Cilt:1, Çev. A.Cemgil, İstanbul,1969, ss.214-215.

[181]İtilaf Devletlerinin başında İngiltere, Fransa ve Çarlık Rusya yer almaktaydı. İttifak adıyla anılan grupta ise Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan yer almaktadır. Uçarol, Siyasi Tarih, ss.461-463.

[182]Tevfik Bıyıklıoğlu, **Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, Cilt:1,T.C.Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi, Ankara, 1962, s.33. M.Tayyip Gökbilgin, **Milli Mücadele Başlarken**, Birinci Kitap, TTK Yayınları, Ankara,1959,s.3.

[183]Yugoslavya;1878 Berlin antlaşmasıyla bağımsızlığına kavuşmuş olan Sırbistanın yöneticisi Regent Aleksandar himayesinde Sırp, Hırvat ve Slovenler 1 Aralık 1918'de Belgrad'da bağımsızlık ilan etmiştir.1918 tarihinde bugünkü Makedonya, Kosova, Sırbistan, Bosna-Hersek , Karadağ'ın tamamı ile Slovenya ve Hırvatistan topraklarında kurulmuştur. II. Dünya Savaşı'na kadar Balkanlar'ın batısında var olmuş bir devlettir. 1929 parlamento dağıtılmış, anayasa yürürlükten kaldırılmış ve diktatörlük ilan edilmiştir. Ardından krallığın adı Yugoslavya olarak değiştirilmiştir. John Lampe, "Reconnecting The Twentieth Century Histories of Southeastern Europe",Ideologies and National Identities, **The Case of Twentieth Century Southeastern Europe**, (der. John Lampe, Mark Mazower) University Press, New York, 2003, s. 1-2.

aldı. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda İtilaf Devletleri yenilen devletlerle barış antlaşmaları imzaladılar. Balkan Devletleri'ni yakından ilgilendiren antlaşma Bulgaristan ile yapılmıştır. 27 Kasım 1919'da Bulgaristan ile İtilaf Devletleri arasında Neuilly Antlaşması imzalanmıştır.[184] Bu antlaşma hükümlerine göre Bulgaristan, Güney Dobruca'yı Romanya'ya, Batı Trakya'da Gümülcine ve Dedeağaç'ı Yunanistan'a ve bir kısım toprağını da Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na bırakmıştır.[185] Bulgaristan; Romanya, Yunanistan ve Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na verdiği topraklar yüzünden Balkanların revizyonist devletlerinden olmuştur. Bu antlaşmalar, barışa son verecek antlaşmalar olmuşlar ve Balkanları patlamaya hazır bomba haline getirmişlerdir.

1.4.7. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Barış Antlaşmaları ve Balkanlar

Birinci Dünya Savaşı'nın sonucunda imzalanan antlaşmaların oluşturduğu siyasal düzen Avrupa'da çatışmaların bir süreliğine durmasını sağladı. Yapılan antlaşmalar barışın süresini kısaltacak özelliklere sahipti. Avrupa'da ortaya çıkan bu yeni siyasi düzende sınırlar çizilirken ve yenilen devletlerle antlaşma yapılırken siyasi, ekonomik, kültürel ve hukuki dengeye yeterince dikkat edilmemişti. Savaşın sonundan itibaren Avrupa'da mevcut düzeni bozmak isteyen (revizyonistler) ve mevcut düzeni korumak isteyen devletler (antirevizyonistler) olmak üzere iki blok oluştu. Galip devletlerden İngiltere ve Fransa'nın yanında, savaştan kazançlı çıkan Romanya, Çekoslovakya, Polonya ve Sırp- Hırvat-Sloven Devletleri'nin temel politikası mevcut düzeni korumak haline geldi. Buna karşılık mevcut statükonun değiştirilmesi için seslerini yavaş yavaş yükseltmeye başlayan revizyonist devletlerse mağlup olan Almanya, Macaristan ve Bulgaristan ile elde ettiklerini yeterli görmeyen İtalya idi.

Avrupa'nın ikiye bölünmesi Balkanlara da yansımıştı. Sürekli şekillendirmelere maruz bırakılan Balkanlar, 1914-1918 yılları arasında yaşanan büyük savaş sonrasında galiplerin istekleri doğrultusunda yeniden şekillendirildi. Balkanlar üzerinde doğrudan etkili olmuş, Avusturya-Macaristan, Osmanlı

[184] Yalçın, Akbıyık, Türkiye Cumhuriyeti-1, s.111.
[185] Veli Yılmaz, **Siyasi Tarih,** Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, İstanbul, Mayıs 1998,(Siyasi Tarih), s.154.

İmparatorluğu ve Rusya'nın yıkılması sonucunda dünya savaşında galip çıkan devletlerin yararına, Balkan toprakları yeniden şekillendi. Her ulusun kendi geleceğini kendisinin belirlemesine imkan vermeyen ve ulus devlet anlayışını dikkate almadan belirlenen sınırlar ile Balkanlardaki tüm devletler, diğerleri üzerinde hak talep edebilir duruma gelmiştir. Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya arasında Makedonya, Romanya'nın; Macaristan ile Transilvanya, Sovyetler Birliği ile Baserabya, Yugoslavya ile Banat, Bulgaristan ile Dobruca sorunu bulunmaktadır. Arnavutluğun ise Yugoslavya ile Kosova, Yunanistan ile Güney Arnavutluk sorunları bulunmaktadır.[186]

Savaşın geri gelmemesi amacıyla içten içe kaynayan Avrupa'da, 1930'lara kadar gerçekleştirilen Küçük Antant,[187] Locarno Antlaşmaları[188] ve Briand-Kellogg Paktı[189] gibi organizasyonlar, mevcut durumu güvence alınmasına yönelik adımlar olarak ortaya çıktı. Bu atılan adımlar Balkanlar'da işbirliğini de cesaretlendirici bir rol oynadı.[190]18 Ocak 1919'da toplanan Paris Barış konferansında Konferansın 25 Ocak 1919'da yapılan toplantısında; uluslararası barışı, güveni sağlayacak ve devam ettirecek bir Milletler Cemiyeti(Cemiyeti Akvam) kurulmasına karar verilmiştir. Bu kararı yerine getirmek için bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun hazırladığı sözleşme 28 Nisan 1919 tarihinde Konferans Genel Kurulunda kabul edilmiş ve Milletler Cemiyeti kurulmuştur.[191] Milletler Cemiyeti, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulmuş ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tasfiyeye

[186]Akman, Paylaşılamayan Balkanlar, s.97.
[187]Birinci Dünya Savaşını izleyen devrede Avrupa'da oluşan yeni bloklaşmalardan biridir. Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya'nın aralarında kurdukları bir işbirliği ve ittifak sistemidir. Küçük Antant; 1920'de Çekoslovakya-Yugoslavya, 1921'de Çekoslovakya-Romanya ve Yugoslavya-Romanya arasındaki ikili anlaşmalardan oluşmuştur. Amacı, bu savaş ertesi yeni devletlerin Orta Avrupa'daki güvenliklerini korumak (Alman, Macar ve Bulgar tehlikesine karşı) ve status quo'yu devam getirmekti. Fransa bu sistemin koruyucusu rolünü oynamış, bu ülkelerin dış siyasetini hayli etkilemiştir. Küçük Antant İttifakı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Sina Akşin-Melek Fırat "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar", **Balkanlar,** Obiv Yayınları İstanbul, 1993,(İki Savaş Arası Dönem) s.120-121. Uçarol, Siyasi Tarih, s.97.
[188]Locarno Antlaşmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Şükrü Esmer**, Siyasî Tarih (1919-1939)** SBF Yayınları, Ankara, 1953, (Siyasî Tarih 1919-1938), s.38-40. Uçarol, Siyasi Tarih, s.103.
[189]Briand-Kellogg Paktı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Esmer, Siyasî Tarih 1919-1938, s.41-43.Uçarol, Siyasi Tarih, s.158.
[190]Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1914, s.337.
[191]Yılmaz, Siyasi Tarih, s.158.

uğrayana kadar iki savaş arası dönemin olaylarını etkileyen ve bu olaylardan etkilenen bir kurum olarak varlığını sürdürmüştür.[192]

5 Ekim 1925' te Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Belçika, Polonya ve Çekoslovakya Locarno'da bir araya gelerek bir konferans toplamışlardır.[193] 16 Ekim 1925'te, İsviçre'nin Locarno şehrinde görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda yapılan antlaşmalar, 1 Aralık 1925'te, Londra'da imzalanmıştır.[194] Locarno Antlaşmaları, Fransa ile Almanya'nın istekleri arasında haklı bir denge kurarak iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesine büyük katkılar sağlamıştır.[195] Almanya'yı milletler arası işbirliğine sokmuş olması bakımından da Locarno Antlaşmaları iki savaş arası dönemin tarihinde büyük önem taşımaktadır. Almanya, bu antlaşmanın arkasından, 1926 yılında Milletler Cemiyetine üye olarak kabul edilmiştir. Bu suretle, Avrupa'da yeni bir dönem başlamış, bu antlaşmayla kıtada siyasi gerginlik azalmıştır.[196]

Briand-Kellogg Paktı, 27 Ağustos 1928'de ilk önce dokuz devlet arasında (Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Polonya, Belçika ve Çekoslovakya) imzalanmıştır. Antlaşma ile taraflar, savaşı milli politikalarına alet etmeyeceklerini, anlaşmazlıkların çözümü için savaş yoluna gitmeyeceklerini, savaştan vazgeçtiklerini ve bütün anlaşmazlıkları için daima barışçı vasıtaları kullanacaklarını taahhüt etmişlerdir.[197] Briand - Kellogg Paktı, bütün dünyaya getirdiği yaygın barış havası dolayısıyla, iki savaş arası döneminin önemli bir başarısıdır. Özellikle, Almanya'nın Milletler Cemiyetine girmesinden sonra milletlerarası işbirliği devrinin en önemli olayı Pakt'ın imzalanması olmuştur. Briand - Kellogg Paktı ile savunmaya dayanmayan savaş kanun dışı sayılmış ve devletlerarası ilişkilerde barışçı yollara başvurulması esas alınmıştır. Bu suretle de dünyada bir barış havası sağlanmak istenmiştir.[198] Dünyada yapılan barış

[192]Zeki Mesut Alsan, **Yeni Devletler Hukuku**, Cilt:2, Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1951, s.61.
[193]Sander, Siyasi Tarih, s.31.
[194]Yılmaz, Siyasi Tarih, s.160.
[195]Sander, Siyasi Tarih, s.31.
[196]Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1914, s.161. Esmer, Siyasî Tarih 1919-1938, s.39, Uçarol, Siyasi Tarih, s.528.
[197]Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1914, s.222.
[198]Harun Bodur, **Kronolojik 20 yy. Siyasi Tarihi (1900-1999),** Çağlar Yayınları, Ankara, 2005, s.264.

ittifaklarında amaç; kalıcı barışı sağlamak ve yeni bir savaşın çıkmasını önlemektir. Bu ortamda Balkan devletlerinin birbirine yakınlaşmasında etkili olacaktır.

1.5. TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

1.5.1. Cumhuriyetin İlk Yılları

1914-1918 yılları arasında yaşanan I.Dünya Savaşı'nı İtilaf Devletleri kazanmıştır.[199] İttifak devletlerinden biri olan Osmanlı İmparatorluğu ateşkes imzalamaya hazırlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması[200] İtilaf Devletleri'nin Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan da olduğu gibi Türkiye'ye de hiçbir hayat hakkı bırakmayacak kadar ağır yükümlülükler getirmeyi düşündüklerini gösteriyordu. Birinci Dünya Savaşı sırasında yaptıkları gizli anlaşmalarla[201] Osmanlı topraklarını paylaşan İtilaf Devletleri Mondros Mütarekesi ile emellerini gerçekleştirecek hukuki dayanağı oluşturmaya çaba harcamışlardır.

Mustafa Kemal 16 Mart 1920'de İstanbul'un tamamen işgalinden sonra, Ankara'da bir meclis toplamak için yeni temsilcilerin seçilmesini istedi. Böylece tüm ülkeden gelen halkın temsilcileriyle 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı. [202]Anadolu'nun her bölgesinde işgalci devletlere karşı yapılan milli mücadele başarıyla sona erdi. Türk Milleti artık yeni bir döneme adım atıyordu. 11 Ekim 1922'de İtilaf Devletleri'yle Mudanya Mütarekesi imzalandı[203] ve silahlar bırakıldı; Türk ve Yunan kuvvetleri arasındaki çarpışmalara son verildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce alınan bir kararla 1 Kasım 1922'de Saltanat[204] ile Hilafet birbirinden ayrıldı ve saltanat kaldırıldı. Bundan böyle, Atatürk'ün ifadesiyle,

---

[199]Temuçin Faik Ertan, **Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Siyasal Kitabevi, Ankara,2012,s.70.
[200]Sina Akşin, Mete Tunçay, Cemil Koçak, **Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980**, Cilt: 4, Cem Yayınevi, İstanbul,2000, s.69. Ertan, s.75.
[201]Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılâbı Tarihi (1914-1918 Genel Savaşı)** Cilt:3, Kısım: 4, TTK Yayınlar, Ankara, 1991, ss.9-25.
[202]**TBMM Zabıt Cerideleri,** Devre:1, Cilt: 1, s.1. Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk,** Cilt:2, M.E.B. Yayınevi, 1961, s. 433.
[203]Ali Fuad Türkgeldi, **Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi,** Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınevi, Ankara, **1948,** s. 178.
[204]Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, Cilt: 2, s. 683. **TBMM Zabıt Cerideleri,** Devre:1, Cilt:24, ss.314-315.

"Milletin saltanat ve hakimiyet makamı yalnız ve ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi olacaktı."[205] Bu önemli gelişmenin ardından 20 Kasım 1922'de Lozan Konferansı toplandı. Lozan'da yapılan sadece bir barış antlaşması değildi; burada Türk Milleti ile dönemin büyük devletleri arasında geçmişten gelen anlaşmazlıklar da bir karara bağlanacaktı. Birkaç ay sürecek olan görüşmelere TBMM'yi temsilen İsmet Paşa katılıyordu. 24 Temmuz 1923'te imzalanan[206], bir önsöz, beş bölüm ve 143 maddeden oluşan Lozan Barış antlaşması ile bağımsız Türk Devleti'nin varlığı bütün dünyaca onaylanmış oldu.

Lozan Barış Antlaşmasıyla ulusal bağımsızlığını sağladığı Türkiye'yi tam anlamıyla özgürleştirmek isteyen Mustafa Kemal Atatürk, siyasi, sosyal, hukuksal, eğitim öğretim ve ekonomi alanında devrimler yapmıştır. Cumhuriyeti ilan edip, Halifeliği kaldıran ve laikliği hukuki anlamda koruma altına alan Atatürk iç politikada düzeni sağlarken dış politikada da dengeli bir politika izlemiştir.[207] Bu konuda Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh" sözleri dış politika ilkesini en iyi şekilde açıklamaktadır.

1.5.2. Lozan Antlaşması ve Mübadele Sorunu

Lozan Barış Antlaşması ulusal bağımsızlığı sağlayan ve sınırlarını belirleyen Türkiye dış politikada da barışcıl ve istikrarlı bir döneme girmiştir. Uzun süre savaştığımız komşumuz Yunanistan ile Türkiye arasında da barış sağlanmıştır. Ancak iki devlet arasında çözümlenmesini bekleyen birçok sorun bulunuyordu. Yunanistan ile Tükiye arasında Lozan'dan arta kalan sorunların başında; Patrikhane, Ege Adaları, Trakya sınırı sorunları ve Nüfus Mübadelesi (Etabli) sorunları vardır.[208] Bunların içerisinde en önemlisi ise; Türkiye'de kalan Rumlarla, Yunanistan'da kalan Türklerin "değişim (mübadele)" sorunuydu.[209]

---

[205]**TBMM Zabıt Cerideleri,** Devre:1,Cilt:24, ss.305-311.
[206]Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk,** Cilt: 2,s. 750.
[207]Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, Cilt:1,1961, sayfa:47. **Atatürk'ün Tamim, Telgraf Ve Beyannameleri IV**,1964, s.49.
[208]Baskın Oran, **Türk Dış Politikası (1919-1980),** Cilt:1**,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.338-339.
[209]Uçarol, Siyasi Tarih, s.556.

Lozan Barış Antlaşması'nda Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Türklerin "*değişimi sorunu*" ele alınmıştır. [210] Karşılıklı olarak iki ülkenin Türklerin ve Rumların mallarına el koymasıyla sorun büyümüştür. Sonuçta Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923'te "Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol (Türk ve Rum Ahalinin Mübadelesine Dair Mukavele ve Protokol)" imzalanarak sorun, bir bakıma çözümlenmiş ve bir formüle bağlanmıştı. Böylece "Değişim Sorunu", Türkiye ile Yunanistan'ın siyasi ilişkilerini de önemli oranda etkilemiştir.[211] Bunun üzerine iki devlet arasında, sorunu siyasi yönden çözümlemek amacıyla, 1 Aralık 1926'da Atina Antlaşması imzalandı.[212]Antlaşma imzalanmasında ve ilişkilerin yumuşamasında Mustafa Kemal'in ve Venizelos'un gayretleri önemli rol oynamıştır. Venizelos Doğu Akdenizde ve Balkanlarda barış ve güvenliğin güçlü bir Türk-Yunan Federasyonu ile sağlanacağına inanıyordu. Venizelos'un Türklerle ilgili görüşlerini açıklayan önemli bir gelişme 10 Ağustos 1930 Türk-Yunan Sözleşmesinin Mecliste onaylanması sırasında gerçekleşmiştir. Mecliste Muhalefetin Türklerin uzlaşmazlığı ile ilgili tepkiye Venizelos, *"İlerici parti liderinin (G.Kafandaris), benim gibi ve biraz tarih okumuş herkez gibi şunu bilmesi gerekir ki, Türk ulusu gururlu bir ulustur. Ne olursa olsun, Türklerden tehdit yolu ile hiç bir şey elde edilmesi olanağı yoktur."*demiştir.[213] Bunların sonucunda Türkiye ve Yunanistan, "Değişim Sorununu" çözümlemek üzere, 10 Haziran 1930'da Ankara Sözleşmesini imzaladılar.[214] 10 Haziran 1930 Sözleşmesi[215], Türkiye ile Yunanistan arasında yıllardır süregelen ve antlaşmazlıklara neden olan "Nüfus Değişim Sorununu"nun çözümlenmesini sonuçlandırarak,[216] iki komşu devlet arasındaki ilişkilerde yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır.

---

[210]Seçil Akgün, "Birkaç Amerikan Kaynağından Türk-Yunan Mübadelesi Sorunu", **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Türk-Yunan İlişkileri,** Genel Kurmay yayınları, Ankara, 1986, s. 241. Uçarol, s.556.
[211]Uçarol, Siyasi Tarih, s.559.
[212]T.C. Dışişleri Bakanlığı, **Cumhuriyetin İlk On Yılı Ve Balkan Paktı,** Ankara,1974, s.195-204.
[213]İsmail Soysal, "Balkan Paktı (1934-1941)" **Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan,** TTK Basımevi, Ankara, 1985, (Balkan Paktı) ,s.136.
[214]**Cumhuriyetin İlk On Yılı Ve Balkan Paktı,** s.226-227.
[215]İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945),**Cilt:1, TTK Yayınları, Ankara, 1983,(Siyasal Antlaşmalar-1), ss.401-404.
[216]Baskın Oran, **Türk-Yunan İlişilerinde Batı Trakya Sorunu,** Mülkiyeliler Vakfı Yayınevi, Ankara, 1986, s.46-47.

1.6. BALKANLARDA İŞBİRLİĞİ'NE YÖNELMENİN NEDENLERİ

1.6.1.Dünya Ekonomik Krizi

1929'da Kuzey Amerika ve Avrupa merkezli olarak yaşanan ekonomik bunalım zamanla dünyanın diğer bölgelerini de etkisi altına almıştır. Birinci Dünya Savaşı sonunda İngiltere, Amerika ve Almanya ekonomileri yaşadıkları değişimden dolayı dünya ekonomisinde belirleyici olmuştur. "Kara Perşembe" adıyla anılan 24 Ekim 1929 tarihi New York Borsası'nın dibe vurmasıyla dünyada 50 milyon insan işsiz kalmış, yeryüzünde toplam üretim %42 oranında azalmış, dünya ticareti %65 oranında düşmüştür. [217]

Balkan ülkeleriyle Türkiye'yi yakın ilişkiler kurmaya iten sebebin başında 1929 yılında gerçeklesen Dünya Ekonomik Krizi gelmektedir.[218] Çünkü bu kriz bütün dünyayı sarstığı gibi Türkiye'yi de her alanda sarsmış, Türkiye'nin ve diğer Balkan ülkelerinin de aralarında bulunduğu diğer tarım ülkelerini sanayileşmiş ülkelerden daha fazla etkilemiştir. İhracatları tarım ürünlerine dayanan bu devletlerin özellikle dış ticaretleri büyük açıklar vermeye başlamıştır. Bunalım yıllarında tarımsal ürünlerin fiyatları çok düşmüştü. Buna ek olarak dış satımda çok azalmıştı. Bu durum, hem satın alma gücünün azalmasında hem de merkezi ve Batı Avrupa'da uygulanan kendi tarımlarını koruma önlemleri nedeniyle oluşmuştu.

1.6.2.Mussollini İtalyası'nın Etkisi

Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya umduğunu bulamamıştır. Savaş sonunda ortaya çıkan bu maddi, manevi kayıp İtalya kamuoyunda devlet otoritesinin zayıflamasına neden olmuştur. Bu durum Benito Mussolini önderliğindeki Faşist Partinin önce 35 milletvekili ile meclise girmesine ardından Mussolininin başbakan olmasına neden olmuştur. Aşırı ulusçuluğu esas alan faşist yönetim, kısa süre sonra demokrasiyi kaldırdı. Dış politikada Akdeniz çevresinde sömürge kurmaya açıkca emperyalizme yönelen Mussolini Akdeniz'e "Bizim Deniz" (Mare Nostrum)

[217]Atilla Kollu, **Türkiye Balkan İlişkileri 1919-1939**, Hacettepe Üniversitesi AİİTE, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara,1995, (Türkiye Balkan İlişkileri),s.79.
[218]Akşin-Fırat, İki Savaş Arası Dönem, s.100.

demiştir. Mussolini böylece Roma İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmak istiyordu.[219]

İtalya'nın bu yeni yayılma ve genişleme politikası, çevresinde ve Doğu Akdeniz ülkelerinde huzursuzluk yarattı. Faşist İtalya'nın dış politikası öncelikle Yugoslavya'yı rahatsız etmiştir. Fiume, 1920 Kasımında İtalya ile Yugoslavya arasında yapılan bir antlaşma ile serbest şehir olarak kabul edilmiştir. Ancak Mussolini bu bölgeyi Ocak 1924'te yaptığı antlaşma ile ele geçirmiştir. Baroş limanı ise Yugoslavya'ya kalmıştır.[220] İtalya'nın gövde göstergesi yaptığı ikinci ülke Yunanistan'dır. İtalyan donanması Korfu adasını işgal etmiştir. Yugoslavya'dan sonra Yunanistan da Adriyatik'te bu yeni kuvvetin ortaya çıkışını endişe ile izliyordu. İtalya 1926'da Arnavutluk ile Dostluk ve Güvenlik Paktı imzalamıştır. Bundan sonra da Arnavutluk topraklarını 1927'de koruma altına almıştır. İtalya'nın Arnavutluk vasıtası ile Balkanlara el atması Yugoslavya ile İtalya'nın arasındaki gerginliğin düğüm noktasıdır. Yugoslavya, İtalya ve Arnavutluk Antlaşmasına 1927 Kasımında Fransa ile imzaladığı bir Dostluk ve İttifak Antlaşması ile karşılık vermiştir. Fransa da İtalya'nın Akdeniz'de genişlemek istemesinden rahatsızlık duymuştur. İtalya'nın, barış antlaşmalarının kurduğu düzene karşı cephe alması (revizyonizm) bu hoşnutsuzluğun temel sebeplerinden birisidir. İtalya'nın bu politikası onun Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan'a yakınlaşmasına neden olmuştur. İtalya anti revizyonist olan Küçük Antant'a[221] (Yugoslavya, Romanya ve Çekoslavakya) tepkili olmuştur ve cephe almıştır. Fransa ile İtalya arasındaki rekabet İtalya'nın Almanya cephesine yaklaşmasına neden olmuştur.[222] Mussolini'nin Anadolu'yu yayılma alanı içine almak istemesi Türk-İtalyan ilişkilerinde soğukluk yarattı. İtalya'nın bu politikası,1934'te Balkan Antantı'nın kurulmasında önemli rol oynamıştır.[223]

[219]Uçarol, Siyasi Tarih, s.529.
[220]Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1914, ss.489-490.
[221]Yaşar Akbıyık, Durmuş Yalçın, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt:2, AAM, Ankara, 2002, s.432.
[222]Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1914, s.491-492.
[223]Armaoğlu, Siyasi Tarih 1789-1914, s.491. Uçarol, Siyasi Tarih, s.529.

1.6.3.Türk-Yunan Yakınlaşması

1930 yılında gerçekleştirilen Türkiye-Yunanistan Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması ise hem Türkiye hemde Yunanistan açısından önemli bir antlaşmadır. Bu antlaşma Balkan konferanslarına giden yolu açtığı gibi Balkan Antantının yapılmasını da kolaylaştırıyordu. Türkiye ile Yunanistan arasındaki siyasi ilişkiler 1929 yılında iyice gerginleşmiş, iki taraf deniz kuvvetlerini güçlendirmeye başlamıştı. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk ve Yunanistan Başkanı Elefteros Venizelos'un, iki komşu devletin düşmanca değil, dostça yaşamalarının daha yararlı olacağını düşünmeleri ve bunu iyi niyetle ortaya koymaları üzerine 1930 yılında siyasi ilişkilerde bir yumuşama başlamıştır.[224] 7-31 Ekim 1930'da Ankara'da bir Dostluk, Tarafsızlık, Uzlastırma ve Hakemlik Antlaşması imzalanmıştır.[225] Türkiye, Lozan Barış Antlaşması sonrasında diğer devletlerle olduğu gibi Balkan Devletleri ile de ilişkilerini yeniden kurmaya ve geliştirmeye ağırlık verdi. Balkan Devletleri arasında bir yakınlaşma özleminin ilk göstergelerine 1922-1923'de Lozan Barış görüşmeleri sırasında Balkanlı temsilcilerin dostça ilişkilerinde rastlanmıştır. [226] Bu çerçevede de 1923-1930 yılları arasında Balkan Devletleri ile ilişkilerini hızla normalleştirirken, Balkan Devletleri de kendi aralarında imzaladıkları ikili antlaşmalarla 1912-1913 Balkan Savaşları'ndan arta kalan uyuşmazlıklarını halletme yoluna gittiler.[227]

Balkan Devletleri arasındaki ilişkiler 1925–1929 döneminde zaman içerisinde düzeltilmişti: Romanya ile Yugoslavya, 1921 İttifak Anlaşmasından beri, Küçük Antant çerçevesinde yani Romanya, Çekoslovakya ve Yugoslavya arasında ve Fransa'nın desteğine sahip olarak, zaten sıkı işbirliği sürdürüyordu. Bulgaristan'ın Makedonya sorunu nedeniyle Yugoslavya Devletine karşı takındığı olumsuz tutumda bir iyileşme olmayınca 1929 Eylülünde sınır işleri konusunda bir anlaşma yapılmıştı. 1930 ortalarında Bulgar hükümetinin Makedonya örgütüne karşı önlemler alması üzerine de iki devlet arasında gerginlik son bulmuştu. Makedonya örgütü

[224]Soysal, Siyasal Antlaşmalar-1, s.391.
[225]Hulusi Kılıç, **Cumhuriyet Döneminde T.C. ile Yunanistan Arasında İmzalanan ikili Antlaşmalar Önemli Belgeler ve Bildiriler**, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s.78.
[226]Soysal, Balkan Paktı, s.141. Mehmet Savcı, **Balkan Konferansları Bağlamında Türkiye-Bulgaristan İlişkileri,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İst. Üniv. A.İ.İ.T.E. 2007, (Balkan Konferansı), s.21.
[227]Mehmet Gönlübol, Cem Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası,** Alkım Yayınevi, Ankara, 1989, s.99.

Bulgaristan'da kurulan ve amacı Yunanistan sınırları içinde olan Makedon topraklarını ve Yugoslavya sınırları içinde Makedon kökenli kişilerin yaşadığı bölgeyi Bulgaristan'a katmak olan bir oluşumdu. Bunların yanısıra Yunanistan'ın Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ile 1929 Martında imzaladığı anlaşma ile ortadaki pürüzler temizlenmişti. Yunan-Bulgar sınırı üzerindeki gerginlik ise 1926'dan beri zaten hafiflemişti. Bundan başka 1929'da başlayan dünya ekonomik bunalımı Balkan Devletlerini de sarstığından bunların her biri dış sorunları azaltmak istiyordu. Her türlü gelişmeye rağmen, Bulgaristan Makedonya, Batı Trakya ve Dobruca üzerindeki emellerinden vazgeçmiş değildi.

Kısacası Balkanlarda inişli ve çıkışlı olan siyasi gelişmeler, Dünya ekonomik krizi, İtalya ve Almanya'nın yayılmacı politikaları gibi etkenler karşısında farklı bir boyut kazanmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda Balkanlar I.Dünya Savaşından sonra yeni bir oluşuma yönelmiştir. İşte bu atmosfer içinde Balkan Birliği'nin kurulması yolunda ilk çalışmalar yapılmış ve Balkan Kongreleri başlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM
BALKAN KONFERANSLARI VE BALKAN MİSAKINA GİDEN SÜREÇ

2.1. BİRİNCİ BALKAN KONFERANSI

2.1.1. Konferansın Toplanma Süreci

Balkan Devletleri arasında 1930 yılının başlarında Büyük Güçlerin çekim kuvvetlerine ve baskılarına karşı koyabilecek kuvvetli bir bloğu oluşturma fikri dikkati çeken bir diplomatik gelişmeydi. 1929 ve 1930'da Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan anlaşmalar yaparak sorunlarının büyük bir kısmını çözdüler. Ancak bu gelişme Balkanlardaki tüm problemlerin çözümlendiği anlamına gelmiyordu. Bulgaristan ve Yunanistan uzun süredir mücadele halinde oldukları Adalar Denizine çıkış konusunda ayrılıyorlardı. Bulgaristan ve Romanya, Dobruca'daki Bulgarlara yapılan kötü muamele nedeniyle itilaf halindeydiler. İtalya'nın Arnavutlar üzerindeki hâkimiyetinden dolayı Yugoslavya ile Arnavutluk arasındaki gerginlik devam ediyordu. Balkanlarda yaşanan sorunlar devletlerarasında gerginlikleri körüklüyordu ve yakınlaşmayı önlüyordu. Bütün bu olumsuzluklara rağmen 1920'li yılların sonlarına doğru Balkanlardaki ilişkiler eskisine nazaran daha iyi durumdaydı.

Balkan ülkeleriyle Türkiye'yi yakın ilişkiler kurmaya iten sebebin başında 1929 yılında gerçekleşen Dünya Ekonomik Krizi gelmektedir. [228]Çünkü bu ekonomik kriz bütün dünyayı sarstığı gibi Türkiye'yi de her alanda sarsmış, Türkiye'nin ve diğer Balkan ülkelerinin de aralarında bulunduğu diğer tarım ülkelerini sanayileşmiş ülkelerden daha fazla etkilemiştir. İhracatları tarım ürünlerine dayanan bu devletlerin özellikle dış ticaretleri büyük açıklar vermeye başlamıştır. Bunalım yıllarında tarımsal ürünlerin fiyatları çok düşmüştür. Buna ek olarak dış satımda çok azalmıştır. Bu durum, hem satın alma gücünün azalmasından hem de merkezi ve Batı Avrupa'da uygulanan kendi tarımlarını koruma önlemleri nedeniyle oluşmuştur.1930-1934 yılları arasında buğday üretimi Fransa, İngiltere ve Almanya ve Çekoslovakya'da %15 artarken[229], Doğu Avrupa'da düşmüştü. Bu gelişmeler Balkan ülkelerinin tek başlarına uluslararası ekonomik krizlere çare bulamayacağını

[228] Akşin –Fırat, İki Savaş Arası Dönem, s.100.
[229] Kollu, Türkiye Balkan İlişkileri, s.79.

ortaya koydu. Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya dâhil sekiz Doğu Avrupa ülkesi ağustos ve Eylül 1930'da Varşova ve Bükreş'te iki toplantı yaptılar.[230] Amaçları; Batı Avrupa'nın endüstrileşmiş devletlerine karşı onlarla eşit şartlarda pazarlığa oturulmasını sağlayacak bir gümrük birliği oluşturmaktı. Bu toplantılar aynı zamanda benzer girişimlerin politik sahada yapılması fikrini doğurdu.[231] Bu krizin etkileri Balkan Misakı fikrini pekiştirerek Ankara ile Atina'yı harekete geçirmiştir. Türkiye ile Yunanistan Ekim 1930'da Atina'da tüm Balkan ülkeleri temsilcilerini bir araya getirmişlerdir. Balkan misakına giden Balkan Konferanslarında sanayileşmiş devletlerle ticaret yapmak yerine, kendi aralarında ticareti geliştirmek gibi kararlar almışlardır.[232]Konferansların ilk adımını oluşturan Atina görüşmelerinin yanı sıra Türk-Yunan yakınlaşması Balkan Misakı'na en önemli dayanağı olmuştur.[233]

Atatürk, yeni bir Balkan politikasını başlatmak üzereydi ve bunun ilk adımının Yunanistan'la birlikte atılması gerektiğini düşünüyordu. Yunanistan'da ise uzunca bir aradan sonra Venizelos, Yunan politikasına yön veren önder konumuna gelmişti ve başlıca amacı, iktisadi ve toplumsal güçlükler yaşayan Yunanistan'ı bütün komşuları ile iyi ilişkilere kavuşturmaktı.[234]Balkan ülkeleri arasındaki ilişkilerin düzelmesini teşvik edici ortam 1929'da gerçekleşirken[235], Türk-Yunan yakınlaşması da Balkan Misakına önemli bir dayanak olmuştu.[236] Yapılan görüşmeler istenildiği gibi olumlu sonuçlandı. Atina'yla onun olumlu yaklaşımına aynı yaklaşımla karşılık veren Ankara arasında Etabli (nüfus mübadelesi) sorununu

[230]Stavrianos,L.(Eften)S. The Balkans Since 1453, New York,1958 ,s.736.
[231]Kollu, Türkiye Balkan İlişkileri, s.295.
[232]Dilek Barlas, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası", **Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası,** Ed. Berna Türkdoğan, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000,(Atatürk Dönemi Balkan Politikası), ss. 276- 277.
[233]Hikmet Öksüz, "**T.C. Devletinin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938)", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi A.İ.İ.T.E, İstanbul, 1996,(Atatürk Dönemi 1923-1938) s.94. Hikmet Öksüz, "Atatürk Döneminde Balkan Politikası", **Türkler,** Cilt:16, Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002,(Balkan Politikası), s. 626.
[234]Şükrü Sina Gürel, "1930'lu yıllarda Türk-Yunan İlişkileri", İki Dünya Savaşı Arasında Avrupa ve Balkanlar, **Aybay Vakfı Yayınları**, İstanbul,1994, ss.194-195. Öksüz, Atatürk Dönemi 1923-1938, s.94.
[235]Balkan ülkelerini belirlenecek ilkeler etrafında birleştirmeyi amaçlayan girişimler ve yasaklarda yer alan ifadeler dokümanlarda farklılık arz etmektedir. Balkan Birliği, Balkan Misakı, Balkan Paktı, Balkan Antantı ifadeleri kullanılmaktadır. Ancak TBMM 6 Mart 1934'te bu birliği Balkan Misakı adı altında yasalaştırmıştı. **Düstur:** 3 Tertip, Cilt:15, s.185- 186, **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre 4, Cilt: 20, **İçtima** 3, 24. **İnikat,** s.14-18.
[236]Öksüz, Atatürk Dönemi 1923-1938, s.114.

kökünden çözümleyen antlaşma 10 Haziran 1930 tarihinde imzalandı.[237] Yaklaşık yedi yıl süren uyuşmazlıklar böylece çözüme kavuşmuş oldu. Balkan Konferansı toplanmadan önce aralarındaki sorunları çözerek, konferans sırasında görüşülecek olan Balkan Devletleri arasındaki sorunların çözümü için bir örnek teşkil ettiler.[238]Hem Yunanistan'ın hem de Türkiye'nin bir yandan İtalya diğer yandan revizyonist Bulgaristan konusunda endişeleri vardı. Güneydoğu Avrupa'nın bu kanadında dolayısıyla Doğu Akdeniz'de oluşacak bir Türk-Yunan dostluğu mevcut durumdan memnun olan büyük güçlerin de desteğini aldı.[239]

2.1.2. Konferansın Toplanma Amacı

İsviçre'nin Cenevre şehrinde merkezi bulunan Milletlerarası Barış Bürosu'nun 6-10 Ekim 1929 tarihinde Atina'da gerçekleşen toplantıları esnasında, Alexandros Papanastasiou'nun teklifi üzerine yapılan görüşmeler sonucunda, 9 Ekim 1929 tarihinde, Balkanlarda barışı güçlendirmek amacıyla, bir Balkan Konferansı toplanmasına ve verilen kararın uygulamaya koyulabilmesi amacıyla bir komite oluşturulmasına karar verildi.[240] Kongre bu konuyla ilgili resmi olmayan bir konferans toplanmasını kararlaştırmıştı.[241] Böylece Balkan Misakı yolunda önemli bir adım atılmış oldu. Balkan Misakı düşüncesi Türkiye dâhil bütün Balkan Devletleri tarafından olumlu karşılanmıştı.[242] Barış Bürosunun 6–10 Ekim 1929'da Atina'da düzenlediği Evrensel Barış Kongresi'nde yaptığı konuşmada Yunan Eski Başbakanlarından Alexandros Papanastasiou, Balkan Devletleri arasındaki ortak sorunları ve çıkarları ele alacak "Balkan Birliği Enstitüsü"nün kurulmasını teklif etmişti.[243] Balkanlar, 18 yıl içerisinde 3 savaş felaketi geçirmişti. Hem kazananlar hem de mağlup olanlar zarar görmüştü. Bu nedenle Balkan Devletleri daha fazla

[237]Antlaşmanın kanuni metni **Düstur**: 3. Tertip, Cilt:11, ss.1939-1966.
[238] Barlas, Atatürk Dönemi Balkan Politikası, s. 278.
[239]Murat Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1823-1954**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997, (Türkiye ve Yunanistan 1823-1954), s.115.
[240]Ali Sarı Koyuncu, "Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde Türk- Bulgar Siyasî İlişkileri (1920–1938)", **XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar Askerî ve Siyasî İlişkileri**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2005. s.152. Mehmet Gönlübol-Cem Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938),** AKDTYK, Atam Yayınları, Ankara, 1997,(Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası), s. 96.
[241]İsmail Soysal, **Balkanlar**, Eren Yayınevi, İstanbul, 1993, s.3.
[242]Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1994),** Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995,(Siyasi Tarih), s.577.
[243]Hatipoğlu, Türkiye ve Yunanistan 1823-1954, s.160. Aptülahat Akşin, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Ankara, TTK Basımevi, 1991,(Atatürk'ün Dış Politika Diplomasisi) s.259.

tehdit altında kalmamak ve kendilerini korumak amacıyla konferansa katılmaya karar verdiler.[244]

Milletlerarası Barış Bürosu'nun tayin ettiği yürütücü komite, Ocak 1930'da Balkanlardaki ilk konferansın taslak programını belirleyerek Arnavutluk, Yugoslavya, Yunanistan, Türkiye, Bulgaristan ve Romanya'dan oluşan altı Balkan devletinin dışişleri bakanlarına gönderdi. Bu devletlerin hükümetleri konferansın resmi olmayacağının ve hükümetler açısından yükümlülük getirmeyeceğinin bildirildiği konferansa temsilci göndereceklerini bildirdiler.[245]Balkan Devletleri'nin konferanslara bile bu kadar temkinli yaklaşması şüphe ve tedirginliğin Balkanların siyasi ve toplumsal havasına yansıdığının göstergesidir.

İlk konferansın toplanmasına kadar Balkan Devletleri'nin uzlaşması ve işbirliği için bir dizi kararlar alındı. Konferansa belediyelerin siyasî temsilcileri önemli ticaret, endüstri, tarım örgütleri, üniversite hocaları ve entelektüel çevreler, basın, kadın toplulukları ve barış örgütleri davet edildi. Ayrıca Milletler Cemiyeti, Uluslararası İşçi Bürosu, Parlamentolar Birliği, Uluslararası Ticaret Örgütü ve Milletlerarası Barış Bürosu'ndan temsilciler çağrıldı.[246] Konferansın içeriği ile ilgili olarak daha konferans açılmadan önce konferans başkanı Papanastasiou, Balkan Konferansı'nın teşkiline görevlendirilen komitenin yaptığı toplantıda;

"Konferans'ın başlıca gayesi buna iştirak edecek olan devletlerarasında harbi sureti katiyetle ortadan kaldırmaktır. Birliğin faaliyeti Cemiyeti Akvam'ın kadrosu dâhilinde ve onun zihniyetiyle denk olacaktır. Birlik, birliğe dâhil olan devletlerarasındaki beynelmilel itilaflara riayet edecek ve müşterek bir iktisadi teşkilat vücuda getirmeye çalışacaktır. Birliğin bir hedefi de fikriyat sahasında bir yakınlaşma vücuda getirilmesini sağlamaktır"[247]

şeklindeki açıklamasıyla, düzenlenecek konferansın, Balkan Devletleri arasındaki kemikleşmiş sorunları çözmeyi değil, aralarında kapsamlı bir diyalog ortamı yaratmak amacında olduğunu vurguladı.[248]

---

[244]**Chicago Daily Tribune**, 20 October 1930, s.20.
[245]Gheorghe Sbarna, "Les Conférences des Balkans - une nouvelle manière de penser et d'agir en matière de politique, pour une fédération régionale européenne (1930-1931)", **Valahian Journal of Historical Studies,** sayı: 3, 2005, (Les Conférences des Balkans), s.39.
[246]Sbarna, Les Conférences des Balkans, ss. 39-40.
[247]**Cumhuriyet**, 2 Teşrinievvel 1930, Sayı no: 2301, s.3.
[248]**Ayın Tarihi**, Sayı: 79-81, Birinci Teşrin-Birinci Kanun 1930, s. 6767.

Milletlerarası Barış örgütü tarafından atanan ve Balkan konferansını organize etmekle görevlendirilen komite, Eylül 1930'da Selanik'te toplandı ve aynı yıl Atina'da gerçekleşecek olan Birinci Balkan Konferansı'nın hazırlığını yapmıştı. Her konuda teklifleri içeren bir konferans programı hazırlandı. Programda, Romanya, Bulgaristan ve Yugoslavya için önem arz eden buğday üretimi sorunu ve Türkiye ile Yunanistan için önemli olan tütün sorunu da bulunmaktaydı. Zihinsel yakınlaşmanın sağlanabilmesi için anlaşma ve konvansiyon taslakları hazırlandı ve bu taslaklar kanun halinde toplandı. Önergelerin en hassası siyasî alanda Balkan Misakı taslağının hazırlanması için özel bir komisyon kurulmasıydı. Bu komisyon ilk toplantısını Ekim ayında Selanik'te yaptı ve ikinci konferansa sunulmak üzere bir Balkan Misakı taslağı hazırladı. Bu taslak İstanbul'da gerçekleşen İkinci Balkan Konferansında onaylanacaktı.[249]Konferansın öncelikle Balkan Devletleri'nin birbirine yakınlaşmasını sağlayacak ve daha sonra da bu devletlerarasında bir birlik oluşturacaktı. Bu amaca ilk konferansta ulaşılamadı ancak altı devletin durumu da daha sonraki konferanslarda ortaya çıkmıştır.[250]

Balkan konferansının düzenlenmesi ile ilgili komite 30 Eylül 1930 tarihinde Atina'da toplanmıştı. M. Papanastasiou bu toplantıda Balkan Misakı'nın amacı ve prensipleri hakkındaki düşüncelerini açıklamıştı. Buna göre:

-Balkan Misakı, devletlerin hükümdarlık haklarına riayet edecek ve ırklara ait örgütleri himaye edecekti.

-Balkan Konferansının amacı, katılacak devletlerarasında kesin olarak harbi kaldırmaktı.

-Misakın faaliyeti Cemiyeti Akvamın kadrosu içinde ve onun düşüncelerine paralel olacaktı.

-Balkan Misakı, katılacak devletlerarasındaki beynelmilel itilaflara riayet edecek ve ortak bir ekonomik teşkilat oluşturmaya çalışacaktı.[251]

Misakın bir hedefi de fikirler konusunda ortak bir karar oluşmasını sağlamaktı. Konferansın amacı geniş, gerçeklerle bağdaştırılamayacak programlar

[249]M. A. Caloyanni, "The Balkan Union, the Balkan Conferences, and the Balkan Pact", **Transactions of the Grotius Society,** Cilt: 18,Viyana, 1932, (The Balkan Conferences) s.103.
[250]Sbarna, Les Conférences des Balkans, s.39.
[251]**Cumhuriyet**, 2 Ekim 1930, s.3.

çizmek değil, fakat basit, ikinci derecede önemli fakat çabuk ve kolayca uygulama kabiliyetleri olan meseleleri ele almaktı. Bu maksatla alınan kararlar şunlardır:

1- Balkan Birliği hakkında genel karar: Balkan Birliği egemen devletlerden kuruludur, buna katılan devletlerin egemenlik haklarına halel getirmez. Doğrudan doğruya görüşme ve anlaşma, sistematik bir işbirliği yolu ile ve müşterek uygarlık unsurlarını bir araya getirmek suretiyle aralarındaki barış bağlarını kuvvetlendirmek ister. Birlik, Akvam Cemiyeti çerçevesi içinde kurulmalıdır.

2- Siyasi yakınlaşma hakkındaki karar: Balkan milletleri arasında en seri yoldan bir barış devri açılmasını isteyen, bu maksatla bu milletler arasındaki yakınlığı engelleyen çetinlikleri ve anlaşmazlıkları gidererek moral bir gevşeme ortamı yaratmak kanısında olan, bu hedeflere ulaşmak için Balkan milletlerine, mevcut anlaşmaların çerçevesi içinde tamamlayıcı teminatlar vermeyi arzulayan konferans şu dileklerde bulunur:

   a) Balkan Devletleri Dışişleri Bakanları, her yıl muntazam olarak Balkan şehirlerinden birinde toplanıp fikir teati etmelidirler.

   b) Balkan milletleri arasında şu ilkelere dayanan bir pakt yapılmalıdır:

      - Harbin kanun dışı edilmesi,
      - Anlaşmazlıkların barış yolu ile çözülmesi,
      - Birbirlerine karşı harbe başvurmayacakları hakkındaki taahhüdün bozulması halinde aralarında yardımlaşma olması,
      - Özel bir komite kurularak bu hususta bir ön tasarı yapması.

3- Bir takım kanunların birleştirilmesi: Bir takım meselelerde, hele suçluların iadesi işlerinde, Balkan memleketleri kanunlarının birleştirilmesi lazımdır.

4- Kültürel yakınlaşma.

5- İktisadi yakınlaşma.

6- Her türlü ulaştırma ilişkilerinin geliştirilmesi.

7- Sosyal politika alanında işbirliği edilmesi

8- Balkan Birliğinin statüsü: Balkan Birliği Konferansı adı ile süreli bir kurul yaratmaktadır.

9- Konferans yönetmeliği.

10- Gelecek konferansın İstanbul'da toplanacağı.

11- Balkan milletlerine, hükümetlerine, basınlarına konferansın mesajı.[252]

5 Ekim 1930 tarihinde Atina'da toplanması kararlaştırılan konferans için temsilciler Atina'ya gelmeye başlamışlardı. Konferans delegasyonu, 10 Arnavut, 11 Bulgar, 30 Yunan, 30 Romanyalı, 10 Türk ve 7 Yugoslav'dan oluşuyordu. Ziyaretçilere kendi temsilcileri eşlik ediyordu.[253]

Yüzyıllar boyunca birbirlerine karşı dinî, millî ve diğer düşmanca hisler besleyen bir bölge olan Balkanlarda, birlik sağlamak ve işbirliği oluşturmak amacıyla bir konferans yapılması oldukça önemliydi. Bu dünya barışı için güzel bir örnek teşkil ediyordu. Bununla birlikte, ilk konferansta, Balkan devletleri arasındaki büyük sorunlara yol açan konuların çözümlenmesi yerine, ikinci derecede öneme sahip konular üzerinde durulmasına karar verildi.[254]Ayrıca konferans toplanmadan önce, Bulgaristan'ın belirlediği heyette bulunan Makedonyalı üyenin, azınlıklar meselesinin görüşülmesini talep etmesi, ancak Yugoslavya heyetinin, bu talebin kabul edilmesi durumunda konferansa katılmayacağını belirtmesi, konferansın toplanıp toplanmayacağını şüpheli bir hale soktu. Bu durum üzerine, Bulgar hükümeti, heyetlerindeki Makedonyalı üyeyi, olumlu siyaset izlenmesini isteyen başka bir üye ile değiştirdi ve bu sorunun çözülmesinin ardından konferans toplandı.[255]

2.1. 3. Konferansın Açılışı ve Gündemi

Birinci Balkan Konferansı, 5 Ekim 1930 tarihinde, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya'nın katılımıyla Atina'da, Yunan Parlamentosu'nun Genel Kurul Salonu'nda, eski Yunan Tarım Bakanı A. Papanastasiou'nun başkanlığında başladı.[256] Konferansta, Türkiye ve Yunanistan, heyetlerindeki delegelerin niteliği bakımından lider durumdaydı. Diğer Balkan devletleri, siyasi anlamda üst düzey seviyede temsilciler seçmemişlerdi. Altı Balkan

[252]Akşin, Atatürk'ün Dış Politika Diplomasisi, ss.262-263.
[253]**The Times**, 06 October 1930, s.13.
[254]Akşin, Atatürk'ün Dış Politika Diplomasisi, ss.261-262.
[255]BCA, Fon kodu: 030,10, Yer no: 226.523.13, lef.2.
[256]Osman Akandere, "20-26 Ekim 1931 Tarihlerinde İstanbul'da Toplanan İkinci Balkan Konferansı ve Sonuçları", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,** Sayı: 14, Konya 2003,(İkinci Balkan Konferansı), s.254. **Cumhuriyet**, 27 Ekim1931, s.3. Mehmet Uysal, **1930-1938 Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, A.İ.İ.T.E,İstanbul, 2007,s.55.

Hükümeti (Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya, Arnavutluk) kabine reisleri ile Cemiyeti Akvam namına M. La Fanten'in fahri reisliğe seçilmelerine oy birliği ile karar verilmişti. Yugoslav heyeti en ufak heyetti, sadece birkaç uzman heyette yer alıyordu. Heyette siyaset ve Yugoslavya'nın kültürel özellikleri ile ilgili görüşme yapacak kimse yoktu. Heyetin tamamı, harekete tamamen karşıt olan Yugoslavya Dışişleri Bakanlığı tarafından atanmıştı.[257]

Toplamda 10 kişi olan Türk heyeti, 2 Ekim 1930 tarihinde Otella Ditalia Vapuru ile Atina'ya hareket etti.[258] Ayrıca, Milletlerarası Barış Bürosu'nun Birinci Balkan Konferansı'na İstanbul Darülfünunu'ndan da temsilci gönderilmesi talebi üzerine, 1 Ekim 1930 tarihli ve Gazi Mustafa Kemal imzalı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile İstanbul Darülfünunu Hukuk Fakültesi Başkanı Tahir Bey'in konferansa katılması kararlaştırıldı.[259] Türkiye ve Yunanistan'ın işbirliği içerisinde gerçekleşen konferansta Venizelos'un iktisat komisyonu görüşmelerine katılacağı ve Bulgaristan'ın Ege denizinde bir çıkış elde etme konusu gündeme geldiğinde bir konuşma yapacağı belirtilmişti. Yunan heyetinden Selanik Üniversitesi Profesörü M. Demetre K. Santis Konferanstan beklentilerini ifade ederken gümrük birliği ve serbest dolaşım konularına değinmişti. Yunanlı temsilcilerin teklifleri arasında özellikle serbest dolaşım konusu üzerinde ısrarla durulması dikkat çekiciydi .[260] Yunan Başbakanı Venizelos, Balkan Misakı Konferansı'nı izlemek için Atina'da bulunan Bulgar gazetecilere bir demeç vererek, Yunan Makedonya'sındaki Bulgar azınlığın yaşadıkları zorlukların kademeli olarak azaltılması gerektiğini ve eğer talep ederlerse kendi okullarını açmalarına izin vereceğini ifade etti. Venizelos'un yaptığı bu açıklamalar, yeniden başlayacak olan Bulgar-Yunan görüşmelerinin başarısına faydalı bir izlenim oluşturdu.[261]

---

[257]Boğdan Raditsa, "Venizelos and the Struggle around the Balkan Pact" **Balkan Studies**, Cilt: 6, Sayı: 1, 196, (Venizelos), s.125.

[258] Bünyamin Akgün, **Türk Basınında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri (1923-1945),** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**,** Kütahya,2007,(Türk Basınında Türkiye ve Balkan), s.208.

[259]BCA, Fon kodu: 030,18, Yer no: 14.62.12.65.21.

[260]H. Nezihi, "Balkan Konferansı", **İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası Mecmuası,** Sayı 9, İstanbul 1932, ss.498-499. Asım Us, "Hatıra Notları", **1930'dan 1950 Yılına Kadar Atatürk ve İsmet İnönü Devirlerine Ait Seçme Fıkralar**, Vakit Matbaası, İstanbul 1966, (Hatıra Notları), s.10.

[261]**The Times**, 13 October 1930, s.11.

Birinci Balkan Konferansı'nın gündemi, Balkan Birliği'nin oluşturulması için genel prensiplerin, Balkan Konferansı'nın statüsünün, Balkan halklarının siyasî yakınlaşma ölçütlerinin, okullarda tarih öğretiminde yapılacak reformun, öğrenci ve öğretim elemanı değişiminde uygulanacak metodun, ekonomik yakınlaşma ile ilgili her detayın, uzlaşma ve siyasî işbirliği ihtimalinin belirlenmesini amaçlıyordu.[262] Konferans gündemindeki, en önemli konu Balkan Lokarnosu hazırlanmasıydı. Bulgaristan temsilcisinin, gündeme getirdiği azınlıklar meselesi de gündemdeki diğer önemli konulardan biriydi.[263] Konferans meclisi, biri konferans başkanı diğerleri de başkan yardımcıları olmak üzere altı devletin delege başkanları ve altı sekreterden oluşuyordu. Konferans genel kurullarına her ülkeden uzmanların katılmasına izin vermişti. Konferans gündemi altı alt komisyon tarafından görüşülmeye başladı: Bu komisyonlar, Düzenleme komitesi, Siyasî yakınlaşma komite, Entelektüel komite, Ekonomik komite, İnşaat kurulu ve Sosyal siyaset komitesiydi.[264]

Birinci Balkan Konferansı'nda mümkün olduğunca siyasi meselelerden uzak, daha çok ikinci derecede önemi bulunan ve üzerinde kolay uzlaşılabilecek konular görüşüldü.[265] Romanya temsilcisi M.Pella, 11 Ekim'deki genel görüşmede Balkanlar'a ait bir misak akdinin gerekliliğine dikkatleri çekti. Bulgar temsilcisi M.Sakassef ise Bulgaristan'ın Neuilly Antlaşması ile içine çekildiği durumdan kurtulmadan, Balkan Devletleri arasında düşünülen birlikteliğin mümkün olamayacağını ifade etti. M.Sakassef'in sözlerine karşılık veren Konferans Başkanı Papanastasiou ise kongre üyelerinin I. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı çeşitli haksızlıkların çözümü amacıyla toplanmadıklarını dile getirerek tartışmayı geçici olarak sonlandırdı.[266]

Bulgaristan'ın, azınlıklar meselesini tekrar gündeme getirmesi, Yugoslavya ile Bulgaristan arasında gerginlik yarattı. Bu gerilim, Makedonya halkının Bulgar oldukları iddiasından kaynaklanıyordu.[267]Bulgaristan, Yugoslav Makedonya'sında yaşayan halkın Bulgar olduğunu ve iki ülke arasında azınlık sorunu olduğunu ileri sürüyordu. Buna karşılık Yugoslavya, ülkesinde yaşayan tüm halkın önce Sırp sonra

[262]Sbarna, Les Conférences des Balkans, s. 40.
[263]**The Times**, 07 October 1930, s. 13.
[264]Sbarna, Les Conférences des Balkans, s. 40.
[265]Akşin, Atatürk'ün Dış Politika Diplomasisi, s.261.
[266]**Cumhuriyet**, Sayı no: 2312, 13Ekim 1930, s. 3.
[267]Esra Sarıkoyuncu Değerli, "Balkan Pact and Turkey", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 6, Ankara, 2009,(Balkan Pact), s.141.

da Yugoslav olduğunu savunuyordu. Yugoslavya ayrıca, "Balkanlar Balkanlıların" anlayışıyla Balkanlarda dış devletlerin etkisinin kırılması gerektiğini ifade ederek, İtalya güdümündeki Arnavutluk'u da eleştiriyordu. Bunun üzerine Arnavutluk da Bulgaristan'la birlikte azınlık sorununu gündemde tutmaya çalıştı. Yugoslavya ile çıkarları çatışan tek devlet Bulgaristan değildi. Yugoslavya'nın önemli bir Arnavutluk azınlığını bünyesinde barındırması- ki Arnavutlar bu sayının 900.000 civarında olduğunu iddia etmekteydiler- ve Arnavutluk-İtalya ittifakının Yugoslavya tarafından tepkiyle karşılanması konferans'ta Arnavutluk ile Yugoslavya'yı karşı karşıya getirdi. Bu durum ise Bulgaristan ile Arnavutluk'un yakınlaşmasına katkı sağladı.[268]Azınlıklar meselesinin altında yatan Makedonya Meselesi'ne, Yugoslavya'nın Balkan Birliği'nde kendi egemenliğini benimsetmek istemesi de eklenince sorunların artarak büyümesinde etkili oldu. [269]Yalnızca bu tartışma bile Konferansa katılan devletlerin, görüşmelerden beklentilerinin farklı temellerde şekillendiğini gösteriyordu.

Birinci Dünya Savaşı'ndan en karlı çıkan Balkan Devletlerinden olan Romanya; Bulgaristan, Rusya, Macaristan ve Sırbistan'dan toprak almıştı. Kendisini bir Balkan Devleti olarak değil, Balkanlar'da çıkarı bulunan bir devlet olarak gören Romanya'nın yaşamsal çıkarları Orta ve Doğu Avrupa eksenliydi. Romanya'nın olası bir Balkan Birliği'nden beklentisi ise "mevcut antlaşmalarla husule gelmiş olan bugünkü siyasi statükoyu sağlamlaştıracak ve bir Balkan Lokarnosu ile karşılıklı emniyet meselesini halledecek bir Balkan Birliği'nin oluşturulmasıydı.[270]

Konferansa katılan devletlerden Balkan Devletleri'yle ilişkilerinde en sorunsuz olan devlet Türkiye idi. Türk Temsilciler Heyeti Başkanı Hasan Bey'in de vurguladığı gibi Türkiye, "Balkan Hükümetleri arasında bir teşriki mesai husulünü ümit etmekteydi."[271] Anlaşılacağı üzere, Balkanlar bölgesine dışarıdan bir müdahaleyi engellemeyi amaçlayan Türkiye'nin Konferans'tan beklentisi, Balkan Devletleri arasında ortak çalışma olgusunun gelişmesinin sağlanmasıydı.

---

[268]Zeki Mesut, "Balkan Konferansında Arnavutluk," **Milliyet,** Sayı no: 1684, 18 Teşrinievvel 1930, s.1.
[269]Zeki Mesut, "Balkan Konferansında Yugoslavya," **Milliyet**, Sayı no: 1683, 17 Teşrinievvel 1930, s.1.
[270]Zeki Mesut, "Balkan Konferansında Romanya," **Milliyet**, Sayı no: 1688, 22 Teşrinievvel 1930, s. 1.
[271]**Cumhuriyet**, Sayı no: 2304, 5 Teşrinievvel 1930, s. 3.

2.1.4. Konferans Sonunda Alınan ve Yayımlanan Kararlar

Birinci Balkan Konferansında birçok önemli adımlar atıldı ve kararlar alındı. Balkan ülkeleri arasında yapılan bu konferanslar, şimdiye kadar bu bölgede yaşanmamış birçok ilke imza atmıştır. Bu nedenle Birinci Balkan Konferansı'nın en önemli sonucu, Balkan Devletleri'nin birbirleri arasındaki meseleleri, büyük devletlerin müdahalesi olmaksızın, kendi istedikleri zaman ve mekânda ayrıca karşılıklı görüşme yöntemiyle çözme kararının alınmasıydı. Bu durum Balkanlar tarihinde bir dönüm noktası sayılabilir. Bu bakımdan Birinci Balkan Konferansı'nın yaptığı en büyük iş, Balkan uluslarının kendi arasında, kendi sorunlarını halledebilecekleri kanaatini uyandırmış olmasıydı.[272] Birinci Balkan Konferansı'nın sonunda bir sonraki toplantının İstanbul'da yapılmasını da kararlaştırdılar.[273] Birinci Balkan Konferansında; Balkan Devletleri'nin sınırlarına saygı duyan, savaşı yasaklayan, anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesini ve saldırılara karşı karşılıklı yardımlaşmayı içeren bir Balkan Misakı hazırlanmasına ve devamlı statüde bir örgüt kurularak, bu örgütün Balkan Devletleri arasında ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasî yakınlaşmayı sağlamasına karar verildi.[274] Konferans boyunca, Türkiye ve Yunanistan'ın yoğun çabaları sonucunda, her yıl Balkan Devletleri dışişleri bakanlarının toplantı yapmasına ve Balkan Devletleri'ni ilgilendiren konularda görüşmeler yapmalarına karar verildi.[275]

Konferans görüşmeleri sonucunda, Balkan Misakı'nın oluşturulması amacıyla, Romanya heyeti başkanı Stefan Cicio Pop ve Selanik Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Spiropoulos'un başkanlığında bir komite oluşturuldu. Bunların yanı sıra uzlaşma ve savaş karşıtlığı çerçevesinde bir Balkan Misakı hazırlamakla görevlendirildi.[276] Ekonomilerinin ağırlığı tarım olan Balkan Devletleri, Balkan Birliğinde yalnızca sınır güvenliğini değil aynı zamanda ekonomik birliği de sağlamayı amaçlamışlardır. Bu nedenle toplantıya katılan temsilciler, 1929 Ekonomik Buhranı'nın Balkan Devletleri'ne getirdiği etkileri ortadan kaldırabilmek

[272]Zeki Mesut, "Balkan Konferansının Bilançosu," **Milliyet,** Sayı no: 1690, 24 Teşrinievvel 1930, s.1.
[273]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s.254.
[274]Öksüz, Balkan Politikası, s.631.
[275]Değerli, Balkan Pact, s.141. Mehmet Gönlübol –Cem Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Alkım Yayınevi, Ankara, 1989,(Olaylarla Dış Politika), ss.99-100. Akşin, ss.262-263.
[276]Mustafa Türkeş, "The Balkan Pact and Its Immediate Implications for the Balkan States 1930–34", **Middle Eastern Studies,** Cilt: 30, Sayı: 1, Londra, 1994, (The Balkan Pact), s.131.

amacıyla, Balkan Devletleri'nin ekonomik işbirliğine gitmesini ve sanayileşmiş devletler yerine birbirleri ile ticaret yapmayı kabul ettiler.[277]Sanayileşme konusunda Avrupalı devletlere nazaran çok geri kalan Balkan Devletleri, Dünyayı olumsuz yönden etkileyen bu krizden çıkabilmek amacıyla birbirlerine destek olma planları yapacaklardı. Ayrıca, Balkan Devletleri arasında öğrenci değişimi yapılmasına, bir Balkan Enstitüsü oluşturulmasına ve Balkan Matbuat Servisi'nin kurulmasına da karar verildi.[278]

Konferanstan sonra, Aralık 1930 tarihinde altı ülke arasında "Gazeteciler Birliği" kuruldu.[279] Nisan 1931 tarihinde İstanbul'da toplanan turizm örgütlerinin temsilcilerinin aldığı kararla Balkan Turizm Federasyonu kuruldu.[280] Konferansın ilk 3 gününde (6-7-8 Ekim 1930) komisyonlar çalışmalar yapmışlardı:[281] Entelektüel Komisyonu: Bulgar temsilci Halk Üniversiteleri kurulmasını ve bunların konferanslar düzenlemesini teklif etmişti. Yunan temsilciler bir Balkan Enstitüsü oluşturulmasını, üniversite programlarının hafifleştirilmesini ve Balkanlarda konuşulan dillerden birinin öğrenilmesinin zorunlu olmasını teklif etmişlerdi. Siyasi Yakınlaşma Komisyonu ve Ekonomi Komisyonu: Türk temsilci Reşit Saffet Bey, Balkan ülkelerinde üretilen malların yabancı memleketlerde meşru olmayan yöntemlerle satılması sonucu menfaat sağlanmasına karşı Balkanların haklarının korunması için Balkan memleketleri arasında uluslararası bir komisyon kurulmasını ve bir program dâhilinde çalışmasını teklif etmişti. Ruşen Eşref Bey ise Balkan yarımadası ile ilgili konuları yakından takip eden Türkiye'nin Cemiyeti Akvamın çalışmalarını takdir ettiğini belirtmişti. Toplumlar ve Sosyal Siyaset Komisyonu: Türk temsilcisi Vasfi Reşit Bey, Türkiye'nin isçi ve fabrikatörler arasında ortak çalışma esaslarını belirlediğini açıklamıştı.

Konferansın dördüncü gününde (9 Ekim 1930) Basın yayın komisyonu bir çalışma yapmıştı. Bunun sonucu alınan kararlara göre: Balkan basın servisi kurulacaktı, bu maksatla ilk toplantı Sofya'da ikinci toplantı ise İstanbul'da yapılacaktı. Balkan Konferansının beşinci gününde (10 Ekim 1930) Ulaştırma ve

[277] Barlas, Atatürk Dönemi Balkan Politikası, s.278.
[278]Esra Sarıkoyuncu Değerli, "Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri", Sayı: 15, Kütahya, 2006,(Türk-Yunan Siyasi), s.252.
[279]Sbarna, Les Conférences des Balkans, s. 48.
[280]Sbarna, Les Conférences des Balkans, s. 48.
[281]**Cumhuriyet**, 9 Ekim 1930, s.3.

Maliye komisyonunun çalışmaları yapılmıştı.[282] Uzun görüşmelerden sonra alınan kararlara göre; Balkan demiryolları tarafından tek bir sisteme bağlı demiryolu şebekesi oluşturulacak, seyahat için gerekli işlemler basitleştirilecekti.[283]

Amaca bağlı olarak Balkan Misakı'nın dayandığı prensipler ise on maddede sıralanmıştı:

a) *Balkan Misakının amacı özel milli örgütleri susturmak yerine onlarda bulunan ortak medeni unsurları artırmak ve aralarındaki uzlaşmazlıkları ortadan kaldırmaktır.*
b) *Balkan Misakına katılan milletlerin bağımsızlıklarını sınırlamayacak ve bir devletin diğer devletler üzerine saldırı veya tecavüzünü kolaylaştırmayacak, aralarında tam bir eşitliğe dayanacaktır. Balkan Devletleri aynı oy gücüne sahip olacakları için, misak dışında kalan diğer devletlerden birinin bağımsızlığına dokunacak herhangi bir kararın alınması için bütün devlet temsilcilerinin veya en azından ilgili devletlerin veya özel meclislerinin rızasına bağlı olacaktır.*
c) *Milli azınlıklar nerede olursa olsun korunacaklardır.*
d) *Balkan Misakının şekli A.B.D. ve İsviçre modeli olmayacaktır. Milletler Cemiyeti şeklinde olabilecek, hatta 1870 Alman konfederasyonuna yakın bir sistemin bulunması gerekecektir.*
e) *Balkan Misakı'nın birinci görevi, konferansa katılan devletlerarasında harbi kesinlikle önlemektir.*
f) *Balkan Misakı Milletler Cemiyeti prensiplerine göre çalışacaktır.*
g) *Balkan Misakı üyelerinin aralarındaki anlaşmazlıklara veya diğer uluslararası birliklere girmelerine müdahale edilmeyecek ve Misak bu durumlarda uzlaşmazlıkları önleyecek bir konuma girmeyecektir.*
h) *Balkan Misakı'nın ana görevlerinden biri de Balkan milletlerinin ortak ekonomik çalışmalarını geliştirmek ve yavaş yavaş onların ekonomilerini bir kuruluşa dönüştürmektir.*
i) *Balkan Misakı, Balkan milletlerinin düşünce ve davranışta uygarca yaklaşımlarını hedef alacaktır.*

[282] **Cumhuriyet,** 12 Ekim 1930, s.3.
[283] **Cumhuriyet,** 10 Ekim 1930, s.3.

j) Balkan Misakı çalışmalarını düzenlerken, devletlerin eşitliği, bağımsızlıklarının korunması, fikir birliği içinde olanların çalışmalarının artırılması ve onların anlaşmalarının sağlanmasını esas alacaktır.''[284]

12 Ekim 1930 günü Konferans bitmiş ve Delfi'de oy birliği ile alınan kararların sonunda Balkan ülkelerine şöyle bir çağrı yapılıyordu:

"*Balkan konferansının devamı müddetince ortak çalışmamız ve doğrudan doğruya ilişkimiz, kardeş milletler olduğumuzu ve bizi ayırmakta olan anlaşmazlıkları görüşerek barış yolu ile halledecek güçte olduğumuzu açık olarak ispatladığımızı belirleyici görev sayarız. Birbirimizle açık konuşarak herkes kendi yüreğinde sakladığı derdi döktü. Bu ise bizim daha çok yaklaşmamızı ve birbirimize saygı göstermemizi sağladı. Geleceğimizi birlik olarak iyileştireceğimize emin olduğumuzdan el ele vererek karşılıklı yardım için söz verdik. Bu barış fikrinden ilham alarak birçok sorunlar için faydalı çözümler teklif ettik. Ey Arnavutlar, Bulgarlar, Yunanlılar, Romanyalılar, Türkler ve Yugoslavlar sizi bizim örneğimizi takip etmeye davet ediyoruz. Gerçekten bağımsız olmak, dünyada büyük bir ün kazanmak ve durumumuzu iyileştirmek elimizdedir.''*[285]

2.1.5. Konferansın Önemi

Birinci Balkan Konferansı, fikrî olarak büyük bir başarı kazandı. Bu konferansla, bütün Balkan devletlerinin bir masa etrafında toplanabileceği ve hatta bir birlik konusunda ikna edilebilecekleri ortaya çıktı.[286] Birinci Balkan Konferansı, Balkan devletlerinin yeni yaklaşım yolları aramak konusundaki ortak arzularının açık sembolüydü. Bu konferans, Balkan devletlerinin Balkan işbirliği için iletişimin gerekli olduğunu anlamasını sağladı.[287] Birinci Balkan Konferansı, Balkanlarda şimdiye kadar birçok kez konuşulmasına rağmen ortamın uygun olmaması sebebiyle uygulamaya konulmayan birlik kurma fikrinin daha somut şekilde ortaya konulmasını sağladı.[288] Konferansın önemli diğer bir başarısı da, halkların konferansı büyük coşku ile karşılamasıydı. Birbirini takip eden konferanslar

[284] **Ayın Tarihi**, "Balkan Konferansı'',ss. 6761-6763
[285] **Ayın Tarihi,** "Balkan Konferansı",s. 67-68
[286] BCA, Fon kodu: 030,10, Yer no: 226.523.13, lef: 5.
[287] Eliza Campus, The Little Entente and the Balkan Alliance, Çeviren: Delia Razdolescu, Bükreş, 1978,(The Little Entente), s.38.
[288] **The Times**, 09 February 1931, s.11.

şüpheleri ortadan kaldırdı ve Balkan Misakı'nı gerçekleştiren havayı oluşturdu.[289] Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bağımsızlık savaşı verdikleri günden itibaren büyük devletlere birçok şekillerde bağımlı olan Balkan devletleri konferansta, Balkan devletlerinin birbirleriyle sorunlarını çözerken dış müdahalelerden kaçınılması kararı vermelerine rağmen, konferansa büyük devletlerin temsilcilerinin de katılmış olması, bunun kolay olmayacağını da gösterdi.[290]

2.1.6.İkinci Balkan Konferansı Hazırlıkları ve Konferansa Kadar Devam Eden Gelişmeler

1931 yılı Ekim ayında İstanbul'da toplanacak olan İkinci Balkan Konferansı'nın hazırlıkları Selanik'te yapılacaktı. Bu amaçla Temsil heyeti başkanı Trabzon mebusu Hasan Bey ile temsilcilerden Ruşen Eşref Bey 27 Ocak 1931 akşamı Selanik'e gitmek üzere İstanbul'dan ayrılmışlardı. Hasan Saka hareketinden önce yaptığı açıklamada; 30 Ocak ile 1 Şubat tarihleri arasında Konferans gündemi ile çalışma programının görüşüleceğini belirtmişti.[291]Selanik'te yapılacak olan hazırlık toplantısında her ülkeden teşkil edilen Balkan Misakı Cemiyetleri ve bu cemiyetler tarafından ayrılmış ve seçilmiş olan uzman personel, konferans gündemi ile ilgili oturumdan önce aralarında görüşmüşler ve kendi bakış açılarını belirlemişlerdi.[292] Türkiye'de kurulan Balkan Misakı Cemiyeti'nin Başkanı Hasan Saka, Genel sekreteri ise Ruşen Eşref Ünaydın idi.[293]

Hazırlık toplantısında ilk gün alınan tavsiye kararları şunlardır:

1- Balkan Hükümetlerinin Selanik panayırına geniş ölçüde katılmaları,

2- Balkan Misakı hakkında Balkan Meclisine verilmek üzere hazırlanan soru önergesine ülkelerden gelecek cevapların, İstanbul konferansından önce Meclise gönderilmesi,

[289]Raditsa, Venizelos, s.126.
[290]Değerli, Balkan Pact, s.141.
[291]**Cumhuriyet**, 28 Ocak 1931, s.1.
[292]Mehmet Vehbi, "20 Ekim 1931 İkinci Balkan Konferansı Münasebetiyle", **T.C. İstanbul Ticaret Ve Sanayi Odası Mecmuası,** Sayı: 9, Eylül 1931, s.333.
[293]Savcı, Balkan Konferansı, s.26.

3- Balkan ülkelerinde bulunan temsilcilikler aracılığı ile anlaşma fikrini yaymak için Nisanın son haftası içinde özel toplantılar düzenlenmesi.[294]

Selanik toplantısında, İkinci Balkan Konferansı gündemine dâhil edilmesi kararlaştırılan konular;

1- Azınlıklar meselesi,
2- Demiryollarının Tuna'da inşa edilecek bir köprü ile birbirleriyle birleştirilmesi,
3- Balkan yönetimleri arasında telefonla iletişim sağlanması,
4- Tütün ve tahıl için ortak tedbirler alınması,
5- Balkan ülkeleri medeni hukukunun birleştirilmesi,
6- Balkan hükümetleri arasında bir posta birliği oluşturulmasının teklif edilmesi.[295]

Ayrıca İkinci Balkan Konferansı'na kadar olan sürede Balkan ülkelerince gerçekleştirilecek etkinlikler, konferans hazırlıkları ve gündemle ilgili olarak aşağıdaki hususlar kararlaştırılmıştır:

1- Balkan milletleri arasında anlaşma ve birleşme duygularının güçlenmesi için her yıl Nisan ayının son haftasında bir Balkan Haftası düzenlenecekti,
2- Balkan Haftası boyunca altı ülkede çeşitli konuları görüşmek üzere toplantılar düzenlenecek, etkinliklerde bulunulacaktı,
3- Balkan Haftası içinde Yunanistan'da banka ve ticaret konusu üzerinde her ülkeden gelecek temsilciler fikir alışverişinde bulunacaklardı,
4- Türkiye, Balkan Haftası içinde Turing kulüpleri, gençlik ve sporcuların yaşantısına ait gösteri ve propagandalar yapacaktı,
5- Belgrat'ta kadınlık ve feminizm konulu toplantı düzenlenecek ve altı Balkan ülkesinde etkinlikler gerçekleştirilecekti,
6- Konferansta siyasi ve ekonomik yakınlaşma konuları görüşülecek, ayrıca ikişer temsilciden oluşan bir komite ile yakınlaşmaya engel olan sebepler incelenecek, özel bir komite de azınlık sorunlarını inceleyecekti,

[294] **Cumhuriyet,** 3 Şubat 1931, s.3.
[295] **Cumhuriyet,** 3 Şubat 1931, s.3.

7- Ulaştırma araçları ve serbest dolaşım imkânlarını araştıracak bir komite oluşturulacaktı,
8- Ülkelerin temsilcilerini ve komitelerde görev alacakları başkanlığa bildirmeleri, çalışmalara katılmaları ve konferans gündemine son şeklini vermeleri gerekecekti,
9- "Balkan Hükümetleri arasında Ekonomik İlişkiler" konulu bir yarışma düzenlenecek, ortak bir komite ile değerlendirilecek ve ödüllendirilecekti,
10- Konferanstan önce Dışişleri Bakanlarının konferans gündemi ile ilgili olarak bir toplantı düzenlemeleri sağlanacaktı. [296]

2.2. İKİNCİ BALKAN KONFERANSI

2.2.1. Konferansın Toplanma Süreci ve Yapılan Hazırlıklar

1931 yılı Ocak ayı sonlarında Selanik'te toplanan Balkan Konferansı Hazırlık Komitesi, ikinci konferansın 10 maddelik gündemini belirlemiştir. Komite, ikinci konferansın programını belirledikten sonra, konferans başkanlığının A.Papanastassiou'dan, eski bakan ve TBMM başkan vekili olan Hasan Bey'e geçmesine karar verdi.[297] Ayrıca, 11 Ekim'de toplanması kararlaştırılan konferans, 20 Ekim'e ertelendi.[298] Bu konuda Türkiye Balkan Birliği Genel Sekreteri olan Ruşen Eşref Bey, yaptığı açıklama ile konferansın 20 Ekim'de yapılacağını belirtmiştir.[299]

İstanbul'da yapılacak bu konferans için Dolmabahçe ve Yıldız Sarayları toplantıların yapılacağı mekânlar olarak belirlenmiştir. İstanbul Konferansı'nın ilk açılış toplantısı Dolmabahçe Sarayı'nda, diğer toplantılar ise Yıldız Sarayı'nda yapılacaktı ve açık olacaktı[300]. Bunların yanı sıra programda yapılan bir düzenleme

[296]**Cumhuriyet**, 7 Şubat 1931, ss.1-3.
[297]Sbarna, Les Conférences des Balkans, s. 42.
[298]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s. 258
[299]**Hâkimiyeti Milliye**, 24 Eylül 1931, no. 3662.
[300]Konuyla ilgili Cumhuriyet'te yer alan "İçtimalar Yıldız Sarayı'nda alenî olacak" başlıklı bir haberde "İlk celsesini Dolmabahçe Sarayında akdedecek olan Balkan Konferansı'nın müteakip içtimalarını Yıldız Sarayı'nın merasim köşkünde yapacaktır. İçtimaları herkes dinleyebilecektir" denilmekteydi. Bkz. **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1931, no: 2643.

ile konferansın son toplantısının Ankara'da ve Türkiye Büyük Millet Meclis Genel Kurul Salonu'nda yapılması kararlaştırılmıştı.

Türk Hükümeti, konferansla ilgili çalışmalara 1931 yılı ortalarında başladı. Hazırlık çalışmalarının yapılması için:

- Konferansın programını, komisyon faaliyetlerini, çalışma şeklini ve hazırlanacak raporların tespitini yapmak,
- Konferansın şekli hazırlığını yapmak üzere iki ayrı heyet belirlendi.[301]

İlk heyet, Balkan Birliği Cemiyeti Başkanı Hasan Bey'in başkanlığında kuruldu. Heyette Afyon Milletvekili ve Türkiye Balkan Birliği Cemiyeti Genel Sekreteri Ruşen Eşref Bey ile birlikte çeşitli kesimlerden ve Darülfünun hocalarından oluşturulan komite üyeleri bulunmaktaydı. [302] Hasan Beyin başkanlığında oluşturulan bu heyet yaptığı hazırlık toplantıları sonunda bazı komisyonlar oluşturarak, bu komisyonlarda görev alacak olan üyeleri de belirlemişti. Bu komisyonlar ve üyeleri şöyleydi:

1) Siyasî Yakınlaşma Komisyonu: Mahmut, Muzaffer, Necmettin Sadık, Ruşen Eşref ve Zeki Mesut Beylerden,
2) İktisat Komisyonu: İbrahim Fadıl, Muvaffak, Mithat, Reşit Saffet ve Süreyya Beylerden,
3) Haberleşme ve Ulaşım Komisyonu: Ali Rana, Cevdet ve Sabri Beylerden,
4) Sağlık ve Sosyal Siyaset Komisyonu: Akil Muhtar, Tahir ve Vehbi Beylerden,
5) Kültürel Yakınlaşma Komisyonu: Fadıl Ahmet, İbrahim Âlâaddin ve Yakup Kadri Beylerden,
6) Kanunları Birleştirme Komisyonu: Mithat, Nazım ve Vasfi Reşit Beylerden oluşacaktı.[303]

Kurulan ikinci heyet, konferansın şekli hazırlıklarını yapmak üzere İstanbul Belediye Başkan Yardımcısı Hamit Bey'in başkanlığında kurulmuştu ve üyeleri arasında

[301]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s.255.
[302]**Cumhuriyet**, 15 Eylül 1931, s.4.
[303]**Cumhuriyet**, 6 Eylül 1931, ss.1-6

İktisat Müdürü Kemal Ömer Bey ve Seyyahlar Şubesi Başkanı Ekrem Beyler yer almaktaydı.[304]

Türkiye'yi konferansta temsil edecek olan Hasan Bey'in başkanlığındaki heyet,14 Eylül 1931'de Darülfünun'da toplanarak, konferansta gündeme gelecek konuları görüştüler ve alt komisyonlarda görev alacak heyetlerin raporlarını bir ay içinde tamamlamasına karar verdiler. Heyetlerin her gün Darülfünun'da toplanarak çalışmaları da uygun görüldü. Heyetin bazı toplantılarına, Türk Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Bey de katılmıştır.[305]

Balkanlarda statüko yanlısı politika izleyen Yunan Heyeti Başkanı Papanastasiou'nun *"Türkiye için üç vatan vardır. Birisi ana Türkiye, ikincisi Yunanistan ve üçüncüsü Balkanlar'dır. Yunanistan için de aynen biri Yunanistan, diğeri Türkiye, üçüncüsü Balkanlar olarak üç vatan vardır"*[306] şeklinde konferanstan önce basına verdiği demeci, Türkiye ile Yunanistan'ın Konferans'ta paralel bir hareket tarzı izleyeceklerinin de sinyallerini veriyordu. Yunanistan azınlıklar konusunun zamanla çözümlenecek bir konu olduğunu, kısa sürede oluşmadığı gibi aynı şekilde kısa sürede çözümlenemeyeceğini belirtti. Bu nedenle Balkan Misakı projelerinden sonra bu konuların daha kolay görüşülebileceğini belirtti. Bulgaristan, konferansın toplanmasından bir süre önce, kaybettiği topraklardaki vatandaşlarının hakları ile ilgili bir memorandum hazırlayarak konferansa katılacak olan ülkelere gönderdi.[307] Bulgaristan, Türkiye'nin Yunanistan ve Yugoslavya ile dostane ilişkiler kurmasından da rahatsız olmuştu. Bu nedenle, İkinci Balkan Konferansı'na katılmak istemediyse de Bulgaristan'ın Balkan birliği içerisinde yer almasını isteyen Mustafa Kemal'in yakın ilgisi ve özel olarak davet etmesi sonucunda Bulgaristan heyeti konferansa katıldı.[308]

İstanbul'daki İkinci Konferans toplanmadan önce basına demeç veren Arnavutluk Heyeti Başkanı Mehmet Konica, Arnavutluk'un, Balkan Birliği'nin en ateşli ve samimi taraftarı olduğunu bununla birlikte Arnavutluk'un hassasiyet

---

[304]Savcı, Balkan Konferansı, ss.39-40. **Cumhuriyet**, 17 Eylül 1931, s.2.
[305]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss. 257-258.
[306]**Cumhuriyet**, 17 Ekim1931, Sayı no: 2675, s. 4.
[307]Dilek Barlas, "Türkiye'nin 1930'lardaki Balkan Politikası", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç,** TTK Basımevi, Ankara 1999,(1930'lardaki Balkan Politikası), s.363.
[308]Esra Sarı koyuncu Değerli, "Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları: Balkan Paktı", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Cilt:9, Sayı:2, Eskişehir 2008,(Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşması), s. 124.

gösterdiği tek konunun azınlıklar meselesi olduğunu açık bir dille şu sözlerle ifade etti: *"Konferans'ta bizim itiraz edeceğimiz mesele yalnız azınlıklar meselesi olacaktır. Çünkü 2,5 milyon Arnavut'un 1,5 milyonu bugün hariç memleketlerde bulunmaktadır. Yalnız Yugoslavya'da 1 milyon Arnavut vardır. Yugoslavya'daki Arnavutların insanlık ve yaşamak hakları kendilerine verilmedikçe biz itilafı kabul edecek değiliz. Bu mesele hallolunduğu takdirde biz bütün kararları gözümüz kapalı olarak imzalamakta tereddüt etmeyeceğiz."*[309]Böylece statüko yanlısı politika izleyen Yunanistan'ın tam tersi açıklamalarda bulundu. İkinci Balkan Konferansı'na büyük ümitlerle gelen diğer bir devlet Bulgaristan idi. Arnavutluk gibi Bulgaristan da azınlıklar meselesinin bir an önce çözüme kavuşturulmasında ısrarlıydı. Bulgar Heyeti Başkanı M. Sakızof'un Bulgar basınına demeç vermişti.[310]Heyet başkanının demecin özünde azınlıklar meselesi çözümlenmezse Bulgaristan'dan da bir şey beklenmemesi yer almaktaydı.

Balkan Devletleri arasında Bulgaristan, Yugoslavya ve Yunanistan arasında Makedonya Meselesi; Yugoslavya ile Arnavutluk arasında azınlıklar meselesi; Romanya ve Bulgaristan arasında ise Güney Dobruca meselesi bulunmaktaydı. Sözü edilen karmaşık sorunların ortak yönü azınlıklardı. Bu gerçek ise Konferans'tan somut sonuçlar alınmasının önündeki en büyük engeldi.[311]Sorun azınlıklar sorunu olarak gözükse de altında yatan temel etken Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda yapılan antlaşmalar ile kaybedilen toprakları geri almaktır.

Konferans Hazırlık Komitesi'nin ikinci heyetinin yaptığı toplantıda, konferansın açılış toplantısının Dolmabahçe Sarayı'nda, diğer toplantılarınsa Yıldız Sarayı'nda yapılmasına, konferansın son toplantısının ise Ankara'da TBMM Genel Kurul Salonu'nda yapılmasına karar verildi. Konferans müzakerelerinin yapılması için Yıldız Sarayı'nın tören dairesi tahsis edildi. Konferans süresince her ülkenin heyetine iki oda ve gazetecilere de bir oda tahsis edilecekti. Konferans görüşmeleri halka açık yapılacağı için salonda bir yer ayrıldı. Posta, Telgraf ve Telefon Dairesi Başkanlığı da sarayda bir şube açacak ve telefon görüşmeleri ve telgraflar ücretsiz olacaktı. Ayrıca, Konferansa katılacak devletlerinin bayraklarının asılması için

[309]**Cumhuriyet,** Sayı no: 2676, 18 Ekim 1931, s. 3.
[310]**Cumhuriyet**, Sayı no: 2677, 19 Ekim 1931, s. 5.
[311]Muharrem Feyzi, "Balkan Konferansı," **Cumhuriyet,** 19 Ekim 1931, Sayı no: 2677, s. 2.

sarayın önüne bayrak direkleri dikilecekti.[312]20 Ekim 1931 tarihinde İstanbul'da başlayacak ve 5 Kasım'da sona erecek olan Balkan Konferansı sırasında, Türk Postanesi hatıra pulları satacaktı. Kabartması ve baskısı Londra'da yapılan pulların üzerinde, Balkan haritasından fırlamış ve kökleri İstanbul, Ankara, Atina, Tiran, Belgrat, Sofya ve Bükreş'ten oluşan 7 Balkan başkentine yayılan bir zeytin ağacı bulunuyordu. Basılan bu pullardan 4, 6, 12, 24, 30, 50, 71, 100 ve 124 Kuruşluk olmak üzere 9 tür ve 300 bin seri basıldı.[313] Ayrıca, konferansa katılacak olan üyelere verilmek üzere Balkan Birliği bayrağı ve üzerlerinde İkinci Balkan Konferansı yazılı sigaralar hazırlandı.[314]

2.2.2. Konferansın Açılması

Türk heyeti başkanı Hasan Bey'in başkanlığında ve her ülkeden üçer üyenin katılımıyla oluşan İkinci Balkan Konferansı Meclisi, 19 Ekim günü toplanarak geç saatlere kadar açılış programını hazırladı. Bu programa göre, konferans Hasan Bey'in açılış konuşması ve devamında ise Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet Paşa ve Balkan heyetlerinin başkanlarının konuşmalarıyla başlayacak ardından da başkanlık divanı ve komisyonlarda görev yapacak üyelerin seçimleri yapılacaktı. Konferans meclisi, konferans görüşmelerini, Siyasî, İktisadî, Kültürel, Ulaştırma, Sağlık ve Sosyal Siyaset olmak üzere altı komisyon halinde yapılmasına karar verdi.[315] Konferansta her ülkenin heyet başkanı, devletlerin dışişleri bakanları olacaktı. Ancak konferansa dışişleri bakanı bazında katılan tek devlet Türkiye oldu. Konferansa katılan Yunan heyeti 50, Bulgar heyeti 22, Romen heyeti 37, Arnavut heyeti 20 kişiden oluşuyordu.[316]

İkinci Balkan Konferansı'nda konferans başkanı Hasan Saka Bey açılış konuşmasına; Dolmabahçe Sarayını konferans için tahsis eden Atatürk'e saygılarını ileterek başlamış, konferansa katılan İsmet İnönü, Tevfik Rüştü Aras ve altı ülkenin temsilcilerine teşekkür ederek devam etmişti. Birinci Balkan konferansında alınan kararları özetleyen Hasan Saka, geçen bir yıl içinde Balkan haftaları düzenlenerek

[312]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s.256.
[313]**The Times**, 22 October 1931, s.15.
[314]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s.265.
[315]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss.266-268.
[316]**Cumhuriyet,** 21 Ekim 1931, s. 3.

büyük yararlar sağlandığını belirtmiş ve İstanbul'da düzenlenen Turizm Konferansının Balkan ülkeleri için turizm açısından önemine değinmişti. Arnavut temsilcisi Mehmet Konica; ülkesinin Balkan Birliğine yakın olduğunu, geçmişteki sorunların unutulup geleceğe bakılması gerektiğini ve Türkiye'nin bu konuda çok iyi adımlar attığını belirtmiştir. Yugoslav temsilci M. Velibor Yaniç konuşmasında; Balkan Birliği fikrinin kolay olmadığını ancak bu konuda yapılan çalışmalardan umutlu olduğunu belirtti. Ayrıca ekonomik olaylara siyasi gelişmelerden daha çok önem verilmesinin daha iyi olacağını söyledi. Yunan temsilci M. Papanastasiu; "Balkan devletlerinin aralarındaki sorunları çözerek, birbirlerinin hâkimiyet alanlarına girmemesine özen göstermeli" demiştir. Romanya temsilcisi M. Cicio pop; Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Türk milletinin Balkan Birliği çalışmasına teşekkür ederek söze başlamış, takip edilecek yolun engellerle dolu olduğunu, Balkan milletlerinin ortak bir gaye ile birleşmelerinin geçmiş hatıraların enkazını yıkmakla mümkün olacağını değerlendirerek devam etmişti.[317]

Balkan temsilcilerinin konuşmalarının ardından, Türkiye Başbakanı İsmet Paşa da bir konuşma yaparak, Atina'da düzenlenen Birinci Balkan Konferansı'nın amacının büyük bir cesaret gerektirdiğini, ancak gösterilen bu cesaret sonrasında yaşanan gelişmelerin Balkan milletleri arasında uzlaşma sağlanması amacına doğru yaklaşım gösterildiğini ifade etmiştir.[318] Türkiye'nin komşuları ile ortaklaşa bir çalışma içinde mevcut sorunların çözümünü amaçladığını, zemini bu şekilde temizledikten sonra Avrupa ve Avrupa dışındaki ülkelerle karşılıklı dostluk, tarafsızlık ve hakem anlaşmaları yapıldığını açıklayan İnönü, Balkan milletlerinin dayanışma ve iyi komşuluk ilişkileri için eşitlik ve uzlaşma prensiplerinin gerekli olduğuna işaret ediyordu.[319]

2.2.3. Konferans Gündemi ve Alınan Kararlar

20 Ekim 1931 günü, Türk heyeti başkanı Hasan Bey salona gelerek, konferansın başladığına ilişkin konuşmasını yaptı. Ardından alfabetik sırayla

[317]**Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Bulgar İlişkileri(1913-1938**), Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.ss.539-540.
[318]BCA, Fon kodu: 030,10, Yer no: 233.570.15, lef: 5.
[319]Campus, The Little Entente, s.41.

ülkelerin heyet başkanları konuşmalarını gerçekleştirdiler. Daha sonra da İsmet Paşa konuşmasını gerçekleştirdi. Ardından Milletlerarası Barış Bürosu Başkanı La Fontaine'in, barışın korunmasına yönelik her girişimi destekleyeceğini belirten telgrafı okundu. Sonra da Yunan Heyeti başkanı Papanastassiou söz alarak, konferansın düzenlenmesi için çok çaba sarf eden Hasan Bey'in başkanlığa seçilmesini teklif etti ve bu teklif alkışlarla kabul edildi. Papanastassiou daha sonra İsmet Paşa'nın da fahri başkanlığa seçilmesini teklif etti ve bu teklif de alkışlarla kabul edildi. Açılış oturumu Balkan Marşı'nın çalınmasıyla sona erdi. Konferansın ikinci oturumu, Yıldız Sarayı'nda saat üçte başlamış ve bu oturumda, daha önceden belirlenmiş olan komisyonlar çalışmalarına başladı.[320]

20–26 Ekim 1931 tarihleri arasında İstanbul'da toplanan İkinci Balkan Konferansında katılımcı devletlerin aralarında mevcut bulunan sorunlar görüşüldü. Balkan Birliği konusunda İkinci Balkan Konferansı Birinci Konferansı kadar başarılı olamadı. Esasa ilişkin konular ele alınmaya başlayınca, revizyonist ve anti-revizyonist devletler arasındaki görüş ayrılıkları su yüzüne çıkmıştır. Birinci konferansta görüşülen Balkan Misakı konusu bir kenara bırakılarak, görece daha az görüş ayrılığına neden olabilecek ekonomik, teknik ve kültürel işbirliği konuları tartışılmıştır.[321] Konferansta azınlık meselesi, bir saldırmazlık paktı ve uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi için bir antlaşma hazırlanması gibi konular görüşüldü.[322]

Konferans Meclisi, konferans öncesinde, komisyonlara başkanlık edecek üyelerin seçimini yapmıştı. Buna göre, Teşkilât Komisyonu Başkanlığını Türkiye'den Hasan Bey, Siyasî Yakınlaşma Komisyonu Başkanlığını Romanya'dan Stefan Cicio Pop, Kültürel Yakınlaşma Komisyonu Başkanlığını Arnavutluk'tan B. Konica, İktisat Komisyonu Başkanlığını Yunanistan'dan Papanastassiou, Sağlık ve Sosyal Siyaset Komisyonu Başkanlığını Yugoslavya'dan M. Yonitc ve Ulaştırma Komisyonu Başkanlığını da Bulgaristan'dan M. Sakazoff'un yapması kararlaştırıldı. Ayrıca, Balkan Misakı'nın incelenmesi amacıyla, her ülkenin heyetlerinden üçer üye

[320]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss.269-270.
[321]Akşin- Fırat, İki Savaş Arası Dönem, s.122
[322]Gönlübol, Sar, Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası, ss. 104-105.

seçilerek bir komisyon oluşturuldu ve bu komisyona Yunanistan heyetinden Papanastassiou'nun başkanlık etmesi kararlaştırıldı.[323]

2.2.3.1. Siyasi Yakınlaşma Komisyonu'nun ve İktisat Komisyonu'nun Yaptığı Görüşmeler, Aldığı Kararlar

Siyasî yakınlaşma komisyonu ilk oturumunda, daha önceden hazırlanmış olan Balkan Misakı projesinin tartışılması için gerekli olan zaman ve şartların oluşup oluşmadığının tespiti için bir komite kurulmasına karar verdi. İstanbul'da İkinci Balkan Konferansı yapılırken Avrupa'da Milletler Cemiyeti Konseyinin silahsızlanma konusundaki planları ve formülleri sonucunda Silahsızlanma Konferansı Hazırlık Komisyonu kurulmuştu.1925 yılında kurulan bu konferansın hazırlık komitesinin hazırladığı ön çalışmalarla 1932'de Cenevre'de Dünya Silahsızlanma Konferansı toplanmış, ancak 1933'de Almanya'nın Konferans'tan çekilmesiyle bu çabalar terk edilmişti.[324]Balkan Konferansı'nın Romen heyeti üyesi Prenses Kantagöze'nin teklifi üzerine, Cenevre'de toplanacak olan Silahsızlanma Konferansı'nda, Balkan Devletleri'nin de silahsızlanma konusunda propaganda yapmasına karar verildi.[325]

Siyasi komisyonda alınan karara göre Balkan Misakı'nın merkezi İstanbul olacaktı. Balkan Misakı projesinin gelecek sene görüşülünceye kadar bir komisyonca incelenmesi kararlaştırılmıştı. 22 Ekim günü sabah çalışmalarından sonra bir resmi tebliğ yayınlanmıştı. Oluşturulan metin şöyleydi:

"Balkan Misakı Meclisi bu sabahki toplantısında, Balkan Misakı ve siyasi yakınlaşma sorunlarını tartışmış ve teklif edilen değişiklikle azınlıklar sorununu da dikkate almak şartı ile misakı yeniden incelemek üzere özel bir komitenin görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır."[326]

Balkan ülkeleri arasında yapılacak anlaşmalara ait proje aşağıda belirtilen beş esasa dayanmıştı. Bunlar:

I) Balkan misakı projesinin özel bir komite tarafından incelenmesi, barış anlaşmalarının esaslarının belirlenmesi, azınlıklar sorunu ve Balkanlarda

[323]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss. 266-267.
[324]Hans j.Morgenthau, "Uluslararası Politika", **Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları,** Cilt:2, Sevinç Matbaası, Ankara,1970, s.500.
[325]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss. 272-273.
[326]**Cumhuriyet**, 23 Ekim 1931, ss.1-6.

savaşçı fikirlerin ortadan kaldırılması için meclis idaresinin görevlendirilmesi,

II) Altı ülke arasında hakem anlaşması hazırlıklarına başlanılması,

III) Balkan Misakı oluşuncaya kadar, ikili ve çok taraflı ilişkilerin sürdürülmesi, anlaşmaların getirdiği sorumlulukların kabul edilmesi ve uygulanması, azınlıklar sorunu dâhil bütün sorunların çözümü için görüşme ve çalışmalara devam edilmesi,

IV) 1932 yılında Cemiyeti Akvamın Cenevre'de düzenleyeceği silahsızlanma konferansı için Balkan ülkelerinin karşılıklı çalışma ile hazırlanmaları,

V) Dışişleri bakanlarının kısa sürede toplanarak birinci konferansta belirlenen esaslara göre kararların uygulanmasına yardımcı olmaları idi.[327]

Anlaşmalar konusundaki bu esasların kabul edilmesi ile günlük çalışma sona eriyordu. Konferansın ardından 25 Ekim 1931'de Balkan Konferansı delegeleri, son genel oturum için Ankara'ya gitmişler ve Atatürk tarafından kabul edilmişlerdi.[328]

Tüm bu gelişmelerin ışığı altında siyasi yakınlaşma komisyonu; konferans sırasında konuşulan saldırmazlık ve hakemlik anlaşmasının taslağının hazırlanması için özel bir komite kurulacağı kararını almıştı. Bu komitenin ertesi yılki konferanstan üç ay öncesine kadar taslağı hazırlayacağı belirtildi.[329] Komisyon ayrıca, bütün meselelerin barış yolu ile çözülmesine karar vermiştir. Bunun yanı sıra, her sene toplanacak olan konferansların toplanacakları şehirlerde dışişleri bakanlarının bir araya gelmelerine de karar verildi. Ayrıca Balkan Misakı konusunun ertesi yıl yapılacak toplantıda yeniden gündeme gelmesi ve bir karara bağlanması da kararlaştırıldı. Balkan Birliği merkezi ile ilgili görüşmelerde ise İstanbul'un Balkan Birliğinin merkezi olmasına karar verildi.[330]

20 Ekim 1921 tarihinde İktisat Komisyonu'nun yaptığı görüşmelerde, Türk temsilcisi Muvaffak Bey Balkan tütünleri hakkında temsilciler heyetinin hazırladığı raporu okuduktan sonra, tütün tarımının korunması, güçlenmesi ve tütünün pazarlanması için Balkan ülkeleri arasında bir tütün ofisi kurulmasını teklif etmişti.

[327]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s.296.
[328]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s.296
[329]**The Times**, 26 October 1931, s. 11.
[330]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss.275-276.

Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Bulgaristan arasında bir tütün teşkilatı oluşturulması teklifi görüşüldü. Teşkilatın oluşturulması için Türk temsilcisi Muvaffak Bey ve Yunan temsilci Bakkalbassis'ten oluşan bir heyet görevlendirildi. Komisyonun, 21 Ekim tarihli toplantısında, tütün konusunda iç ve dış rekabeti sağlamak ve üretilen ürünlerin ihracatını gerçekleştirmek üzere bir ticaret teşkilatı kurulması teklifi değerlendirilerek, teşkilatın kurulması kararlaştırıldı. Alınan karara göre merkezi İstanbul olmak üzere bir Balkan Ticaret Ofisi kurulacaktı. Tahıl ve tütün tarımının korunması için bir tali komisyonun çalışması benimsenmiş, Balkan ülkeleri gümrüklerinin birleştirilmesi ve çifte vergilendirmenin kaldırılması konuları da gündemde yer almıştı. Komisyonda, Gümrük Birliği meselesi tartışıldı ve Balkan ülkeleri arasındaki ihracat ve ithalatın karşılıklı olarak gümrük vergisinden muaf tutulmasına karar verildi.[331]

Balkan ülkeleri arasında ticari ilişkileri artırmak ve engelleri ortadan kaldırmak amacıyla kurulacak Balkan Ticaret Odası aynı zamanda hakem mahkemesi olacaktı. Ülkelerin ikişer temsilcisinin katılımı ile kurulacak olan oda şubeleri ile birlikte iktisadi bir federasyon olacak, merkezi de İstanbul'da bulunacaktı.[332]İktisat Komisyonu'nun aldığı kararların ortak noktası, Balkan Devletleri arasındaki ticareti arttırmaktı. Bu nedenle Balkan Ticaret Odası'nın kurulması ile ilgili komisyon kararı oybirliği ile kabul edildi. Bunların yanı sıra para ve bankalar birliği konuları da ele alındı. Konferansın son oturumunda, İktisat Komisyonu'nun tütün meselesi hakkındaki raporu, Yunan üye Bakkalbassis tarafından okundu. İktisadi komisyonun bu çalışmalarından sonra konferans iki önemli karar almıştı. İstanbul'da Balkan Ticaret ve Sanayi Odası kurulacaktı. Bunlardan başka Doğu tütünleri için önlem alınacaktı.[333]

2.2.3.2. Haberleşme, Ulaşım Komisyonu'nun ve Sağlık, Sosyal, Siyaset Komisyonu'nun Yaptığı Görüşmeler, Aldığı Kararlar

İkinci Balkan Konferansının ilk gününde Haberleşme ve Ulaşım Komisyonunda yapılan görüşmelerde, Balkan Devletleri arasında posta ve telgrafın

[331]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss.273-274.
[332]**Cumhuriyet,** 22 Ekim 1931, s.3.
[333]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s. 274.

kolaylaştırılmasını sağlamak için alt komisyon oluşturuldu.[334] Balkan Devletleri'nin ulaşım sorunlarını ortadan kaldıracak bir yöntem arandı ve turizm faaliyetleri konusundaki raporlar okunmuş, iyi sonuçların alındığı görülmüş ve sonuçta onaylanmıştı. Ertesi gün yapılan görüşmelerde, Yunan heyetinin Balkan ülkeleri arasında seyahat, oturma ve hareket serbestliğine ilişkin teklifi görüşüldü.[335] Hararetli tartışmaların ardından, Balkan devletleri arasında seyahat serbestliği, diğer bir deyişle pasaportsuz seyahat hakkı kabul edildi. Projenin diğer maddeleri ise reddedildi.[336]

Komisyonun görüşmeleri, Yunanistan tarafından hazırlanmış olan teklife göre ilerledi. Yunanistan'ın teklifi doğrultusunda, posta düzenlemesi üzerinde anlaşıldı.[337] Yunanistan'ın teklifi uyarınca kabul edilen posta düzenlemesine göre, Balkan ülkeleri arasındaki posta ücretlerinde % 25 indirim yapılmasına ve Balkan ülkeleri içerisinde geçerli olacak bir pul kabul edilmesine karar verildi. Ayrıca demiryolları, hava ulaşımı ve posta birliği ile ilgili kararları, deniz ve karayolu ulaşımı ile turizm konularındakilerin izlemesi temennileri belirtildi. Ulaşım komisyonunun aldığı kararlar, konferansın son oturumunda, Reşit Saffet Bey tarafından okundu.[338] Demiryolları, posta-telgraf-telefon, hava ulaştırması konusunda yapılan görüşmelerden sonra Genel Sekreter Ruşen Eşref Bey kararlaştırılan konuları üç başlık altında okumuştu. Bunlar;

- Demiryollarının uzatılması, Balkan ülkeleri arasında doğrudan bağlantı için köprülerin inşası konusunda ülkelerin yetkili temsilcilerinden oluşan özel bir komisyonun toplanması çağrısı,
- Posta, telgraf, telefon birliği için Balkan ülkelerinin kabul edilebileceği bir sözleşme projesi ve %20-30 indirimli tek bir tarife belirlenmesi, Balkan posta birliği pulları için alt komisyon oluşturulması,

[334]**Cumhuriyet,** 21 Ekim 1931, s.5.
[335]**Cumhuriyet,** 22 Ekim 1931, s.5.
[336]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss. 273-274.
[337]Esin Tüylü, **1934 Balkan Antantının Dış Basındaki Yansımaları,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010,s.78
[338]Cumhuriyet 24 Ekim 1931 ss.1-2-4.

- Balkanlarda hava ulaşımının gelişmesi için Mart 1932 de Atina'da toplanacak uçak sergisinde çeşitli kuruluş temsilcilerinin buluşması konuları konuşulan ve onaylanan konular arasındaydı.[339]

Reşit Saffet Bey, alınan kararların uygulanmasının kolay olmayacağını, ancak bunların kabulünün bile konferans için bir başarı olacağını belirtti. Komisyon raporları, Genel Meclis tarafından oybirliği ile kabul edildi.[340]

Sağlık ve Sosyal Siyaset Komisyonu'nun yaptığı toplantılarda, Balkan vatandaşlarının Balkan ülkeleri arasında pasaportsuz seyahat edebilmeleri konusunda ilgili hükümetler nezdinde temaslarda bulunulmasına ve Balkan vatandaşlarının ikametleri konusunu karara bağlamak için bir komite kurulmasına karar verildi.[341] Komisyon, konferansın ardından, Balkan Tıp Birliği'nin kurulmasını kararlaştırdı ve Balkan Tıp Birliği, Şubat 1932'de Atina'da kuruldu.[342] 23 Ekim 1931 tarihinde yapılan komisyon çalışmalarında Sağlık ve Sosyal Siyaset Komisyonu'nun kararları, konferans Genel Kurulu'nda, Türk heyeti üyesi Doktor Akil Muhtar Bey tarafından okundu. Sağlık ve sosyal politika komisyonunda Doktor Akil Muhtar Bey komisyonun rapor üzerindeki düşüncelerini açıklamıştı. Komisyonun aldığı iki önemli karar şunlardı:

- Balkan Sağlık İstihbarat Bürosu kurulması,
- Büronun Fransızca bülten yayınlaması.

Büronun merkezi İstanbul'da olacak, her devletin bir veya iki temsilcisi görev alacak, sağlık uzmanları büronun kurulması için çalışacaklardı.[343] Bu raporda meclisçe onaylanmıştı. Sağlık konusunda ortak çalışma zemini oluşturulabilmesi için halk arasında propaganda yapılması ile ilgili komisyon kararları Genel meclis tarafından oybirliği ile kabul edildi.[344]

[339]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss. 276-277.
[340]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s. 277.
[341]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s. 277.
[342]Sbarna, Les Conférences des Balkans, s. 48.
[343]**Cumhuriyet**, 24 Ekim 1931, ss.1-2-4.
[344]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s.280.

2.2.3.3. Kültürel Yakınlaşma Komisyonu'nun ve Kanunları Birleştirme Komisyonu'nun Yaptığı Görüşmeler, Aldığı Kararlar

Kültürel Yakınlaşma Komisyonu'nun, 22 Ekim 1931 günü yaptığı toplantılarda, Balkan Enstitüsü kurulması teklifini kabul etti ve enstitünün oluşturulması için İstanbul kütüphanelerinde bulunan tarihî belge ve kitaplardan yararlanılmasına karar verildi.[345] İstanbul'daki belge ve eserlerden yararlanarak Balkan tarihini inceleyecek olan Enstitü dini farklılıkların doğurduğu anlaşmazlıkları dikkate alarak geçmişte Balkanlardaki ulusların nasıl dost olduklarını araştıracaktı. Böyle bir çalışmada temel amaç; bundan sonra Balkan Devletleri arasında yapılacak her türlü ticari, hukuki, siyasi olaylara ışık tutmak ve gerçekleştirilmek istenen anlaşmalara bu yoldan yardımcı olmaktı. Kültürel Yakınlaşma komisyonunda Fazıl Ahmet Beyin sunduğu raporu önemli konular içermekteydi. Konferans Genel Kurulu'nda, komisyonun raporu, Türk heyeti üyesi Fazıl Ahmet Bey tarafından okundu. Kültürel yakınlaşma komisyonu raporu şu dört esasa dayanıyordu:

1- İstanbul Üniversitesinin programlarına Balkan Misakı konusunda düzenlenecek konferansların dâhil edilmesi,
2- Darülfünunlar arasında öğrenci mübadelesi,
3- İstanbul'da bir Balkan Kütüphanesi kurulması,
4- Öğrencilerin diğer Balkan ülkelerini tanımaları için geziler düzenlenmesi, kültürel tanıtım amacıyla milli kıyafetler hediye edilmesi, gramofon plaklarının değiş tokuş edileceği belirtilmiştir. Bu rapor da oybirliği ile kabul edildi.[346]

23 Ekim 1931 tarihinde yapılan görüşmelerde Kültürel yakınlaşma komisyonunun hazırladığı kanunların birleştirilmesi raporu Yunan temsilci M. Kozimeki tarafından sunulmuş ve alınan kararlar beş madde halinde açıklanmıştı. [347] Bunlar;

1- Balkan ülkeleri arasında özel hukukun aşamalı bir şekilde birleştirilmesi, yalnız fikri ve siyasi yakınlaşmayı değil ticari ilişkileri de geliştirecektir.

[345]**Cumhuriye**t, 23 Ekim 1931, ss.1-6.
[346]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss.284.
[347]**Cumhuriyet**, 24 Ekim 1931 s.1-4.

2- Balkan kanunlarının birbirine benzemesi ve dayandığı ilkelerdeki ortak noktalar, Balkan hukukunun birleştirilmesini sağlayabilir.
3- Kanunların birleştirilmesi, devamlı bir çalışma ile Balkan ülkelerinin kanunlarının tamamen incelenmesine bağlıdır.
4- Kültürel Yakınlaşma komisyonu yaptığı görüşmelerde, Balkan Devletleri arasında özel bir hukuk oluşturulmasına, ticarî ilişkilerin geliştirilmesine, Balkan hukukunun birleştirilmesine, hukukun birleştirilmesi konusunun hukukçulardan oluşan bir komite tarafından yürütülecek çalışma neticesinde olmasına ve hukuk fakültelerinde karşılaştırmalı Balkan hukuku bölümleri oluşturulmasına karar verildi.
5- Komisyonda yapılan görüşmeler sonucunda konunun özel bir konferansta görüşülmesine ve hukukçulardan oluşan ortak bir komisyonda incelenmesine karar verildi. Bu maksatla hukukçu ve öğretim üyelerinin karşılıklı olarak diğer ülkelerde görev yapması sağlanmalı, karşılaştırmalı Balkan hukuku kürsüleri kurulmalıdır. Hukukçular komisyonu 1932 yılında Bükreş'te toplanmalı ve hazırlayacağı raporu ülkelere sunmalıdır.

Meclis, çalışmalardan sonra kanunların birleştirilmesi raporunu kabul etmişti. Ayrıca, bazı kanunların ortaklaştırılmasına yönelik görüşmelerde, Hukukçular Daimî Komitesi'nin kurulmasına ve bu kurulun emsal kurumlarla işbirliği içerisinde kanunların birleşmesi projesini hazırlamasına da karar verildi.[348]

2.2.4. Konferansın Ankara'daki Son Oturumu ve Dağılması

İstanbul'daki son konferansın ardından 25 Ekim 1931'de heyetler Tophane Rıhtımı'nda toplandılar ve oradan Seyrisefain Vapuru ile Haydarpaşa'ya geçtiler. Aynı günün akşamında kendilerine tahsis edilen iki tren vasıtasıyla Ankara'ya yola çıktılar. Trenlerden birinde 126,diğerinde ise 80 yolcu bulunacaktı. 26 Ekim 1931 tarihinde 10.50 ve 11.55'te Ankara'ya ulaşmışlardı. Ankara tren garında Ankara valisi Nevzat, Ankara valisi yardımcısı Abdülhak, Belediye Başkan Yardımcısı Hazım Beyler ve protokol ile kalabalık bir halk kitlesi misafirleri karşılamışlardı.[349]

[348]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss. 276-277.
[349]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s.286.

Tren garı Balkan Misakı ve altı Balkan ülkesinin bayrakları ile donatılmıştı. Temsilcilere tahsis edilen Ankara Palas oteline geçerek istirahat edeceklerdi. Temsilciler, Ankara Kalesi, Çankaya, eski ve yeni Ankara'yı gezmiş ve saat 13.30'da Ankara Palas'ta Tevfik Rüştü Aras'ın yemeğinde buluşmuşlardı. Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Bey, kendilerinin onuruna 250 kişilik bir ziyafet düzenledi. Balkan Konferansı Heyeti 15.30'da Meclise gelmişlerdi ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edildiler.[350]Konferansın son oturumu, TBMM Genel Kurul Salonu'nda yapıldı. Oturum başlamadan önce, Balkan heyetlerinin başkanları, heyet üyelerini Mustafa Kemal Paşa'ya tanıttılar. Konferans başkanı Hasan Bey, son oturumu açtığını ifade edip kürsüye Mustafa Kemal Paşa'yı davet etti. Yoğun alkışlar arasında Mustafa Kemal kürsüye gelmiştir. Ankara'daki bölümde altı ülkenin delegeleri Mustafa Kemal'in Fransızca yaptığı konuşmayı dinlemişlerdir.[351]

Mustafa Kemal Paşa, İkinci Balkan Konferansı'nın kapanış oturumunda yaptığı konuşmayı kaleme aldığı 14-15 Ekim 1931 tarihlerinde Türk tarihi üzerine araştırmalar yapmaktaydı.[352] Bu nedenle de konuşmasına Balkan devletleri ile Türkler arasındaki ortak tarihten bahsederek başladı.[353] Konuşmasının ardından meclis salonundaki özel locasına giderek müzakereleri oradan takip etti.[354]

Mustafa Kemal'in konuşmasının ardından müzakerelere geçildi. Konferanstaki son görüşme siyasi komisyonun anlaşmalar projesi idi. Romen temsilci M. Pella söz alarak Siyasi Yakınlaşma Komisyonu'nun hazırladığı Siyasî Barış Projesi'ni anlattı. Bu projenin kabul edilmesinden sonra M. Pella konferansın sonuçlarını açıklamış, Ruşen Eşref Bey ve Hasan Saka'nın kapanış konuşmaları ile İkinci Balkan Konferansı Saat 15.15'de çalışmalarına son vermiştir.[355]Temsil heyeti TBMM'nden ayrılarak Gazi Çiftliğine geçmişler, akşam saat 21.30'da da Türk ocağı

---

[350]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, s.287.

[351]Enver Ziya Karal, **Atatürk'ten Düşünceler,** Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1991,s.176. Hüner Tuncer, **Atatürkçü Dış Politika**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008, ss.149-150. **Cumhuriyet,** 27 Teşrinievvel 1931, Sayı no: 2685, s.5. "La Conference Balkanique", **Bulletin de la Chambre de Commerce et d'Industrie de Stamboul**, Octobre 1931, s.87. Afet İnan "**Balkan Antantı (1934)",** Belleten, Cilt: 32, Sayı: 126 (Nisan 1968), Ankara 1968, (Balkan Antantı), ss.286-291.

[352]Gazi Mustafa Kemal'in İkinci Balkan Antantı'nda yaptığı konuşma için bkz: **Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Cumhuriyet Dönemine ait 100 Belge) 1923-1938**, Cilt:2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1981, ss. 75-77, **Cumhuriyet,** "Gazi Hz. Kürsüde", 27 Ekim 1931, numara: 2685. Hâkimiyeti Milliye, 26 Ekim 1931, no: 3694.

[353]İnan, Balkan Antantı, s.286.

[354]Mehmet Gönlübol, Ömer Kürkçüoğlu, "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış", **Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası**, Cilt:1, AAMD, Sayı:2, Ankara,1985, s. 19.

[355]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss.289-291.

Salonunda Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın konserini dinlemişlerdi.[356] Heyet, 26 Ekim gece yarısından sonra saat 01.00 ve 02.00'de kalkan iki özel trenle İstanbul'a hareket etmiş ve 27 Ekim akşamı 19.00 ve 20.00'de Haydarpaşa'ya ulaşmışlardı. Balkan Devletleri'nin temsilcileri bölüm bölüm ülkelerine dönmeye başlamışlardı. Nitekim 28 Ekim çarşamba günü akşamı Yugoslavya ve Bulgar heyetleri ile Bulgar gazetecilerinden bir kısmı trenle ülkelerine döndüler.[357]

2.3. ÜÇÜNCÜ BALKAN KONFERANSI

2.3.1. Konferansın Toplanma Süreci

Ekim 1931'de İstanbul'da toplanan İkinci Balkan Konferansı'nın dağılmasının ardından, heyetler İstanbul'a dönerken, her ülkeden üçer üyenin katılımıyla kısa bir Balkan Birliği Meclisi toplantısı yapıldı. Yapılan toplantıda bir sonraki konferansın yeri kararlaştırılmaya çalışıldı. Toplantıda alınan karar sonucunda, üçüncü konferansın Romanya'nın başkenti Bükreş'te yapılması oybirliği ile kabul edildi.[358]İstanbul'da alınan bu karar doğrultusunda Üçüncü Balkan Konferansı 23-26 Ekim 1932 tarihleri arasında Bükreş'te toplandı.

1930 yılından başlayarak, her yıl Ekim ayında farklı bir Balkan ülkesinde gerçekleşen Balkan konferanslarında, bütün saygı dolu sözlere ve samimi çabalara rağmen, çok zaman geçmeden, çözüme kavuşmamış olan anlaşmazlıkların görüşmelerde tatmin edici bir sonuç alınmasına izin vermeyeceği açıklık kazanmıştı. Bulgaristan, ikinci konferansta olduğu gibi üçüncü konferansa da katılmak istememiştir. Bunun üzerinde, Türk Dışişleri Bakanlığı, Atina Elçisi Mehmet Enis Bey'e, Bulgaristan'ın Üçüncü Balkan Konferansı'na katılmalarının sağlanması amacıyla, Yunan Dışişleri Bakanlığı ile temasa geçmesi yönünde talimat vermiştir.

---

[356]Konserle ilgili cumhuriyet gazetesinde çıkan haberde şöyle deniliyordu: "Dün akşam eski Türk Ocağı binasında Riyaseti cumhur Orkestrası tarafından verilen konserde Gazi Hazretleri ile İsmet ve Kazım Paşalar, bütün Balkan murahhasları ve birçok mebuslar hazır bulunmuşlardır." **Cumhuriyet,** 28 Ekim 1931, no: 2686.

[357]Cumhuriyet gazetesinde "Balkan murahhasları avdet ediyorlar" başlığıyla çıkan haberde "Balkan Konferansı Yugoslavya ve Bulgar murahhasları ile Bulgar gazetecilerinden bir kısmı dün akşamki konvansiyonel trenle memleketlerine avdet etmek üzere şehrimizden ayrılmışlardır." **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1931, s.4.

[358]Akandere, İkinci Balkan Konferansı, ss.294-295.

Enis Bey Türk Dışişleri Bakanlığı'na 16 Ekim 1932 tarihinde bir rapor sunmuştur.[359] Atina Elçisi Mehmet Enis Bey'in hazırladığı raporundan ortaya çıkan ise Yunanistan'ın toplanacak Üçüncü Balkan Konferansına Bulgaristansız devam edilmesi görüşünde olduğudur. Bununla birlikte, Türk Hükümeti'nin girişimleri sonucunda, Bulgaristan konferansa temsilci göndermeyi kabul etmiştir. 1932 yılı Ekim ayında toplanacak olan konferansın hazırlıkları Ocak ayı içinde İstanbul'da yapılacaktı.[360] Bakanlar Kurulu, konferans hazırlıkları için dışarıdan gelecek temsilcilerin Edirne-İstanbul, Pire-İstanbul ve İstanbul banliyö hatlarından ücretsiz yararlanmaları için 23 Ocak 1932 tarihinde 12170 sayılı kararı almıştı.[361]

Üçüncü Balkan Konferansı hazırlık toplantısı 28 Ocak günü saat 13.30'da Yıldız Sarayında başlamıştı. Açılışta bir konuşma yapan Hasan Bey;[362];M.Papanastasiu'nun girişimi ile ortak çıkarlar için iki senedir toplantı yapıldığını, son konferansta Atatürk'ün nutkunun ülkemizde kalıcı bir etki bıraktığını, temsilcilerin de bu düşünceye katıldıklarına inandığını söylemişti.1930 ve 1931 yıllarında yapılan Balkan konferansları; Balkan devletleri arasında birçok alanda gelişmeler sağlamıştır. Tüm çabalara rağmen Üçüncü Balkan Konferansı'nın hazırlık toplantısında bile bir türlü ilerleme kaydedilemeyen ve önceki yıllardan kalan azınlıklar konusu tekrar gündeme gelmiştir. Hazırlık toplantısının birinci gününde azınlıklar konusu Arnavut, Bulgar ve Yugoslav temsilciler arasında şiddetli tartışmalara neden olmuş ve görüşmeler 29 Ocak gününe ertelenmişti.[363]

Üçüncü Balkan Konferansı'nda Yunanistan Heyeti'nin Başkanı tarafından "Balkan Misakı" kurulması için bir öneri verilmiş ve bu öneri konseyde uzun tartışmalardan sonra 4 ret oyuna karşılık 20 oyla kabul edilmiştir.[364] Hazırlık toplantısından sonra temsilciler ülkelerine dönerken Yunan temsilci M. Spiropulos, Bükreş konferansında meclise sunulacak olan Balkan Misakında şu dört esasın bulunacağını kaydetmişti: [365]

[359]BCA, Fon kodu: 030. 10, Yer no: 255.715.11.2, lef: 1-2.
[360]**Cumhuriyet,** 18 Ocak 1932, s.2.
[361]B.C.A. Balkan Konferansı üyelerinin demiryolundan istifadesi hakkında. 23 Ocak 1932, 030.18.01.02. 25.5.7.
[362]**Cumhuriyet,** 29 Ocak 1932, s.3.
[363]**Cumhuriyet**, 29 Ocak 1932,s.2
[364]**Cumhuriyet,** 3 Şubat 1932, s.3.
[365]**Cumhuriyet,** 3 Şubat 1932, s.3.

1- Balkan devletleri arasında tecavüzü önleyecek uzlaşma ve hakem anlaşmalarının imzalanması,
2- Daimi uzlaşma komisyonu oluşturulması ve bunun Cemiyeti Akvamın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde çalışmasının teklifi,
3- Azınlık komisyonu oluşturulması ve her yıl dönüşümlü olarak bir ülkede toplanarak azınlıkların korunması konusunun incelenmesi,
4- Bir Balkan devletinin diğer Balkan devletine tecavüzü halinde bütün Balkan devletleri tecavüze uğramış gibi yardım edecekti. Bir dış devletin tecavüzünde bu prensip geçerli olmayacaktı.

Üçüncü Balkan Konferansı hazırlık çalışmalarının yapıldığı toplantıda bu gelişmeler yaşandıktan sonra üyeler ülkelerine geri dönmüşlerdir.

2.3.2. Birinci ve İkinci Balkan Konferansları'nda Alınan Kararların Uygulanması

Balkan Tütün Konferansı için ilk olarak yapılan çalışma 1931 yılı Balkan konferansında alınan karar gereğince 29 Şubat 1932 de tütünle ilgili bir komisyonun kurulması olmuştur. Balkan Tütün Birliğinin kurduğu bu komisyon Türk, Yunan ve Bulgar temsilcilerden oluşuyordu. Tütüncülüğün detaylı olarak incelenmesi ve sonucunun İktisat Bakanlığına bildirilmesi komisyonun göreviydi.[366] Komisyon çalışmasının sonucunu ilk raporu ile 6 Mart günü kamuoyuna açıklamıştı.[367]Bu rapora göre; Temsilciler, her üç hükümetin tütüncülük konusunda ortak çalışma için inceleme yapmaları ve karara ulaşmalarını temenni etmişlerdi.

16 - 25 Mayıs 1932 tarihleri arasında İstanbul'da toplanan konferansın iki temel amacı vardı.[368] Birincisi; Türkiye; Yunanistan, Bulgaristan arasında bir tütün tekeli oluşturmak. İkincisi ise üç ülkenin tütünlerini uluslararası piyasalarda değerlendirmekti. 20 Mayıs 1932'de konferansın beşinci gününde çalışmalar yapılmıştı. Gün sonunda; rekabet, üretim, sorunların sürekli incelenmesi tartışılmış ve bir "Tütün Ofisi" kurulması kararlaştırılmıştı.[369] Merkezi İstanbul olarak

[366]**Cumhuriyet,** 29 Şubat 1932, s.1.
[367]**Cumhuriyet,** 6 Mart 1932, s.2.
[368]**Cumhuriyet,** 18 Mayıs 1932, ss. 1-4.
[369]**Cumhuriyet,** 20 Mayıs 1932, s.3.

belirlenen ofisin görev ve yetkileri incelenmişti.[370] Tütün konferansı 25 Mayıs günü sona ermiş ve alınan kararlar basına açıklanmıştı. Tütün Konferansının sonuçları 25 Mayıs 1932 tarihinde sona eren konferansta alınan kararlar şunlardır:

1) Merkezi İstanbul'da bir Tütün Ofisi kurulacaktı,
2) Her ülke üç temsilci (toplam dokuz) bulunduracaktı,
3) Şark tütünleri konusunda iç ve dış piyasada tanıtım ve propaganda yapılacaktı,
4) Temsilciler hükümetleri ile doğrudan temas kuracaklardı,
5) Tütün ihracatı yıllara göre ortaklaşa kararlaştırılacaktı.[371]

İkinci Balkan Konferansı İktisat Komisyonunda alınan kararlardan biri Tütün Komisyonu, diğeriyse Balkan Ticaret Odasını kurmaktır. Tütün Komisyonu ile ilgili önemli kararlar alınmıştır. Balkan haftası nedeniyle 23 Mayıs 1932'de İstanbul'a gelen ticaret ve sanayi temsilcilerinin katılımı ile Balkan Ticaret Odası törenle açılmış ve faaliyete başlamıştı.[372] Açılışa katılan temsilciler Tahir Bey tarafından toplantıya davet edilmişler ve burada Balkan haftası ile ilgili konuşmalara katılmışlardı. Etkinlikler 26 Mayıs 1932 tarihine kadar devam edecekti. Balkan Şubesi haftasının amaç ve kapsamıyla ilgili olarak demeç veren Hukuk Fakültesi Dekanı Tahir Bey, verdiği demeç ile haftanın önemini de anlatmıştır*:*

"Balkan haftası ne bir konferans, ne de bir kongredir. Müzakere ve kararlar yoktur. Gaye bir taraftan Balkan Misakı fikrinin yayılması, diğer taraftan iktisatçılar, hukukçular, sanayiciler, ticaret adamları ve ilim adamları gibi çeşitli meslek sahiplerinin birbiri ile tanışmaları ve meslekleri ile ilgili karşılıklı olarak balkan memleketlerini ilgilendiren olayları ve sorunları görüşüp, fikir alışverişinde bulunmaları ve Balkan milletlerinin çıkarlarına yönelik anlaşmalara zemin hazırlamaktır."[373]

Tahir Bey'den sonra söz alan Yunan temsilci Papa Mihaili; Balkan Ticaret Odası'nın Balkan Misakı'nın önemli adımlarından biri olduğunu belirtmişti. Odanın, her ülkeden 4 temsilci ile toplam 24 üyeden oluştuğunu, aralarında seçilecek

[370]**Cumhuriyet,** 20 Mayıs 1932, s.3.
[371]**Cumhuriyet**, 26 Mayıs 1932, s.6
[372]**Cumhuriyet**, 24 Mayıs 1932, s.2.
[373]Mehmet Vehbi, "Balkan Haftası ve Enter Balkanik Ticaret ve Sanayi Odası Cemiyeti'nin Tesisi",**İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası,** Sayı:48,İstanbul, Mayıs 1932, (Balkan Haftası), s.191.

komiserlerin devamlı çalışacağını, Nemlizade Mithat Beyin Ticaret Odası Başkanlığına seçildiğini sözlerine eklemişti.[374] İstanbul Balkan Şubesi başkanı ve Hukuk Fakültesi dekanı Tahir Bey 28 Mayıs 1932 günü Atatürk'e çektiği telgrafta;[375] Balkan Ticaret ve Sanayi odasının kurulduğunu, kendisinin ilgi ve desteğinden dolayı temsilciler adına duyduğu memnuniyeti iletmiştir. Aynı gün Atatürk, Tahir Bey'e gönderdiği cevabi telgrafta; Balkan Ticaret ve Sanayi Odası'nın kurulmasından memnun olduğunu, temsilcilerin kendisi hakkındaki hisleri için teşekkür ettiğini ve başarılar dilediğini bildirmişti.[376]

1931 Ekim ayında toplanan İkinci Balkan Konferansında Haberleşme ve Ulaşım Komisyonunun aldığı kararlar arasında Balkan ülkeleri arasında posta ve telgraf işlemlerinin kolaylaştırılması için alt komisyon kurulmasına karar verilmişti. 1932 yılı Eylül ayında Bükreş'te Balkan ülkeleri telgraf ajansları toplanacaktı. Bu toplantıda ülkelerin birbirlerinin iç olaylarından geniş bir şekilde haberdar olmaları ve Balkanlara ait olayların dünyaya duyurulması konuları görüşülecekti. Bu görüşme ile ilgili bir proje geliştiren Anadolu Ajansı Genel Müdürü Muvaffak Bey "Balkanlar arası Telgraf Servisi" kurulmasını teklif edecekti. Buna göre Balkan ülkeleri iç olayları telgrafla Anadolu Ajansına verecekler, Anadolu Ajansı da bunları telsiz istasyonu ile dünyaya yayınlayacaktı.[377]

2.3.3. Üçüncü Balkan Konferansı İçin Son Hazırlıklar ve Konferansın Toplanması

Balkan Misakı Türk heyeti genel sekreteri Ruşen Eşref Bey 17 Ekim günü konferans hakkında geniş açıklamalar yapmış ve heyetin 20 Ekim sabahı özel Roman Vapuru Prenses Maria ile hareket edeceğini, konferansın 22 Ekim günü Bükreş'te başlayacağını bildirmiştir. [378] Üçüncü Balkan Konferansı Programı:

- 21 Ekim 1932 Konferans Meclisi, komisyon ve komitelerin toplanması, Romanya'nın ev sahipliğinde kabul resmi,

[374]**Cumhuriyet**, 29 Mayıs 1932, s.5.
[375]**Cumhuriyet**, 29 Mayıs 1932, s.5.
[376]Vehbi, Balkan Haftası, s.191.
[377]**Cumhuriyet**, 24 Temmuz 1932, s.2.
[378]**Cumhuriyet,** 17 Ekim 1932, s.6.

- 22 Ekim 1932 Konferansın törenle açılması, gündemdeki konuların görüşülmesi, ziyaret ve geziler,
- 23-25 Ekim 1932 Konferans gündem konularının görüşülmesi,
- 26 Ekim 1932 Son toplantı ve kapanış.[379]

Temsilcilerin Bükreş'te toplanması ve konferans öncesi koordinasyon çalışması Üçüncü Balkan Konferansı'nın programına göre konferansın açılmasından 2 gün önce, 21 Ekim günü toplanan Balkan Konseyi çalışmalarına başlamıştır.[380] Konseyin ilk toplantısında Balkan Misakı taslağı görüşülürken Bulgar temsilciler, anlaşmanın sağlanması için azınlıklar sorununun çözümlenmesinin vazgeçilmez bir şart olduğunu ileri sürerek tartışmalara başlamışlardı. Ancak Türk ve Romen heyetinin görüşmeleri sonucunda Bulgaristan'ın konferansa katılması sağlanmıştı. Bulgaristan'ın azınlıklarla ilgili krizin aşılmasından sonra önceden belirlenmiş olan konferans programına uygun olarak encümen başkanlık seçimlerine geçilmişti. İktisat encümen başkanlığına Türkiye, siyasi encümen başkanlığına Romanya, adliye encümen başkanlığına Yugoslavya, ulaştırma araçları encümen başkanlığına Bulgaristan, teşkilat encümeni başkanlığına Yunanistan, fikri yakınlaşma encümen başkanlığına da Arnavut heyet başkanları seçilmişlerdi.[381]

2.3.4. Konferansın Açılması

22 Ekim 1932'de Bükreş'te Temsilciler Meclisi Sarayı'nda toplanacak olan konferansa Balkan devletlerinin davet edilmesinden 18 Nisan 1931- 5 Haziran 1932 tarihleri arasında Romanya Başbakanı olan Nicolae Jorga sorumluydu. Jorga, beş Balkan devletine davetiyeler göndererek görevini yerine getirdi.[382] Romanya heyeti başkanı Stefan Cicio Pop, konferans müzakerelerini olağanüstü hasarlara yol açan ve etkisi ciddi olarak hissedilen ekonomik kriz konusu ile başlayacağını belirtti.[383]Bu konferans, Amerika'da patlak veren ancak sonuçlarıyla dünyayı sarsan ekonomik krizin gölgesinde açılıyordu.1930'dan itibaren yapılan Konferanslarda ekonomik kriz

[379]**Cumhuriyet**, 17 Ekim 1932, s.6.
[380]**Cumhuriyet**, 22 Ekim 1932, s.3.
[381]**Cumhuriyet**, 24 Ekim 1932, s.2.
[382]Sbarna, Les Conférences des Balkans, s.43.
[383]Campus, The Little Entente, s.42.

konusu zaten hissediliyordu. Ağırlıklı olarak geçimlerini tarımla sağlayan Balkan Devletleri için bu ekonomik kriz ağır ve önemli sonuçlar doğuracaktır. Mali yapıları neredeyse birbirine çok yakın olan Balkan ülkeleri 1929 Dünya ekonomik bunalımının da etkisiyle birbirlerine ekonomik anlamda yakınlaşacaktır. Üçüncü Balkan Konferansı'nın gündeminde yer alması artık krizin Balkanlarda yoğun şekilde hissedildiğinin en önemli göstergesiydi.

Resmî olarak 22 Ekim 1932'de Bükreş'te Romanya Parlamentosu'nda toplanan Üçüncü Balkan Konferansı, Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun açılış konuşması ile başladı. [384] Titulescu, yaptığı konuşmada, barışın lütfedilmeyeceğini, onu elde etmek gerektiğini belirtti ve dünya barışından bahsederken, milletlerin barış için sarf ettiği gayretlere değinmiş; "Barış ilan edilmez, yapılır" demişti ve Balkan devletleri arasında oluşacak bir anlaşmanın önemini vurguladı. Titulescu'nun konuşmasının ardından konferansın başkanlığını yapan Romanya Meclis Başkanı M.Cicio Pop, Atatürk'ün şahsını, Türkiye'yi ve inkılâpları öven konuşması uzun süre alkışlanmıştı. Romanya'da gerçekleşen üçüncü Balkan Konferansında Türk delegelerine büyük ilgi ve yakınlık gösterildi.[385] Konferans'ta Bulgaristan yeniden azınlıklar konusunu gündeme getirince Türk ve Yunan temsilcileri azınlıklar sorununun sonraya bırakılarak bir sene içinde ilgili devletlerarasında çözümlenmesini teklif etti. Bulgar temsilciler ise öncelikle bu teklife karşı çıkmakla beraber daha sonra Konferans'ın aksamaması için olumlu yanıt verdiler. Azınlıklar sorunu üzerindeki tartışmalar sürerken 23 Ekim'de Konferans'ın siyasi komisyonunda Balkan Misakı'nın kesin olarak akdi hakkında görüşmelerde bulunuldu.[386]

2.3.5. Konferansın Gündemi ve Alınan Kararlar

Üçüncü Balkan Konferansına katılan devletler Yunanistan, Arnavutluk, Yugoslavya, Türkiye, Romanya ve Bulgaristan'dı. Balkan Devletleri'nin altısı da

[384]Gönlübol, Sar, Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası, s.97.
[385]Bünyamin Akgün, **Türk Basınında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri (1923-1945),** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**,** Kütahya,2007,(Türk Basınında Türkiye ve Balkan), s.213.
[386]**Cumhuriyet**, Sayı no: 3044, 26 Ekim 1932, s. 3.

siyasi anlaşmazlıklara son vermek istiyordu. Onlarca yıldır Avrupa politikaları nedeniyle, Balkanlar felaket ve taarruz alanı olmuştu ancak şimdiki izlenim, büyük devletlerin Balkanların içişlerine karışmaktan vazgeçmeleri durumunda buradaki anlaşmazlıkların sona ereceği yönündeydi. Üç yıldır toplanan Balkan Konferansları dışında, her dönem, artan işbirliği ruhuyla yeni gelişmelere imza atılmaktaydı. Bunlardan biri de Atina'da yeni sona eren Balkan oyunlarıydı. Bu atletik oyunlar Balkan Devletleri'nin birbirleri hakkında daha çok şey öğrenmelerini sağlıyordu.[387]

Bükreş Konferansı'nın gündemine göre, Balkan Devletleri'nin zihinsel ve ekonomik gelişimini, çıkarların ve karşılıklı duyguların uyumlu hale getirilmesini sağlayacak 25 temel problem görüşülecekti. İki konu Balkan Devletleri'nin heyetleri tarafından müzakere edilerek sonuçlandırıldı. Bu konular, ilk Balkan Misakı taslağının geliştirilmesi ve Balkan Devletleri'nin bireysel durumlarını içeren konular üzerine bir konvansiyon taslağının hazırlanmasıydı.[388] İkinci konferansta olduğu gibi, üçüncü konferansta da Stefan Cicio Pop'un başkanlığında toplanan Siyasî Yakınlaşma Komisyonu'nun görüşmelerinde zorlu tartışmalar yaşandı.[389] Siyasî Yakınlaşma Komisyonu'nun Balkan Paktı projesi incelenmeye başlaması üzerine, Bulgar tarafı önce azınlık meselesinin çözüme kavuşturulmasını istediyse de diğer üyelerin buna yanaşmaması üzerine Bulgar heyeti görüşmelerden çekildi. Bu gerginliğin ardından, Dr. Rüştü Aras, Bulgaristan'ın Batı Trakya ile ilgili tutumunu eleştirdi. 14 Eylül 1933 yılında Türk-Yunan Garanti ve Dostluk Antlaşması'nın imzalanmasının ve bu antlaşmanın karşılıklı sınırları güvence altına almasının ardından, Türk-Bulgar ilişkileri iyice gerildi.[390] Bükreş Konferansı'nda Bulgaristan'ın revizyonist emelleri ortaya çıkmıştır. Bulgaristan'ın bu davranışından dolayı Paktın imzalanması tehlikeye girmiştir.

Bulgaristan, Üçüncü Balkan Konferansı'ndan çekilmesinin ardından, revizyonist emellerini gerçekleştirebilmek için Arnavutluk ve Yugoslavya'nın desteğini sağlamaya çalıştı. Ancak Bulgaristan tehdidinin farkında olan Türkiye ve Yunanistan, bu girişimleri engellemeye çalıştılarsa da, Arnavutluk'un azınlık

[387]**Chicago Daily Tribune**, 20 December 1932, s.13.
[388]Sbarna, Les Conférences des Balkans, s. 44.
[389]Campus, The Little Entente, s.49.
[390]Lüdmil Petrov, "XX. Yüzyılın Otuzlu Yıllarında Bulgaristan ve Türkiye (Siyasî İlişkiler)", **XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar Askerî ve Siyasî İlişkileri,** Ankara, 2005, ss. 162-163.

meselesini bahane ederek çekilmesine engel olamadılar.[391] Bulgaristan ve Arnavutluğun çekilmesinin ardından geriye kalan dört Balkan devleti Balkan Antantı görüşmelerine geçtiler.[392]Konferansta katılan devletlerden ikisinin çekilmesi ile Balkan Misakı'na giden süreç hızlandı. Misakı isteyen devletler, kargaşa yaşanan konferans ortamında toplanan siyasi komisyonda Balkan Misakı'nın esasları dört madde halinde benimsenmişti. Halen taslak olan Misak'a göre;[393]

1- Balkan ülkeleri diğer Balkan ülkelerine saldırmayacaktı.

2- Toprak ve sınır anlaşmazlıkları ve benzer sorunlar ortaklaşa çözümlenecekti.

3- Aralarında mevcut sorunları çözmek üzere her Balkan ülkesi temsilcilerinden bir jüri oluşturulacaktı. Bu jüri devamlı bir çalışma ile sorunlu konuları çözmeye çalışacaktı.

4- Jürinin halledemediği sorunlar için Cemiyeti Akvam veya hakeme başvurulacaktı.

24 Ekim günü Türk temsilcisi Reşit Saffet Beyin başkanlığında toplanan Deniz işleri komisyonu, Balkan Odasına bağlı olarak İstanbul'da ivedi olarak bir Deniz işleri şubesinin açılmasına karar vermişti.[394] Şube tüzüğünün hazırlanması için özel olarak belirlenecek temsilcilerinin ilerideki günlerde Atina'da toplanmaları da kararlaştırılmıştı. 25 Ekim günü Balkan Misakı üzerinde yapılan çalışmalar sonunda dört devletin temsilcileri (Türkiye, Yunanistan, Romanya, Arnavutluk) projeyi kabul etmişlerdi.[395] Bulgaristan ve Arnavutluk konferansı terk etmesinin ardından, dört devlet arasında saldırmazlık ve karşılıklı yardımlaşma paktı taslağında anlaştılar.[396] Balkan Misakı'nın üzerinde anlaşılmasının ardından konferansta ekonomik ve sosyal meseleler üzerinde duruldu ve Balkan Devletleri arasında Gümrük Birliği oluşturulmasına karar verildi.[397]

Konferansın Ekonomi Komisyonu, ekonomik krizin ardından Balkanlarda oluşan oldukça zor ekonomik şartları görüştü. Bulgaristan'ın ekonomisinin

---

[391]Oral Sander, **Siyasi Tarih**, 7. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1994, **(**Siyasi Tarih**)**, s.11. Değerli, Balkan Pact s.142.
[392] Değerli, Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşması, s.125. **Cumhuriyet**, 25 Ekim 1932,s.5.
[393]**Cumhuriyet**, 26 Ekim 1932, s.3.
[394]**Cumhuriyet**, 25 Ekim 1932, s.1.
[395]**Cumhuriyet**, 26 Ekim 1932, s.2.
[396]Sander, Siyasi Tarih, s. 9.
[397]Gönlübol, Sar, Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası, s.101.

%81'ini,Yugoslavya'nın ekonomisinin % 79'unu, Romanya'nın ekonomisinin %78'ini ve Yunanistan'ın ekonomisinin % 54'ünü oluşturan tarım faaliyetlerinin kötü etkilenmesi nedeniyle Balkanlardaki ekonomik durum oldukça kötüleşmişti. Ekonomik durumu kötüleştiren nedenlerden bir diğeri de Balkan Devletleri arasında ekonomik ilişkilerin zayıf olması ve karşılıklı ticaretlerinin, genel ticaret oranının % 10'u civarında olmasıydı. Bunun çözümlenebilmesi için birçok işbirliği teklifi hazırlandı. Bu teklifler arasından Balkan Ticaret ve Endüstri Odası, Balkan Hububat Odaları, kooperatiflerin merkezî birliğinin sağlanması, Tütün Odası'nın kurulması ve ortak borsa oluşturulması gibi uygulanabilir olanlar faaliyete geçirildi.[398]

Bükreş Konferansı'na katılan diğer beş üye devlet Balkanlar'da bir gümrük birliği kurulması üzerinde durmuşlardır. Statükodan memnun olmayan Bulgaristan'a karşı Türkiye, Balkan Birliği fikrini savunmaya devam etmiştir, çünkü Türkiye Balkan Devletleri arasında daha kuvvetli bir güvenlik sisteminin kurulmasını istiyordu.[399]

2.3.6. Üçüncü Balkan Konferansı'nın Kapanışı ve Sonuçları

27 Ekim günü komisyonların projeleri görüşüldükten sonra kabul edilmiş, özellikle Balkan Misakı üzerinde tartışmalar yoğunlaşmıştı. Bundan sonra Bulgar temsilciler misakı esastan reddederek konferanstan çekilmişler, Yugoslavların son anda ikna olması ile Balkan Misakı dört ülke arasında kabul edilmişti.[400] Konferans görüşmelerinde meydana gelen fikir çatışmalarına rağmen devlet adamları arasında Balkan Misakı fikri üzerinde görüş birliği oluşmaya başlamıştı. Konferansa katılan devletlerarasında bu fikri en fazla Türkiye desteklemişti. Çünkü Türkiye Balkan devletleri arasında iki taraflı anlaşmaların ötesine giden daha kuvvetli bir güvenlik sistemi kurmak istiyordu.[401] Bulgaristan'ın Balkan Misakı'na dâhil olması için; Tevfik Rüştü Aras'ın "Türk-Bulgar sınırlarının idari mahiyette kalarak kaldırılması" açıklaması ve Dr.Bakırcief'in kurduğu "Türk-Bulgar Kardeşlik Cemiyeti" için

[398] **Cumhuriyet**, 26 Ekim 1932, s.2.
[399] Savcı, Balkan Konferansı, s.44. **Cumhuriyet,** 28 Ekim 1932.
[400] **Cumhuriyet,** 28 Ekim 1932, ss.1-6.
[401] Gönlübol, Sar, Olaylarla Dış Politika, s.100.

Atatürk'ün gönderdiği samimi telgrafa[402] rağmen Bulgaristan düşüncelerinden vazgeçmemiş ve son gün konferansı terk ederek kendi adına bir sonuç alınmasına engel olmuştu. Çünkü Balkan Misakı'nın en zayıf halkası Bulgaristan idi ve halen komşularından toprak istekleri vardı.[403]

Konferansın kapanış konuşmasını yapan Ruşen Eşref Bey, Romanya'dan övgüyle bahsettiği konuşmasında, Mustafa Kemal'in adının geçtiği yerlerde konuşması alkış sesleriyle kesildi. Ruşen Eşref Bey'in konuşmasının ardından konferans dağıldı.[404] Atina ve İstanbul'da yapılan Balkan Konferansları Balkan Devletleri arasında birlik oluşturma düşüncesinde önemli adımlar olarak dikkati çekti. Bükreş Konferansı ise azınlıklar sorununa bir çözüm getirememesi, buna bağlı olarak da Balkan Devletleri arasında ayrışmayı derinleştirmesi açısından başarılı olmadı.[405] Bükreş Konferansı tüm Balkan Devletleri'ni tek bir çatı altında toplayamadığı için başarılı olamamışsa da diğer yandan Balkan Misakı artık daha belirgin anlamda ortaya çıkmaya başlamasıyla başarılı olmuştur. Konferansta ayrıca Türkiye'nin üzerinde durduğu bir "Balkan Misakı" ile ikili antlaşmaların ötesinde bir güvenlik sistemi oluşturulması düşüncesi geniş yankı buldu.[406] Konferansın ardından, Balkan ürünlerinin Balkan piyasasında tutulmasının sağlanabilmesi amacıyla, İstanbul'daki Balkan Ticaret ve Sanayi Odası bünyesinde bir komisyon kurulmasına çalışıldı. Ayrıca konferansın ardından Balkan Ziraat Odası kuruldu ve nizamnamesi hazırlandı. Nizamnamede, ziraatın geliştirilmesi amacıyla çağdaş unsurlara yer verildi.[407] Ayrıca Üçüncü Balkan Konferansı'nın ardından Aralık 1932'de Selanik'te, Balkan Devletleri arasında ekonomik işbirliği ve ticareti teşvik etmek üzere Balkan Ticaret ve Sanayi Odası kuruldu.[408] Üçüncü Balkan Konferansında alınan kararlara paralel olarak gerçekleşen diğer önemli bir toplantıda

[402] Savcı, Balkan Konferansı, s.29.
[403] Savcı, Balkan Konferansı, s.30.
[404]Akgün, Türk Basınında Türkiye ve Balkan, s.214.
[405]Muharrem Feyzi, "Balkan Konferansı Neden Akim Kaldı?" **Cumhuriyet,** Sayı no: 3048, 31 Ekim 1932, s. 2.
[406]Soysal, Balkan Paktı, s. 146.
[407]BCA, Fon kodu: 030,10, Yer no: 251.695.15, lef: 8.
[408]Sbarna, Les Conférences des Balkans, s.48.

1933'ün Nisan ayı sonlarında Atina'da yapılan Deniz İşleri Komisyonu'nun toplantısı olmuştur[409]

2.3.7.Üçüncü Balkan Konferansı Sonrası ve Dördüncü Balkan Konferansı Hazırlık Çalışmaları

Her Balkan Konferansından sonra yapıldığı şekilde bir sonraki konferansın hazırlık çalışmalarının yapılmasına karar verilmişti. Dördüncü Balkan Konferansı'nın hazırlık toplantısının Bükreş'te yapılacağına onay verildikten sonra katılacak temsilciler alınan karar doğrultusunda toplanarak 17 Mart 1933 tarihinden itibaren çalışmalarına başlayacaklardı.[410] Bükreş'te toplantıya katılmak amacıyla Hasan Bey başkanlığındaki Türk heyeti 15 Mart günü İstanbul'dan hareket etmişlerdi. 15 Mart'ta İstanbul'a uğrayan M. Papanastasiu başkanlığındaki Yunan heyeti Yunan konsolosluğunu ziyaret ettikten sonra Bükreş'teki hazırlık toplantısına katılmak amacıyla yolculuklarına devam etmişlerdi.[411] Bükreş hazırlık toplantısı Romanya Meclis Başkanı M. Cicio Pop'un Başkanlığında 17 Mart 1933 günü başlamıştı. İlk görüşmelerden sonra hükümetlere ve milletlere çağrı niteliğinde bir beyanname yayınlanması kararlaştırılmıştı. Beyannamede yer alan konular şöyleydi:

" Balkan temsilcileri, anlaşma hedefi ile gayretlerine azimle devam edecektir. Bu maksatla hükümetler, siyaset adamları, yayın kuruluşları, aydın sağduyu sahiplerinin desteği gereklidir. Balkan konferansı kararlarının uygulanmasını bütün hükümetler ve çevrelerden rica ederiz. Barışı güçlendirmek için milletlerin gayret gösterimini bekleriz. Verilen sözler geçerli olsa da Balkan Milletlerinin beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli değildir."[412]

Dördüncü Balkan Konferansı'nın 17 Mart'ta başlayan hazırlık çalışmaları 21 Mart gününe kadar devam etti. Hazırlık toplantısında başlıca;

- Komisyon ve komite seçimleri,
- Azınlık sorununun çözümlenmesi,
- Balkan Misakı,
- Konferanslarda alınan kararların uygulanması konuları da görüşülmüştü.[413]

[409]**Hâkimiyet-i Milliye**, 28 Nisan 1933.
[410]**Cumhuriyet**, 2 Mart 1933, s.3.
[411]**Cumhuriyet,** 16 Mart 1933, s.2.
[412]**Cumhuriyet,**19 Mart 1933, s.3.
[413]**Cumhuriyet,** 22 Mart 1933, s.3.

Üçüncü Balkan Konferansında alınan karara göre Nisan ayının son haftasında Atina'da bir deniz komisyonu toplanacaktı. 23 Nisan günü Papanastasiou Yunan heyet başkanı olarak Çaldaris'i ziyaret ederek toplanacak olan deniz komisyonunun çalışacağı konular ile ilgili bir görüşme yapmıştı.[414]27 Nisan günü toplanan Balkan Deniz Komisyonu Hasan Saka'yı başkan seçmiştir.[415]

Dördüncü Balkan Konferansının hazırlık çalışmalarının başlamasından beş gün sonra Yunan ve Bulgar temsilcileri Sofya'da ortak bir toplantı düzenleyerek aldıkları kararları açıklamışlardı. Balkan konferanslarındaki uzlaşmasız tutumları bilinen Bulgarların bu adımları olumlu görünüyordu. Ortaklaşa alınan kararlara göre milli gruplar şu konularda çalışmaya davet edilmişlerdir;

- Balkan milletlerini yakınlaştırma girişimlerinin çabuklaştırılması,
- Konferansın diğer milli grupları ile iktisadi ve mali sorunların düzeltilmesi,
- Pasaport işlemlerinin basitleştirilmesi,
- Yerleşme hürriyeti,
- Azınlık hukuku ve kültürel bağımsızlıkların garanti altına alınması için iktisadi ve siyasi esasa dayalı bir anlaşma yapılması.[416]

Türkiye'nin Bükreş Büyükelçisi, Yugoslavya ve Bulgaristan'ın azınlık konusunu ön planda tutarak Balkan Misakı fikrini tehlikeye soktuklarını, bu nedenle Türkiye ve Yunanistan'ın bu duruma birlikte müdahale etmeleri gerektiğini değerlendiriyordu. Dışişleri Bakanlığı da 24 Nisan 1933 günü durumu Başbakanlığa bildirmişti.[417]

2.4. DÖRDÜNCÜ BALKAN KONFERANSI

2.4.1. Konferansın Toplanma Süreci

Dördüncü Balkan Konferansı'nın hazırlıkları, Mart 1933'te Bükreş'te yapılan Konferans Genel Konseyi toplantısı ile başladı. Konsey, dördüncü konferansın 1933 yılı sonbaharında, eski Yunan Başbakanı A. Papanastassiou'nun başkanlığında Selanik'te toplanmasına karar verdi.[418]4-10 Kasım 1933 tarihinde toplanan Dördüncü

[414]**Cumhuriyet,** 24 Nisan 1933, s.3.
[415]**Hâkimiyeti Milliye Gazetesi**, 27 Nisan 1933, s.2.
[416]**Cumhuriyet,** 23 Mart 1933, s.3.
[417]B.C.A. Bükreş büyükelçiliğinin Balkan Misakı hk. Raporu, 24 Nisan 1933, 030,10 226.524.3
[418]Sbarna, Les Conférences des Balkans, s. 46.

Balkan Konferansı'ndan iki ay önce Türkiye ile Yunanistan arasında Samimî Anlaşma Paktı imzalandı.[419] Böylece iki devlet Balkan Misakı'nın öncüleri oldular. Yunanistan ve Türkiye, gayr-ı resmi temsilcilerin yaptığı toplantılarla siyasî bir sonuca ulaşılamayacağını anlamış ve hükümetler aralarında paktı sonuçlandıracak faaliyetlere başlamışlardı. Tek sorun Bulgaristan'ı da pakta dâhil olmaya ikna etmekti, ancak Bulgaristan pakta yanaşmadığı gibi Arnavutluk'u da yanına çekmiş ve Yugoslavya'yı caydırmak için faaliyetlere başlamıştı.[420]

Balkan Birliği'nin kurulması yolundaki çabalara Romanya Dışişleri Bakanı Titulesco'nun çalışmaları da eklenmiştir. Titulesco, Ekim 1933'te Balkan Birliği için yoğun şekilde diplomatik seyahatlere başlamıştır. Romanya Dışişleri Bakanı önce Varşova'yı sonra, sırasıyla Sofya'yı, Ankara'yı, Atina'yı, Belgrat'ı ziyaret etmiştir. Aynı zamanda Küçük İtilaf ve Polonya ile bağlantıları olan Romanya Dışişleri Bakanı'nın bu gezisinin Balkan Birliği kuruluşu ile ilgili olduğu belliydi.[421] Küçük İtilaf Devletleri, bölgelerinde güvenlik şartlarını arttırmak için bir yandan Polonya ile öte yandan da Balkan ülkeleriyle yakınlaşma istiyorlardı. Titulesco diplomatik ve uluslararası anlamda başarılı bir devlet adamıdır. Bu özelliklere sahip olan önemli bir devlet adamının bu konunun üzerine düşmesi Balkan Birliği'nin gerçekleşmesi açısından önemli bir teminat olabilirdi. Bu çalışmayı özellikle Romanya'nın üstlenmesi önemliydi. Bu durumun nedenleri arasında; Romanya'nın hem Polonya'nın müttefiki, hem de Küçük İtilaf'ın üyesi olması yer almaktadır. Ayrıca Romanya Balkan Misakı'nı imzalayacak devletlerden biridir. Fransa, Romanya'nın bu çalışmalarını maddi ve manevi açıdan destekleyip onaylayan devlettir. İkinci Dünya Savaşı'na kadar Balkanlarda etkisi çok olan Fransa, Polonya-Romanya ittifakının ve Küçük İtilaf'ın mimarları arasındaydı. Balkan Yarımadası'nı kapsayan ve Küçük İtilaf'la öncelikle güvenlik açısından ilgisi olacak olan bir Balkan Birliği'nin kurulması, bütün Doğu Avrupa'yı kaplayacak bir güvenlik şebekesinin önemli bir parçası olacaktı. İleride Rusya ile birleşecek olan anlaşma sayesinde de sistem tamamlanmış olacaktı. Romanya ile antlaşma yapan Polonya, Küçük İtilaftan olmamakla beraber bu sisteme bağlı bulunmuş oluyordu. Balkanlarda kurulması planlanan Balkan Birliğinde yer alacak olan Romanya ve Yugoslavya vasıtasıyla

[419]Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1,ss.443-444
[420]Soysal, Balkan Paktı, s.146.
[421]Akşin, Atatürk'ün Dış Politika Diplomasisi, s.260.

dolaylı olarak Avrupa'ya bağlanmak isteniyordu.[422]Aslında kurulacak Balkan Birliği sadece bu devletleri değil tüm Doğu Avrupa'yı olumlu etkileyecekti.

Dördüncü Balkan Konferansı'nın ana meselesi Bükreş toplantılarında diğer Balkan Devletleri temsilcilerinin kabul ettiği Balkan Misakı'ndaki eksik olan Bulgar imzasının tamamlanması idi.[423] Balkan İttifakı açısından önemli olan Bulgaristan'ın imzası için 20-24 Eylül 1933 tarihleri arasında Türkiye Başbakanı İsmet Paşa önderliğindeki bir heyet Sofya'ya giderek temaslarda bulundu. Yugoslav Kralı Alexander, 4 Ekim 1933 tarihinde Varna'da Bulgar Kralı III. Boris ile görüşmüştür.[424] Kral Alexander,4-5 Ekim 1933 gecesi Varna'dan Türkiye'ye geçti ve Mustafa Kemal Paşa ve Venizelos'un katılımıyla üçlü bir görüşme gerçekleştirildi.[425] 6 Ekim 1933 tarihinde Kral Alexander, Korfu adasına geçerek, Yunanistan Dışişleri Bakanı Maximos ile görüştü.[426] Romanya Kralı II. Carol da 31 Ekim 1933 tarihinde Kral III. Boris ile Tuna görüşmelerini gerçekleştirerek onu birliğe katılmaya ikna etmeye çalıştı.[427] Ancak verilen tüm uğraşlara rağmen, Bulgaristan birliğe katılmaya ikna edilemedi.[428]

Bulgaristan'ın Balkan Misakı'na karşı olumsuz tutumunda İtalya'nın da rolü olmuştur. İtalya, Balkanlarla yakından ilgilenmektedir. Balkanlarda hedeflerini gerçekleştirmek isteyen İtalya'nın önündeki önemli engellerin başında Yugoslavya gelmekteydi. İtalya bu nedenle karşısında istikrarlı bir Yugoslavya istememektedir. Azınlık ve toprak sorunları bahanesiyle Yugoslavya'nın iç işlerine karışmaktadır. Yugoslavya'yı Balkanlar'da tecrit edilmiş duruma düşürmek istemektedir. Balkanlarda istikrar istemeyen İtalya, revizyonist bir politika güden Bulgaristan'ı kendisine müttefik olarak görmektedir. 1924 ve 1925 yıllarında İtalya, Makedonya Komitesine maddi ve manevi destek sağlamıştır. Siyasi çıkarları açısından yakın olan bu iki devlet akrabalık bağıyla da birbirine bağlanmıştı. İtalya Kralı'nın kızı Bulgaristan Kralı III. Boris ile evlidir.[429]

---

[422]Akşin, Atatürk'ün Dış Politika Diplomasisi, s.260.
[423]Naşit Hakkı, "Dördüncü Balkan Konferansından Notlar: Selanik Konferansına Kadar**" ,Hâkimiyeti Milliye,** Sayı no: 4437, 24 İkinci teşrin 1933, (Dördüncü Balkan Konferansı), s. 3.
[424]**Vakit**, 4 Ekim 1933.
[425]**Vakit**, 8 Ekim 1933.
[426]**Anadolu**, 8 Ekim 1933.
[427]**Akşam**, 1 Kasım 1933.
[428] Değerli, Türk-Yunan Siyasi, s. 255.
[429]Hasan Berke Dilan, "**Türkiye'nin Dış Politikası 1923–1939"**, Alfa Yayınları, İstanbul,1998,(Dış Politika 1923-1938),s. 92.

2.4.2. Konferansın Açılması

Konferans ilk toplantısını 4 Kasım 1933 tarihinde Selanik Üniversitesi'nin büyük salonunda yaptı. Yunanistan başbakanı Çaldaris mazereti nedeniyle bu toplantıya katılamamış, ilk oturumdan sonraki toplantılara katılacağını açıklamıştı.[430] Ev sahipliği yapan Yunan dışişleri Bakanı Maksimos konferansın açılış konuşmasında *"Sizler, hem dost milletlerin güzide mümessilleri, hem de büyük ve parlak bir davanın hadimlerisiniz"* sözleri ile Balkanlardaki samimi havayı yansıtmıştır.[431]Dördüncü Balkan Konferansı ile ilgili olarak Mustafa Kemal'in şu sözlerini haber başlığı yapmıştır: *"Milletlerimizin aynı ecdada, birbirine yakın ve hısım ırklara sahip olduklarını, asırlarca müşterek bir hayat sürdürdüğümüzü unutmayalım."*[432] Konferans, resmî açılışını, 5 Kasım 1933 tarihinde, aynı salonda, Yunan Başbakanı Tsaldaris ve Dışişleri Bakanı Maximos'un katılımı ile yaptı.[433] Konferansın başkanlığını yapan Papanastassiou, yaptığı açılış konuşmasında, konferansta büyük ölçüde ekonomik konuların görüşüleceğini, ekonomik işbirliği antlaşması imzalanması ve Gümrük Birliği oluşturulması için çalışılacağını belirtti. İstanbul hazırlık toplantısında projeyi inceleyen komisyon Selanik'te çalışmasına devam edecekti. Ayrıca diğer konferanslarda kararlaştırılan ancak uygulanamayan konulara da yer verilecekti.[434] Yunan Dışişleri Bakanı Maximos da konferansta bir konuşma yaparak, Yunanistan'ın Balkan Birliği fikrini savunduğunu, bu konunun gerçekleştirilmesi için her türlü fedakârlığın yapılabileceğini ifade etti.[435]

Selanik'te yapılan konferans'ta Yunan temsilcisi Papanastasiou verdiği nutukta, Bükreş Konferansı'ndan bu yana Balkan Devletleri arasındaki yakınlaşma girişimlerine ve imzalanan ikili antlaşmaların önemine vurgu yaptı. Papanastasiou'nun Türkiye ile Yunanistan arasında 14 Eylül 1933 tarihinde imzalanan "Entente Cordiale" nin Balkanlar'daki işlevine özellikle vurgu yapması Türk-Yunan ortaklığının Balkanlar'daki statükonun sağlamlaşmasındaki ağırlığını

[430]**Cumhuriyet**, 6 Kasım 1933, s.6.
[431]**Hâkimiyeti Milliye**, 7 Kasım 1933.
[432]**Hâkimiyeti Milliye**, 7 Kasım 1933.
[433]Campus, The Little Entente, s.67.
[434]Zeki Mesut, "Halk ve Balkan Birliği", **Hâkimiyet-i Milliye,** 15 Kasım 1933.
[435]Elif Habalı, **Türk Basınında Balkan Misakı**, İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2007, **(**Türk Basınında Balkan Misakı), ss.24-26.

ortaya koyması bakımından dikkat çekiciydi.[436] 10 yıl için imzalanmış olan bu Pakt ile iki devlet sınırlarını karşılıklı olarak garanti ediyorlardı.[437]Ayrıca bu anlaşma ile iki devlet bir Balkan Paktı'nın öncüleri haline gelmişti ki bu da Yugoslavya ve Romanya'ya özendirici bir etki yapmıştır.

Ankara'da yapılan "İçten Anlaşma Misakı"nı[438] Türkiye adına İnönü ve Aras Yunanistan adına yeni Başbakan Çaldaris ile Dışişleri Bakanı Maksimos imzalamıştır. Bu Misak, TBMM'nin 6 Mart 1934 tarihli birleşiminde milletvekillerinin oylarına sunulmuş, oylamaya katılmış olan 188 milletvekilinin tamamının oylarıyla onaylanmıştır.[439] Anlaşma 12 Mart 1934'de yürürlüğe girmiştir.[440] Bu anlaşmanın birinci maddesiyle, iki devlet "ortak sınırlarının dokunulmazlığını" karşılıklı olarak güvence altına almışlardı. Bu hüküm saldırmazlık yükümlüğünün ötesinde bir içerik ortaya koyuyordu: Trakya'da 1923 Lozan Anlaşmasıyla saptanan Türk-Yunan sınırının değişmeyeceğini açıklamanın pek bir anlamı olamazdı. Zaten anlaşmanın giriş bölümünde belirtildiği gibi, her iki ülke savaşa başvurulmamasını öngören 1928 Briand-Kellog Paktı'na katılmış bulunuyordu. Söz konusu olan şey bu ortak sınırın güvence altına alınması, başka deyişle bu sınırı bir üçüncü devletin (Bulgaristan) bozmasına karşı, Türkiye ile Yunanistan'ın birbirlerine destek olmalarıydı. Ayrıca Ankara Paktı'nın ikinci maddesi tarafların uluslararası konuları birbirlerine danışmalarını, üçüncü maddesi ise iki devletin uluslararası toplantılarda birbirlerinin çıkarlarını korumalarını ve ortaklaşa temsil olanaklarını hükme bağlamıştır.[441] 1933 Türk-Yunan Anlaşması'nın Balkanlar için önemli bir yanı ise, Balkan sınırlarının güvenliğini karşılıklı olarak güvence altına alacak 1934 Balkan Misakına bir örnek, bir adım ve bir temel olmasıydı. Misak tasarısı üzerinde 10 Mayıs 1933 günü Yunanistan Parlamentosu Dışişleri Komisyonunda Dışişleri Bakanı Maksimos bilgi verirken, muhalefet lideri konumunda olan Venizelos söz almış ve söyle demişti:*"Mutlu bir girişim saydığım*

[436]**Hâkimiyeti Milliye**, Sayı no: 4426, 13 Kasım 1933,s. 4.
[437]**Atatürk'ün Milli Dış Politikası**, Cilt:2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1992,ss.178-179.
[438]**Düstur**, Tertip 3, Cilt:15, s. 195.
[439]**TBMM Zabıt Ceridesi,** Devre: 4, Cilt:20. İçtima: 3, 24. İnikat, 6.3.1934.
[440]Yusuf Hikmet Bayur, **Türk Devleti'nin Dış Siyasası,** TTK Yayınları, Ankara, 1973, s.204.
[441]Soysal, Siyasal Antlaşmalar-1, ss. 441-442.

bu Paktın imzasıyla daha çok ilerlemiş olacağız ve göreceksiniz bir süre sonra Türkiye ile Doğu Federasyonu gerçekleştireceğiz.''[442]

Bulgaristan açısından Balkan Birliğine katılmasını engelleyen iki mesele vardı: Azınlıkların haklarının korunması (Makedonya'da önemli bir Bulgar azınlık vardı), diğeri ise Ege Denizi'ne çıkabilmek için Bulgaristan'a bir çıkış verilmesiydi. Ancak 1933'te Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan ve tarafların Trakya sınırını garanti eden "Samimi Anlaşma Misakı" bu imkânı ortadan kaldırmıştı. Türkiye'nin davetine rağmen paktı kendilerine karşı bir oluşum gibi değerlendiren Bulgarlar, Balkanlarda statükonun korunmasını amaçlayan bir işbirliğine yanaşmayacaklardır. Karşılıklı konuşmaların ardından Bulgar temsilcileri iki kayıt öne sürerek Misak'ın genel esaslarını kabul etti. Bu kayıtlardan birisi Bulgar milletinin diğer Balkan milletleriyle eşit hakkı olduğunun tanınması, diğeri de antlaşmalarla ortaya konulan azınlık sorunlarının tanınıp uygulanmasıydı. Balkan Birliği Misakı'nın esasen altı devlet arasında eşitliği esas aldığı göz önüne alınınca Bulgar temsilcilerinin bu iki kayıtla söylemek istediği asıl nokta Neuilly Antlaşması idi.[443]Konferansta hayali istekler ve dilekler yerine, gerçekleştirilmesi mümkün olan konular üzerinde durulması kabul edilmişti.

2.4.3. Konferansın Gündemi ve Alınan Kararlar

Selanik'te toplanan Dördüncü Balkan Konferansı'na katılımcı ülkeler, resmî olmayan temsilciler gönderdi. Devletlerarasında bir Misak oluşturulmak üzere toplanıldığı için siyasî konularda görüşme yapılmadı. Konferans toplandığı sırada, ikili antlaşmalarla oluşturulmuş bir ittifak sistemi mevcuttu. Konferansta özellikle Balkan Misakı konusu görüşüldü ve bütün Balkan Devletleri'nin katılımının sağlanması ümidiyle Balkan Misakı'nın oluşturulmasına karar verildi.[444] Türkiye, Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya temsilcileri, Bulgaristan'ı pakta katılmaya ikna etmeye çalışmışsa da, Bulgaristan, yine bu düşüncelere yanaşmadı.[445] Konferansın ardından Balkan Devletleri, hazırlanacak olan Balkan Misakı Anlaşmasını, Londra

[442] **Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı (1923-1934),** Dışişleri Bakanlığı, Ankara,1974, ss. 310-311.
[443] Hakkı, Dördüncü Balkan Konferansı, s. 3.
[444] Gönlübol, Sar, Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası, s. 103.
[445] Savcı, Balkan Konferansı, s. 49.

Konvansiyonu'nun saldırgan tanımlaması ile uyumlu hale getirmeye karar verdiler.[446] Dördüncü Balkan Konferansı'nda, Bulgaristan'ın ve İtalya'nın etkisindeki Arnavutluk'un pakta girmeyeceği anlaşılınca birliğin onları dışarıda bırakacak şekilde kurulmasına karar verildi.[447]

5 Kasım 1933 'de toplanan konferansta ilk konuşmayı yapan Papanastasiou ziyaretler nedeniyle Ekim ayında toplanılamadığını belirttikten sonra konferansın tarihçesine değinmişti. Türk-Yunan Samimi Anlaşması'nın önemini vurgulayan Başkan, Selanik'in her yönü ile bu konferansa ev sahipliği yapmaya hazır olduğunu söylemişti. Yunan Dışişleri Bakanı Maksimos; ülkesinin Balkan Misakı düşüncesine sadık olduğunu ve buna hizmet edeceğini belirtmişti. Maksimostan sonra söz alan Türkiye temsilcisi Hasan Bey'in Konferans'ın açılış günü şunları söylediği: *"biz memleketlerimizin maddi kuvvetine, Balkanlılar arasındaki dostluktan doğan manevi kuvveti katıyoruz. Biz bu manevi kuvvete bol bir verim temin edeceğiz (...) Manası iyice kavranan sulh, sadece harp yokluğu değil, fakat hiçbir gizli amaç gözetilmeksizin karşılıklı anlaşma ve siyasî, fikrî, içtimaî ve iktisadî sahalarda ahenkli bir mesai iştiraki demektir"*[448] şeklindeki sözleri Türkiye'nin Balkanlar'da işbirliğinden beklentisinin salt askeri değil, kapsamlı bir ortaklık üzerinde şekillendiğini gösteriyordu. Arnavutluk temsilcisi Leonidas Naçi, Balkan Misakı'na destek veren bir konuşma yaptı. Ancak konuşmasını *"Balkan Bloğu yarımada dışında, menfaatlerinin birleşebileceği dostlar aramalıdır (...)"* şeklinde sürdüren Naçi, Balkan işlerine dışarıdan müdahale edilmesine de açık kapı bırakmış oldu.[449] 6 Kasım günü ön toplantıda kararlaştırılan gündem üzerinde görüşmeler yapılmış bu nedenle esas konulara geçilememişti.[450]

7 Kasım günü her yıl olduğu gibi siyasi komisyonda azınlıklar sorunu gerginliğe neden olmuştu.[451] Bunun üzerine gündemin kesin olarak önceden belirlenmesini isteyen Yunanlı temsilcilere, Türk ve Bulgar temsilcilerin de

[446]Sbarna, Les Conférences des Balkans, s. 46.
[447]Cüneyt Göreci, **Türk Basınında "İkinci Balkan Antantı" (1952–1955),** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 2004,(İkinci Balkan Antantı), s. 18.
[448] Hakkı, Dördüncü Balkan Konferansı, s. 3.
[449]**Hâkimiyeti Milliye**, Sayı no: 4426, 13 Kasım 1933, s. 4.
[450]**Cumhuriyet**, 7 Kasım 1933, s.1.
[451]**Cumhuriyet**, 7 Kasım 1933, s.1

katılmasıyla konuyu inceleyecek bir komisyon kurulmuştu. 7 Kasım gününe ait diğer gelişmeler ise şöyleydi.[452]

"Yapılan seçimler sonucu; sağlık ve sosyal yardım komisyonuna bağlı alt komisyon başkanlığına Dr. Akil Muhtar, Ulaştırma komisyonu raportörlüğüne Reşit Saffet, Fikri Yakınlaşma komisyonu raportörlüğüne Fazlı Ahmet Beyler görevlendirilmişti. Temsilci olan basın mensuplarının fikri yakınlaşma komisyonu çalışmalarına katılmaları benimsenirken, Balkan ülkeleri arasında bir turizm anlaşması yapılması için toplantı düzenlenecekti. 7 Kasım günü yaşanan önemli bir gelişme de Balkan Misakının siyasi komisyonda görüşülmesi idi. Yugoslavya heyetinin Özel Balkan Birliği kurulması fikrine M. Papanastasiu itiraz etmiş, böyle bir durumda konferansın yarı resmi konumdan çıkıp tam resmi olacağını, bunun şu anda mahzurlu olacağını belirtmişti."[453]

8 Kasım günü, çalışmalara ara verilmiş gezilerle değerlendirilmişti.[454] Devamında 9 Kasım günü, gündemle ilgili tartışmaların sona ermesiyle bütün konular görüşülmeye başlanmıştı. Bugün siyasi Komisyonda Bulgaristan ilk üç konferansta reddettiği hatta konferansları terk etme noktasına geldiği Balkan Misakı'nı kabul etmişti.[455] Ancak Bulgaristan'ın iki çekincesi vardı. Bunlar; Diğer Balkan devletleri ile hukuken eşit tanınması ve anlaşmalarla belirlenmiş azınlık hukukunun tanınması ve uygulama alanına konması idi.[456]

10 Kasım günü konferansın genel kurul toplantısında oy birliği ile şu kararlar alınmıştı*; "Bazı Balkan ülkelerinin devlet başkanları ve dışişleri bakanlarının görüş alışverişinde bulunmaları memnuniyet vericidir. Altı ülkenin dışişleri bakanlarının her yıl görüşmeleri temennimizdir. Balkan Misakı ile ilgili olarak önceki konferansta alınan kararları yeniler, bu esaslara göre birçok taraflı misak imzalanmasını, Balkan hükümetlerinden rica eder."*[457]

Dördüncü Balkan Konferansında; konferans kanunlarının düzenlenmesi, Balkan dilleri çalışmaları, iletişim, sağlık ve sosyal hizmetlerle ilgili konulara öncelik verildi. Eğitim ve Kültür Komitesi, Balkan dil ve edebiyatlarının bölge üniversiteleri tarafından öğretilmesine, Balkan Tarihi Bölümü'nün kurulmasına ve

[452]**Cumhuriyet**, 8 Kasım 1933, ss.1,5.
[453]**Cumhuriyet**, 8 Kasım 1933, s.5.
[454]**Cumhuriyet**, 9 Kasım 1933, s.1.
[455]**Cumhuriyet**, 10 Kasım 1933, s.6.
[456]Campus, The Little Entente ,s.42.
[457]**Cumhuriyet,** 11 Kasım 1933, s.3.

"Balkan Haftaları" olarak bilinen yıllık kültürel faaliyetler düzenlenmesine karar verdi.[458] Konferansın sonra ermesinin ardından resmî bir beyanname yayınlandı.[459]

2.4.4. Dördüncü Balkan Konferansı'nın Kapanış Oturumu

Son toplantının yapıldığı 11 Kasım 1933 tarihinde temsilciler yaptıkları konuşmalarla alınan sonuçları değerlendirmişlerdi. Başkan Papanastasiu konferansın önemini dört başlık altında toplamıştı;

- Siyasi yaklaşma ve uzlaşma konusundaki anlaşmanın karar tasarısının ülkelerce kabul edilmesi,
- Konferansta karşı düşüncelerden çok anlaşma ve barış düşüncesinin hâkim olması,
- Daha önceki konferanslarda yaşanan büyük zorlukların bu konferansta yer almamasının konferansın bir özelliğini oluşturması,
- Bu konferansın her yönü ile daha iyi günlerin müjdecisi olması.[460]

Konferans süresince devam eden iyi niyet ve anlayış ülke temsilcilerinin aşağıda ana hatları ile verilen konuşmalarına da yansıyordu; Arnavut temsilci konuşmasında; büyük bir zafer kazanıldığını, uzlaşmazlık, güvensizlik ve hırsın kafalardan çıkarıldığını, bu gidişle beşinci ve altıncı konferanslarda mükemmel bir uyumun sağlanacağını ifade etmişti. Bulgar baş temsilcisi; Bu konferansın, şimdiye kadar yapılanların en verimlisi ve en faydalısı olduğunu iddia etmiş, beşinci konferansa kadar olan zaman içinde anlaşmazlıkların çözülebileceğini, Balkan federasyon yapısının kurulup yükseleceğine inandığını vurgulamıştı.[461]

Dördüncü Balkan Konferansı, Balkan Devletleri temsilcilerinin Konferans'ın kapanışındaki nutuklarından da anlaşılacağı üzere Atina, İstanbul ve Bükreş toplantılarından daha faydalı oldu. Bu açıdan ilk üç Konferans'ta katı bir tutum sergileyen Bulgaristan'ın da uzlaşıdan yana bir tavır koyması, sorunların

[458]P.Kissoudi, "**Sport, Politics and International Relations in the Balkans: the Balkan Games from 1933 to 1935",** s.1819.
[459]Beyannamenin metni için bkz: Habalı, Türk Basınında Balkan Misakı, ss.37-38.
[460]**Cumhuriyet,** 11 Kasım 1933, s.1.
[461]**Cumhuriyet**, 13 Kasım 1933, s.5.

tartışılmasında önemli oldu.[462] Bulgarlar önceden azınlıklar meselesi önce halledilsin, misak işini sonra düşünürüz derken, şimdi yapılan misaka azınlıklar meselesinin de halli kaydıyla katılması önemliydi. Bu adım Dördüncü Balkan Konferansı'nın belki de en somut sonucuydu.[463]

2.4.5. Konferansın Sonuç Bildirisi

Dördüncü Balkan Konferansı, sona ermesi nedeniyle bütün Balkan ülkeleri ve hükümetlerine aşağıdaki bildiri ile seslenmişti:

1- Milletlerin maddi ve manevi kalkınmalarının birlik ve anlaşma yolu ile sağlanacağı,
2- Dayanışma, işbirliği ve barış düşüncesinin geçmiş konferanslara göre bu konferansta daha güçlü olduğu,
3- Fikir ayrılıklarının, diğer konferansların hafif etkisinden başka bir şey olmadığının görüldüğü,
4- Balkan ülkeleri arasındaki sorunların birlik beraberlik içinde çözüleceğinin kesin olarak görüldüğü,
5- Balkanlılar arasında ortak teşkilatların kurulması ve işletilmesinin hükümetlerden beklendiği,
6- En önemli konunun Balkan ülkeleri arasında çok taraflı anlaşmaların imzalanması ve ortak kuruluşlarla buna devam edilmesi olduğu,
7- Dünyanın başka yerlerinde barış kuruluşlarının çabalarının boşa gittiği ancak Balkan ülkelerinin ortak çalışma konusundaki istek ve heveslerinin iftihar konusu olduğu,
8- Altı Balkan ülkesinin birleşmesi yolunda hızlı adımlarla yürümesinin büyük ve yüksek bir görev olduğu dile getirilmişti.[464]

[462]Temsilcilerin Konferans'ın kapanışındaki nutukları için bkz. **Cumhuriyet**, Sayı no: 3421, 13 Ekim 1933, ss.1-5.
[463]Zeki Mesut, "Bir Adım Daha!" **Hâkimiyeti Milliye**, Sayı no: 4432, 19 Kasım 1933, s. 1.
[464]**Cumhuriyet**, 13 Kasım 1933, s.5.

2.4.6. Dördüncü Balkan Konferansı'nın Sonuçları

Dördüncü Balkan Konferansı'nda, Ekonomik Yakınlaşma Komisyonu yaşanan tartışmalara rağmen olumlu sonuçlar vermiş ve Haberleşme, Sosyal Siyaset, Hijyen ve Kanunların Birleştirilmesi komisyonları uygulanabilir kararlar almıştır. Konferans'ın siyasi konular dışındaki en önemli kazancı ise ekonomik alanda oldu. Birinci Balkan Konferansı'nda gündeme getirilen Balkan Devletleri arasındaki ticari engellerin kaldırılması düşüncesi Selanik toplantısında "Balkan Gümrük Birliği" yönünde ciddi bir aşama kaydetti.[465] Dördüncü Balkan Konferansı'nda yaşanan bu olumlu hava, Kasım ve Aralık aylarında Balkan Misakı'nın sonuçlandırılması amacıyla yaşanan diplomasi trafiğine de yansıdı.[466]

Konferans sırasında, para birliğinin başlatılması için hazırlık çalışmaları yapıldı. 1930- 1932 yılları arasında Balkan Birliği Konfederasyonu için hazırlanan ortak anayasa taslakları, konferans üyeleri tarafından kabul edilmedi. Bunun yerine katılımcı devletlere birliğin anayasal yapısı konusunda bir anket gönderildi. Bu ankete sadece Yunanistan cevap verdi. Yunanistan heyeti başkanı Papanastassiou, konfederasyon terimini, Alman ve İsviçre konfederasyonları ile uyum içerisinde ele aldı. Her ne kadar Balkan Devletleri arasında henüz birlik kurulmamışsa da, Yugoslavya, Romanya, Yunanistan ve Türkiye'nin, anlaşmanın altyapısını oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir.[467]

Türkiye'nin 1933 yılı sonbaharında, Romanya ve Yunanistan ile imzaladığı Dostluk ve Barış Anlaşmalarından sonra bu defa konferansın da olumlu etkisi ile Yugoslavya ile anlaşma imzalanacaktı.[468]Balkan barışının güçlendirilmesini amaçlayan bu anlaşma ile ilgili görüşmeler için Tevfik Rüştü Aras 24 Kasım günü Atina'da bulunuyordu.[469] 24, 25 Kasım günleri taraflar arasında yapılan görüşmelere Yunanistan önem veriyordu. Yunan kamuoyu; Türk-Yugoslav anlaşması ile dörtlü barış zincirinin tamamlanacağını, Bulgaristan ve Arnavutluk'un da barışı ve ekonomiyi geliştirecek ortak anlaşmaya davet edilmesi ile Balkan Misakı için önemli

[465]**Cumhuriyet**, 14 Kasım 1933, Sayı no: 3422, s. 1.
[466]Campus, The Little Entente, s.68.
[467]Kollu, Türkiye Balkan İlişkileri, s.38.
[468]Metin Anahtarcıoğlu, **Türk Basınında Balkan Antantı (14 Eylül 1933-9 Şubat 1934),** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi İ.T. Enstitüsü, Ankara 1993,(Balkan Antantı 1933-1934),s.70.
[469]**Cumhuriyet**, 25 Kasım 1933,ss.1,2.

bir gelişme yaşanacağını değerlendirmişlerdi.[470]Böylece 27 Kasım 1933'te Belgrat'ta Türkiye ile Yugoslavya arasında imzalanacak olan anlaşmanın altyapısı hazırlanmıştı.

Dördüncü Balkan Konferansı'nın genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa; Balkan Misakı meselesi üzerinde önemle durulmuş ve konferans sonunda yayınlanan beyanname ile Balkan Misakı'na, tüm Balkan Devletleri'nin katılması umudu ile çağrı yapılmış, Misak yolunda çok mesafe alınmıştı.[471] Konferansa katılan altı devletin dışişleri bakanlarının her sene bir araya gelerek Balkan Devletlerini ilgilendiren konuları görüşmesine ve Balkan Antantı'nın daha önceden kararlaştırılan hükümler çerçevesinde sonuçlandırılmasına karar verildi.[472] Beşinci Balkan Konferansı'nın, Ekim 1934'te İstanbul'da yapılması kararlaştırıldıysa da, buna gerek kalmadı ve 9 Şubat 1934 tarihinde Balkan Misakı imzalandı.[473]

Balkan Konferanslarının sadece tavsiyelerde bulunabilmesine karşın kurulacak olan Balkan Daimi Konseyi kararlar almak ve adımlar atmak zorundaydı. Bu nedenle, Papanastassiou başkanlığında İstanbul'da gerçekleştirilecek olan beşinci Balkan Konferansı süresiz olarak ertelendi.[474] Balkan Konferansının tüm Balkan halklarının, politik, ekonomik, sosyal ve entelektüel olarak köklü ve kapsamlı bir birliğe yönelmesine rağmen, Misak neresinden bakılırsa bakılsın sadece politikti. Bu açıdan bile sınırlıydı.[475]

[470]**Cumhuriyet**, 26 Kasım 1933, ss.1,6.
[471]Anahtarcıoğlu, Balkan Antantı 1933-1934, s.71.
[472]Habalı, Türk Basınında Balkan Misakı, ss.32-33.
[473]Soysal, Balkan Paktı, s. 146.
[474]L.S. Stavrinonos, Smith College Studies in History, Cilt: XXVII, October 1941-July 1942,George Banta Publishing Company Menasha Wisconsin 1944, (Smith College Studies),s.237.
[475]Stavrinonos, Smith College Studies ,s.238

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BALKAN MİSAKI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI, FAALİYETLERİ, ZAYIFLAMASI VE SONU

3.1. BALKAN MİSAKI'NIN İMZALANMASI

3.1.1. Balkan Misakı'nın İmzalanma Süreci

I. Dünya Savaşı sonrasında iki blok ortaya çıkmıştı. Büyük savaş sonucu oluşturulan düzenle huzursuz olan revizyonist grubu Almanya, İtalya ve Bulgaristan oluşturuyordu. Yeni sistemden memnun olan anti-revizyonist grubu da Fransa başta olmak üzere Yugoslavya, Romanya, Çekoslovakya, Yunanistan oluşturmaktaydı.[476] I. Dünya Savaşı sonunda kurulan Milletler Cemiyeti'nin savaşları engelleyebileceği tartışmalıydı. Bu durumu gören devletler ise güvenliklerini bölgesel ittifaklarla sağlama yoluna gitmişlerdir.

Düzenini yeniden kuran Almanya dışa açılma isteğindeydi. Ülkenin batı sınırları 1925 Locarno Antlaşması ile güvence altına alınmıştı ancak doğu sınırı açıktı. Almanya'nın doğuya doğru yayılmasını engelleyecek hiçbir antlaşma yoktu. İtalya'nın ise Balkanlara ilgisi her zaman mevcuttu. Bu endişeler içinde Balkan Devletleri bir savunma ve işbirliğine ihtiyaç duymuşlardır. I. Dünya Savaşından sonra Balkanlardaki küçük devletler kendi sorunlarını ve ilişkilerini büyük devletlerden bağımsız bir şekilde çözmek yoluna gitmişlerdir.[477] Küçük İtilaf Devletlerinin dünya siyasetinde varlıklarını ve menfaatlerini koruyabilmelerinin en önemli nedeninin kendi birleşmelerinin temin ettiği prestij ve kuvvet olduğunu gören Balkan ülke aralarında da birleşme fikrini uyandırmıştır. Türkiye, İtalyan tehdidi dururken, Balkanlarda istikrarın korunması ve en azından yeni bir tehdidin çıkmamasını arzulamaktaydı.[478] Türkiye'nin Balkanlarda işbirliği ve istikrar çabalarına karşın İtalya ve Almanya, Balkan Misakı'nın kurulmaması yönünde

[476]Halil Akman, **Türkiye, Yunanistan Ve Arnavutluk'un Balkan Ülkeleri Ve Etnik Yapısı Üzerine Stratejik Hedefleri,** Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gebze, 2006, (Etnik Yapı),s.67.
[477]Ahmet Şükrü, "Balkan Misakı Etrafında", **Milliyet,** 2 Şubat 1934, no. 2867, s.1.
[478]Gönlübol, Esmer, Olaylarla Dış Politika, s. 103.

faaliyetlerini arttırıyorlardı.[479] Türkiye ile Balkan Devletleri arasındaki ilişkilerin artması ve iyi ilişkiler kurulması, Türkiye'nin bölgeye yönelik iyi niyetini ortaya koyduğu gibi, varlığını ve güvenliğini sağlamaya yönelik çabalarının da başarısını ifade etmektedir.[480]

Balkan Konferansları sırasında, Balkan Misakı üzerine yoğun görüşmeler yapıldı ve Dördüncü Balkan Konferansı'nın ardından, misakın imzalanmasına karar verildi. Konferanslara katılan altı Balkan Devletinden ikisi, Arnavutluk ve Bulgaristan, çeşitli nedenlerle, misaka dâhil olmayacaklarını konferanslar süresince ortaya koydular. Konferanslar sırasında ortaya çıkan gelişmeler sonucunda Romanya, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan'dan oluşan dört Balkan devleti, Bulgaristan ve Arnavutluk dışarıda bırakılarak, misakın sonuçlandırılmasına karar verdiler. Dördüncü Balkan Konferansı'nın ardından, Balkan Misakı'nın sonuçlandırılması amacıyla yoğun bir diplomasi trafiğine girişildi. Bu diplomasi trafiği, sadece misakın sonuçlandırılması için değil, aynı zamanda Bulgaristan'ın da misaka dâhil edilebilmesinin sağlanması amacıyla da yapıldı. Balkanlarda istenen bu birlik ile ilgili en önemli aşama;1934 Şubatında yapılan Balkan Misakıdır. Balkan Misakı Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında toplu güvenlik ve yardımlaşma yükümleri ortaya koyan bir bağıttır.[481] Balkan Birliği'nin çekirdeğini bir taraftan Romanya-Yugoslavya arasındaki antlaşma (Küçük Antant), diğer taraftan da Türkiye ile Yunanistan arasındaki 14 Eylül 1933 tarihli "İçten Antlaşma Paktı" oluşturmaktaydı.[482]

[479]Gönlübol, Esmer, Olaylarla Dış Politika, s. 105.
[480]Abdulkadir Baharçiçek, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye'nin Balkanlar Politikası", **1980-2003 Türkiye'nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları**, Ed. Turgut Göksu, H. Hüseyin Çevik, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003,ss. 9-10.
[481]Savcı, Balkan Konferansı, s.51.
[482]Soysal, Balkan Paktı, s.150. Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl: **Cumhuriyetin İlk 10 Yılı ve Balkan Paktı (1923–1934),** s. 315.

3.1.1.1. Balkan Misakı Öncesinde Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan Arasında İmzalanan Antlaşmalar

1933 yılında Almanya'da iktidara gelen Adolf Hitler, 1933 yılından itibaren Alman ekonomisinde gözlenen gelişmeler, çoğu kez Hitler'in olağanüstü başarısı olarak kabul edilir. Hitler'in iktidarın tüm kontrolünü ele geçirmesinin hemen ardından tüm sendikalar kapatılmış, tüm çalışanlar bir "işçi birliği" çatısı altında toplanmış, işçi aidatları, genel bütçeye aktarılmıştır. Teknolojik ve askeri alanlarda büyük yatırımlar yapmıştır. Alman ekonomisinin canlandırılmasının ardından Hitler, izleyeceği dış politikanın temelini oluşturan askeri stratejisini hayata geçirmeye yönelmiştir. Adolf Hitler, İtalya lideri Benito Mussolini gibi yayılmacı bir politika izlemeye başlamıştır. Bu sırada İtalya'da ise Mussolini 1922 seçimlerini kazanarak başbakan olmuştur. İtalya'da liberal demokratik düzeni yıktı.[483] Ardından baskıcı faşist yönetim kurmuştur. İktidarı mutlak biçimde ele geçiren Mussolini, Eski Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurmak için kısa bir zamanda İtalya'da birlik sağladı ve muhalefeti ortadan kaldırılmıştır. Bu anlayışla hareket eden Mussolini Balkanlar ve Afrika'da genişleme yolunu tutmuştur. Böylece Balkanlarda Arnavutluk'u, Afrika'da Habeşistan'ı işgal etmeyi amacı yolunda bir zafer olarak göstermiştir. Bundan sonra Nasyonal Sosyalist Almanya ile dostluk ilişkileri kuran Mussolini Avrupa'da siyasi gerginliğin tırmanmasına yol açmıştır.[484]

Avrupa'da bu gelişmeler ışığında 1932 yılının Şubat ayında Cenevre'de başlayan Silahsızlanma Konferansı'nın çıkmaza girmesi üzerine, Hitler, Almanya için planlarının gerçekleşmesini önleyeceği ortaya çıkınca 14 Eylül 1933 tarihinde konferanstan çekilmiştir. Kısa süre sonra Milletler Cemiyeti'nden de çekilmiştir. Daha sonra da Versay Antlaşması'nın Almanya üzerindeki kısıtlayıcı hükümlerini görmezden geldi.[485]Avrupa'daki bu gerilen ortam olumlu bir gelişmeyi tetikledi. Balkan Misakı'nı imzalama eğiliminde olan devletlerin çalışmalarına hız kazandırdı.

---

[483]Juraj Andrassy, "Der Balkan-Entente-Pakt von Ankara vom", 28 February 1953", **Heidelberg Journal of International Law, Beluga Dergisi Yayınları,** Cilt:15,Münih, 1953, ss. 134-135. İnan, Balkan Antantı, ss. 285-286.

[484]Göreci, İkinci Balkan Antantı, s. 20. Mete Tunçoku, "Balkan Savaşları'nın Çanakkale Savaşı ve Milli Mücadeleye Olan Sosyokültürel Etkileri", **Dokuzuncu Askerî Tarih Semineri Bildirileri,** Cilt:2, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006, ss.163- 167.

[485] Değerli, Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşması, s. 119.

Özellikle Balkan Misakı'nın imzalanmasının öneminin farkında olan ve bu konuda yoğun faaliyet gösteren Türkiye ile Yunanistan, aralarındaki bütün sorunları çözerek Balkan Misakı'nın yolunu açacak bir antlaşma imzalamaya karar verdiler. Balkan devletleri tarafından 1933 yılının sonbaharında sonuçlandırılan bir dizi dostluk ve ittifak antlaşması, bütün Balkan Devletlerini özellikle de Bulgaristan'ı kapsayan bir Balkan Misakı'nın kurulmasını amaçlıyordu.[486]

Türkiye ile Yunanistan arasında 14 Eylül 1933 tarihinde imzalanan "Samimî Anlaşma Misakı"yla, Türkiye ve Yunanistan, ortak sınırlarının herhangi bir saldırı halinde karşılıklı olarak korunması, tarafların uluslararası konularda birbirlerine danışarak karar vermeyi ve uluslararası konferanslarda birbirlerinin çıkarlarını korumayı kabul ettiler.[487] Türk-Yunan Antlaşması, Bulgaristan dışındaki Balkan Devletleri tarafından olumlu karşılandı. Bu yakınlaşma, Balkan Devletlerinin gözünde, Türkiye'nin girişimlerinden duyulan şüpheyi de ortadan kaldırdı.[488] Türkiye'nin samimiyeti ve Balkan Misakı'nın oluşturulması sürecindeki yoğun çalışmaları nedeniyle, Yunanistan'ın Balkan Konferanslarında heyet başkanlığını yapan Papanastassiou, muhtemel Balkan Birliği'nin başkentinin İstanbul olmasını da teklif etmiştir. [489]Türk-Yunan Antlaşması'nın ardından, Romanya devlet adamları, Türkiye ve Yunanistan'la çözülemez hiçbir sorunu olmadığını ve bu antlaşmanın Balkanlarda barışı sağlamlaştıracağını belirterek, antlaşmaya olumlu baktıklarını açıkladılar. Türk-Yunan antlaşmasından kısa bir süre sonra Romanya ile Türkiye arasında da bir dostluk antlaşması imzalanması için girişimler başladı. Romanya Dışişleri Bakanı N.Titulescu Ankara'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirdi ve iki ülke arasında 17 Ekim 1933 tarihinde Dostluk, Saldırmazlık, Hakem ve Uzlaşma Antlaşması[490] imzalanmıştır.[491]

---

[486]Lubenoff, **"Die völkerrechtliche Lage auf dem Balkan (Der Balkanpakt- Pacte d'Entente balkanique)",**Völkerrecht, Berichte und Urkunden, Cilt: 4, Berlin, 1934,s.319.
[487]Gönlübol, Sar, Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası, s. 102.
[488]Marin Pundeff, "The Balkan Entente Treaties", **The American Journal of International Law,** Cilt: 48, Sayı: 4, Max Planck Enstitüsü Yayınları, Münih, 1954,(The Balkan Entente Treaties), ss. 635-640.
[489]Dilek Barlas, "Turkish Diplomacy in the Balkans and the Mediterranean. Opportunities and Limits for Middlepower Activism in the 1930's", **Journal of Contemporary History, London,** 2005, Cilt: 40, Sayı: 3,ss. 448-449.
[490]Türkiye ile Romanya arasında 17 Ekim 1933 tarihinde Ankara'da imzalanan Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması'nın metni için bkz: Soysal, Siyasi Antlaşmalar-1, ss. 438-440.
[491]Zafer Çakmak, "Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan 'Samimî Anlaşma Misakı' (14 Eylül 1933) ve Yankıları", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı:172,Ankara, 2008, s.18.

Bulgaristan'ın revizyonist politikalarından çekinen Yugoslavya da aynı koşullarda bir anlaşma imzalamak için harekete geçti. Bunun üzerine Türkiye ve Yugoslavya'nın dışişleri bakanları, iki ülkenin arasındaki varlık meselesini de çözüme kavuşturacak bir anlaşma imzalanması için Cenevre'de faaliyete geçtiler.[492] 1933 yılının Kasım ayında, Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey, Belgrat'ı ziyaret etti ve bu ziyaret sırasında da 27 Kasım 1933 tarihli Türk-Yugoslav Dostluk, Saldırmazlık, Adlî Tesviye, Hakem ve Uzlaşma Antlaşması imzalandı. [493] İmzalanan bu antlaşmalarla, Türkiye, Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya arasında ikili antlaşmalar zinciri kuruldu. Bulgaristan ise Neuilly Antlaşması'nın hükümlerinin iptali konusunda ısrarcı olduğu için bu ittifak sistemine girmedi. Balkan Devletleri, Bulgaristan'ın olumsuz tavırları nedeniyle, onu dışarıda bırakan bir Balkan Misakı'nı imzalamaya ve Bulgaristan'ın pakta katılımını açık tutmaya karar verdiler.[494]

Türkiye ile Yugoslavya arasında imzalanan antlaşmanın ertesi günü, yani 28 Kasım 1933 tarihinde, Belgrat'ta Yunanistan ve Türkiye adına Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey ile Romanya ve Yugoslavya adına Yugoslav Dışişleri Bakanı Jevtitch arasında bir protokol imzalandı. İmzalanan protokole göre, dört ülke arasına imzalanması kararlaştırılan Balkan Misakı'nın imzalanmasına kadar geçecek süre içerisinde taraflar birbirlerine haber vermeden ve yazılı iznini almadan diğer Balkan devletleri ile antlaşma imzalamayacaktı.[495] Böylelikle dört hükümet arasında bir disiplin sağlanmış oluyordu.[496]Bu gelişme Balkan Misakı'na giden son adım olacaktır.

Balkan Misakı'na giden süreç 1930'dan başlayarak her yıl düzenlenen Balkan Konferansları Balkan Misakı'na doğru yaşanan birinci aşamayı oluşturmuştur.[497] İkinci aşama ise 1933 yılında imzalanan Türk-Yunan Samimi Anlaşması idi.[498] Değişen dünya düzeni sırasında yıllarca savaşan iki devlet bile bu anlaşma sayesinde Türk-Yunan savunma ittifakını meydana getirmiştir. Anlaşmadaki esaslar üzerinde

[492]Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl: **Cumhuriyetin İlk 10 Yılı ve Balkan Paktı (1923–1934),** ss. 321-322.
[493]Türkiye ile Yugoslavya arasında 27 Kasım 1933 tarihinde Belgrat'ta, Türk Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Bey ile Yugoslavya Dışişleri Bakanı Bogolioub Jevtitch tarafından imzalanan Dostluk, Saldırmazlık, Yargısal Çözüm, Hakemlik ve Uzlaştırma Antlaşması'nın orijinal metni için bkz: Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1 ss.442-446.
[494]Gönlübol, Sar, Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası, ss. 102-103.
[495]Savcı, Balkan Konferansı, s. 51.
[496]Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1, s.151.
[497]Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1, s.143.
[498]Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1, s.147.

Balkan devletlerinin toplanması sonucu kendi aralarındaki sınırların emniyeti ile dış saldırılara karşı toplu ve birlikte hareket etme fikri doğmuştu.[499] Üçüncü aşama ise; Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun Ankara ziyareti esnasında atılmış, iki ülke arasında 17 Ekim 1933 günü Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik Antlaşması imzalanmıştı.27 Kasım 1933 tarihinde Türkiye Yugoslavya arasında imzalanan Dostluk, Saldırmazlık ve Uzlaşma antlaşması imzalanmış ve bu gelişme Balkan Misakına giden dördüncü adım olmuştur. Bu ikili anlaşmaların hepsinin merkezini Türkiye teşkil ediyordu. Anlaşmalar aynı gayeyi taşıdığına göre yapılması gereken dört devletin tek bir anlaşma ile birbirine bağlanmaları idi. Bu sonuç, Balkan Misakı'nın imzalanması ile gerçekleşecekti.[500]

Bulgar Hükümeti Balkan devletleri arasında böyle bir misakın imzalanmasını önlemeye çalışıyordu. Bu konuda Bulgaristan'ın yaptığı çalışma; Romanya ve Yugoslavya'yı kendi yanına çekmektir. Böylece Balkan Misakı daha imzalanamadan ortadan kalkmış olacaktır.[501] Bulgaristan Başbakanının 1934 Ocak ayında Bükreş'e yaptığı ziyaretle ilgili olarak Türkiye Elçisi Hamdullah Suphi (Tanrı över), Bakanlığa yolladığı raporda; Bulgaristan Başbakanı'nın Romenlere bir saldırmazlık paktı önerdiğini, bu önerinin Bulgarların son zamanlarda Belgrad'da uğraştığı Bulgar-Yugoslav Antlaşması girişimini bütünleyici nitelikte olduğunu belirtmiştir. Bulgarların böylece, yanlarını ve arkalarını güvence altına alıp güneye karşı serbest kalmak emelinde bulunduğunu belirtiyordu. Ancak, Bulgarların bu son girişimleri bir sonuç vermemiştir.[502]Kısa süre sonra Bulgaristan'ın her türlü engellemelerine rağmen Balkan Misakı imzalanmıştır.

3.1.1.2. Balkan Misakı'nın Parafe Edilmesi

Türk-Yunan Samimî Antlaşma Misakı'nın imzalanmasının ardından, eski Yunan Başbakanı E. Venizelos, 26 Eylül 1933'te Türkiye'ye gelerek Ankara'da Mustafa Kemal Paşa ile görüştü. Görüşme sırasında iki lider de Arnavutluk dışarıda

[499]Muharrem Feyzi, "Balkanlarda Siyasi Faaliyet", **Mülkiye Mecmuası**, Sayı: 38, Mayıs 1934, s.61.
[500]Gönlübol, Sar, Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası, s. 102-103.
[501]Cevat Açıkalın, **"Turkey's International Relations", International Affairs (Royal Institute of International Affairs(1944-),** Cilt: 23, Sayı: 4,AAM, Ankara, 1947, **(**Turkey's International Relations) ss. 477-491.
[502]Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1, ss.152-153.

bırakılarak, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan arasında bir Balkan Misakı oluşturulmasına karar verdi.[503] Arnavutluk, 1926 Tiran Paktı çerçevesinde askerî ve ekonomik olarak İtalya'ya bağımlıydı ve İtalya'nın yörüngesinde olduğu için Balkan Misakı 'na katılamazdı. İkinci olarak da Arnavutluk Kralı Zogo, İtalya ile birlikte Yugoslavya karşıtı bir siyaset izlemeye başlamış olması, onun Balkan Misakı'na katılmasına engel teşkil ediyordu. Ayrıca Arnavutluk Türkiye ve Romanya'dan coğrafi olarak uzaktı ve Balkan Misakı'nda etkili bir rol oynamak için küçük bir devletti.[504]

1934 Ocak ayı başında Yunan Dışişleri Bakanı Maksimos büyük devletlere Balkan Misakı'nın özelliklerini ve bu misak karşısında Bulgarların durumunu anlatmak üzere Londra, Paris ve Roma'yı ziyaret etti. İngiliz ve Fransızlar misakı destekleyeceklerini belirtirken İtalyan devlet adamları çekimser kaldılar.[505]Balkan Birliği'nin fikir babalarından olan İngiltere'de bir Balkan Misakı'nı ilke olarak iyi karşılamıştır. Ancak Bulgaristan'ın ayrı kalmış olmasının bu devletin ileride istenilmeyen yollara başvurmasını doğuracağından kaygı duymuştur. Bu tutumunu Yunanistan gibi, Türkiye'ye, biraz gecikerek de olsa, 1 Şubat 1934 günü Ankara Büyükelçileri Sir Perey Loraine'in şu muhtırası ile bildirmiştir:[506]

"1- Genel bir barış ve işbirliği sağlamayı amaçlayan her pakt iyidir, yeter ki, bu Pakt ona katılması öngörülen bir ya da başka bir devlete yönelik olmasın.

2- Eğer Bulgaristan imzacı devletlerin şimdiki sınırlarını güvence altına alan bir Pakta katılma eğilimi göstermiyorsa, öbür devletlerce Bulgaristan'a karşı olduğu görünümünü verecek koşullar içinde dörtlü bir Pakt yapmaktansa, Paktın kapsamını Bulgaristan'ın katılmasını sağlayabilecek bir şekilde değiştirmek daha iyi olur."

Ocak 1934'te Cenevre'de toplanan Silahsızlanma Konferansı sırasında, Yunan Dışişleri Bakanı Maksimos, Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu ile ocak ayı sonunda veya şubat ayı başında imzalanması planlanan Balkan Saldırmazlık Paktı

[503]Mustafa Türkeş,"Atatürk Döneminde Türkiye'nin Bölgesel Dış Politikaları (1923-1938)", **Atatürkçülük ve Modern Türkiye Uluslararası Konferansı 22–23 Ekim 1998**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1999, s. 135.
[504]Türkeş, The Balkan Pact, s. 133.
[505]Pars Tuğlacı, **Çağdaş Türkiye I,** Cem Yayınları, İstanbul, 1987,s.325.
[506]İsmail Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1, s. 154.

konusunda görüşmelerde bulundu.[507] Romanya, Yunanistan, Türkiye ve Yugoslavya Dışişleri Bakanları, 3 Şubat 1934 tarihinde Belgrat'ta bir araya gelerek Balkan Misakı antlaşması için bir formül aramaya karar verdiler.[508]Balkan Misakı taslağı, Türk-Yunan hükümetlerinin görüş birliğine vardıkları ilkeler doğrultusunda Yunan Dışişleri Bakanı Maksimos tarafından hazırlandı. Metin 1933 sonlarında Ankara'ya gönderildi ve Türk tarafı metnin uygun olduğunu belirtti. Metin, tarafsızlık ve saldırmazlık düşünceleri yerine mevcut statünün karşılıklı olarak güvence altına alınmasını öngörmekteydi. Metin Ankara'nın ardından Belgrat ve Bükreş'e de gönderildi.[509] Türkiye Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Bey, 29 Ocak 1934 tarihli kararname ile Balkan Misakı projesini incelemek ve görüşmek üzere dışişleri bakanlarının Belgrat'ta yapacakları toplantıya katılmakla görevlendirildi. Bu seyahatinde kendisine Özel Kalem Müdürü Refik Âmir, Genel Kâtiplik Kalemi Şefi Mehmet Cevat ve Emniyet memuru Sadık beylerin eşlik etmesine uygun görüldü.[510]

Balkan Dört Güç Konferansına katılmak üzere, Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu ve Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey 2 Şubat 1934'te, Yunan Dışişleri Bakanı Maksimos ise 3 Şubat'ta Belgrat'a ulaştılar. Ertesi gün, antant taslağının dört dışişleri bakanı tarafından parafe edilmesi bekleniyordu. Yunan Hükümeti, anlaşma metninin, aynı hafta sonu Atina'da imzalanmasını istiyordu. Siyasî çevrelerde ve basında, Belgrat Konferansına büyük önem veriliyordu.[511] Konferansla ilgili genel görüş, Yugoslavya'nın tasarlanan Balkan Misakı'nı imzalamasının imkânsız olduğu ve bu nedenle konferansın erteleneceği yönündeydi. Bulgar basını, Yugoslavya ile Bulgaristan arasında başlayan yeni yaklaşım sürecini ve ertesi hafta yapılacak olan ticarî anlaşma ve veterinerlik konvansiyonu görüşmelerini bunun delili olarak gösteriyordu.[512]3- 4 Şubat 1934 tarihinde Belgrat'ta yapılan uzun görüşmelerin ardından, Yugoslavya, Romanya, Yunanistan ve Türkiye dışişleri bakanları tarafından Balkan Misakı parafe edildi. Balkan

[507]**The Times**, 22 January 1934, s.11.
[508]**The Times**, 30 January 1934, s. 13.
[509]Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1, s.152.
[510]BCA, Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.42.4.14.
[511]Brock Millman, "Turkish Foreign and Strategic Policy 1934-42", **Middle Eastern Studies, Calıfornıa,** Cilt:31, Sayı: 3, 1995, s.487.
[512]**The Times,** 03 February 1934, s. 11.

Misakına giren her devlet hukuken eşitti.[513] Yayınlanan ortak tebliğde yer alan ifadeler:[514]

"*Dört Dışişleri Bakanı bugün (4 Şubat 1934) Yugoslavya Dışişleri Bakanlığında toplanarak Balkan İtilafı Misakının kesin metnini parafe ettiler. Dört Dışişleri Bakanı bu belgeye imza koyma töreninin bu hafta Atina'da yapılmasına karar vermişlerdir. Balkan İtilafı Misakının metni Atina'da imza edildikten sonra yayınlanacaktır.*"[515]

3.1.2. Balkan Misakı'nın İmzalanması

4 Şubat 1934 tarihinde, Balkan Misakı'nın parafe edilmesinin ardından, Misakın 8 Şubat perşembe günü imzalanması kararlaştırıldı. Yunan hükümeti, 6 Şubat tarihinde, Balkan sınır anlaşmazlıklarının büyük bölümünü ortadan kaldıracak olan diplomatik başarının son noktasının koyulacağı Grande Salle Akademisi'ni[516] misakın imzalanması için hazırlattı. Bu olay, dünyanın bu kesimi için en önemli gelişme olarak görülüyordu. Bu misak, imzacı dört devletin karşılıklı olarak sınırlarını korumaya yönelik ciddi bir anlaşmaydı.[517]

Balkan Misakı iki temel ayaktan oluşacaktı. Birincisi Yugoslavya ve Romanya'nın üyesi olduğu Küçük İtilaf grubu; ikincisi ise Türk-Yunan Samimi Anlaşma Misakı'na dayanan Türkiye ve Yunanistan grubu idi. Çıkarları ağırlıklı olarak Orta Avrupa'da kesişen küçük itilaf grubu ile Balkan devletinden çok Akdeniz devleti görüntüsündeki Türkiye-Yunanistan grubu arasında nasıl bir ilişki olacağı merak konusuydu.[518]Bu konuda ilk ve net olan görüş Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun Anadolu Ajansı'na verdiği *"iki itilaf birbirinden ayrı şeylerdir. Fakat gayeleri yek, diğerinin aynıdır. Bu gaye de hali hazırdaki hudutları muhafaza etmektir"*[519]şeklindeki demeci iki örgütün de amaçları doğrultusunda birbirine destek olacaklarının ifadesiydi.

---

[513]Us, Hatıra Notları, s.80.
[514]**Cumhuriyet**, 5 Şubat 1934, s.1.
[515]**Cumhuriyet,** 5 Şubat 1934, s.1.
[516]Balkan Misakının imzalandığı akademi binasıdır.
[517]**The Times**, 09 February 1934, s. 13.
[518]Le Temps, "Balkan Misakı Projesi" adlı makaleden aktaran **Hâkimiyeti Milliye,** Sayı no: 4487, 15 İkincikanun 1934, s. 3.
[519]**Ayın Tarihi**, Sayı: 3, (Mart 1934), s. 109.

Misakın 8 Şubatta imzalanması kararlaştırılmıştı. Ancak, 7 Şubat 1934 tarihinde, Balkan Misakı'nın imzalanması 9 Şubat Cuma gününe ertelendi.[520] Yunan Hükümeti, Cuma gününü tatil ilan etti, bütün dükkânların ve ofislerin kapalı olacağını, askerî bir gösteri yapılacağını ve aynı gece Atina'nın ışıklandırılacağını bildirdi. Aynı zamanda, Sovyetler hükümetinin imzacı devletlere, misakı ve amaçlarını onayladığına dair samimî bir mesaj gönderdiği de ifade edildi.[521] Bulgaristan, sınırları garanti eden bir antlaşmaya katılmayacağını belirtmiş olduğundan, Balkan Misakı'nın sonuçlandırıldığı müzakerelere Bulgaristan davet edilmedi. Bununla birlikte, devletlerin yakın bir işbirliği içerisine girmeleri durumunda Bulgaristan'ın misaka katılması bekleniyordu.[522]

Balkan Misakına çok yakınlaşmışken Türkiye, Balkan Misakı'nı imzalamasının Sovyetler Birliği ile ilişkilerini bozmasını istemiyordu. Bu nedenle, Balkan Misakı'nın parafe edilmesinin ardından, parafe edilen metin, Sovyetler Birliği'nin temsilcisi Suriç'e verildi.[523] Ancak Suriç misakın hiçbir noktasını beğenmedi. Şükrü Bey'in yoğun çabaları sayesinde Suriç'in sadece iki itirazı kaldı. İlk olarak, Balkan sınırları tabirinin, Romanya ile Sovyetler Birliği arasında sorunlu bölge olan Besarabya'yı da kapsaması nedeniyle, Moskova'nın tatmin edilebilmesi için ek bir protokol eklenmesini veya mektup gönderilmesini istedi. İkinci olarak da, aynı sebepten ötürü, protokolün 7. Maddesinde yer alan mevcut sınırların tanınması ibaresinin değiştirilmesini istedi.[524] Yunanistan'ın çekincesi ise Pakt'ı Yunan Senatosu'nda onaylarken muhalefet lideri Venizelos'un girişimi ile İtalya'yı tatmin amacıyla konuldu ve diğer imzacı devletlere bildirildi. Bu çekince doğrultusunda Yunanistan hiçbir büyük devletle savaşmayacaktı. Böylece misak yüzünden Yunanistan İtalya'yı karşısına almamış oldu.

Mustafa Kemal Atatürk, 7 Şubat 1934 tarihinde Başbakan İsmet Paşa'ya gönderdiği telgrafta, Balkan Misakı'nın Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile mevcut anlaşmasına zarar vermeyecek şekilde, Atina veya İstanbul'da imzalanmasını istedi.

[520]**Cumhuriyet**, 8 Ekim 1934,s.2.
[521]**The Times**, 08 February 1934, s. 13.
[522]A. Papanastasiou, "Le Pacte d'Entente Balkanique", **Les Balkans,** Cilt: 5, sayı: 1-2, Atina, 1934 s.4.
[523]**The Times,** 09 February 1934, s. 13.
[524]Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl: Cumhuriyetin İlk 10 Yılı ve Balkan Paktı (1923–1934), s.329.

İtalyanların ve onların peyki olan Bulgarların bu anlaşmayı istemeyebileceklerini belirten Mustafa Kemal, Tevfik Rüştü Bey'in bir kelime oyunu dikkatsizliği nedeniyle Türkiye'nin Sovyetlerle olan dostluğunun bozulabileceğini ifade etti ve dikkatli olunmasını vurguladı.[525] Türkiye, Sovyetler Birliği'nin endişelerini giderebilmek amacıyla, misakın imzalanmasının ardından, antant metnine bir çekince metni ekledi. Türkiye'nin metne eklettiği çekince metni şu şekildedir:

"Türkiye'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'ne karşı yöneltilmiş herhangi bir eyleme, hiçbir zaman, katılmak durumuna girmeyi kabul etmeyeceğini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına açıklamaktan onur duyarım."[526]

9 Şubat 1934 tarihinde, Yunanistan, Türkiye, Romanya ve Yugoslavya, uzun hazırlık çalışmalarının ardından, Balkan sınırlarının güvenliğini garanti eden ve yakın ekonomik işbirliği sağlayan Balkan Misakı'nı imzaladılar.[527]Misakın imzalanmasının ardından, 10 Şubat 1934 tarihinde, Balkan Misakı'nın imzacısı olan dört devletin dışişleri bakanları, Yunan Dışişleri Bakanlığı'nda bir araya gelerek, dört devlet arasındaki ekonomik, siyasî ve hukukî ilişkilerin geliştirilmesi hususunda görüşmeler yaptılar. Tamamen uzlaştırıcı karakterde olarak gösterdikleri misakı bir açıklama ile birlikte büyük devletlere ilettiler. Bunun yanı sıra misakın diplomatik alan dışında bir birleşme sağlamadığı ve askerî bir faaliyetle ilgili herhangi bir madde olmadığı da belirtildi. Dört devletin dışişleri bakanları, sınırların güvenliği konusunda da görüşme yapacaktı.[528]Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in Balkan Misakı'na çekince eklemesinin ardından, diğer üç devletin dışişleri bakanları da Balkan Misakı ile bütünleşen bir demeç eklemişlerdir. Bu demeçte şöyle denilmektedir:

"Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan Dışişleri Bakanları, Sayın Tevfik Rüştü Bey'in yaptığı demeci not ederek, bu demecin Balkan Anlaşma Paktına ve her üç devletçe izlenen barış politikasına aykırı olmadığını açıklar."[529]

---

[525]**Atatürk'ün Milli Dış Politikası, (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge 1919-1923),** Cilt: 2, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 248.
[526]Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1, s.457.
[527]**The Times,** 31 December 1934, s: 28.Nicholas Mirkovick, "Jugoslavia's Choice", **Foreign Affairs,** Cilt:20, Sayı: 1,1941, (Jugoslavia's Choice), s. 132.
[528]**The Times**, 12 February 1934, s.11.
[529]Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1, ss. 457-458.

15 Mart 1934 tarihinde, Balkan Misakı'nın onay belgesi Yunan parlamentosunda ilk kez okundu.[530] Misakın onay sürecinde, Yunanistan da diğer devletler gibi, misakın onay belgesine bir çekince metni koydurdu. Metinde şunlar ifade ediliyordu: *"Balkan Paktı'nın amacı yalnızca Balkan devletlerinden gelecek bir saldırıyı karşılamaktır. Yunanistan, paktın bir gereği olarak, hiçbir durumda, Büyük Devletlerden birine karşı savaş etmez*."[531]Türkiye Büyük Millet Meclisi, 7 Mart 1934'te Balkan Misakı'nı onayladı.[532] 22 Haziran 1934 tarihinde, Yugoslavya Kralı Alexander, Yugoslav Anayasası'nın kralın siyasî anlaşmaları parlamento onayı olmaksızın onaylayabileceğini belirten 65. Maddesinin sağladığı avantajla Balkan Misakını onayladı.[533]

3.2. BALKAN MİSAKI'NIN ÖZELLİKLERİ

3.2.1. Balkan Misakının İçeriği

Balkanlarda yaşanan gelişmelerin ardından, 9 Şubat 1934 tarihinde Bulgaristan'ın dört komşusu arasında, birbirlerinin sınırlarını herhangi bir saldırgan Balkan devletine karşı güvenceye alan Balkan Misakı'nı imzaladılar.[534]Balkan Misakı'nın giriş metninde, Balkanlarda barışın kuvvetlendirilmesini isteyen, Romanya Kralı, Yunanistan Cumhurbaşkanı, Türkiye Cumhurbaşkanı ve Yugoslavya Kralının anlayış ve daha önceden Briand-Kellogg Paktı'nın imzalanmasında etkili olan uzlaşma ruhuyla Milletler Cemiyeti Meclisi tarafından alınan kararlar doğrultusunda hareket etmişlerdir. Balkan Misakı'na yakınlaşan liderler; mevcut anlaşmalara bağlılığı garanti ederek, Balkanlarda daha önceden kurulan toprak düzeninin devamını sağlamaya karar verdikleri ve Balkan Anlayış Paktı'nın sonuçlanmasını kararlaştırarak, tam yetkili temsilcilerini Balkan Misakı'nı onaylamaya tayin ettikleri belirtilmekteydi.[535]

[530]**The Times,** 16 March 1934, s. 13.
[531]Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1 ,s. 458.
[532]**The Times,** 09 March 1934, s. 13.
[533]**The Times**, 23 June 1934, s. 11.
[534]Pundeff, The Balkan Entente Treaties, s. 636.
[535]**The Times**, 10 February 1934, s. 12.

Balkan Misakı'nın giriş bölümünde, Bağıtlı Devletlerin, savaşın ulusal politika aracı olarak kullanılmasından vazgeçilmesine ilişkin 1925 Briand-Kellogg Paktı hazırlanmasındaki ve Milletler Cemiyeti'nin bu antlaşma ile ilgili kararlarının temelindeki anlaşma ve uzlaşma fikri ile hareket ettiklerini belirtmişlerdir. Bu duruma ek olarak daha önce yapılmış bağıtsal yükümlülüklere bağlılıkları ve kurulu ülkesel düzenin yani o günkü sınırların korunmasına kesinlikle karar verdikleri vurgulanmaktadır. "Ülkesel düzen"in kesinliği Ekli Protokolün 8. Maddesinde bir kez daha açıklığa kavuşturulmuştur.[536] O sırada, dört devlet de Milletler Cemiyeti'nin üyesi (Türkiye 1932'de katılmıştı) olup ona içtenlikle bağlı bulunuyordu. Briand-Kellogg Paktı'na da dört devlet katılmış durumdaydı.[537]

Balkan Misakı 9 Şubat 1934 günü saat 12.40'da Atina Akademisi'nde yapılan bir törenle dört ülkenin Dışişleri Bakanları Tevfik Rüştü Aras, Yevtiç, Titulescu ve Maksimos tarafından imzalanmıştı.[538] Balkan misakı üç maddeden oluşmuştu;[539]

1- Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya kendilerinin tüm Balkan sınırlarının güvenliğini karşılıklı olarak güvence altına alırlar.
2- Yüksek taraflar, bu anlaşmada gösterilmiş çıkarlarını bozabilecek olasılıklar karşısında alınacak önlemler konusunda aralarında görüşmeler yapmayı (se concerter) yükümlenirler. Onlar bu misakı imzalamamış olan herhangi bir başka Balkan ülkesine karşı birbirine önceden haber vermeden hiçbir siyasi harekette bulunmamayı ve öteki bağıtlı tarafların izni olmaksızın herhangi bir başka Balkan ülkesine karşı siyasal hiçbir yüküm üstlenmemeyi yükümlenirler.
3- Bu anlaşma tüm bağıtlı devletlerce imzalanır imzalanmaz yürürlüğe girecek ve olanaklı en kısa zamanda onaylanacaktır. Anlaşma, katılma isteği bağıtlı taraflarca olumlu biçimde incelenmek üzere her Balkan ülkesine açık bulunacak ve bu katılma, imzacı öbür devletlerin onaylarını bildirmeleri üzerine geçerli olacaktır."[540]

---

[536]Ahmet Şükrü, "İmzadan Sonra", **Milliyet**, 14 Şubat 1934, s.1.
[537]Soysal, Balkan Paktı, s. 159.
[538]**Cumhuriyet**, 10 Şubat 1934, s.1.
[539]**Düstur,** 3 Tertip, Cilt: 15, s.185-186. Soysal**,** Siyasi Antlaşmalar -1,s.70,**Cumhuriyet,**10 Şubat 1934, s.1.
[540]Antant'ın Orijinal metni için bkz. Romanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi (Arhiva M.A.E.), Fon: Conventii Multilaterale, Atena, 9 Februarie 1934, Lef: 1-3.Antant'ın Türkçe Metni: Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1 , ss. 454-455.

Balkan Misakı'nın imzalandığı 1934 yılı başlarında Türkiye için en büyük tehlike, Balkanlarda ve Doğu Akdeniz'de istekleri bulunan, sahip olduğu Oniki Ada ile Türkiye'nin komşusu olan İtalya idi. Bu nedenle Türkiye, İtalya'nın yayılma politikasına karşı Balkanlarda istikrar istemekteydi. Atatürk Balkan Misakı'nın kurulmasından sonra daima bunun güçlenmesi için çalışmıştı.[541]

Balkan Misakı Meclisi, 10 Şubat 1934 günü toplanarak aşağıdaki resmi tebliği yayınlamıştı; *"Balkan Misakı Meclisi bugün Dışişleri Bakanlığında, Maksimos'un başkanlığı altında ilk toplantısını yapmıştır. Dört Dışişleri Bakanı Balkanlarda özellikle genel durumu ve bununla birlikte Balkan Misakının, misakı imza eden devletlerarasında kurduğu ilişkiyi siyasi, iktisadi ve hukuki sahada geliştirme yöntemlerini incelemişlerdir. Dört Dışişleri Bakanı, görüşülen bütün meseleler üzerinde görüşlerinin tam olarak uyduğunu belirlemişlerdir."*[542]

Balkan Devletleri arasında karşılıklı danışma taahhüdü salt sorunların görüşülmesi düşüncesinin ötesinde bir anlam da içeriyordu. Gerçek anlamda Bulgaristan ile Yugoslavya'nın bir Slav Bloğu kurması ihtimali Balkan Devletleri'ni öteden beri düşündüren bir konuydu.[543] Bu çerçevede Bulgaristan ile Yugoslavya'nın yakınlaşması ve Slav Bloğu oluşturmalarının engellenmesi isteği açıkça ortaya konmasa da Balkan Misakı'nın yapılma nedenlerinden birini oluşturdu.[544] Yunanistan ve Türkiye'nin koyduğu çekinceler Balkan Misakının sadece anti Bulgar bir araç olarak daraltılmasında etkili olacaktır. Bulgaristan izole kaldığı sürece ve Büyük güçler Balkanlara askeri veya politik müdahaleden sakındıkları sürece, Misak etkin bir şekilde işleyebilecekti. Bu koşulları anlamak Misakın henüz kuruluş aşamasında zayıflığını göstermektedir.[545]

Balkan Misakı'nın üç maddelik esas bölümü genel bir ifade ile kaleme alındı ve uygulamadaki ayrıntılara yer vermedi. Dolayısıyla salt bu maddelere bakarak Misak hakkında doğru saptamalarda bulunmak sağlıklı değildir. Balkan Misakı'nın

[541]Uçarol, Siyasi Tarih, s.579.
[542]**Cumhuriyet**, 11 Şubat 1934, s.1.
[543]Osman Karatay-Bilgehan Gök dağ, **Balkanlar El Kitabı**, Cilt:1,Karam Yayınları, Ankara, 2006, s.652.
[544]Oral Sander, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)** AÜSBF Yayınları, Ankara,1969, **(**Balkan Gelişmeleri **)**, ss.10- 11.
[545]Stavrinonos, Smith College Studies, s.238-239.

iyi anlaşılması ve sınırlarının ortaya konulması için Misak'ın Ek Protokol [546] bölümleriyle birlikte incelenmesi gerekir.

3.2.2. Balkan Misakı ve Ekleri

Balkan Misakı ve ekleri bir bütün olarak incelendiğinde anlamı ve kapsamı ortaya çıkmaktadır. Atatürk'ün hazırlık döneminden sonuna kadar titizlikle takip ettiği Balkan Misakı, Atatürk'ün Türk Dış politikasına bir armağanı olarak damgasını vurmuştu.

Balkan Misakı ve eklerinin oluşturduğu on belge şunlardan oluşuyordu;[547]

- Balkan Anlaşma Misakı (Atina, 9 Şubat 1934)
- Ekli protokol (gizli) (Atina, 9 Şubat 1934)
- Türk Dışişleri Bakanı'nın Sovyetler Birliği Dışişleri Komiserine Sunduğu Demeç (Atina, 9 Şubat 1934)
- Öteki imzacı üç Dışişleri Bakanı'nın çekince niteliğindeki bu Türk Demecini kabul ettiğini gösteren demeci (Atina, 9 Şubat 1934)
- Askeri sözleşmeler bağıtlanması gereğine ilişkin I sayılı (gizli) imza protokolü (Atina, 9 Şubat 1934)
- Balkanlar'da güvence altına alınan sınırların çizelgesini içeren II sayılı (gizli) protokol (Atina, 9 Şubat 1934)
- Yunanistan'ın daha sonra koyduğu genel çekince
- Türkiye'nin Yugoslavya ve Romanya ile imzaladığı (gizli) askeri sözleşmeler (Cenevre 5 Haziran 1934)
- Balkan Misakı örgütünün statüsü (Ankara 2 Kasım 1934)

[546] **Balkan Paktı Antlaşması ve Ek Protokolleri** için Soysal, Siyasi Antlaşmalar -1, ss. 454-458.
[547] Soysal, Balkan Paktı, s.158.

- Balkan Misakı Devletleri ile Bulgaristan arasında, kuvvete başvurulmaması ve 1919 Neuilly Barış Antlaşmasının kimi hükümlerinden vazgeçilmesi konusunda yapılan anlaşma (Selanik, 31 Temmuz 1938).

Bu belgelerin oluşumu ile ilgili gelişmeler ve belgelere ait ayrıntılar müteakip fıkralarda açıklanmıştır.

3.3. BALKAN MİSAKI'NIN FAALİYETLERİ

3.3.1. 1934 Yılı Faaliyetleri

3.3.1.1. Balkan Misakı Konseyi Toplantısı (Ankara Konferansı)

Balkan Misakı'nın imzalanmasının ardından, imzacı dört ülkenin dışişleri bakanları, ilk toplantılarını 1934 Haziranının ikinci haftasında Cenevre'de yaptıkları zaman, Avrupa'daki son gelişmeleri, Hitler Almanya'sına karşı Fransa ile Sovyetler Birliği'nin dayanışmalarını arttırma çabalarını (1932 Saldırmazlık Paktından sonra 1935 Yardımlaşma ittifakı hazırlıkları) gözden geçirmişlerdi.[548] Misak hakkındaki olumsuz eleştirileri ortadan kaldırmak amacıyla, Misakın Milletler Cemiyeti'ne kaydettirilmesi konusunu da görüştüler. Böylece büyük devletlerin misak konusundaki şüpheleri de giderilmiş olacaktı. Ancak daha sonra bu başvurunun yapılmasından vazgeçildi.[549]

Balkan Misakı'nın imzalanmasının ardından üye devletler Balkan Misakı'nın geliştirilmesi doğrultusunda çok yönlü çalışma başlattılar. 5 Haziran 1934 tarihinde Türkiye ile Yugoslavya ve Romanya arasında imzalanan Misaka bağlı askersel sözleşmeler bu adımların başında geliyordu. Balkan Misakı'nın imzalanmasının ardından, Balkan Konferansları yerini Balkan Misakı Konseyi toplantılarına bırakmıştır. Bu çerçevede Beşinci Balkan Konferansı'nı düzenlemekle görevli olan

[548]Soysal, Balkan Paktı, s. 185.
[549]BCA, Fon kodu: 030,10, Yer no: 233.572.13, lef: 3.

Türk heyeti başkanı Hasan Bey, 18 Ağustos 1934 tarihinde, Misak üyesi devletleri, 1-6 Ekim 1934 tarihleri arasında toplanması planlanan Balkan Misakı Konseyi toplantısına davet etti. Yunan Dışişleri Bakanı Maximos'un, Le Messenger de Athens Gazetesi'nin 26 Eylül tarihli nüshasında yayımlanan beyanında toplantıda, Konsey nizamnamesinin düzenlenmesi, Konsolosluk Antlaşması imzalanması[550]meselesi görüşüleceği belirlenmiştir. Bunların yanı sıra Balkan Birliği meselesi, ilmî ve kültürel ve iktisadî yakınlaşma, ulaşım meselesi, turizm, fikri ilişkiler takviyesi, Balkan Devletlerinin hukuk sistemlerinin birleştirilmesi, sağlık ve sosyal alanlarda yakınlaşma gibi konular görüşülecekti.[551] Konferansın tarihi daha sonra değiştirilerek 30 Ekim'e ertelendi. Pakt Devletleri arasında diplomatik girişimler sürerken Yugoslavya Kralı Alexander'ın 9 Ekim 1934 tarihinde Marsilya'da öldürülmesi Balkan Misakı'nı sarstı.

Balkan Misakı Konseyi'nin Ankara toplantısı, 30 Ekim 1934'te başladı. Dört müttefik devletin Balkan Misakı'nın örgütünü kurmaya karar vermeleri üzerine hazırlanan metin 2 Kasım 1934 tarihinde Ankara'da imzalandı. İmzalanan bu bağıtın birinci bölümü "Balkan Antlaşması Statüsü" adı altında siyasal işbirliğini, ikinci bölüm ise ekonomi, ticaret, ulaştırma alanlarında işbirliği için "Ekonomi Danışma Konseyi Statüsü" nü içermekte idi.[552] 2 Kasım 1934'te son oturumunu yapan Ankara Konferansı'nın ardından, görüşmelerle ilgili resmî tebliğ yayımlandı. Resmî tebliğe göre, Balkan Misakı Konseyi[553] dört devletin dışişleri bakanlarından ibaret olacak ve ekleme yapılmayacaktı. 4.maddeye göre Misak'ın dört devleti arasında kesin eşitlik ilkesine özenle bağlı kalınacağı bildirildi. Ayrıca, ekonomik bir konsey de oluşturulacak ve konsey, dört devletin tayin edeceği temsilcilerden oluşacaktı.[554]Ekonomik Konsey ilk toplantısını mayıs ayına kadar gerçekleştirecek ve Balkan Misakı Devletleri'nin iktisadî ve ticarî ilişkilerinin arttırılması, bu devletlerarasındaki ulaşımın geliştirilmesi, yabancı devletlerde Balkan Bankası oluşturulması imkânının tespiti ve turizmin geliştirilmesi konularında görüşme yapacaktı. Ayrıca Misak Konseyi, posta teşkilatının geliştirilmesi ve hukuk birliğinin

[550]**Ayın Tarihi**, Sayı: 11, 1-31 Teşrinievvel 1934, s. 181
[551]**Ayın Tarihi,** Sayı: 9, 1-31 Ağustos 1934, s. 162.
[552]Soysal, Balkan Paktı, s. 170.
[553]Konsey'in oluşturulmasına ilişkin esaslar için Arhiva M.A. E. Fond: Conventii Multilaterale, Ankara 2 Kasım1934, Filale: 1-4.
[554]Ekonomik Konsey'in kuruluş ve çalışma prensipleri için bkz. Arhiva M.A.E., Fond: Conventii Multilaterale, Ankara 2 Kasım1934, Filale: 1-2.

sağlanması konularında tetkikler yapılmasına karar verdi. Ayrıca, 10 Ekim 1933'te Rio de Janerio'da imzalanan Saavedra Samas Saldırmazlık ve Uzlaşma Antlaşması'na isteyen devletin katılmakta serbest olacağına da karar verildi. Ayrıca bir sonraki toplantının 10 Mayıs 1935 tarihinde Romen Millî Bayramı nedeniyle Bükreş'te yapılmasına karar verildi.[555]

Ankara Konferansı sırasında, Balkan Misakı Daimî Konseyi'nin ve Ekonomik Konsey'in çalışma prensipleri de belirlendi. Buna göre, Daimî Konsey'in kararları oybirliği ile alınacak, yılda en az iki kere mecburî olarak toplanacaktır. Konsey reisi gerekli gördüğü ve acil durumlarda, konseyi Cenevre'de toplantıya çağırabilecek, Konseyin reisliği her yıl Şubat ayında değişecek ve Şubat 1935 tarihinde Maximos'tan Titulescu'ya devredilecek, görüşülen tüm konularda alınacak kararlara dört devlet de riayet edecektir. Ekonomi Konseyi oluşturulacak ve iktisadî konularla ilgilenecek, meselelerin çözümlenebilmesi için Daimî Konsey tarafından komisyonlar oluşturulabilecek ve Konsey kâtipliği oluşturularak, Konsey reisinin memleketinden her yıl değişmek üzere kâtip seçilecekti. Ekonomik Konsey ise, Balkan Misakı'nı imzalayan devletlerden oluşacaktır. Türk, Yugoslav, Yunan ve Romen temsilcilerinin oluşturduğu dört ulusal şubenin kurulması kararlaştırıldı. Her şubenin ticaret politikası, tarımsal sorunlar, sanayi sorunları, parasal sorunlar, ulaştırma sorunları konularında beş temsilcisi bulunacaktı. Böylece yapılan çalışmalarla Balkan ülkeleri arasında ekonomik alanda işbirliği yapılması planlandı.[556] Konsey, iktisadî meselelerin tetkiki sırasında uzmanlardan yardım alabilecek, her ülkenin temsilcisi, toplantılarda tetkiklerini ve tekliflerini iletecek, yılda en az iki kere dönüşümlü olarak toplanacaktı. Konseyin yapılacak ilk toplantısında, Balkan Misakı üyesi devletlerin iktisadî ve ticarî ilişkilerinin geliştirilmesi, ulaşımın geliştirilmesi, Balkan Bankası meselesi ve turizmin geliştirilmesi konularını görüşmek üzere toplanacaktı.[557]

3.3.1.2. Yugoslavya Kralı Alexander'ın Suikasta Uğraması ve Balkan Misakı Daimî Konseyi'nin Belgrat Toplantısı

[555] **Ayın Tarihi,** Sayı: 11, 1-31 Teşrinievvel 1934, ss.94-95.
[556] **Ayın Tarihi,** Sayı: 12, Birinci kanun 1934, s. 94-98.
[557] **Ayın Tarihi**, Sayı: 11, 1-31 Teşrinievvel 1934, s. 96-98.

Aralık 1933 tarihinde Kral Alexander'a karşı Zagreb'de düzenlenen suikast girişimi başarısız olmuştu.[558] Ancak, 9 Ekim 1934 tarihinde, Yugoslavya Kralı Alexander, Fransa Dışişleri Bakanı Louis Barthou ile görüşürken, Marsilya'da ikinci bir suikasta uğradı.[559] Balkan Misakı'nın mimarlarından olan Kral Alexander, 9 Ekim 1934 tarihinde Dâhilî Makedonya Devrim Örgütü ve Hırvat Ustaşi Örgütü'nün üyeleri tarafından Marsilya'da düzenlenen suikastla öldürüldü.[560]

Kral Alexander'ın trajik ölümünün ardından, Balkan Misakı üyesi devletlerin dışişleri bakanları Ankara'daki Yugoslav temsilciliğinde bir araya geldiler ve dayanışma mesajı verdiler.[561] Balkan Misakı Devletleri'nin temsilcileri de Belgrat'a giderek, Yugoslavya'daki mateme katıldılar.[562]Balkan Misakı Konseyi, Kral Alexander'ın cenaze töreni nedeniyle Belgrat'ta bir toplantı yaptı. 30 Ekim'de Ankara'da başlayan Konsey toplantısı sırasında, Romanya Dışişleri Bakanı N. Titulescu, Belgrat toplantısı'nın toplanma amacını açıklamıştır. Dost ve müttefik Yugoslavya'nın yaşadığı acı nedeniyle ve Kral Alexander'a hürmet olarak, olağanüstü bir şekilde toplanmıştı. Belgrat toplantısı sırasında alınan karar doğrultusunda Ankara'da 30 Ekim'de yapılması planlanan Balkan Konseyi toplantısı ertelenmedi.[563]

3.3.2. 1935 Yılı Faaliyetleri

3.3.2.1. Balkan Misakı Ekonomik Meclisi'nin Birinci Dönem Toplantısı (3-9 Ocak 1935)

Balkan Misakı Daimi Meclisi'nin birinci dönem toplantısında (30 Ekim 1934) alınan karar gereğince Ekonomik Meclis Mayıs 1935'te Bükreş'te toplanacaktı. Meclise sunulacak raporun hazırlanması için 5 ay içinde Atina ve

[558]Hamilton Fish Armstrong, "After The Assassination of King Alexander", **Foreign Affairs,** Cilt:13, Sayı: 2, 1935, s. 208.
[559]Laura Garcés, "The League of Nations' Predicament in Southeastern Europe", **World Affairs**, Cilt: 158, Sayı: 1,1995, s. 10.
[560] Stavrianos, The Balkans Since 1453, s. 741.
[561]**The Times**, 09 November 1934, s. 16.
[562]BCA, Fon kodu: 030,10, Yer no: 233.572.13, lef: 3-4.
[563]**Ayın Tarihi,** Sayı: 11, 1-31 Teşrinievvel 1934, ss. 180-181.

Ankara'da iki ayrı toplantı yapılacaktı.[564] Balkan Misakı kuşkusuz özünde siyasal bir düzendi. Ancak üye devletlerin bu misakı bir savunma antlaşmasının ötesine geçirmek istemeleri ve Balkanlar'da siyasal alanda başlattıkları işbirliğini ekonomik alana da genişletmeleri, dönemin Avrupa siyasi gelişmeleri düşünüldüğünde oldukça önemliydi. Nitekim gerek yerli, gerekse yabancı basın Balkan Misakı'nın ekonomik yönüne ağırlık verilmesinin Balkanlarda barışının geliştirilmesinde etkili olacağı yorumunda bulunuyordu.[565]Balkan Misakı ülkeleri arasında ekonomik ilişkileri arttırma yollarını aramak ve alınması gereken tedbirleri tespit etmek üzere 3 Ocak 1935'te Atina'da toplanacak olan Ekonomik Meclise katılmak üzere Hasan Saka'nın başkanlığındaki Türk Heyeti 31 Aralık 1934 sabahı Pire'ye hareket etmişti. Heyet üyeleri İktisat Müsteşarı Faik Kurdoğlu, Dışişleri Bakanlığından Vedii Bey, Türk ofisten Burhan Zihni, İş Bankasından Sami İşbay'dan oluşmuştu. Mecliste özellikle demiryolu nakliyatında müşterek kolaylık, deniz ticaretinde müşterek hareket, müşterek ihraç maddelerinin dünya piyasalarındaki vaziyeti meseleleri görüşülecekti.[566]

Yunan Dışişleri Bakanı Maksimos, son defa Ankara'da müzakere edildikten sonra 10 Mayıs 1935'te Bükreş'te Balkan Misakı Meclis toplantısına arz edilecek raporun esaslarının hazırlanmasını istemiş ayrıca toplantının önemini ve gündemini açıklamıştı.[567] Bu toplantılarda Daimi Konsey'in 10 Mayıs'ta Bükreş'te yapacağı toplantıya sunulacak rapor hazırlandı.[568] Atina'da 3 Ocak 1935'te gerçekleşen Balkan Misakı Ekonomik Konferansı'nın açılış toplantısında, Yunan Bankası'ndan M. Varvaressos başkanlığa ve diğer devletlerin heyet başkanlarından, Romanya temsilcisi M. Tambakovitch, Türkiye'den M. Hasan ve Yugoslavya'dan M. Pelivanovitch başkan yardımcılığına seçildiler.[569] Ekonomik Meclisin Atina Toplantısı 9 Ocak 1935'te sona ermiş ve çalışmaların sonuçları resmi tebliğ ile kamuoyuna duyurulmuştu. Tebliğde belirtildiğine göre;[570] Ticaret politikası,

[564]Fadime Tosik, **Tevfik Rüştü Aras'ın Siyasi Kişiliği,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2002,(Tevfik Rüştü Aras), ss.218- 219.
[565]**Ayın Tarihi,** Sayı: 14, Şubat 1935, ss. 154-155.
[566]**Cumhuriyet,** 1 Ocak 1935, s.5.
[567]**Cumhuriyet,** 4 Ocak 1935, s.3.
[568]Ekonomik Konsey; Ticaret Siyaseti, Muhabere ve Münakale, Balkan Bankası, Turizm, Ekonomik Kurumların İş Beraberliği, İç Yasası şeklinde 6 karar suretini içeren bir protokolü tespit etti. **Ayın Tarihi**, Sayı: 14, Şubat 1935, s.151.
[569]**The Times**, 04 January 1935, s. 11.
[570]**Cumhuriyet**, 11 Ocak 1935, s.1.

Haberleşme ve Ulaşım, Balkan Bankası, Turizm ve Ekonomik kuruluşların işbirliği konularında kararlar alınmıştı.[571] Tebliğde, yapılan çalışmaların, 10 Mayıs 1935'te Bükreş'te yapılacak olan Balkan Misakı Daimî Konseyi toplantısına sunulacak raporun hazırlanması için gerçekleştirildiği belirtildi.

Balkan Misakı Ekonomik Meclisi'nin Atina çalışmaları kapsamında daimi deniz komitesi ile ilgili olarak; standart ulaşım yönergeleri ve ortak tarifelerin uygulanması, limanlardaki vergilerin birleştirilmesi şeklinde iki önemli karar alınmıştı.[572] Dışişleri Bakanlığı Ticaret ve İktisat İşleri Genel Müdürlüğü, 20 Ocak 1935 tarihli raporu ile Ekonomik Meclisin Atina toplantısına ait sonuçları değerlendirmişti. Temsilcilerin seçimi, iç teşkilat, çalışma sistemi ve Nisan ayında Ankara'da yapılacak toplantıda alınacak tedbirleri açıklayan rapora ek olarak Türkiye dışındaki temsilcilerin listeleri, protokol finali ve Atina'da alınan beş karar bulunuyordu.[573]

Ekonomik Meclisin iç teşkilatı konusunda alınan karar ise Balkan Misakı ülkelerinin Dışişleri Bakanlarından oluşan Daimi Heyet tarafından, çeşitli hükümet merkezlerinde senede iki defa toplanacaktır. Misakı imzalayan ülke temsilcilerinin katılımı ile bir ekonomik danışma meclisi oluşturulmasına karar verildi. Bu konu Atina hazırlık toplantısında detaylı olarak incelenmiş ve toplantıların yapılması oy birliği ile kararlaştırılmıştı. Buna göre Türk teşkilatı örnek alınacak ve görev esasına göre her ülke tarafından seçilecek temsilcilerle ülke heyetleri oluşturulacaktı. Heyette birer kişi ile temsil edilecek görevler şöyleydi;[574]Genel ekonomik politika, Tarım faaliyetleri, Sanayi faaliyetleri, Maliye, Kredi, Merkez ihracat bankalarına ait faaliyetler, Ulaştırma faaliyetleri, Ekonomik Meclis yönergesi hakkında alınan karara göre; Atina hazırlık toplantısında kabul edilen detaylı yönerge gereği Danışma meclisi üç esasa göre oluşturulacaktı.[575] Ekonomik Danışma Meclisi, Dışişleri Bakanlığınca oluşturulan daimi heyetin bir organı, danışmanı olacaktı. Genel olarak başkanlık yapan Dışişleri Bakanlarınca idare edilen, dışarıda milli komisyonlar, içeride çeşitli dairelerle devamlı irtibatta bulunacaktı.

---

[571]**Ayın Tarihi,** sayı: 14, 1-31 Kânunusani 1935, s. 151.
[572]"Balkan Antantı Ekonomi Konseyi Daimi Deniz Komitesi", **İktisat Vekâleti Türkofis Aylık Bülteni,** Sayı: 2, Temmuz 1937, s.42.
[573]B.C.A: İktisadi Balkan Danışma Meclisi Türk Milli Heyeti ve Dâhili Teşkilatı, 20 Ocak 1935,030.10 227.528.1.
[574]B.C.A: Danışma Meclisi Türk Heyetinin Teşkili, 20 Ocak 1935, 030,10 227.528.1 s.1
[575]B.C.A: Danışma Meclisinin oluşturulma esasları, 20 Ocak 1935, 030,10 227.528.1 s.2.

Balkan Misakı Ekonomik Meclisi'nin birinci dönemine ait sonuç protokolünün başlık kısmında şu konular yer almıştı: Balkan Ekonomik Meclisi, 2 Kasım 1934'te Ankara'da yaptığı toplantıda aldığı kararlar doğrultusunda Atina'da toplanmış ve Yunanistan Dışişleri Bakanı Maksimos başkanlığında 3 Ocak 1935 günü çalışmalarına başlamış, 9 Ocak günü kapanış oturumu ile sonuçlanmıştır. Ekonomik Konsey, Nisan ayı boyunca toplantılarını sürdürerek, Mayıs ayında yapılacak olan Daimî Konsey toplantısına sunulacak raporları hazırlamaya çalıştı. Toplanan Ekonomi Meclisi, sonuç protokolünde bundan sonraki toplantının 1 Nisan 1935'te Ankara'da yapılmasını da kararlaştırmıştı.[576] Ekonomik meclis bundan sonraki çalışmalarını dört komisyon halinde yürütecektir.[577]Bunlar; Ticari ilişkiler komisyonu, Ulaştırma ve Haberleşme komisyonu, Mali sorunlar, Kredi ve Merkez Bankalarına ait sorunlar komisyonu, Turizm komisyonudur. Ekonomik Konsey, 18-25 Nisan tarihleri arasında görüşmelerini tamamlayarak, alınan kararları onaylanmak üzere, Daimî Konsey'e gönderdi ve bu kararlar Daimî Konsey tarafından onaylandıktan sonra yürürlüğe girdi.[578]

3.3.2.2. Balkan Misakı Daimi Meclisi İkinci Dönem Toplantısı (10-13 Mayıs 1935)

Balkan Misakı Daimi Meclisinin Bükreş toplantısına Türkiye adına Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın başkanlığı altında Trabzon Milletvekili Hasan Saka, Dışişleri ikinci daire başkanı Cevat Açıkalın, özel kalem müdürü Refik Amir Kocamaz katılmıştı.[579] 10 Mayıs 1935 tarihinde Bükreş'te toplanacak olan Balkan Misakı Konferansı'nın önceki günü Başbakan M. Jevtitch tarafından başkanlık edilen Yugoslav heyeti ve Dışişleri Bakanı M. Maximos tarafından başkanlık edilen Yunan heyeti Bükreş'e geldiler. 10 Mayıs 1935 tarihinde Bükreş'te başlayan Balkan Misakı konferansının ilk oturumu üç saatlik görüşmenin ardından son buldu. Yugoslav Başbakanı M. Jevtitch'in ertesi gün Yugoslavya'ya dönmek zorunda olması

[576]B.C.A. Danışma Meclisinin sonuç protokolü, (Nihai Protokol Balkan Anlaşmasının Ekonomik Konseyi'nin ilk oturumu) 030,10 227.528 s.11.
[577]**Ayın Tarihi**, sayı: 17, 1-31 Nisan 1935, s. 75.
[578]**Ayın Tarihi,** sayı: 17, 1-31 Nisan 1935, s. 177.
[579]B.C.A. Balkan Misakı Konseyi Türk Heyetini Görevlendiren Bakanlar Kurulu Kararı, 13 Mayıs 1935, 030.10.01.02.54.38.3.

nedeniyle, 3 gün sürmesi planlanmış olan konferansın görüşmelerinin iki günde bitirilmesine çalışılacağı belirtildi.[580]

11 Mayıs günü Meclis, gündemindeki şu konuları görüşmüştü:[581]Roma anlaşmalarına bağlı meseleler, Tuna meselesi, Avusturya meselesi, Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan'ın askeri statülerinin değiştirilmesi, İtalya'nın düşündüğü Orta Avrupa barışının güçlendirilmesi meselesi ve Akdeniz anlaşması meselesidir. Yugoslavya Başbakanı M. Jevtitch 11 Mayıs akşamı Belgrat'tan ayrıldı.[582] 12 Mayıs'taki görüşmelerin ardından Romanya Dışişleri Bakanı M. Titulescu, Balkan Misakı Devletlerini ilgilendirebilecek konuların, özelde ise Roma Konferansı'nın sonuçlarının tartışıldığını ifade etti. Balkan Misakı Meclisi'nin gündemindeki konuların yalnızca Balkan Misakına üye ülkelerle veya Balkanlarla ilgili olmadığı, Avrupa'nın gündemindeki konularla da yakından ilgilendikleri ortaya çıkmıştır. 13 Mayıs günü çalışmalarını bitiren meclis aldığı kararları resmi bir tebliğle yayımlamıştı. Tebliğin kapsamı şöyleydi: Balkan Misakı Meclisi Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun başkanlığında 10-13 Mayıs günleri 7 toplantı yapmıştır. Avrupa'nın genel durumunu inceleyen daimi meclis, Doğu Avrupa barışında esas olarak gördüğü Fransa-Rusya karşılıklı yardım anlaşmasını sevinçle karşılamıştır. Balkan Misakı'nın menfaatlerine uygun olduğu sürece Roma anlaşmasının gerçekleşmesi için ortaklaşa çalışmalara yardımcı olmayı kabul ettiğini açıklamıştır.[583]

Toplantıdan sonra dört bakan topluca Romanya kralı Karol tarafından kabul edilmiş, kendisine çalışmalar hakkında bilgi sunulmuştu. Bu toplantıda Türkiye'nin Boğazlarla ilgili tezi de görüşülmüştü. Boğazların tekrar askerleştirilmesi için girişimlerini sürdüren Tevfik Rüştü Aras Balkan Meclisinde konuyu detayları ile açıklamıştı. Daha sonra diğer üç ülke Türk tezini savunmaya karar verecekler[584] ve bu karardan, Balkan Misakı'nın Türkiye'yi destekleyeceği anlamı çıkacaktı. Balkan Misakı'nın kısa bir sürede Avrupa siyasetinin önemli bir unsuru olduğu artık herkesçe anlaşılmış bir gerçekti. Bu konuda ilk göze çarpan şey; Balkan Misakı'nın birbirine bağladığı dört devlet bu anlaşmanın kendi milli çıkarlarına olduğu kadar,

[580]**The Times**, 11 May 1935, s. 11.
[581]**Cumhuriyet**, 12 Mayıs 1935, s.1.
[582]**The Times**, 13 May 1935, s. 15.
[583]**Cumhuriyet,** 14 Mayıs 1935, s.12.
[584]Tosik, Tevfik Rüştü Aras, s.221.

genel barışın korunmasına da yardım ettiği kanaati ile tek bir varlık gibi fikir ve arzu birliği ile hareket etmeleridir. Atatürk, Türkiye'nin bu anlaşma içinde oynadığı büyük ve değerli rolü Cumhuriyet Halk Partisi'nin Kurultayını açarken yaptığı konuşmada şu şekilde belirtmişti; *"Dört devlet kendi güvenlikleri için ve Balkanların karışma ve karıştırma konusu olmaktan çıkması için içten bir kanaatle birbirlerine bağlanmışlardır. Asıl dikkati çeken Balkan Misakının daha bir yıl içinde uluslararası barış için büyük bir etken olduğunun anlaşılmasıdır. Balkan Misakı gittikçe Avrupa barışının başlıca temel taşlarından biri olmak durumundadır."*[585]

Mayıs 1935'te toplanan Konsey, Fransa ile Sovyetler Birliği arasında imzalanan karşılıklı yardım antlaşmasını desteklediğini belirtmiştir. Ekonomik meselelerde ise, Ekonomi Konseyi'nin 9 Ocak 1935 tarihli toplantısında aldığı kararlar onaylanmıştır.[586]

3.3.3. 1936 Yılı Faaliyetleri

3.3.3.1. Balkan Misakı Ekonomik Meclisi'nin İkinci Dönem Toplantısı (17-24 Ocak 1936)

3 Ekim 1935'te İtalya Habeşistan'a saldırmıştı. Bu gelişme Balkan Misakı ülkelerini telaşa düşürmüş, dört devlet aralarında görüşerek bu meselede Milletler Cemiyetinde İngiltere ve Fransa'nın yanında yer almayı kararlaştırmışlardı. Böylece İtalya'ya karşı yaptırım öngören devletlerarasına katılmış oluyorlardı. Ortaklaşa gerçekleştirilen bu yaptırım yüzünden İtalya tarafından siyasi ve ekonomik olarak tepki alma ihtimalini göz önünde bulunduran Balkan Misakı ülkeleri İngiltere ile Habeşistan-İtalya savaşı boyunca geçerli olacak ittifak anlaşması imzalamışlardı.[587] İtalya'nın Habeşistan'ı işgalinin ardından, petrolünün % 60'ını İtalya'ya satan Romanya ve İtalya ticaretinin sona ermesi durumunda büyük zararlara maruz kalacak olan Yunanistan ve Yugoslavya, ona karşı ekonomik, finansal ve stratejik

[585]Zeki Mesut Alsan, "Ayın Politikası", **Ülkü Halkevleri Mecmuası,** Sayı: 28, Haziran 1935,s.305.
[586]**Ayın Tarihi,** sayı: 18, 1-31 Mayıs 1935, ss. 230-231.
[587]Tosik, Tevfik Rüştü Aras, ss.221-222.

yaptırımları istekli bir şekilde destekledi̇ler. Buna rağmen, 4 Temmuz 1936'da Milletler Cemiyeti Genel Meclisi, yaptırımları sona erdirdiklerini açıkladılar.[588]

Balkan Misakı Ekonomik Konseyi'nin ikinci konferansı 10-17 Ocak 1936'da Bükreş'te toplandı. Balkan Misakı Ekonomik Meclisi 17 Ocak 1936'da Romanya Dışişleri Bakanlığı müsteşarı Javel Radulescu ve üye ülkelerin ortak elçilerinin hazır bulunduğu ilk toplantı ile açılmıştı.[589] Javel Radulescu; Atina ve Ankara toplantılarından bu yana ticari ilişkilerin artırılması konusunda elde edilen gelişmeleri kaydettikten sonra, ticaret, turizm ve ulaştırma konularının görüşüleceğini belirtmişti. Bakanlar kurulu 3 Ocak 1936 günü aldığı kararla Balkan Misakı Daimi Meclisi'nin Bükreş'te yapılacak toplantısında havacılık işlerine ait protokol ve eklerinin imzalanması için Bükreş elçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'e yetki vermişti.[590]

Balkan Ekonomik Meclisi bir haftalık çalışmadan sonra 24 Ocak 1936 günü resmi bir tebliğ ile ulaştığı sonuçları şöyle açıklamıştı;

"*Meclis, ticari ilişkilerin geliştirilmesi, ulaştırma ve turizme ait üç komisyon oluşturmuş ve çalışmalarını buna göre yürütmüştü. Milli heyetler, dört ülkede geçerli sınırlayıcı düzenlemeler hakkında şikâyetleri soruşturmuşlar, bunlar detaylı olarak görüşülmüştü. Bu sakıncaların ortadan kaldırılması için heyetler kendi milli yönetimleri nezdinde gayret göstermeyi kabul etmişlerdi*."[591]

İhracat bültenlerinde ve diğer bültenlerde üye ülkelerin ticari bilgileri yayınlanacaktı.1 Ocak itibarı ile üye ülkelerin posta mukavelesi yürürlüğe girmişti. 24 Ocak günü üye ülkeler arasında bir hava ulaştırma mukavelesi imzalanmıştı. Belgrat'ı Bükreş'e doğrudan bağlayan bir demiryolu açılacağı kaydedilmişti. Uzmanlar teknik konferansının 6 Şubat 1936'da Belgrat'ta, Deniz ulaşım konferansının da 27 Nisan 1936'da İstanbul'da toplanmasını benimsemişti. Ekonomik meclisin bundan sonraki çalışmaları Ticaret ve Ulaştırma komisyonları şeklinde ikiye ayrılarak devam edecekti.[592]

---

[588]Laura Garcés**,** "The League of Nations' Predicament in Southeastern Europe", **World Affairs,** Cilt: 158, Sayı: 1, 1995,ss. 10-11.
[589]**Ulus**, 18 Ocak 1936, s.2.
[590]B.C.A. Balkan Anlaşması Daimi Konseyinde hava isleri protokolü için yetki veren Bakanlar Kurulu Kararı, 3 Ocak 1936, 030.18.01.02. 60.99.11.
[591]**Ulus**, 25 Ocak 1936, s.1-5.
[592]**İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası**, Sayı: 3, Mart 1937, ss.127-128.

3.3.3.2.Balkan Misakı Daimi Meclisi'nin Üçüncü Dönem Toplantısı (4-6 Mayıs 1936)

1936'da Belgrat'ta toplanacak olan Balkan Misakı Konseyi toplantısına katılacak olan Türk heyeti, 9 Nisan 1936 tarihli Bakanlar Kurulu kararnamesi ile belirlendi. Bu kararnameye göre toplantıya, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın başkanlığında, Dışişleri Bakanlığı İkinci Daire Şefi Cevat Açıkalın ve Elçilik Başkâtibi Faik Zihni görevlendirildi. Ayrıca Emniyet Memuru Sadık Bey de heyete refakat etmekle görevlendirilmiştir.[593] Ayrıca, Basın Genel Müdürlüğü adına Kemal Altınkaya, 4 Mayıs 1936 tarihinde Belgrat Konferansı'na katılmakla görevlendirildi.[594]Ayrıca kendisine kliring yoluyla 300 liralık döviz verildi. Elçilik Başkâtibi Faik Zihni ve elçilik kâtibi Fatin Rüştü de konsey toplantısına katılmakla görevlendirildiler.[595]

Balkan Misakı Daimî Konseyi, 4-6 Mayıs 1936 tarihleri arasında Belgrat'ta Yugoslavya Dışişleri Bakanı Stoyadinovitch, Yunanistan Dışişleri Bakanı Metaksas ve Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu katılımıyla Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in başkanlığında toplandı. Toplantıda İtalya-Habeşistan çatışması, İtalya'nın Arnavutluk politikası, Balkan Misakı Devletleri'nin birbirlerine bağlılıkları ve Balkan meseleleri üzerinde duruldu. Toplantının gündeminde görüşülecek konular aşağıdaki şekilde belirtilmişti:

- 19 Mart 1936 tarihli İtalya-Arnavutluk Antlaşması,
- Boğazların askersizleştirilmesini sağlayan hükümlerin kaldırılması,
- İtalya- Habeşistan çatışması nedeniyle Avrupa'nın tepkileri,
- Bulgaristan ile genel ilişkiler ve ona Ege Denizi'ne çıkış yolu verilmesi,
- Balkan Misakı yükümlülüklerinin çevirisinde Yunanistan'ın tavrı,
- Balkan Paktı'nın birinci maddesine göre imzacı devletler tarafından garanti edilen Balkan sınırları tabirinin tam olarak tanımlamasının yapılması.[596]

[593]BCA, Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.64.37.5
[594]BCA, Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.64.35.1.
[595]BCA, Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.65.42.19.
[596]V. Merkatz, "Die Tragweite der Beistandsverpflichtungen aus dem Balkanpakt auf der Belgrader Tagung des Ständigen Rates der Balkanentente", **Heidelberg Journal of International Law,** Cilt: 6, 1936, ss: 582-583.

4 Mayıs sabahı saat 10.00 Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun karşılanmasından sonra temsilciler doğruca saraya giderek saat 10.45'te özel defteri imzalamışlardı. Meclis, saat 11.00'de Tevfik Rüştü Aras'ın başkanlığında, Dışişleri Bakanlığında toplanmış ve saat 13.30'a kadar çalışmıştı. İkinci oturum saat 17.30'da başlamış iki saat kadar devam etmişti.[597] Balkan Misakı Daimi Meclisinin ilk gün toplantısı tamamen umutlu bir hava içinde geçmişti. Meclis, üye ülkelerin özellikle Yunanistan'ın misakı yorumlaması meselesinin bir esasa bağlanmasını incelemişti. Yunanistan Dış işleri Bakanı Metaksas Yunan hükümetinin misaktaki yükümlülüklere verdiği anlamı düzelterek açıklamıştı. Burada belirtilen görüşlerde misakın, üye ülkelere ve Yunanistan'a bütün Balkan hudutları konusunda çok kuvvetli garanti verdiği açıklanmıştır. Misakın diplomatik bir belge olduğu, bu nedenle imzalayanların detayları ile birlikte uygulama zorunluluğu bulunduğu da belirtilmişti. Ayrıca Ankara hükümetinin Boğazların askerleştirilmesi görüşüne diğer üyelerin de katıldığı vurgulanmıştı.[598]

Balkan Misakı Meclisi'nin görüşmeleri devam ederken Yunanistan'ın misaka bakış açısı halen merak konusu idi. 1935 yılı Mart ayında meydana gelen Yunanistan iç isyanından sonra Balkanlardaki yankılanmadan etkilenen Yugoslavya 10 Ocak 1936'da Yunanistan'a üç soruluk bir nota vermişti. Notaya göre;

- Yunanistan'ın Balkan siyasetine devam edip etmeyeceği,
- Yunanistan'ın askeri ittifaka taraftar olup olmadığı,
- İtalya'nın Yugoslavya'ya taarruzu halinde tutumunun nasıl olacağı konularını içermekteydi.[599]

Meclisin 5 Mayıs görüşmelerinde Yugoslavya'nın soruları ve Yunanistan'ın cevapları önemli bir gündem oluşturmuştu. Yunan Başbakanı Metaksas, görüşlerini açıklamaya devam ederken, Yunanistan'ın coğrafi durumu nedeniyle Balkanlar dışında bir devletle çıkabilecek herhangi bir harpte tarafsız kalması Meclisçe de kabul görmüştü. Yunanistan'ın görüşüne tam destek verenlerden biri de Tevfik Rüştü Aras idi. Yunanistan Dışişleri Bakanı Metaksas'ın görüşmelerinden sonra Meclis toplantısında dört devlet arasında askeri taahhütleri belirleyecek askeri anlaşma yapılması kararlaştırılmıştı. 5 Mayıs günü ayrıca Yunan temsilci Politis'in teklifi ile

[597] **Cumhuriyet,** 5 Mayıs 1936, s.1.
[598] "Balkan Antantı, Vesikalar", **Ayın Tarihi,** ss.118-119.
[599] **Cumhuriyet**, 5 Mayıs 1936, s.5.

Balkan Misakı'nın uygulanmasından doğması muhtemel anlaşmazlıkların Milletler Cemiyetine gönderilmesi prensip olarak kabul edilmişti.[600]

İtalya'nın Ekim 1935'te Habeşistan'ı işgali üzerine Yugoslavya, topraklarının bütünlüğünü korumak konusunda daha da tedirgin olmaya başlamıştır. Bununla birlikte, Mayıs 1936 tarihinde Belgrat'ta yapılan Balkan Misakı Konferansı'nda muhtemel İtalya saldırısı karşısında Yugoslavya'ya yardım yükümlülüğünün ortadan kalkması sonucunda bu korku daha da artmıştır.[601] Yugoslavya bu durum nedeniyle güvenliğini sağlamak amacıyla başka arayışlar içerisine girdi. Bu olay, Balkan Misakındaki ilk çatlak oldu.

6 Mayıs günü yapılan son toplantıda Bulgaristan'ın silahlanması meselesi ile Balkan Devletlerini ilgilendiren diğer bazı meseleler tam bir güven ortamı içerisinde halledilmişti.[602] Toplantıdan sonra Balkan Misakı Dışişleri Bakanları, Yugoslavya Dışişleri binasına gitmişlerdir. Saat 14.00'te dönem başkanı Tevfik Rüştü Aras yüzden fazla gazetecinin huzurunda resmi tebliği okumuştu. Tebliğde yer alan konular;

- Meclisin 4-6 Mayıs 1936 tarihleri arasında Tevfik Rüştü Aras'ın başkanlığında 5 toplantı yaptığı,
- Gündemdeki bütün konuların dostça görüşüldüğü, dört ülkenin milli çıkarları gereği Balkanların güvenliğine ve Balkan Misakı'na her zamandan çok bağlı kalmak niyetinde bulunduğu genel barışın devamının gerektiği durumların belirlendiği,
- Dört dışişleri bakanının bütün konularda tam bir anlayış içinde oldukları, Yunanistan'ın Misak karşısındaki durumunu ortak memnuniyeti sağlayacak şekilde açıkladığı ve Misaka olan bağlılığının arttığı, herkesi bu yönde aydınlattığı,
- Balkan Misakı siyasetinin, bugünkü sınırlara dokunulmaması esasına dayandığını kabul eden meclisin Balkan Devletleri'nin bulunduğu Avrupa bölgelerinde bunun tam olarak uygulanması için etkin tedbirleri göz önüne aldığı,

[600] **Cumhuriyet**, 6 Mayıs 1936, s.6.
[601] Stavrianos, The Balkans Since 1453, s.743.
[602] P. Kissoudi, "Sport, Politics and International Relations in the Balkans: the Balkan Games from 1933 to 1935", **International Journal of the History of Sport,** Cilt: 25, Sayı: 13, ss.1822-1823.

- Meclisin büyük uluslararası meselelerde görüşlerini açıkladığı,
- Meclisin önce Eylül 1936'da Cenevre'de, daha sonra da Atina toplanmasının kararlaştırıldığı tebliğin en önemli kısımlarını oluşturuyordu.[603]

Tevfik Rüştü Aras Belgrat'tan ayrılmadan önce yaptığı açıklamada; Balkan Misakı ülkelerinin Avrupa'da gelişen olayları yakından ve büyük bir dikkatle incelemek zorunda olduklarını açıklıyordu. Yaşanan olayların müttefiklerin bölgelerini ilgilendiren bir konuma gelmesi halinde Balkan Misakı'nın görevini yapmaktan geri kalmayacağını ifade etmişti.[604] Yugoslav Başbakanı Stoyadinoviç Türk basın mensuplarına yaptığı açıklamada; Milletler Cemiyeti'nin Avrupa'daki olaylara karşı halen krizde bulunduğunu, bu kararsızlık ortamında Balkan Misakı'nın konumunun ve kararlılığının önemli olduğunu belirtmişti.[605]

3.3.3.3. Balkan Misakı Daimi Deniz Komitesi Toplantısı (24 Mayıs 1936)

Balkan Misakı Daimi Deniz Komitesi 24 Mayıs 1936'da İstanbul'da toplanmıştı. Balkan Misakı'na üye devletlerarasındaki deniz faaliyetlerini görüşmek üzere bir araya gelmişlerdir. Balkan Misakı Ekonomik Meclisi'nin daimi deniz komitesi, ikinci toplantısını İstanbul Ticaret Odasında 24 Mayıs günü öğleden sonra yapmıştı. Burada mevcut her sorun için birer komisyon kurulması kararlaştırılmış ve komisyonlar halinde çalışmalarına devam etmişti. Deniz daimi komitesi 27 Mayıs 1936'da komisyon çalışmalarından sonra toplanan uzmanlar seviyesinde şu konuları incelemişti: Limanlarda alınan vergi sistemlerinin birleştirilmesi, Balkan Misakı ülkeleri arasında ulaşım sistemlerinin birleştirilmesi, Balkan deniz taşıma kuruluşları arasında ortak çalışmanın sağlanmasıdır. Bu incelemelerin sonunda mutlaka takip edilmesi tavsiye edilen konular da üç başlık altında toplanmıştı;[606]Balkan deniz taşımacılarının aktarma konusunda ortak çalışmaları, paralel hatlarda program ve tarife birliği, Balkan Misakı ülkelerinin bayrakları altında çalışan kuruluşlar arasında ayrıcalıklı anlaşmalar yapılmasıdır.

603."Balkan Antantı, Vesikalar", s.123.
604."Balkan Antantı, Vesikalar", s.122.
605."Balkan Antantı, Vesikalar" , s.123.
606."Balkan Antantı Ekonomi Konseyi Daimi Deniz Komitesi", **İktisat Vekâleti Türk Ofis Aylık Bülteni,** Sayı: 2, Temmuz 1937, s.42,43.

24 Mayıs 1936'da başlayan Balkan Misakı daimi deniz komitesinin çalışmaları 5 Haziran 1936'da sona ermiştir.12 gün süren ve 5 Haziran tarihinde sona eren Komisyon çalışmaları sonucunda alınan kararlar Türk Heyet Başkanı, Ayet Altuğ tarafından onayları alınmak üzere Dışişleri Bakanlığı yetkililerine götürülmüştü. Daimi Deniz komitesinin aldığı kararlar şunlardır:[607]

-Balkan Misakı ülkelerinde liman vergilerinde karşılıklı kolaylık gösterilmesi,

-Vergilerin bir defa ödenmesi (çifte vergilendirmeden kaçınılması),

-Milli ölçü belgelerinin karşılıklı geçerli olması,

-Deniz hatlarında iş ortaklığı yapılabilmesidir.

3.3.3.4. Birinci Balkan Basın Konferansı (1936)

11 Haziran 1936'da Balkan Basın konferansı Bükreş'te toplanmıştı. Balkan Basın Birliğini kurmak için toplanan konferansa Türkiye adına Basın Genel Müdürü Vedat Tör[608],Ulus gazetesi başyazarı Falih Rıfkı Atay, Ankara Basın Müdürü Reşad Nuri ve İstanbul gazetecilerinden Ahmet Şükrü Esmer, Müşavir Sadri Ertem 21 Mayıs 1936 tarihinde görevlendirildi.[609] Konferans, 11 Haziran 1936 tarihinde, Romanya Dışişleri Bakanı N. Titulescu'nun açılış konuşması ile başladı. Titulescu konuşmasında Balkan Misakı Basın Birliği'nin kurulmasına neden ihtiyaç duyulduğunu ifade etti. Titulescu'ya göre, siyasî anlaşmalar günlük olaylar şeklinde halka sunulmaz ve gündelik yaşama karışmazsa, ne kadar kıymetli olurlarsa olsunlar, soyut yapılar halinde kalırlardı. Yani basın tarafından kabul edilmeyen bir siyasî antlaşma, inşaat planı olmaktan öteye geçemezdi. Bu nedenle yapılacak olan basın birliği antlaşması çok önemli bir antlaşmaydı.[610]Yapılan görüşmelerin ardından, Balkan Basın Birliği nizamnamesi oluşturuldu.

Dört devletten birer temsilcinin katılımıyla gerçekleşen son incelemenin ardından yönetmelik onaylandı. Basın Birliği yönetmeliğine göre, bu birlik, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ve Türkiye basınının birleşmesidir. Birlik, dört

---

[607]**Cumhuriyet**, 6 Haziran 1936, s.2.

[608]Vedat Nedim Tör,(1897-1985) İstanbul'da doğmuş, Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra Almanya'da iktisat öğrenimi görmüştür. 1932-1934 yılları arasında aylık fikir dergisi kadroda yayın müdürlüğü görevi yapmıştır. 1933-1937 yılları arasında Balkan Basın Yayın Genel Müdürlüğü görevini Türkiye adına sürdürmüştür. Fatih Demirci, Kadro Hareketi ve Kadrocular, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilgiler Dergisi**, Sayı:15,Kütahya, Ağustos 2006,s.39.

[609]BCA, Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.65.42.2.

[610]**Ayın Tarihi**, Sayı: 31, 1-30 Haziran 1936, s.101.

devlet arasında yakınlaşma sağlamak, dostluk ilişkilerini güçlendirmek ve dört devlet basını arasında işbirliği sağlamak amacındaydı. Bu yönetmeliğin kabul edilmesi ile 23 Haziran 1936 günü Basın Birliği kurulmuş oluyordu. Yönetmelikte; dört milli komitenin çalışmaları ve merkez komitesinin seçim esasları konularında karar alınmıştır. Balkan Misakı Daimi Konseyi gibi her yıl bir Balkan basın konferansı düzenlenmesine, dört devlet arasındaki haberleşmenin hızlandırılması kararları yer almıştı. Balkan Misakı üyesi merkezlerine büyük gazetelerin muhabirlerinin gönderilmesi, ulaşım kolaylıkları sağlanılarak, dört devletin gazetecilerinin diğer devletlere rahatlıkla gidip gelebilmesini sağlama, her devletle ilgili kitap ve dergiler neşredilmesi, Balkan Misakı teşekküllerine yardım edilmesi, Balkan Misakı üyesi devletlerin üniversite öğrencilerine her ülkede eğitim hakkı verilmesi de amaçlanıyordu.[611] Milli komiteler 31 Aralık'a kadar belirlenecekti. Basın Birlik konferansı, her yıl Daimî Konsey toplantısının yapıldığı şehirde yapılacaktı. Diğer Balkan devletleri de bu birliğe katılabilirdi.[612]

16 Haziran 1936'da Balkan Basın konferansının aldığı karar gereğince milli komiteler kurulacaktı. 11-13 Haziran 1936 tarihleri arasındaki konferansa katılan delegeler, asil milli komiteler seçilinceye kadar, bu görevi yürüteceklerdi. Balkan Basın Birliği Türk Komitesi bu karara bağlı olarak 4 Aralık 1936'da kurulmuştu.[613]

3.3.3.5. Balkan Misakı Genelkurmay Başkanları Toplantısı (1936)

Türkiye, Yugoslavya ve Romanya arasında 1935 yılında Balkan Misakı Üçlü Askerî Antlaşması parafe edilmişti. Bükreş'te 5 Kasım 1936'da yapılan toplantıda antlaşmanın üç devlet Genelkurmay başkanları tarafından imzalanmasına karar verilmişti.[614] Balkan Misakı Devletlerinden olan Yunanistan'ın Genelkurmay Başkanı'nın da katılımıyla dörtlü bir askerî pakt oluşturulması konusunda fikir alınabilmesi amacıyla toplanacaktı. Toplantının gündemi açıklanmamakla birlikte,

[611] **Ayın Tarihi,** Sayı: 31, 1-30 Haziran 1936, ss.105-107.
[612] **Ayın Tarihi,** Sayı: 31, 1-30 Haziran 1936, ss.105-107.
[613] **Cumhuriyet**,5 Aralık 1936, s.3.
[614] **Cumhuriyet,** 23 Ekim 1936, s.1.

Misak üyelerinin savunma meseleleri ve diğer önemli konuların görüşülmesi beklenmekteydi.[615]

Balkan Misakı Genelkurmay Başkanlarının yakında Bükreş'te yapılacak toplantısına Türk heyeti olarak 22 Ekim 1936 tarihinde Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, Harekât Şubesi Müdürü Tuğbay İsmail Hakkı, Hava Alay Komutanı Albay Şefik ve Genelkurmay Şube Müdürlerinden Yarbay Yusuf Adil görevlendirilmiştir.[616] Yabancı basında Türkiye'nin bu konferansa çok önem verdiği belirtiliyor. Haberde, yeni Türkiye'nin seçkin şahsiyetlerinden biri olan Fevzi Çakmak'ın Cumhuriyet ilan edildikten sonra hiç yurtdışına çıkmadığı ve şimdi Bükreş'e gidecek olmasının bu toplantının önemini ortaya koyduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin uluslararası durumdan oldukça endişeli olduğu ve Balkan Devletleri'nin, büyük güçlerin mücadelelerinden uzak kalabilmesi için daha yakın bir işbirliğinin kurulması gerektiğini hissettiği de ekleniyordu.[617]

Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak Balkan Misakı Genelkurmay Başkanları toplantısına katılmak için, 1 Kasım 1936 da Bükreş'e gitmek üzere İstanbul'dan hareket etmişti.[618] Mareşal Fevzi Çakmak'ı taşıyan Hamidiye Kruvazörü 3 Kasım 1936 günü saat 11.00'de Köstence rıhtımına yanaşmıştı. Saat 12.00'de 21 pare top atışı ile karşılanan Fevzi Çakmak ve Türk heyeti, rıhtımda kalabalık askeri ve sivil ileri gelenler tarafından halkın coşkun tezahüratları arasında karşılanmıştı.[619] Yunanistan Savunma bakanlığı Müsteşarı General Papadinas 19 Ekim 1936 günü Belgrat Vreme gazetesine verdiği demeçte; Balkan Misakı Genelkurmay Başkanlarının 5 Kasım 1936'da Bükreş'te toplanacaklarını, Balkan Misakı Devletleri'nin savunma planları üzerinde konuşacaklarını, bu toplantının Balkan sulhu açısından çok önem taşıyacağını söylemişti.[620]

5 Kasım günü Romanya Savunma Bakanı General Angelekos ve Genelkurmay Başkanı General Samonoviç'i ziyaret eden Balkanlı Genelkurmay Başkanları Kral Karol tarafından da kabul edilmişlerdi. Öğleden sonra görüşmelere

[615]**Cumhuriyet,** 23 Ekim 1936, s.1.
[616]BCA, Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.69.83.18.
[617]The Times, 24 October 1936, s. 11.
[618]**Cumhuriyet,** 2 Kasım 1936, s.1.
[619]**Cumhuriyet**, 4 Kasım 1936, s.1.
[620]**Cumhuriyet,** 20 Ekim 1936, s.1.

başlayan heyetler bütün konularda fikir birliği içindeydiler.[621] Bu fırsattan yararlanılarak Türkiye, Romanya ve Yugoslavya arasında üçlü bir askeri mukavele de imzalanmıştı. Ancak bu mukaveleler 1937 yılında teati edilecekti.[622] Mareşal Fevzi Çakmak, 7 Kasım günü saat 12.30'da Yunan ve Yugoslav Genelkurmay Başkanları ile birlikte, Meçhul Asker anıtına törenle çelenk koymuşlardı.[623]

9 Kasım günü heyetler toplantıda Küçük İtilaf Devletleri'ne ait orduların askeri programlarını incelemişlerdi. Bu Balkan Misakı Devletleri'ne ait ordularının küçük itilaf orduları ile aynı sistem silahları kullanacakları yönünde yorumlara neden olmuştu.[624] 11 Kasım günü sona eren toplantılarla ilgili bir açıklama yapılmamakla birlikte alınan kararlar Londra basınında açıklandı, bu kararlar şöyleydi;[625]

- Savaş durumunda Balkan Misakı ordularının tek bir kumanda altında bulunması kararlaştırılmış,
- Dört devletin icabında birbirine yardım edebilmeleri için aynı çap ve modelde silah ve mühimmat kullanmaları benimsenmiş,
- Balkan Misakı ordularının ortaklaşa eğitimleri için karşılıklı olarak subay ve asker gönderilmesi planlanmıştı.

Mareşal Fevzi Çakmak, görüşmelerin ardından, 15 Kasım'da Türkiye'ye döndü.[626] 11 Kasım 1936'da Bükreş'te dört devletin Genelkurmay Başkanları tarafından taslağı hazırlanan askerî antlaşma, Balkan Misakı Konseyi'nin beşinci toplantısının yapıldığı 15-18 Şubat 1937 tarihleri arasında onaylandı.[627]

3.3.3.6. Balkan Misakı Devlet Bankaları Toplantısı (1936)

Balkan Misakı üyesi ülkelerin Merkez Bankaları, 17-19 Aralık 1936 tarihleri arasında, Atina'da toplandı. Toplantının amacı, Balkan Misakı Devletleri arasındaki iktisadî ilişkilerin geliştirilmesi için yapılması gerekenlerin tespit edilmesiydi. Konferans 17 Aralık'ta açıldı. 18 Aralık'ta, Merkez Bankası Müdürleri, Yunan Kralı

[621]**Cumhuriyet,** 6 Kasım 1936, ss.1,7. **Ayın Tarihi,** sayı: 36, 1-30 Teşrinisani 1936, s. 142.
[622]B.C.A: T.C.'nin Balkan Ülkeleri ile İmzaladığı Askeri Mukavelelerin Bükreş'te Teati Edilmesine Yetki Veren Bakanlar Kurulu Kararı, 3 Mart1937, 030.18.01.02.74.34.16. 030.18.01.02.74.34.16.
[623]**Ayın Tarihi,** sayı: 36, 1-30 Teşrinisani 1936, s. 142.
[624]**Cumhuriyet**, 10 Kasım 1936, s.1.
[625]**Cumhuriyet**, 12 Kasım 1936, s.1.
[626]**Ayın Tarihi,** Sayı: 36, 1-30 Teşrinisani 1936, ss. 142-143.
[627]Pundeff, The Balkan Entente Treaties, s. 637.

tarafından kabul edildi. 19 Aralık'ta mesaisini tamamlayan konferans dağıldı. 1936 Aralık ayının ikinci haftasında Atina'da yapılan toplantıya katılan Merkez Bankası Genel Müdürü Selahattin Bey yurda dönmüştü. 23 Aralık günü, toplantıda alınan kararlarla ilgili açıklamalar yapan Genel Müdür konferans ile ilgili izlenimlerini aşağıdaki şekilde açıklamıştır;

"Dört ülkenin devlet bankası müdürleri Balkanların iktisadi ve mali durumunu ilgilendiren önemli kararlar almışlardır. Fransa, İngiltere, A.B.D. arasındaki para anlaşması karşısında Balkanların ekonomik durumu gözden geçirilmiş, altının değerinin artmamasının Balkanlara ait ihraç mallarının kıymetine etkisi incelenmiştir. Balkan Misakı devletlerinde para kıymetlerinin birbirine uygun olmasını benimsemişlerdir. Para piyasasını yönlendiren devletlerin ağır gümrük kısıtlaması ve kliring usulünün kaldırılması prensip olarak kabul edilmiştir. Balkan Misakı devletlerinin iktisadi ve mali durumlarını incelemek üzere her ülkede bir büro kurulması, böylece Misak ülkelerinin iktisadi ve ticari ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunulması kabul edilmiştir."[628]

Konferansın dağılmasının ardından, konferans çalışmaları ile ilgili bir tebliğ yayımlandı. Tebliğde, Merkez Bankalarının faaliyeti çerçevesindeki bütün faaliyetler üzerinde anlaşıldığı, altının fiyatının artması nedeniyle, ihraç maddelerinin fiyatlarının önemli seviyede düştüğü ve dış borçların düzenlenmesi ile ilgili görüşmeler yapıldığı ifade edildi.[629] Atina'da gerçekleşen konferansının sonucunda, Merkez Bankası müdürleri, İngiltere, Fransa ve ABD ile imzalanan para anlaşması gereğince herhangi bir grup ülkeye parasal açıdan bağlanmayacaklarını açıklamışlardır. Ekonomik açıdan güçlü olan devletlerin dövizlerini dengelemek istediklerini ve Uluslararası Yerleşim Bankası yönetim konseyinde temsil edilmek istediklerini beyan ettiler. Dört Merkez Bankası da Balkan Misakı Devletleri'nin ekonomik ve finansal durumları üzerine çalışacak olan bölümler kurmaya karar verdiler. Balkan Misakı Devletleri ve büyük güçlerle olan ekonomik ilişkileri geliştirmek için mümkün olan her metoda başvurmaya karar vermişlerdir.[630]

3.3.4. 1937 Yılı Faaliyetleri

[628] **Cumhuriyet**, 24 Aralık 1936, s.1.
[629] **Ayın Tarihi**, Sayı: 37, Kânunuevvel 1936.
[630] **The Times**, 21 December 1936, s. 21.

3.3.4.1. Balkan Misakı Daimi Meclisi'nin Dördüncü Dönem Toplantısı (15-17 Şubat 1937)

Üçüncü Dönem Balkan Misakı Konseyi Başkanı olan Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras 8 Şubat 1937 tarihinde Belgrat'a gönderdiği telgraf sayesinde başkanlık görevini Yugoslavya Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Stoyadinovitch'e devretti. Daimî Konsey toplantısının 1937 yılının Şubat ayında Atina'da yapılması kararlaştırıldı.[631] Balkan Misakı Konseyi'nin Atina toplantısının 5 Şubat'ta yapılması bekleniyordu. Balkan Misakı Daimi Meclisi'nin toplantısı Şubat ayı başında Romanya Dışişleri Bakanı M.Antonescu'nun Ankara'ya düzenleyeceği ziyaret nedeniyle 15 Şubat'a ertelendiği belirtilmiştir. Ankara'daki görüşmenin ardından M. Antonescu ve Dr. Aras'ın birlikte Atina'ya geçecekleri ifade edildi.[632]

Toplantı hazırlıkları 21 Aralık 1936'da başlamıştı. Yunanistan Başbakanı Metaksas ile Tevfik Rüştü Aras toplantı için çalışmalar yapmaktaydı. Yapılan açıklamada meclisi ilgilendiren her konuda görüş alış verişinde bulundukları belirtilmişti.[633] Atina'da toplanacak meclise katılacak olan Romanya Dışişleri Bakanı Antonescu ve Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras 13 Şubat tarihinde Atina'ya hareket etti. Antonescu ve Dr. Aras, 14 Şubat'ta Atina'ya ulaştılar ve kalabalık bir kitle tarafından karşılandılar.[634]

Türk, Yugoslav ve Romanya Dışişleri Bakanları ile basın kongresine katılacak gazeteciler 15 Şubat günü saat 10.30'da Larissa istasyonunda alkışlarla karşılanmışlardı. Karşılamada Başbakan General Metaksas, siyasi ve askeri üst yöneticiler, Balkan Misakı elçileri, konsolosları ve kalabalık bir halk kitlesi vardı. Dışişleri Bakanları Saat 11.00'de topluca Meçhul Asker anıtına çelenk koymuşlardı. Daha sonra Metaksas'ın da hazır bulunduğu kabul töreninde Yunan kralı, dışişleri bakanlarını kabul etmişti. Öğleden sonra çalışmalarına devam eden meclis üyeleri akşam Yugoslav elçiliğinin verdiği yemekte buluşmuşlardı.[635] Heyetler Büyük Bretagne oteline yerleştikten sonra Metaksas ile dışişleri müsteşarı Mavridis burada

[631] **Ayın Tarihi**, Sayı: 39, 1-28 Şubat 1937, s. 174.
[632] **The Times**, 01 January 1937, s. 11.
[633] **Cumhuriyet**, 30 Aralık 1936, ss.1,7.
[634] **Ayın Tarihi,** Sayı: 39, 1-28 Şubat 1937, s. 175.
[635] **Cumhuriyet**, 17 Şubat 1937, s.1.

bir ziyafet vermişlerdi. Balkan Misakı Meclisi 15 Şubat günü saat 17.00'de Yugoslav Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Stoyadinoviç'in başkanlığında ilk toplantısını yapmıştı. Balkan Misakını ilgilendiren meseleler üzerinde önemli görüşmelerle başlayan toplantının en az 3 gün sürmesi bekleniyordu. Toplantı 17 Şubat 1937 tarihinde sona ermiştir.[636]

16 Şubat günü Balkan Misakı Daimi Meclisi yaptığı toplantıda Misakın uluslararası politika karşısındaki durumunu incelemişti. Meclis özellikle Akdeniz'in istikrarı için önemli gördüğü İngiltere-İtalya Centilmenlik Anlaşması ile 24 Ocak 1937'de imzalanan Bulgaristan-Yugoslavya dostluk anlaşmasını görüşmüştü. Yugoslav Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Stoyadinoviç, Yugoslavya'nın Balkan Misakından doğan yükümlülüklerinin zedelenmeyeceğini, Balkanlarda askıda kalmış sorunlar çözülmedikçe Bulgaristan'ın diğer komşuları ile buna benzer anlaşmalar yapabilme ihtimalinin çok yüksek olduğunu belirtmiştir. XX. yüzyılın başından beri Yunanistan kuzeydeki komşusunun kendi zararına olabilecek yakınlaşmalarından çekindiği için bu anlaşmaya ihtiyatla yaklaşmıştı.[637] Balkan toplantılarının asıl hedefine ulaşacağını, dört ülkenin temsilcilerinin çok samimi ortak çalışma sergilemesinin bunun delili olduğu vurgulanmıştı. Balkan Misakı Daimi Meclisi 17 Şubat akşamı çalışmalarını sonuçlandırmıştı. Kamuoyu özellikle bu meclisin, Balkan Misakı'nın çok sağlam ve sarsılmaz temellere dayandığını bir kere daha bütün dünyaya ispatladığını belirtmişti. Kral Jorj Dışişleri Bakanları şerefine öğle yemeği vermiş, akşam yemeğinde ise temsilciler Türk Büyükelçiliğinin verdiği yemekte bir araya gelmişlerdi.[638] Balkan Misakı Daimi Meclisi üyesi olan Dışişleri Bakanlarını uğurlamak için bir tören düzenlemişti. 18 Şubat akşamı Selanik'e özel trenle hareket edecek Türk, Romen, Yugoslav elçilerinden oluşan Balkan Misakı temsilcilerini, Yunan siyaset adamı Metaksas, Yunanlı bakanlar, ordu komutanları, Atina belediye başkanı uğurlamışlardı. Atina'da Balkan Misakı Meclisi'nin 15-17 Şubat 1937 tarihleri arasında gerçekleşen toplantısından sonra 18 Şubat günü yayımlanan resmi tebliğ şöyleydi;

"*Balkan Misakının Daimi Meclisi toplantısını, 15 Şubattan 18 Şubata kadar Atina'da Yugoslavya Başbakanı ve Dışişleri Bakanı, dönem başkanı ekselans*

[636]**Cumhuriyet,** 16 Şubat 1937, s.1.
[637]Tosik, Tevfik Rüştü Aras, s.226.
[638]**Cumhuriyet**, 18 Şubat 1937, s.7.

Stoyadinoviçin başkanlığında gerçekleştirmiştir. Toplantıda dört memleketin siyasetlerini idare edenler arasında tam görüş birliği ve Balkan Misakı ülkelerini birbirine bağlayan tesanütü bir kere daha görülmüştür. Avrupa'nın umumi vaziyetini ve Balkan Misakı devletlerini hususiyetle alakadar eden konuları görüşen Meclis, Balkan Misakının bütün faaliyetini barışın muhafazasına hadim olmak için inkişaf ettirmek arzusunu teyide müttehit bulunmuştur. Milletler Cemiyetine sadık olan Balkan Misakı, müşkül ahval içinde yüksek mesaisini icra edebilmek için Cenevre mesaisine faal bir surette teşriki mesaiye devam etmekte azmetmiştir. Meclis, uluslararası barışın muhafazası ve Akdeniz barışı için İngiliz-İtalyan barışını takdir etmiştir."[639]

Türkiye, Balkan Misakı çerçevesinde siyasi etkinliklerini sürdürürken, bir taraftan da Balkan ülkeleri arasındaki güvenlik bağlarını güçlendirme gayreti içindeydi. Kasım 1936'da Türkiye, Yugoslavya ve Romanya arasında imzalanan üçlü askeri mukaveleden dört ay sonra 10 Mart 1937'de bu defa Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasındaki dörtlü askeri mukaveleyi imzalayarak zinciri tamamlamış oluyordu. Son mukavelenin incelenmesi ve onaylanması için 3 Mart 1937'de bir karar alan Bakanlar Kurulu bu konuda Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'e yetki vermişti.[640]

3.3.4.2. İkinci Balkan Basın Konferansı (15-17 Şubat 1937)

11 Haziran 1936'da Balkan Basın konferansı Bükreş'te toplanmıştı. Balkan Misakı Daimi konseyi ile paralel gerçekleşen Balkan Misakı İkinci Basın Konferansı, 15 Şubat 1937 tarihinde, Yunan heyeti başkanı Papadakis'in başkanlığında Atina Akademisi salonunda toplandı. Yunan Basın ve Turizm müsteşarı M. Nikolodis'in konuşması ile açılan kongre Türk, Yugoslav ve Romen baş temsilcilerinin konuşmaları ile devam etmişti. M.Nikolodis, gerçekleştirdiği açılış konuşmasında;

"*Konferansın amacının Balkan siyasetini idare edenlerin teşebbüslerini takviye etmek olduğunu, bu yönü ile Balkan Basın Birliğinin faydalı olacağını,*

[639] **Cumhuriyet**, 19 Şubat 1937, ss.1-7.
[640] B.C.A. Askeri Mukavelelerin Teati Edilmesi hk. 3 Mart 1937, 030.81.01.02.74.34.16.

Balkan basınında Balkanları ilgilendiren konulara daha fazla yer verilmesi gerektiğini" belirtmişti.[641]

16 Şubat günü Balkan Basın Konferansı çalışmalarına üç komisyon halinde devam etmişti. Teknik komisyon başkanı ise Yugoslavya Baş temsilcisi Sekiç, Manevi yakınlık komisyon başkanı Türkiye Baş temsilcisi Vedat Tör, Siyasi komisyon başkanı Romanya Baş temsilcisi Nezesk idi. Parnaos salonlarında Yunanistan konulu bir konferansa katılan temsilciler, akşam yemeğinde müsteşar Nikolidis'in davetlisi olarak Atina'nın merkezinde Akropolis manzaralı Büyük Bretagne otelinde bir araya gelmişlerdi. Medyada olan yazılar ve kamuoyunun bakış açısı ise Balkan basınının, Balkan siyasî meselelerine yardımcı olmak gibi asil bir vazifeye sahip olduğu ve bu görevini başarıyla yerine getirdiği yönünde olmaktaydı. Bu gelişmeler doğrultusunda Belgrat Basın Müdürü, Balkan basınının, Balkan barışının düşmanı olanların çevirdiği entrikalara karşı başarılı bir şekilde mücadele ettiğini bildirdi.[642]

Basın Konferansının 17 Şubat günü yaptığı çalışmalar kapsamında Manevi Yakınlık komisyon başkanı Vedat Tör'ün incelenmek üzere yaptığı teklifler şunlardı;[643]Dram ve musiki sanatkârlarının karşılıklı ve sık sık ziyaretleri, Radyo servisleri tesisi, Balkan ülkelerinin fikirlerine uygun eserlere mükâfat verilmesi, Siyasi komisyonda ise Yunan temsilcisinin Balkan Basınının ortak çalışması yönündeki teklif kabul edilmişti. Balkan Basın Konferansı, 18 Şubat'ta Meçhul Asker Anıtı'na çelenk koyulmasının ardından sona ermiştir.[644] Temsilciler için konferansın bitiminde, 17 ve 18 Şubat tarihlerinde Yunanistan'ın çeşitli bölgelerinde geziler düzenlenmiştir.

3.3.4.3. Balkan Misakı Ekonomik Meclisi'nin Üçüncü Dönem Toplantısı (18-26 Mart 1937)

Dört Balkan devleti arasındaki ticari ve ekonomik meseleleri inceleyecek olan Balkan Misakı Ekonomik Meclisi 18 Mart 1937'de Atina'da toplanacaktı. Türk ve

[641]**Cumhuriyet**, 16 Şubat 1937, s.7.
[642]**Ayın Tarihi**, Sayı: 39, Şubat 1937, ss. 177-178.
[643]**Cumhuriyet,**17 Şubat 1937, s.7.
[644]**Ayın Tarihi**, Sayı: 39, Şubat 1937, s. 177.

Yugoslav heyeti toplantının başlamasından bir gün önce Atina'ya ulaşmışlardır. 15 Mart'ta Ekonomik Konsey'in Demiryolları İdare Meclisi başkanı B. Tabakovitch Başkanlığında yola çıkan Romanya heyeti 17 Mart'ta Atina'ya ulaşmışlardır. Konseyin bir hafta civarında sürmesi bekleniyordu.[645] Balkan Misakı Daimi Meclisinin Atina'da yapılan dördüncü dönem toplantısında alınan karar gereğince, ekonomi ile ilgili kararlar Ekonomik Meclis toplantısından önce hükümetlerin onayına sunulacaktı. Türk Hükümeti bu kapsamda Daimi Meclisin aldığı ekonomik kararları 9 Mart 1937 günü onaylamıştır.[646]

Yunanistan Dışişleri Bakanlığında toplanan Ekonomik Meclisin açılış konuşmasını Metaksas yapmıştı.[647] Bu çalışmanın yalnız ekonomik sahada değil, demiryolları, denizyolları, posta ve ulaşım ile turizm sahasında da önemli sonuçlar verdiğini belirtmiştir. Metaksas, ekonomik gelişmenin, ülkelerin hayatında en önemli konulardan biri olduğunu, bu nedenle her alanda ekonomik gelişmeye önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir.18 Mart1937'de Atina'da görüşmelerine başlayan Ekonomik Meclis, komisyonlar halinde çalışmıştı. Daha önce kararlaştırıldığı üzere ticaret, iktisat, ulaşım ve turizme ait konular incelenmiştir. Balkan ülkeleri arasında sivil ve turizm amaçlı uçak seferlerinin geliştirilmesi de gündemde yer almıştı.[648] Toplantı sırasında sadece ekonomi meseleleri değil, aynı zamanda demiryolu ulaşımı, denizyolu ulaşımı, posta ve haberleşme ve turizm alanlarında da görüşüldü. Ekonomik Meclis 24 Mart gününe kadar gündemdeki konuları incelemiş, raporlarını hazırlamıştı. 25 Mart günü ise Yunan milli bayramı nedeniyle çalışmalarına ara vermişti.[649]Ekonomik Meclis 26 Mart 1937'de yaptığı toplantıda komisyonlardan gelen raporları onaylamıştı. Konseyin görüşmelerinin sürdüğü bir sırada, Balkan Basın Birliği Türkiye grubu, Ulus Gazetesi yazarı Falih Rıfkı Atay'ın başkanlığında toplanarak, Balkan Misakı Devletlerinin ekonomi, sosyal hayat, edebiyat, folklor ve kalkınmalarını konu alan bir mecmua çıkarılmasına karar verdi.[650] Meclis görüşmelerinin sona ermesiyle birlikte bir resmi tebliğ yayımlanmıştı. 28 Mart 1937 tarihli tebliğde yer alan ifadeler şunlardır;

---

[645]**Ayın Tarihi**, Sayı: 40, 1-31 Mart 1937, s. 158.
[646]B.C.A, Balkan Antantı Ekonomik Konseyinin Kararını Onaylayan Bakanlar Kurulu Kararı, 9Mart 1937, 030.18.01.02 72.17.1.
[647]**Cumhuriyet,** 20 Mart 1937, s.6.
[648]**Cumhuriyet,** 20 Mart 1937, s.1.
[649]**Cumhuriyet,** 26 Mart 1937, s.3.
[650]**Ayın Tarihi**, Sayı: 40, 1-31 Mart 1937, s. 158.

"*18 Mart 1937 de Atina'da toplanan Balkan Misakı Ekonomik Meclisi mesaisini bitirmiştir. Konsey Yugoslavya'nın Beld şehrinde yapılmış olan toplantıda alınan kararların uygulanmasını sağlamak amacıyla yapılması gerekenleri görüşmüştür. Konsey, umumi müzakerede bulunan ve geçen toplantıda verilen kararların tatbikatına ait tedbirleri tetkik ettikten sonra iki komisyona ayrılmıştır. Bunlar; Ticaret mübadelesi ve münakalat(ulaşım) komisyonlarıdır.*[651]

3.3.4.4. Balkan Misakı Daimi Deniz Komitesi Toplantısı (1937)

Balkan Misakını imzalayan devletler sadece sınır güvenliği açısından değil her anlamda işbirliği istiyorlardı, bu duruma denizlerde dâhildi. 1936 yılı özellikle Deniz komitesinin oluşumunu çok gerekli kılmaktaydı. Akdeniz'de İtalya sömürgeci emellerle hareket ediyor ve bu politikası doğrultusunda Akdenizi "Bizim Deniz" adıyla isimlendiriyordu. 9 Nisan 1936'da İtalya Habeşistan'a saldırarak ilk adımı atmıştır. Böyle bir ortamda Balkan Misakının imzalanmasından iki yıl sonra kuruluşunu tamamlayan Deniz Daimi Komitesi, 24 Mayıs 1936'da İstanbul'da ilk toplantısını yapmıştı. İkinci toplantısını da 19 Mart 1937'de İstanbul'da yapan komitenin yaptığı çalışmaların ardından aldığı kararlar;

1- Balkan devletleri deniz ulaşım kuruluş temsilcileri, mevcut ve tasarlanan hatlar konusunda işbirliği için görüşmeler yapmalı ve sonucu komiteye bildirmelidir.
2- Komite Balkan devletleri deniz ticaret mevzuatının birleştirilmesi için etütler hazırlayacaktır.
3- Balkan denizyolları kurulması konusu incelenecektir.
4- Komite mesaisinin devamlılığı için deniz ticaret odasının kurulması tavsiye edilmektedir.
5- İngiliz ulaşım sistemi incelenecek, bu konuda genel bir yönetmelik hazırlanacaktır.

[651] **Cumhuriyet** 28 Mart 1937, s.3.

6- Komite, deniz sigortaları sicil ve kredi konularında bir rapor hazırlayacaktır.[652]

3.3.4.5. Akdeniz'in Güvenliği İçin Yapılan Nyon Konferansı ve Balkan Daimi Meclisi'nin Beşinci Dönem Toplantısı (1937)

İspanya'da 1936 yılında yapılan seçimler üzerine bir Halk Cephesi Hükümeti kurulmuştu. İspanya'da bu hükümetin kurulması ordu, kilise ve sağcı politikacılarda tepkiye neden olmuştur. Bu tepkiyle beraber İspanya,18 Temmuz 1936'da başlayan 1939 yılına kadar devam eden bir iç savaş yaşamaya başlamıştır. 1939'da biten savaşı milliyetçiler kazanmıştır. Çatışmaların başlangıcından birkaç hafta sonra savaş sırasında fikirsel anlamda yakın olan İtalya ve Almanya'nın isyancı General Franco'yu, buna karşılık Sovyetler Birliği'nin de Cumhuriyet Hükümetini desteklemesi Akdeniz'in yeniden ısınmasına neden olmuştur. İtalya, Portekiz ve Almanya'nın General Franco liderliğindeki isyancılara yardıma girişmesi, buna karşılık Sovyetler Birliği'nin de Madrid Hükümeti'ne yardımda bulunması bu olguyu hızla uluslararası alana getirmiştir. İtalya, İspanya'nın Akdeniz bağlantısına engel olmak için denizaltılarla korsanlık faaliyetlerine başlamıştı. Ancak İngiltere'nin önayak olduğu yatıştırmacı politikası sayesinde 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı'nın gecikmesini sağlamıştır. Akdeniz'de ve İspanya'da oluşan bu gergin hava en çok Fransa'yı rahatsız etmiştir. Bu gerginliği dağıtmak isteyen Fransa kendine çözüm yolları aramıştır. İspanya iç savaşı başladığı sırada, Fransa Hükümeti bir Akdeniz Paktı yapılması için girişime geçmiş bulunmaktaydı. Bu konuda ilk başvurduğu devlet İngiltere olmuştur.

İtalyan donanmasına ait olduğu tespit edilen gemiler bir kısım İspanyol gemilerinden başka Rus ve İngiliz gemilerini de batırmakta idiler. Gemilere saldırı bu dönemde Türkiye'nin kara sularına da geçmiştir. İşte bu sıralarda, Akdeniz'de meydana gelen korsanlık hadiselerine karşı sıkı tedbirler alınmak üzere İngiltere ve Fransa tarafından Akdeniz ile ilgili bir Konferansın toplanması fikri ortaya atılmıştır. Nyon Konferansı[653] adıyla da anılan Akdeniz konferansı Türk tarihi açısından Lozan

[652]"Balkan Antantı" **Türk Ofis Bülteni**, s.44.
[653]Kamuran Gürün, "17 Aralık 1925 Türk-Rus Anlaşması", **Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1491-1992**, TTK Yayınları, Ankara, 1999, s.174.**TBMM Zabıt Ceridesi** Cilt:2,18.09.1937.

Konferansından sonra en önemli toplantı olmuştur. Lozan Konferansı dış politikada Türkiye'yi Sovyet Rusya ile ilişkileri geliştirme sürecine sokarken, Nyon Konferansı[654] ile bu ilişkiye son verilerek Batı ile birlikte harekete başlamasının ilk adımını atmıştır. Bu konferans sadece dış politikada etkisini göstermemiş Türkiye'nin iç politikasında da değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur. Türkiye Nyon'a daveti kabul etmiştir. Milletler Cemiyeti toplantısı için zaten Cenevre'ye gitmiş olan Tevfik Rüştü Aras'ın toplantıya katılması kararlaştırılmış ve kendisine bu yolda talimat verilmiştir.[655]

Bu gelişmeler üzerine İngiltere ve Fransa'nın teklifi ile Nyon'da 9 ülkenin katıldığı bir konferans 10 Eylül 1937'de başlamıştı.[656] İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan, Bulgaristan, Mısır ve Türkiye'nin katılımıyla Nyon Konferansı gerçekleşti.[657]

Balkan Misakı ülkelerinin de katıldığı konferansta Akdeniz'in güvenliği görüşülmüştü. 11 Eylül günü öğleden sonra kendi aralarında toplanan Balkan Misakı Devletlerinin temsilcileri Akdeniz'in emniyeti konusunu görüşmüşlerdi. Bu konuda hazırlanan rapor Balkan Misakı adına Yugoslavya'nın Paris elçisi M. Pariç tarafından Nyon konferansına sunulmuştu. Balkan Misakı'nın teklifinde yer alan konular şöyleydi;

"a. Balkan Misakı Devletleri'nin emirlerindeki deniz vasıtaları kendilerine tevdi edilmek istenen karakol vazifesini deruhteye muktedir değildir. Bu sebeple her devlet yalnız kendi karasularında karakol vazifesini deruhte etmelidir.

b. Bu devletler icabında aralarında teşriki mesai etmelidir.

c. İngiltere ve Fransa tarafından dermeyan edilen arzu mucibince Akdeniz karakol vazifesi bu iki devlete tevdi edilmelidir."[658]

---

[654]Kadir Algül, **Atatürk Dönemi Türk- İngiliz İlişkileri (1919-1938),** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İ.Ü Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü T.C Tarihi, , İstanbul,2009,s.90.
[655]Şefika Özmen, **Türk-İngiliz İlişkilerinde Restorasyon Dönemi (1926- 1939),** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2009,(Türk-İngiliz İlişkileri), ss.92-93.
[656]Tosik, Tevfik Rüştü Aras, s.227.
[657]Özmen, Türk-İngiliz İlişkileri, ss.93-94.
[658]**Cumhuriyet** 12 Eylül 1937, ss.1-9.

Rapora göre diğer Balkan Devletleri'nin de bu düşüncelere olumlu yaklaşacakları ümit ediliyordu. Nitekim raporu okuyan Bulgaristan Başbakanı M. Köseivanof söz alarak Balkan Misakı'nın tekliflerine katıldıklarını bildirmişti.

3.3.4.6. Genelkurmay Başkanları Konferansı (28 Ekim 1937)

Balkan Misakı Devletleri arasında 1936'da birinci Genelkurmay Başkanları toplantısı yapılmıştı. Balkan Misakı üyesi devletlerin Genelkurmay Başkanları, ikinci kez 28 Ekim 1937 tarihinde Ankara'da toplandı. Yunan Genelkurmay Başkanı Papagos, heyeti ile birlikte, 22 Ekim'de İstanbul'a ulaştı. Yugoslavya Genelkurmay Başkanı General Nediç ve heyeti de 24 Ekim'de İstanbul'a ulaştılar. İstanbul'dan 25 Ekim'de Ankara'ya geçtiler. 26 Ekim 1937'de Yunan ve Yugoslav heyetleri, özel bir trenle Kayseri ve Kırıkkale'ye geçerek fabrikaları ziyaret ettiler. Aynı gün Romanya Genelkurmay Başkanı General Sikityu'nun başkanlığındaki Romanya heyeti de İstanbul'a ulaştı ve akşam treni ile Ankara'ya geçti.[659]

Genelkurmay Başkanları toplantısı, 28 Ekim'de başladı ve Balkan Misakı'nı ilgilendiren konularla ilgili görüşmeler yapıldı. Görüşmelerde, Balkan Misakı ordularının birleştirilmesi konusu görüşüldü. Bu görüşme, Balkan Misakı'nın bir sözden ibaret olmadığının kanıtı olarak görülüyordu.[660] Genelkurmay Balkanları toplantısının sona ermesinin ardından, heyetler 29 Ekim Cumhuriyet bayramı etkinliklerine katıldılar ve konferans dağıldı. Yugoslav heyeti, 5 Kasım'da Belgrat'a gitmek üzere yola çıktı.[661]

3.3.5. 1938 Yılı Faaliyetleri

3.3.5.1. Balkan Misakı Daimi Meclisi Altıncı Dönem Toplantısı (25-27 Şubat 1938)

[659] **Ayın Tarihi,** Sayı: 47, 1-31 Ekim 1937, ss. 104-105.
[660] **Ayın Tarihi,** Sayı: 47, 1-31 Ekim 1937, ss. 106-107.
[661] **Cumhuriyet**, 6 Kasım 1937, s.5. Ayın Tarihi, Sayı: 48, s. 120.

1938 yılına gelindiğinde Avrupa'da İtalya ve Almanya arasındaki yakınlaşma ekseni korku ve tedirginlik yaratmaya başlamıştı.[662]Balkan Misakı Konseyi de bu ortamda toplanıyordu. Bu gelişmeler doğrultusunda Balkan Misakı Konseyi, bölgede statünün korunması ve Akdeniz barışının sağlanması için İngiltere ve Fransa'nın desteğinin sağlanması gerektiğine karar verdi.[663]Balkan Misakı Daimî Konseyi'nin 1938 yılı toplantısının Şubat ayı başında yapılması planlanıyordu. Ancak, Romanya'nın talebi üzerine, toplantı 25 Şubat'a ertelendi.[664] Yunan Başbakanı Metaksas, Ankara'da yaklaşan Balkan Misakı toplantısına başkanlık etmek üzere, 13 Şubat'ta Ankara'ya hareket etti.[665] 25 Şubat 1938 tarihinde gerçekleşecek olan Balkan Misakı Konseyi toplantısı için 24 Şubat'ta Yugoslav Başbakanı Dr. Stoyadinovitch ve Romanya Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Bay Petresco Comnene Ankara'ya geldiler. Sabah saat 10.00'da Türkiye-Yunanistan sınırında karşılanan temsilciler; Yugoslavya Başbakanı Stoyadinoviç, Romanya Dışişleri Müsteşarı Comnene ve heyetlerinden oluşmuştu. Misafirleri sınırda Rıfkı Refik'in başkanlığındaki Dışişleri protokol heyetiyle Yunan elçisi M. Rafael, Yugoslavya elçisi M. Acemoviç, Romanya elçisi M. Telemaque karşılamışlardı.[666] Heyet üyeleri Türk Dışişleri Bakanı Dr. Aras'la görüşmelerinin ardından, Atatürk tarafından sırayla kabul edildiler. Aynı akşam Dr. Aras tarafından onurlarına verilen baloya katıldılar. Ertesi gün başlayacak olan ve üç gün sürmesi beklenen toplantıda tartışmalara General Metaksas başkanlık etti.[667]

Balkan Misakı Daimi Meclisinin görüşmeleri saat 15.30'da Dışişleri Bakanlığında başlamıştı.[668] Bu toplantı sırasında Avrupa'da Roma–Berlin mihverinin yarattığı korku havası artmıştı. Türkiye bu durumda Misak Devletleri'nin dayanışmalarının güçlendirilmesi gerektiğini savunuyordu.[669] Balkan Misakı Daimi Meclisinin toplantısının ilk gününde Ankara dışında bulunan Atatürk, 25 Şubat günü saat 09.45'te özel bir trenle Ankara'ya gelmişti. Öğleden sonra Metaksas, Stoyadinoviç ve Comnene'i kabul eden Atatürk kendileri ile ayrı ayrı sürelerle

[662]Ahmet Eyicil, **"Atatürk Devrinde Türkiye'nin Balkan Politikası",** Sayı:59, Temmuz 2004, s.361.
[663]Barlas, Atatürk Dönemi Balkan Politikası, s. 280.
[664]**The Times**, 14 Şubat 1938, s.11.
[665]**The Times**, 11 Şubat 1938, s.13.
[666]**Cumhuriyet**, 25 Şubat 1938, s.1.
[667]**The Times**, 26 Şubat 1938, s. 11.
[668]**Cumhuriyet,** 26 Şubat 1938, s.7.
[669]Soysal, Balkan Paktı, s.197.

görüşmüştü.[670]25 Şubat akşamı meclis üyeleri şerefine verilen yemekte ilk konuşmayı yapan Tevfik Rüştü Aras;[671] Balkan Misakının dünyanın her köşesinde huzurun devamı için çalıştığını, dört devletin dış politikasına hâkim olan görüşünde politik ve ekonomik bağımsızlığın korunması yoluyla barışı temin etmek olduğunu belirtmişti. Konferansın başkanı Metaksas da yaptığı konuşmada;[672] Balkan Misakı ülkelerinin çektikleri acılardan sonra siyaset sahnesine çıktıklarını, misakın varoluş amacının ortak çıkarlara hizmet etmek ve azimle birlikte çalışmak olduğunu, manevi temelinin barış olduğunu, Balkanların istikrarı için tasarlanan Misakın genel barışın hizmetinde önemli bir etken olduğunu söylemişti. Meclis çalışmalarına 26 Şubat günü saat 10.30 dan itibaren devam etmişti. Avrupa'da yükselmeye başlayan siyasi gerginlik nedeniyle toplantıyı ilgiyle izleyen Yugoslav ve Romanya kamuoyu, gerginliğin üye ülkelerde görülmemesinin tek sebebinin Balkan Misakına bağlılıklarından kaynaklandığı görüşünü paylaşıyorlardı.[673]

Balkan Misakı Meclisi Ankara'daki çalışmalarının sonunda bir resmi tebliğ yayımlamıştı. 27 Şubat günü yayımlanan ve Avrupa'daki siyasi gelişmelerin Misak ülkelerine etkilerini de değerlendiren oldukça uzun tebliğde yer alan 7 madde ana hatları ile aşağıda belirtilmiştir; Balkan Misakı Daimi Meclisi 25, 26, 27 Şubat 1938 tarihlerinde Yunanistan Başbakanı Metaksas'ın başkanlığında Ankara'da toplanmış ve toplantıya Stoyadinoviç, Comnene ve Dr. Aras iştirak etmişlerdir.

1- Misak üyesi devletlerin temsilcileri genel siyasetin bütün yönleri hakkında görüş alışverişinde bulunmuşlar ve özellikle kendilerini ilgilendiren meseleleri görüşmüşlerdir. Balkan Misakının, Avrupa'nın bu bölgesinde barış ve huzurun korunması için etkin bir rol üstlendiği ve izlemeden geri kalmadığı barış ülküsünün gerçekleştirilmesi için sağlam bir etken oluşturduğu tüm üyelerce gözlenmiş ve belirlenmiştir.

2- Başından beri Milletler Cemiyetinin esas aldığı prensiplere bağlı bulunan Misak devletleri, Cenevre teşkilatının gerçek üyesi olarak kalmaya karar vermiştir. Üye devletler, bu teşkilatın varlığının kendi siyasi egemenliklerine ve Milletler Cemiyetinin bütün diğer üyeleri gibi tam eşitliğine saygı

[670]**Cumhuriyet**, 26 Şubat 1938, s.1.
[671]Tosik, Tevfik Rüştü Aras, s.230
[672]**Cumhuriyet**, 26 Şubat 1938, s.7.
[673]**Cumhuriyet,** 27 Şubat 1938, s.1.

gösterme prensibini kabul ederler. Balkan Misakı devletleri her ne olursa olsun birbirlerinin iç işlerine karışmamaya ve bu konuda ödün vermemeye karar vermişlerdir.

3- Balkan Misakının Akdeniz siyasetini kapsayan konular incelenirken, üye devletler öteden beri Akdeniz'e kıyısı bulunan Fransa ve İtalya ile iyi ilişkiler içinde işbirliği esasına dayalı bir siyasette fikir birliğine varmışlardır. Habeşistan olayından sonra gelişen ilişkiler çerçevesinde Yugoslavya ile İtalya arasında imzalanan dostluk anlaşması sonucu Yugoslavya Habeşistan'a yeni bir elçi göndermiş, Romanya da ayni doğrultuda bir karar almıştır. Yunanistan ve Türkiye'nin de İtalya ile devam eden iyi ilişkiler doğrultusunda adım atacaklarını umuyoruz. Meclis, İtalya'nın uluslararası işbirliği alanında önemli bir adım atarak 1936 Montrö Boğazlar Sözleşmesine katılacağı kanaatini taşımaktadır.
4- Meclis Atina'da alınan son ekonomik kararları onaylamıştır.
5- Meclis, İspanya meselesine karışmama siyasetine devam etmeye karar vermiş, ancak üye ülkelerin ekonomik çıkarlarını korumak için her birinin bu ülkeye temsilciler gönderebileceklerini kabul etmiştir.
6- Başkan Metaksas ve Dr. Aras Türk-Yunan samimi anlaşmasının mevcut yükümlülükler çerçevesinde genişletilmesini öngören tamamlayıcı bir anlaşma için üzerinde uzlaştıkları bir taslak hazırlamışlardır.
7- Meclis Eylül 1938 de Cenevre'de, Şubat 1939'da ise Bükreş'te toplanacaktır."[674]

3.3.5.2. Üçüncü Balkan Basın Konferansı (7-14 Nisan 1938)

Balkan Basın Birliği Kongresi 7 Nisan 1938'de saat 16.20 de İstanbul Yıldız Sarayında başlamıştı. İlk oturumu açan Yunan temsilci M. Seferyadis, dönem başkanlığının Türkiye'ye geçtiğini belirterek Başkan Yunus Nadiyi alkışlar arasında kürsüye davet etmişti.[675] Yunus Nadi; ilk toplantısını 1936 yılında Bükreş'te yapan birliğin yeni olmasına karşılık beklentiler ve etkinlikler açısından büyük mesafe

[674]"Balkan Antantı", **Ayın Tarihi,** ss.74-76.
[675]**Cumhuriyet**, 8 Nisan 1938, s.1.

aldığını söylemişti.[676] Avrupa'nın yıllardır Amerika Birleşik Devletlerine benzer bir birlik kuramadığını buna karşılık Balkan ülkelerinin oluşturduğu birliğin örnek teşkil ettiğini belirtmişti. Balkan birliğinin siyasi bir koordinasyon üstlendiğini, barış başta olmak üzere ekonomik ve kültürel alanlarda büyük yakınlaşma sağladığını, Balkan basınının bu etkinliklere katıldığını ve onları desteklediğini vurgulamıştı.

Yunan temsilci M. Seferyadis dost ve arkadaşları arasında bulunmaktan duyduğu memnuniyeti ifade ettikten sonra Yunan basınının Balkan basınına her yönü ile tam destek verdiğini belirtmişti. Atina 1937'de gerçekleştirilen ikinci konferansta Atatürk tarafından gönderilen ve Türk temsilcileri tarafından okunan mesajı hatırlatarak orada geçen bir cümleyi okumuştu;

"*Balkan misakının düşmanları yoktur, eğer varsa onlar Balkanların düşmanları değil insanlığın düşmanlarıdır*."[677]

Konferansın siyasî komisyonu, daha sık toplantılar yapılmasına, ilköğretim ders kitaplarından dört devletin dostluğunu etkileyebilecek olan yazıların çıkarılması için ilgili makamlara başvurulmasına karar verdi. Başvurunun dört devlet arasındaki dostluğu pekiştirecek yazıların kitaplara eklenmesi konusunda gereğinin yapılmasına, kültürel yakınlaşmanın sağlanabilmesi için Balkan Devletleri arasında sözlükler basılmasına ve dört devlete ait tarih kurumlarının, kendi devletlerinin tarih ve medeniyetine ilişkin bir kitap hazırlayarak, bu kitabı dört dilde yayınlamalarına karar verdi.[678] Kültürel komisyonda; kültür alanında gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili rapor görüşülmüştü. Konferansın kültürel komisyonu, Atina'da toplanan İkinci Matbuat Konferansı sırasında kararlaştırılan ve konferansın resmî yayın organı olacak olan Balkan mecmuasının çıkarılmasına, gazetecilerin değişim ve seyahatlerine, bilgi, eser ve filmlerin değiştirilmesine ve Balkan Misakı fikrini halka yaymak amacıyla bir film senaryosu hazırlanmasına karar vermiştir.[679]Ayrıca 7 Nisan günü Yıldız Sarayı ve Pera Palasta çalışmaları sürdürmüşlerdi. Balkan Basın Kongresi 8 Nisan günü saat 10.00'da başlayan çalışmada gün boyunca şu konular üzerinde durmuştur:[680] Siyasi komisyonda, heyet raporları incelenmiş ve temsilciler

[676]**Cumhuriyet**, 8 Nisan 1938, s.7.
[677]**Cumhuriyet,** 9 Nisan 1938,s.2.
[678]BCA, Fon kodu: 030,10, Yer no: 227.530.17, lef: 3.
[679]BCA, Fon kodu: 030,10, Yer no: 227.530.17, lef: 4.
[680]**Cumhuriyet,** 9 Nisan 1938, s.7.

kendi ülkelerindeki basının Balkan Birliği konusundaki yayınlarını örnekleriyle açıklamışlardı. Yunus Nadi saat 13.00'de meslektaşlarına bir öğle yemeği vermiştir. Toplantıda teknik komisyon, dört devlet temsilcilerinin ülkelerindeki profesyonel gazetecilerin sahip oldukları imtiyazlarla ilgi rapor hazırlamasına ve bu raporların bir sonraki konferansta incelenmesine karar verildi. Balkan Antantı Devletleri arasında telefon hatlarının oluşturulmasına ve dört başkent arasında konuşma saatlerinin sabahları 11.00- 12.00, akşamları 20.00 olarak belirlenmesine, Balkan kamuoyunun Balkan meseleleri hakkında doğru haber alabilmeleri için dört ülkenin ajansları olan Anadolu, Atina, Avala ve Rador ajanslarının telgraflarının mutlaka gazetelerin baş sayfalarında yer almasına karar vermiştir.[681]

Balkan Basın konferansının çalışmaları 14 Nisan günü sonuçlanmıştır. Balkan birliğinin desteklenmesi, yayılması ve koordinasyonu konusunda önemli çalışmalar yapan temsilciler 15 Nisan gününden itibaren ülkelerine dönmeye başlamışlardı. Konferansa katılan temsilciler, Türk basın mensuplarının kendilerine gösterdikleri ilgiyi ve Balkan Birliği yolunda alınan sonuçları telgraflarla İstanbul'a iletmişler, Türk basın mensupları da bunlara ayrı ayrı karşılık vermiştir.[682]

3.3.5.3. Balkan Misakı Ekonomik Meclisi Altıncı Dönem Toplantısı (7-15 Nisan 1938)

Balkan Misakı Ekonomik Meclisi altıncı dönem toplantısı Dışişleri Bakan Vekili Rüştü Saraçoğlu tarafından 7 Nisan günü saat 16.00'de Yıldız Sarayında açılmıştır.[683] Saraçoğlu açılış konuşmasında; endişeli ve huzursuz bir dünyada Balkan müttefiklerinin barış ülküsüne hizmet etmek için sıkı çalışmalarını gittikçe kuvvetlendirmesinin büyük bir güç kaynağı olduğunu söylemiştir.[684] Ayrıca, menfaat ortaklığının ancak ekonomik bir örgütle meydana getirilebileceğini, bu maksatla Balkan Misakı ülkelerinin gayret göstermesi gerektiğini de sözlerine eklemiştir. Komisyonlar halinde çalışan Ekonomik Meclis 15 Nisan günü son toplantısını yaptıktan sonra bir resmi tebliğ yayımlamıştı. Tebliğde şu konulara yer verilmişti;

[681]BCA, Fon kodu: 030,10, Yer no: 227.530.17, lef: 2.
[682]**Cumhuriyet**, 16 Nisan 1938, s.7.
[683]**Cumhuriyet,** 8 Nisan 1938, s.1.
[684]**Cumhuriyet,** 8 Nisan 1938, s.7.

"*Ekonomik Meclis, önceki toplantıdan bu yana ülkeler arasındaki ticaret hacminin giderek arttığını belirlemiş ve ihracatla ilgili uzmanların kısa sürede Atina'da toplanarak daha sıkı işbirliği konusunda çalışmalarını kararlaştırmıştır. Meclis, Bükreş'te kurulan Yunan-Romen Ticaret Odası ile Türk-Romen Ticaret Odasını memnuniyetle karşılamış, Balkanlar dışında ülkelerle yapılacak anlaşmalarda Balkan Bloğu adının geçmesi kararlaştırılmıştı. Balkan ülkelerinde üretilen aynı cins ürünlerin pazarlanmasında danışıklı hareket edilecektir. Bu konuda Doğu Tütünleri Konferansı ve Merkez Bankası genel müdürlerinin toplantıları benimsenmiş ve kayda alınmıştır*."[685]

Meclis, Balkan deniz yollarında çift belge kullanımını ortadan kaldıran ve Yugoslavya'nın öncülük ettiği yeni Balkan hattı anlaşmasını memnuniyetle karşılamış, hava ulaştırması, posta-telgraf konularındaki çalışmaların özellikle posta ücretlerindeki ortak uygulamaların alışverişleri olumlu yönde etkilediği gözlenmiştir.17 Mayıs 1938 günü İstanbul'da, Balkan Ekonomik Meclisinin kararları doğrultusunda açılan Balkan deniz yolu törenle hizmete girmiştir.[686] Yugoslavya'nın Ankara Büyükelçisi Acemoviç, Konsolos Vukotiç, İstanbul Vali Yardımcısı Hüdai Karabatan, Beyoğlu kaymakamı Danis bey ile görevliler ve basın mensuplarının katıldığı tören Lovçen gemisinde yapılmıştı. Balkan deniz yollarının İstanbul temsilcisi yaptığı konuşmada; beş sene önce Atatürk ve Kral Alexander'ın iki ülkeyi güçlü bağlarla birbirine bağladıklarını, ilişkilerin giderek kardeşlik derecesine geldiğini, bu deniz yolu ile hem iki ülkenin, hem de Balkan ülkelerinin ticari ilişkilerinde önemli gelişmeler beklendiğini ifade etmiştir.[687] Balkan Ekonomik Meclisinin 1939 yılı toplantısının Bükreş'te yapılmasına karar verilmiştir.

3.3.5.4. Balkan Misakı Devletleri İle Bulgaristan Arasında İmzalanan Selanik Anlaşması (31 Temmuz 1938)

11 Mart 1938'de Almanya'nın Avusturya ile birleşmesi sonucu Balkanlarla komşu olması Sovyet-Fransız ikilisini harekete geçirmişti. İki ülke bir taraftan Balkan ülkeleri arasındaki dayanışmanın güçlendirilmesine çalışırken, Bulgaristan'ın Almanya tarafına kaymaması için girişimlerini sürdürüyorlardı. Bu arada son gelişmeleri değerlendiren Bulgaristan komşuları ile ilişkilerini düzeltmek istediği

[685] **Cumhuriyet,** 16 Nisan 1938, s.1.
[686] **Cumhuriyet,** 18 Mayıs 1938, s.7.
[687] **Cumhuriyet,** 18 Mayıs 1938, s.7.

için yakınlaşma politikasına geçmiş ve Balkan Misakı ülkeleri ile Selanik'te bir anlaşma imzalamıştır.[688]

Balkan Misakına üye ülkeler adına Yunanistan Başbakanı Metaksas ile Bulgaristan Başbakanı Köseivanof arasında 31 Temmuz 1938'te Selanik'te imzalanan anlaşma şu esasa dayanmıştı;

- Taraflar karşılıklı ilişkilerde kuvvete başvurmayacaklar,
- Neuilly Anlaşmasının Bulgaristan'ın kara, deniz ve hava kuvvetlerini kısıtlayan hükümlerinden ve Lozan Antlaşmasının Trakya hudutlarını askersizleştiren hükümlerinden karşılıklı olarak vazgeçeceklerdi.[689]

Selanik Anlaşması ile Bulgar ordusu silahlanma ve genişleme konusunda serbest bırakılmıştı. Bu nedenle Lozan Anlaşmasına bağlı protokol ile Türkiye ve Yunanistan sınırlarındaki askersiz bölgenin özelliği kalmamıştı. Bu sonuçla Türk Ordusu 21 Ağustos 1938 günü törenle Edirne'ye girmiş ve Batı Trakya'da bulunan Yunan birlikleri de sınırlara yanaşmaya başlamıştı.[690]

3.3.6. 1939 Yılı Faaliyetleri

3.3.6.1. Balkan Misakı Daimî Konseyi Toplantısı (20-22 Şubat 1939)

Balkan Misakı Daimî Konseyi'nin 1939 yılı toplantısı, 20-22 Şubat 1939 tarihleri arasında, Bükreş'te yapıldı. Romanya Dışişleri Bakanı Gafencu, Balkan Misakı Konferansının açılmasından önce Yugoslav Başbakanı Dr. Stoyadinovitch ile Tuna işbirliği konusunu görüşmek için 1 Şubat 1939'da Belgrat'a geldi.[691] Yunan Başbakanı General Metaksas da, 18 Şubat'ta Selanik'ten ayrılarak, Belgrat'a geçti. Veliaht Prens tarafından karşılanan Metaksas, Yugoslavya Başbakanı M.Tsvetkovitch ve Dışişleri Bakanı M. Cincar-Markovitch ile görüştü. Yapılacak olan konferansta, İspanya milliyetçi hükümetinin tanınması ve M. Angelescu'nun emekli olmak üzere olması nedeniyle, Lahey Uluslararası Mahkemesi'nde Balkan

[688]Savcı, Balkan Konferansı, s.59.
[689]**Düstur** 3 Tertip, Cilt:20, ss.162-163.
[690]**Ulus**, 21 Ağustos 1938 ss.1,7.
[691]**The Times**, 02 February 1939, s. 11.

Misakı Devletlerini temsil edecek bir üye seçilmesi bekleniyordu.[692] Yunan Başbakanı General Metaksas ve Yugoslav Dışişleri Bakanı M.Cincar-Markovitch Balkan Misakı Konferansı'na katılmak üzere 19 Şubat günü Belgrat'tan Bükreş'e doğru hareket ettiler.[693]

Bulgaristan, toprak statüsü nedeniyle, 1934 yılında Balkan Misakı'na katılmamıştı ancak Ağustos ayında Selanik'te imzalanan antlaşma, Balkan Misakı ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerde büyük bir gelişme sağladı. Beş devlet artık birbirlerinin karşılıklı ilişkilerinde güce başvurmayacaktı. Beş devletin de dâhilî durumları farklılık göstermesine rağmen, dış politikada bağımsızlıklarının korunmasını ve birbirleriyle Balkan Misakı çerçevesinde artan bir işbirliği içerisine girmeyi hedefliyorlardı.[694] Türkiye, Konsey toplantısı sırasında, Balkan Misakı'nı canlandırmaya çalıştı. 20 Şubat 1939 tarihinde Bükreş'te açılan Balkan Misakı Daimî Konseyi toplantısında, Türk Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Almanya'nın yaratabileceği tehlikeye ilişkin Balkan devletlerini uyardı. Ancak diğer üyeleri ortak tutum sergilemeye ikna edemedi.[695]

Konferansın ardından yapılan resmî açıklamada, Balkan Misakı Devletleri'nin yakın işbirliği ve barışa bağlılıkları vurgulandı ve temmuz ayında Balkan Misakı ile Bulgaristan arasında sonuçlandırılan Selanik Saldırmazlık Paktı'nın, Balkan Antantı Devletlerinin yarımada devletleri arasında eşitlik ve saygı çerçevesinde samimî bir işbirliği isteğini belirttiği ifade edildi. Halen toprak revizyonu talebinde bulunan Bulgaristan'ın Misaka katılması konusunda bir mesafe kaydedilemediği ve Karadeniz Paktı konusunda görüşmeler yapıldığı, ancak bu konuda bir karara varılmadığı da belirtildi.[696] Ayrıca, Konsey Rusya'nın dolaylı veya dolaysız olarak Balkan siyasî meselelerine karışmasını reddettiklerini bildirdi. Yunan, Yugoslav ve Türk temsilcilerin Romanya Dışişleri Bakanı Grigore Gafencu ile yaptıkları görüşmenin ardından, Rusya'nın öncü bir devleti olacağı Karadeniz Paktı'nı kurma planlarının rafa kaldırıldığı açıklandı. Taslak görüşmelerden büyük bir ciddiyetle çıkarılacaktı. Karadeniz Paktı Türkiye'ye fayda sağlayacaktı ancak diğer misak üyelerini saldırgan Almanya ile karşı karşıya bırakacaktı. Konseyde

[692]**The Times**, 18 February 1939, s. 11.
[693]**The Times,** 20 February 1939, s. 11.
[694]**The Times**, 20 February 1939, s. 13.
[695] Sander, Balkan Gelişmeleri, s. 16.
[696]**The Times**, 23 February 1939, s. 13.

Metaksas ile Gafencu'nun yaptıkları konuşmaların ortak noktası "Bulgaristan'a toprak hediye edilmeyecek" oldu. Bulgaristan'la dostane bir şekilde konuşulacak ve Balkan Misakına katılması istenecekti. Ancak kendisinden toprak taleplerini bir kenara bırakması istenecekti.[697]

3.3.6.2. Balkan Misakı Ekonomik Konseyi Toplantısı (17-27 Mayıs 1939)

Balkan Misakı Ekonomik Konseyi'nin 1939 yılı toplantısı, 17-27 Mayıs 1939 tarihleri arasında Bükreş'te yapıldı. Toplantıya Türk heyetinden katılacak olan Celal Osman Abacıoğlu'nun rahatsızlığı nedeniyle, kendisinin yerine Dışişleri Bakanlığı Birinci Daire Üçüncü Şube Müdürü Faik Hüseyin Hozar, Bükreş'te toplanacak olan Balkan Misakı Ekonomik Konseyi ve ona bağlı olan Daimî Turizm Konseyi ve Milli İhracat Ofisi toplantılarına katılmak üzere belirlenen heyete eklendi.[698] Toplantı Romanya Dışişleri Bakanı Gafencu'nun açılış konuşması ile başladı. Gafencu konuşmasında, Balkan Misakı Devletleri'nin son zamanlarda Avrupa'da meydana gelen gelişmeler nedeniyle daha yakın bir işbirliğine ihtiyaç duyduğunu, Bulgaristan'ın Balkan Misakı'na üye olmamış olmasının üzücü olduğunu ancak Selanik Antlaşması ile Bulgaristan ile de yakınlaşma dönemine girildiğini belirtti ve konseye çalışmalarında başarılar diledi. Bunun ardından konferans 10 günlük yoğun çalışmasına başladı.[699]

Toplantının ardından yayınlanan tebliğde, bir önceki toplantıdan beri gerçekleştirilen ekonomik anlaşmalar, maliye, ulaşım, denizcilik, havacılık ve turizm alanlarındaki gelişmeler üzerinde durulduğu ifade edildi. Ayrıca Konsey, Balkan Devletleri arasındaki iktisadî sorunların çözümü ve devletlerarası ticareti arttırmak için neler yapılabileceğinin tespit edilmesine çalıştı.[700]

3.4. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA BALKAN MİSAKI'NIN FAALİYETLERİ

[697] **Chicago Daily Tribune**, 21 February 1939, s. 6.
[698] BCA, Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.87.42.12.
[699] **Ayın Tarihi**, sayı: 66, 1-31 Mayıs 1939, s. 280.
[700] **Ayın Tarihi**, sayı: 66, 1-31 Mayıs 1939, s. 281-284.

3.4.1. Balkan Misakı Daimî Konseyi Toplantısı, Belgrat Konferansı (2-4 Şubat 1940)

15 Mart 1939 tarihinde Çekoslovakya'yı işgal eden Almanya'nın ardından, 7 Nisan'da İtalya Arnavutluk'u işgal etmiş ve Bulgaristan da Dobruca meselesini çözmek için harekete geçmiştir. Böylece Balkanlar üç ateşin ortasında kalmıştır.[701] İtalyan askerlerinin Arnavutluk'a girmeleri, Türkiye kamuoyunda şok etkisi yaratmıştır. Türkiye'nin doğrudan ilgilendiği bir komşusu veya Balkan Misakı üyesi olmamasına rağmen, İtalyan askerlerinin Balkanlara girmesi, Türkiye'yi ciddi olarak rahatsız etti.[702]Türkiye; İtalya, Sovyetler Birliği ve Almanya'nın yarattığı tehlikelere karşı, Yunanistan, Bulgaristan ve Romanya'dan oluşan bir ittifak grubu oluşturmaya çalışmışsa da bunda başarılı olamadı ve Rusya'nın Finlandiya'daki savaşı sürdürmek üzere Balkanlardan uzaklaşması sonucunda, Türkiye'nin çabaları ertelendi.[703]

11 Ocak 1940 tarihinde yapılan resmi açıklamada, Balkan Misakı üyesi dört devletin dışişleri bakanlarının 2 Şubat'ta Belgrat'ta, M. Gafencu'nun başkanlığında, 3 gün sürecek konferansta toplanacakları belirtildi.[704]20 Ocak 1940 tarihinde, Romanya ve Yugoslavya Dışişleri bakanları, 2 Şubat'ta Belgrat'ta toplanacak olan Balkan Misakı toplantısından önce Balkan Misakı'nın sorunlarını görüşmek amacıyla bir araya geldiler. Görüşülen meselelerden biri, Romanya'dan Transilvanya'yı talep eden ve misaka üye olmayan Macaristan'ın durumuydu. Yapılan görüşmelerde, Rus ve İtalyan baskısı altındaki Romanya ve Yugoslavya'da diplomatik stratejinin ortak belirlenmesi konusunda karara varıldı. Ayrıca, şubat'ta toplanacak olan Balkan Misak toplantısına İtalya'nın, Macaristan'ın ve Bulgaristan'ın gözlemci göndermeyecekleri de ifade ediliyordu.[705]

Misakın toplanmasının öncesinde, Bulgaristan'a resmî bir ziyaret düzenleyen Şükrü Saraçoğlu, Bulgaristan ziyaretinden dönüşü sırasında bir açıklama yaparak, Bulgaristan'ın barış için çalıştığına ikna olduğunu, General Metaksas'ın da kendisiyle hem fikir sözlerinin, Yugoslavya'nın Bulgar amaçları ile ilgili şüpheleriyle çeliştiğini ifade etti. Saraçoğlu, Türkiye'nin tarafsız olmadığını, ancak

[701]Öksüz, Atatürk Döneminde Balkan Politikası, s. 637.
[702]**The Times**, 08 April 1939, s. 12.
[703]Stavrianos, The Balkans Since 1453, s. 747.
[704]**The Times**, 12 January 1940, s. 5.
[705]**Chicago Daily Tribune**, 21 January 1940, s. 4.

savaşın dışında olduğunu belirtmesi, M. Cincar-Markovitch'in misakın istikrarını ve tarafsızlığını koruduğu yönündeki açıklamayla çelişiyordu.[706] Konferansın ilk görüşmesi 2 Şubat sabahı Dışişleri Bakanlığı'nda olacaktı. Balkan Misakı konferansının takvimi ve görüşülecek olan konular genelde gizli oluyordu ancak buna rağmen daha önceden yapılan deklarasyonların ve Güneydoğu Avrupa'daki genel durumun ışığında, konferansta savaşçı devletlerle ilişkiler, diğer büyük güçlerle (İtalya ve Rusya) ilişkiler, Güneydoğu Avrupa'nın diğer devletleriyle (Macaristan ve Bulgaristan) ilişkiler ve ekonomik işbirliği konularının konuşulması bekleniyordu. Ayrıca Türk temsilcinin, Macaristan ve Bulgaristan'ın misaka alınabilmesi konusu görüşülürken Romanya'ya Transilvanya ve Dobruca meselelerinde geri adım atması yolunda tavsiyede bulunması da bekleniyordu.[707]

Almanya, Balkanları "Yaşam Alanı" olarak gördüğü için, Balkan Misakı Konseyinin, birleşme çabalarını hoş karşılamıyordu. Bu nedenle de Balkan Devletleri'nin arasına anlaşmazlık tohumları ekmek için elinden geleni yaptı ve gıda ve ham maddelerine ihtiyaç duyduğu Yugoslavya ve Romanya'yı destekledi. Konferansın toplanması kararlaştırıldığı zaman önce bunu kötüledi ve ardından da bu konferansı Ankara'daki İngiliz-Fransız diplomatik çalışmasının eseri olmakla suçladı.[708] 1 Şubat 1940 tarihinde Alman Dışişleri Bakanı Joachim von Ribbentrop, Almanya'nın veya Rusya'nın Balkanları savaşa sürükleme eğiliminde olmadıklarını ifade etti. Yaptığı açıklamada, iki ülkenin de Güneydoğu Avrupa'yı savaşın etkilerinden korumak ve bölgede daimi barışı korumak için çalıştıklarını ifade etti. Ayrıca, Balkan Misakı toplantısında, üye devletlerin kendilerini savaşın gölgesinde bulacaklarını, ancak buna rağmen bu toplantının faydalı olmasını umduğunu da belirtti.[709]

Türkiye'nin Fransa ve İngiltere ile karşılıklı yardımlaşma anlaşmaları vardı. Eğer Türkiye ile fazla yakınlaşırlarsa, tarafsızlık durumları tehlikeye girebilirdi. Bu durumda Türkiye'nin ittifak konusunda başarı sağlayamayacağı düşünülüyordu. Balkanlar için diğer bir sorun da Romanya petrolü idi. Almanlara satılan petrol, Güneydoğu Avrupa'ya savaş getirebilirdi. Görüşmelerin gerçek içeriğini sadece

[706]**The Times**, 03 February 1940, s. 6.
[707]**The Times**, 02 February 1940, s. 8.
[708]**The Times**, 03 February 1940, s. 6.
[709]**Chicago Daily Tribune**, 2 February 1940, s. 1.

yuvarlak masada oturan dört temsilci biliyordu. Pazar akşamı, kamuoyunun bilmesi gerekenler basın toplantısı ile duyurulacaktı. Muhtemelen en önemli kararlar açıklanmayacaktı. Belki de konferansın tek kazancı, savaş sırasında dışarı yönelen ticaretin yeniden Balkan Devletleri arasında yapılmasının sağlanması olacaktı.[710]

Toplantının yapıldığı sıralarda, Almanya, Avrupa'da genişlemeye başlamış, Sovyetler Birliği de Finlandiya'ya saldırmıştı. Bu koşullar altında Balkanların içerisinde bulunduğu ortak tehlikeye karşı ortak karar ve tutum sergilenmesi gerektiğini ifade eden Türk Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, genelkurmayların toplanarak ortak bir savunma planı hazırlamasını teklif etti. Ancak onun bu düşüncesine Almanya ve İtalya'dan çekinen ve Türkiye'nin kendilerini İngiltere tarafına çekmeye çalıştığını düşünen Metaksas, Gafencu ve Markoviç yanaşmadı.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından, Almanya'nın Balkanlara inmesinin önüne geçilebilmesi için Balkan Misakı'nın güçlendirilmesini ve Balkanlarda bir güvenlik alanı oluşturulmasını bir zorunluluk olarak görmeye başladı. Türkiye'nin bu düşüncelerle katıldığı Balkan Misakı'nın 2 Şubat 1940 tarihli yıllık Bakanlar Konseyi toplantısı için Türk Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, Türkiye'nin savaş dışında kalmaya kararlı olduğunu ifade ederek gittiği Belgrat'ta, Balkan Devletleri'nin temsilcilerini ortak tehlikeye karşı uyardı. Şükrü Saraçoğlu ayrıca onları ortak karar alma ve ortak tutum sergilemenin gerekliliğine inandırmaya çalışarak, dört devletin ortak bir savunma planı hazırlamasını teklif ettiyse de diğer devletlerin isteksiz tutumları bir karara varılmasını engelledi.[711] 4 Şubat 1940 tarihinde sona eren üç günlük Balkan Misakı konferansı sonucunda yapılan açıklama, önceki tahminler doğrultusundaydı. Toplantı, Balkanlarda barışın korunması dileği, misakın 7 yıl daha uzatılması ve bir sonraki toplantının Atina'da yapılması kararı ile sona erdi. Savaş durumunda daha yakın ilişkileri kapsayan bir karar alınmadı. Haziran ayında Romanya'nın parçalanması ve Ekim ayında da İtalya'nın Yunanistan'a saldırmasının ardından Balkan Misakı Konseyi bir daha toplanamadı.[712]

---

[710]**Chicago Daily Tribune**, 2 February 1940, s. 5.
[711]Mehmet Gönlübol, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995),**Siyasal Kitabevi, Ankara,2000, s. 145.
[712]Soysal, Balkan Paktı, s. 207.

Belgrat Konferansı'ndan önce ve sonra, Bulgaristan, misaka katılmaya hazır olduğuna dair açıklamalar yapmıştır. Romanya ile ilişkilerinde, Dobruca artık bir yıl önceki kadar önemli bir mesele değildi, Türkiye ile ilişkiler çok ilerlemişti, Yugoslavya ile ilişkiler resmi olarak samimiydi. Misaka girmesi yolunda herhangi bir sorun kalmamıştı.[713]Ancak, Bulgaristan, Balkan Misakı'na girmek yerine, Mihver Devletlere katılarak İkinci Dünya Savaşı'na dâhil olmayı tercih etti. Bununla birlikte, Balkan Misakı Konseyi'nin 2 Şubat tarihli konferansının ardından, Balkan Misakı kâğıt üzerinde bir antlaşma durumuna geldi.[714] Konsey bir daha toplanamadı ve Türkiye dışında bütün Balkan Misakı üyeleri Almanya veya İtalya'nın işgaline maruz kaldılar. 1941 yılında, savaş koşulları sonucunda Balkan Misakı tarihe karışmıştır.[715]

3.4.1.1. Belgrat Konferansı Sonrasında Türk Dış Politikasındaki Değişim

Türk dış politikasındaki düşüncelerden biri savaşın Balkanlardan uzak tutulması, eğer bu başarılamazsa, Balkan Devletleri'nin saldırıya karşı ortak bir şekilde karşı koyabilmelerinin sağlanması idi. Bunun sağlanabilmesi için de Balkan devletlerinin aralarında atışmalarının önlenmesi gerekiyordu. Eğer Balkan ahengi sağlanabilirse, Balkanlar dış güçlerin tehlikelerine de kapanacaktı. Türkiye ve Yunanistan'ın Balkan Misakı'ndaki ittifakları, Balkanlar konusundaki tartışmaları sona erdirmesinin yanında dış tehditlere karşı Balkanlarda birlikte hareket etme gereğini ve şartlarını oluşturmaktaydı.[716]Türkiye her ne kadar büyük devletlerle işbirliğine gitme ihtiyacı duysa da, Balkanlardaki işbirliğini de yürütmeye devam etti. Bunda İngiltere'nin 1938 yılında Münih'te Almanya'ya karşı yatıştırmacı bir politika izlemesinin de etkisi vardır. Nisan 1939'da İtalya'nın Arnavutluk'a saldırması üzerine Türkiye, Misak üyelerine kendilerine karşı böyle bir saldırıya karşı ortak savunma yapılması için bir teklifte bulundu. Ancak bunu sadece Romanya kabul etti ve diğer devletler yanaşmadı. Türkiye sadece Romanya'nın

[713]**The Times**, 12 April 1940, s. 9.
[714]Stavrianos, The Balkans Since 1453, s. 747.
[715]Göreci, İkinci Balkan Antantı, s. 30.
[716]Brock Millman, "Turkish Foreign and Strategic Policy 1934-42", **Middle Eastern Studies,** Cilt: 31, Sayı: 3, 1995, s. 489. Göreci, İkinci Balkan Antantı, s. 30.

desteği ile bunun başarılamayacağını bildiği için, Batı Avrupa devletleri ile temaslarını arttırdı ve İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından kısa süre sonra İngiltere ve Fransa ile Üçlü İttifak'ı imzaladı.[717]

12 Mayıs 1939 tarihinde yayımlanan İngiliz-Türk deklarasyonunda, iki hükümetin de ulusal güvenlik meselelerinde işbirliği yapacakları ve herhangi bir saldırı durumunda birbirlerine her türlü yardımı yapacakları belirtildi.[718] Ayrıca iki devlet de Balkanlarda güvenliğin garanti edilmesinin gerekliliğini bildirdiler. Haziran 1939'da benzer nitelikte Türk-Fransız deklarasyonu yayımlandı. 19 Ekim 1939 tarihinde Türkiye, Ankara'da İngiltere ve Fransa ile Karşılıklı Yardımlaşma Antlaşması imzaladı.[719] Antlaşmanın Sovyetler Birliği ile ilişkili hükümleri, Türkiye'nin Sovyetlere karşı iyi niyetlerini ortaya koydu. Bu antlaşma ile ilk kez devletler birleşerek, otoriteye karşı güçle karşı koymayı kabul ettiler.[720] Bununla birlikte Türkiye, Bulgaristan'la da ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. "Türk-Bulgar Görüşmesi" başlıklı haberde, Türk ve Bulgar bakanlarının birkaç saat boyunca samimi bir görüşme yaptıkları ve Türkiye ile Bulgaristan ilişkilerinin İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesinden beri mükemmel olduğunu belirttikleri ifade edildi.[721]

Tüm bu gelişmeler, Türkiye'nin, Balkanlarda Alman işgalinin başladığı bir dönemde, güvenliğini sağlayabilmek amacıyla, hem Mihver devletleri ile hem de İngiltere ve Fransa ile dostluk ilişkileri kurma siyaseti izlemeye başladığını göstermektedir.

3.4.2. Balkan Misakı'nın Zayıflama Nedenleri

Balkan Misakı, imzalandığı tarihten itibaren zayıflamaya başladı. Balkan Misakı'nın imzalanmasının ardından, misakın ilk zayıflığı, Yunanistan'ın askerî antlaşmalara katılmaması oldu. Ayrıca Balkan Misakı, bölgesel bir antlaşma olarak kaldı ve Balkanlar dışında bir devletin saldırısına karşı savunma ittifakı oluşturulmasını içermedi. Balkan Misakı, beklentilerin aksine, bölgesel askerî bir ittifaktan öteye geçemedi, Balkan anlayışını gerçekleştiremedi ve temel örgütlerini

[717] Barlas, 1930'lardaki Balkan Politikası, s.367.
[718] Açıkalın, Turkey's International Relations, ss. 480- 482.
[719] **Düstur**, 3.Tertip, Cilt: 21, ss.15-18.
[720] Açıkalın, Turkey's International Relations, ss. 480- 482.
[721] **The Times**, 20 February 1939, s. 11.

kuramadı.[722] Bununla birlikte Balkan Misakı'na ilk büyük darbe, Balkan Misakı'nın önemli mimarlarından olan Yugoslav Kralı Alexander'ın 1934 yılında Marsilya'da suikaste uğraması oldu. İtalya'nın Etiyopya'yı işgali karşısında Milletler Cemiyeti'nin yaptırımlarının başarısızlığı da Balkan Misakı için ikinci bir darbe oldu. Bu gelişmeler karşısında, Balkan Misakı Devletleri'nin, uluslararası dayanışmaya olan güvenleri sarsıldı. Mart 1936'da Almanya'nın Ren kıyılarını işgal etmesi ise, Fransız ordusunun güçsüzlüğünü gösterdi ve Fransa'nın Orta Avrupa ve Balkanlardaki müttefiklerine yardım edemeyecek durumda olduğu ortaya çıktı. Mayıs 1936'da toplanan Balkan Misakı Konseyi, Balkan işbirliğinin siyasî alanda kalmasına ve askerî işbirliğine son verilmesine karar verdi.[723]

Berlin-Roma Mihverinin kurulması ve güçlenmesinin ardından Yugoslavya, İtalya ve Bulgaristan ile anlaşma yoluna girmiştir. Bulgaristan ile Yugoslavya arasında 24 Ocak 1937'de Bozulmaz Barış ve Samimi ve Ebedi Dostluk Antlaşması imzalandı. Bir süre sonra, İtalya ile Yugoslavya arasında imzalanan, 25 Mart 1937'de imzalanan Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması nedeniyle, Yugoslavya, Fransa'dan uzaklaşmaya başladı. Bu durum, Fransa'nın önceki yıllardaki başarısızlıkları ve Milletler Cemiyeti'ndeki ikiyüzlülüğünün getirisiydi. Ancak bu antlaşma nedeniyle, Yugoslavya ile Balkan Misakı üyelerinin arası da açılmaya başladı.[724] Bu antlaşmanın sonucu olarak, Yugoslavya, Balkan işbirliğinde İtalya'yı da hesaba katmak zorundaydı. Bulgar-Yugoslav Antlaşması'nın imzasından önce Yugoslavya, diğer Balkan Misakı üyelerinin onayını almışsa da, Balkan Misakı ilk planda Bulgaristan'a yöneldiğine göre, Yugoslav-Bulgar Antlaşması misakın ruhuna aykırıydı. İtalya'nın gittikçe güçlenmesi Yunanistan'ı İtalya'ya karşı her zaman yumuşak bir tutuma götürmüştür. Münih Konferansı ile Çekoslovakya'nın parçalanması Küçük Antant'a son verdiği gibi, 1939- 1940 yılının olayları da Balkan Misakı'na son verecekti.[725]Hitler idaresindeki Almanya'nın etkisi 1936 yılından itibaren Balkanlar üzerinde hissedilmeye başladı. Bunun ilk etkisi, Fransız yanlısı

[722]Sander, Balkan Gelişmeleri**,** s. 13.
[723]Mehmet Seyfettin Erol, "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar (1919-1939)", **Balkanlar El Kitabı,** Cilt: 1, Der: Osman Karatay, Bilgehan Gökdağ, Karam Vadi Yayınları, Ankara 2006, (İki Savaş Arası Dönem), s. 652.
[724]Erol, İki Savaş Arası Dönem, s. 652.
[725]Anton Logoreci, "The New Balkan Pact", **Çağdaş İnceleme Dergisi,** Cilt:186, Temmuz 1954, s. 136. Göreci, s. 29-30.

Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun görevinden alınması oldu. Titulescu'nun görevden alınması, Misak üyeleri arasındaki ortak güvenlik fikrinin sona ermesine neden oldu.[726]

Yugoslavya'nın İtalya ve Bulgaristan'la dostluk antlaşmaları imzalamasının ardından, Yunanistan'da ortaya çıkan endişeler, Almanya'nın 12 Mart 1938'de Avusturya'yı işgal etmesinin ardından daha da arttı. 24 Nisan 1938 tarihinde, Türkiye ile Yunanistan, 1930 yılı Mübadele Antlaşmasını bütünleyici nitelikte olan ve iki ülkeden birinin saldırıya maruz kalması durumunda diğerinin yardım etmesi yükümlülüğü getiren bir antlaşma imzaladılar.[727] Misak'ın zayıflamasına neden olan diğer bir olay da, Türkiye'nin İngiliz yanlısı politikalarıydı. Bundan en çok Romanya rahatsızlık duyuyordu. Romanya'daki Alman gazetelerinden biri olan Bukarester Tageblatt, eğer Türkiye, İngiliz yanlısı politikasından vazgeçmezse, Romanya'nın Balkan Misakı altında Türkiye ile anlaşma ilişkilerini geçersiz sayacağını belirttiğini ifade ediyordu.[728] Balkanlardaki durum derinden değişmişti ve Balkan Misakı artık sözden ibaret görülüyordu. The Times Gazetesi'nin haberinde, Misakın geçersiz hale gelen durumunun sorumlusunun Türkiye olmadığı, çünkü Balkan Devletleri arasında daha sıkı bir dayanışma ve bağlılık oluşturmak için boşu boşuna uğraştığı belirtildi. Yunanistan'ın Mihver etkisine girmemesi nedeniyle, Misakın zarar görmeyen tek parçasının Türk-Yunan dostluğu olduğu, Türkiye'nin yeni Balkan politikasının Trakya'nın ve Boğazların savunması açısından, Balkanları gözlemlemek olduğu da eklendi.[729] Her türlü gelişmeye karşın 1939 yılı Eylül ayında, Balkan Misakı kötü bir durumdaydı. Savaş başladıktan sonra yaklaşık bir yıl boyunca anlaşma işleyişine devam edebildi ve Yarımada'da düşmanların yayılmasını önleyebildi.[730]

3.4.3. Almanya'nın Balkanları İşgali ve Balkan Misakı'nın Sonu

Almanya'nın Polonya'yı işgali ile başlayan İkinci Dünya Savaşı, Balkan coğrafyasını olumsuz bir şekilde etkiledi. Almanya'nın Balkanlar için tehlike olduğu

[726]Erol, İki Savaş Arası Dönem, s. 653.
[727]Laura Garcés, "The League of Nations' Predicament in Southeastern Europe", **World Affairs,** Cilt: 158, Sayı: 1, 1995, s. 11.
[728]**The Times,** 15 July 1940, s. 3.
[729]**The Times,** 05 August 1940, s. 4.
[730]Stavrinonos, The Balkans Since 1453, s.247.

dönemde, İtalya, 28 Ekim 1940 tarihinde Yunanistan'a saldırdı.[731] Türkiye, İtalya'nın saldırgan tutumundan ve Yunanistan'ı işgal etmeye çalışmasından endişe duymaya başladı. Balkan Misakı çerçevesinde Türkiye, Yunanistan'a yardım etmekle yükümlü değildi. Ancak eğer Bulgaristan da Yunanistan'a karşı savaş ilan ederse, Türkiye, Yunanistan'a yardım etmekle yükümlüydü. Bu durum Türkiye tarafından Bulgaristan'a bildirildi ve Yunanistan, Türkiye'nin kararlı duruşu nedeniyle kendini güvende hissetti. İtalyanların ardından, Balkanlar Almanya'nın hedefi haline geldi. İngiltere'nin Alman genişlemesine karşı Balkan Misakı'nı canlandırma çabaları sonuçsuz kaldı.[732]

Romanya'nın Almanya tarafından işgal edilmesi, Balkan Misakı'nın uygulanabilirliğini sona erdirdi. Romanya saldırıya maruz kaldığı sırada hiçbir Balkan Misakı Devletinden yardım alamadı. Bunun üzerine Romanya, Balkan Devletlerine sırt çevirerek, Mihver devletlerinin yanında yer almayı kabul etti. Mihver devletleri de bunun üzerine Romanya'nın toprak bütünlüğünü garanti ettiler. General Antonescu, 6 Eylül 1940 tarihinde bu garantiyi kabul ederek, Romanya'nın kendi isteği ile Alman ve İtalyan siyasî çevresine katıldığını ilan etti. Böylece Balkan Misakı son bulmuş oldu.[733] 28 Ekim 1940 tarihinde, İtalya, Yunanistan'a saldırdı. Ancak Yunanistan, İtalya'ya karşı başarı dolu bir savunma gerçekleştirdi. 2 Kasım 1940 tarihinde, Yugoslavya, İtalya-Yunan savaşı sırasında tarafsızlığını ilan etti. Balkan sorunu doruk noktasına ulaştı. Türkiye, Yugoslavya'ya, gelişen tehdit karşısında ortak karar ve tavır gösterilmesine ilişkin bir teklifte bulundu. Yugoslavya teklife olumlu karşılık vermedi.[734] İtalya'nın Yunanistan bozgunu ve güneydoğu sınırını güvenli hale getirmek için Almanya, Balkanlarda düşmanlıkları sona erdirerek barışı hâkim kılmak amacıyla, askerî bir sefer düzenlemeye karar verdi.[735]Bulgaristan, üçlü Pakt'a katılmasının ardından Alman askerî işgaline uğradı. Alman askerleri, 1 Mart 1940'ta Bulgaristan'ı işgal etmiştir.[736] Bulgaristan'ın

[731]Hans-Adolf Jacobsen, 1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı, Çev. İbrahim Ulus, Ankara 1989, (1939-1945 Kronoloji),s. 32. Ayın Tarihi, İlkteşrin 1940, No: 83, s. 163.
[732]Hikmet Öksüz, "Turkey's Balkan Policy (1923–2007)", **Turkish Review of Balkan Studies,** Sayı: 12, İstanbul 2007, (Turkey's Balkan Policy), s. 135.
[733]Stavrianos, The Balkans Since 1453, s.749.
[734]Açıkalın, Turkey's International Relations, s. 483.
[735]Mogens Pelt, **"The Establishment and Development of the Metaxas Dictatorship in the Context of Fascism and Nazism, 1936-1941",** Totalitarian Movements and Political Religions, Cilt:2, Sayı: 3, 2001,s. 167.
[736]Hans-Jacobsen, 1939-1945 Kronoloji, s. 36.

işgalinin ardından Yugoslavya, İtalya ve Almanya arasında kaldı, tek açık sınır olarak Yunanistan sınırı kaldı.[737] 25 Mart 1941 tarihinde, Balkan Misakı'nı inkâr eden Yugoslavya, Üçlü Pakt'a katıldı.[738] 6 Nisan 1940 tarihinde, Hitler Yugoslavya'nın işgali emrini verdi. Almanya'nın hızlı istilası karşısında Yugoslavya direnemedi ve 12 gün sonra teslim olmak zorunda kaldı.[739]

Balkanlarda, 1941 yılının Bahar aylarında başlayan Alman işgali, kısa sürede genişledi ve Nisan ayında Yugoslavya'nın işgal edilmesi ve Bulgaristan'ın Alman askerlerini iyi karşılaması Türkiye'yi oldukça zor bir duruma soktu. Bu gelişmeler karşısında Türkiye, bir taraftan askerî tedbirler alırken diğer taraftan da diplomatik temaslara karşı kapısını açık bırakmıştır. Bu politika meyvesini verdi ve Almanya'nın teklifi üzerine 18 Haziran 1941 tarihinde iki ülke arasında Saldırmazlık Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Türkiye rahatladı ve muhtemel bir Alman işgalinden kurtuldu.[740]Almanya'nın 1941'de Balkanları işgale başlaması, Bulgaristan'a Makedonya ile ilgili planlarını hayata geçirme şansı verdi. Bulgaristan, Yugoslav Makedonya'sını, Yunanistan sınırları içinde bulunan Doğu Makedonya'yı ve Batı Trakya bölgesini işgal etti ve Orta ve Batı Makedonya ise Almanya ve İtalya'nın kontrolüne girdi.[741]Romanya'nın önce Alman işgaline uğraması, sonrasında ise Mihver devletlerin yanında savaşa girmeyi kabul etmesi ve Yugoslavya ile Yunanistan'ın Alman istilasına uğraması, Balkan Misakı'nı sona erdirdi. Balkan Misakı'nın Yugoslavya'nın işgale uğradığı 18 Nisan 1941'de sona erdiği söylenebilir. Romanya'nın ve Yugoslavya'nın misak dışında kalması ile çok taraflı misakta iki üye kalmıştı ve bu durumda misakı geçersiz kalmıştı. Zaten Yugoslavya'dan bir ay sonra da Yunanistan istilaya uğradı. Bu tarihten sonra misakın varlığından söz edilmedi.[742]

[737]Mirkovick, Jugoslavia's Choice, s. 137.
[738]Açıkalın, Turkey's International Relations, s. 483.
[739]Mirkovick, Jugoslavia's Choice, s. 144.
[740]Öksüz, Turkey's Balkan Policy ,ss. 136-137.
[741]A. Şevket Ovalı, "Tarihsel Bir Perspektiften Batı-Yunanistan İlişkisinin Siyasal Arka Planı (1821–1945)", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 62, Sayı: 1, Ankara, 2007, s. 189.
[742]Soysal, Balkan Paktı, s. 214.

SONUÇ

Balkanlar Avrupa ve Asya arasında bir "köprü, kavşak, barut fıçısı" şeklinde tabirlerle tanımlanacak kadar stratejik açıdan önemli bir bölgedir. Coğrafi sınırları konusunda bile sorun yaşanan bu bölge yaklaşık iki yüz yıldır çatışmaların ve bölünmelerin merkezi olmuştur. Fransız İhtilali'nin etkisiyle Balkanlarda başlayan milliyetçilik fırtınasından olumsuz etkilenen iki devlet; bölgede uzun yıllar hâkimiyet kurmuş olan Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluklarıdır. Balkan milliyetçilikleri çeşitli iç ve dış gelişmelerin etkisiyle birbirini etkileyerek ortaya çıkarken, Balkanlarda bir kargaşa ve çatışma ortamı yaşanmıştır. Bu kargaşa ortamı siyasi literatüre "Balkanlaşma" adıyla yeni bir isim eklenmesine bile neden olmuştur.

XIX. yüzyıldan itibaren Balkanlarda yeni ulus devletler kurulmaya başlanmıştır. 1878 Berlin Antlaşması'ndan sonra kurulan bu devletler, İngiltere, Fransa, Rusya ve Avusturya tarafından kurulmuştur. Avrupalı Devletler, Balkan Devletleri'nin kurulmasına kendi çıkarlarına uygun olduğu için yardım etmişlerdir. Balkanlarda büyük güçlerin çıkar çatışmaları Balkan Birliği fikrini doğurmuştur.

"Balkan Birliği" fikrini ortaya atan devlet İngiltere olmasına karşın bu fikir daha sonra diğer devletlerce de kendi çıkarları doğrultusunda desteklenmiştir.

İngiltere'nin desteklediği bu fikrin ilk hedefi Osmanlı İmparatorluğu olmuştur. Zamanla Avrupa'da değişen dengelerden sonra Almanya ve Avusturya'yı da hedef olarak kabul etmiştir. Balkan Devletleri arasında bir birlik kurma fikrini Balkanlarda ortaya atan devlet Sırbistan olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu önderliğinde kurulmak istenen birlik ise sadece teoride kalmıştır.

XIX. yüzyıl sonlarında Osmanlı ve Almanya yakınlaşmasından rahatsız olan İngiltere, Balkanlar konusunda Rusya ile yakınlaşmaya başlamıştır. Balkan Birliği fikri tekrar gündeme getirilmiştir. Balkanlarda istenen ıslahat hareketine karşılık anayasal düzene geçen ancak tepkileri durduramayan Osmanlı İmparatorluğu Balkanlarda kurulmak istenen birliğin lideri değil, hedefi haline gelmiştir.

1912-1913 yıllarında gerçekleşen Balkan savaşları sonunda Osmanlı İmparatorluğu Balkanlardan çıkarılmıştır. Bu gelişme sonucunda Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan toprakları paylaşamayan Balkan Devletleri arasında gerginlik başlamıştır. Birinci Balkan Savaşı birlik haline gelen bölge devletlerini kısa süre sonra bitmeyen düşmanlıkların başlangıcı olan İkinci Balkan Savaşı'nın ortasına getirmiştir. Devletlerarasında en ufak kıvılcım bile savaşa neden olabilmiştir. Tüm Balkan Devletleri değişimci dış politika yaşamaya başlamış ve bölgenin adıyla özdeş hale getirilen "barut fıçısı" tabirine uygun hale gelmiştir. Böylece hem kendi aralarındaki gerginlik hem de büyük güçlerin bölgedeki çıkar çatışmaları dünya savaşının burada patlamasına neden olmuştur.

Savaş sonunda yapılan antlaşmalar Balkanlarda daha büyük sorunlara neden olmuştur. Büyük devletlerin hazırladığı ve Balkan Devletlerine dayattırılan antlaşmalar self determinasyon anlayışına uygun yapılmadığı için bölgede iki temel sorunu oluşmuştur. Bunlar, azınlıklar ve sınırlardır.

Barış anlaşmalarını takip eden on yıl boyunca Balkan federasyonunun en önemli ve istikrarlı şampiyonları tarım reformistleri, komünistler ve sosyalistlerdir. Bu öğelerin baskısıyla birlikte, federasyon hareketinin karakteri değişmiştir. Liberal eğilimi olan bireyler ve kurumlar zamanla liderliği üstlendiler. Öncelikli endişe sosyal reform değil de barışın sürdürülmesiydi ve bu amaca Balkan Federasyonunun kurulmasıyla ulaşmayı umuyorlardı. Radikal seleflerinin aksine, mevcut hükümetleri

devirmek için kitlesel devrimci partiler kurmadılar. Bunun yerine, çeşitli propaganda yöntemleriyle kamuoyunun desteğini kazanmaya ve böylece Balkan hükümetlerini farklılıklarını gidermeye, daha yakın ilişkiler kurmaya ve sonunda da federal bir çatı altında birleşmeye ikna etmeye çalıştılar.

Federasyonun bu liberal savunucuları otuzlu yıllarda birden bire hayat bulmadı önceki on yılda, popüler desteği kazanmak için birkaç girişimde bulundular fakat bunlar çok ufak başarıyla sonuçlandı. 28 Temmuz 1915'te, Sofya'da Balkanski Zgovor (Balkan Antantı) başlıklı bir günlük gazetenin ilk sayısı çıktı. Editörü D. Mishev'in amacı Balkan devletleri arasında uzlaşmayı teşvik etmekti ve bu amacı destekleyen çeşitli makalelere İngiliz gazeteci James Bourchier, General Savov ve siyasi liderler A. Malinov ve I.E. Geshov gibi şahıslar tarafından destek verildi. Bununla birlikte, birkaç ay içerisinde Bulgaristan savaşa girdi ve gazetenin daimi olarak basılması imkânsız hale geldi.

Buna benzer gelişme Balkan gümrük birliği lehine C. Georgevich tarafından 1926'da başlatılan gazete kampanyasıydı. Çoğu gazetenin onun makalelerini basmayı reddetmesine rağmen, Georgevich, 1928'de," Balkanlar arası Barış ve Refah Birliği"ni organize etti. Haziran 1929'da, bu grup başlıca gazetelere ve Balkan ve Batı Avrupa ülkelerinin devlet adamlarına, siyasi bir uzlaşmaya zemin hazırlayacağı ve hem Balkanlar hem de Avrupa'nın geri kalanı için ekonomik açıdan avantajlı olacağı iddia edilen Balkanlar gümrük birliğinin oluşturulmasını isteyen bir tebliğ gönderdi. Ne hükümet ne de genel halk bu şemaya kayda değer bir ilgi gösterdi.[743]

1930 yılında Türkiye ile Yunanistan arasındaki en önemli problem olan mübadele sorununun çözümlenmesi, diğer Balkan Devletleri'ni, barışçıl yollarla sorunlarını çözebileceklerine ikna etmiştir. Avrupa'da ve Dünya'da yaşanan gerek ekonomik gerekse de siyasal olaylar Balkan Devletlerini birbirine yakınlaştırmaya başlamıştır. Yıllarca mücadele içinde olan Türkiye ve Yunanistan'ın geniş vizyonlu liderleri olan Atatürk ve Venizelos'un etkisiyle ılımlı ve barışçıl yaklaşımları başka Balkan Devletlerini olumlu yönde etkilemiştir. Bu etkilenme somut şekilde Balkanlara "Birlik" olarak yansıyacaktır.

[743]Stavrinonos, Smith College Studies, s.224.

Balkan Misakı sürecinde, Milletlerarası Barış Bürosu'nun teklifi üzerine düzenlenen, Balkan Konferansları en önemli adımı teşkil etmiştir. Bu konferanslar sırasında, Balkan Devletleri'nin siyasî, ekonomik, kültürel ve sosyal yakınlaşması sağlanmaya çalışılmıştır. Konferanslar, Balkan Devletlerine, kendi aralarındaki sorunları, diğer devletlerin müdahalesi olmaksızın çözebileceklerini göstermiştir. Yüzyıllar boyunca başka devletlerin siyasi oyunları ile savaş alanı olarak kullanılan bölge devletlerinin, kendi kaderlerini kendilerinin belirleyebileceği ortaya çıkmış ve konferanslar boyunca genel slogan "Balkanlar, Balkanlılarındır" olmuştur.

Atina, İstanbul, Bükreş ve Selanik'te yapılan Balkan konferansları sırasında oluşturulacak "Balkan Birliği" şekillenmeye başlamıştır. Balkan Devletleri arasındaki bu dört konferansta da devletlerarasında çeşitli alanlarda işbirliği çalışmaları yapılması kararlaştırılmış, fakat siyasi birliğin kurulması sağlanamamıştır. 1933 yılı başlarından itibaren İtalya ve Almanya'nın izledikleri dış siyaset, Balkan devletlerini sıkı işbirliğine yöneltmiştir. 1925'te krallık ilan eden ve o tarihten sonra İtalya'nın etkisine giren Arnavutluk'un ve değişimci emelleri nedeniyle, komşularından toprak taleplerinde bulunan ayrıca terk ettiği topraklarda yaşayan halkının durumunun iyileştirilmesini her şeyden öncelikli gören Bulgaristan'ın oluşturulacak olan birliğe katılmayacakları anlaşılmıştır. Neticede, Bulgaristansız bir Balkan Misakı oluşturulmasına karar verilmiştir.

Balkan Misakı'nın temeli, 1933 yılında imzalanan Türk-Yunan Samimî Anlaşma Misakı olmuştur. Bu antlaşmanın ardından, Türkiye ile Romanya ve Yugoslavya arasında da aynı niteliklerde birer antlaşma imzalanmıştır. İmzalanan antlaşmaların ardından, Balkan Misakı'nın imzalanma süreci başlamıştır. Balkan Misakı, 9 Şubat 1934'te Atina'da imzalanmıştır. Bulgaristan'ın revizyonist emelleri nedeniyle katılmadığı bu oluşum, İkinci Dünya Savaşı'na kadar Balkanlar'da barış ortamının yerleşmesine katkı sağlamıştır. Tüm bu olumlu adımlara rağmen Bulgaristan'ın Balkan Misakı'na girmemesi, Yunanistan'ın İtalya'ya karşı çekince koyması, Türkiye'nin de Sovyetler Birliği'ne yönelik çekince koyması, Balkan Misakı'nın henüz kuruluşunda zayıf bir kimliğe bürünmesine neden olmuştur. Nitekim II. Dünya Savaşı'nda, önce İtalya'nın, ardından da Almanya'nın Balkanlara yönelik işgalleri bu zayıflığın sonucundan meydana gelmiştir. Misak'ın uluslararası

ilişkilerdeki tek somut getirisi ise Bulgaristan'ın yayılmacı emellerinin İkinci Dünya Savaşı'na kadar engellenmesi olmuştur.

Ekim 1934'te dört devletin dışişleri bakanları Ankara'da toplanmışlar ve Balkan Misakı'nda bazı düzenlemeler yapmışlardır. Dışişleri bakanlarını da içeren daimi konseyin düzenli toplanmasını kararlaştırılmıştır. Ekonomik İşbirliği ve Balkan Bankası'nın kurulması için planlar yapılmıştır. Böylece Balkan Misakı, Balkan Konferansları gibi faaliyet gösterecektir. Aradaki fark; daimi konseyin karar vermesi ve uygulaması olmuştur. Konferans ise sadece tavsiyelerde bulunabilmiştir.

Bu iki kuruluş temelden farklı olmuştur. Balkan Konferansı, Balkan Devletlerini bazı konularda bir araya getirmeye çalışırken, Balkan Misakı belirli bir amaç gütmüştür. Amaçları ise var olan düzenin devamı olmuştur. Bu nedenle otomatik olarak revizyonist Balkan Devletleri'ne karşı çıkmıştır.

Balkan Misakı'nın oluşturulmasının ardından, Misak faaliyetlerini sürdürmek amacıyla, Balkan Misakı Daimî Konseyi ve Balkan Misakı Ekonomik Konseyi oluşturulmuştur. 1934-1940 yılları arasında toplantılar yapan bu konseyler her ne kadar sürekliliği olmasa da hem kültürel hem de siyasal birliktelikler sağlamıştır. Bu konseyler, İtalya'nın Habeşistan'ı işgalinde ambargo uygulanması konusunda alınan kararları desteklemişler ve Bulgaristan'ın değişimci politikalarını bir süre içinde olsa frenlemişlerdir.

Balkan Misakı'nı imzalayan devletler, Avrupa'daki siyasal gelişmelerde genelde birlikte hareket etmeye başlamışlardır. İtalya'nın 1935'te Habeşistan'a saldırması üzerine Milletler Cemiyeti'nin aldığı yaptırımlara katılmışlar, 1936 Montreux Boğazlar Konferansı'nda da Türk görüşünü desteklemişlerdir. Ancak ne Bulgaristan ne de Arnavutluk kendilerine açık tutulan bu pakta katılmamışlardır. Bununla birlikte 1938'de pakt üyesi dört devlet ile Bulgaristan arasında güven yaratıcı nitelikte bir anlaşma yapılmıştır.

1934-1940 yılları arasında Balkanlar'da kısmen olsa da düzen sağlayan Balkan Misakı'nın sarsılmasının nedenlerinden birincisi; Yugoslavya Kralı Alexandr'ın 9 Ekim 1934'te Marsilya'da öldürülmesiyle patlak vermesi olmuştur. İkinci nedeni ise; 1935-1936 yıllarında Milletler Cemiyeti'nin zorlayıcı önlemlerine rağmen Mussolini'nin Habeşistan'ı işgal etmesi teşkil etmiştir. Misak üyeleri, Milletler Cemiyeti'nin aldığı karar doğrultusunda birlik olup İtalya'ya ekonomik

ambargo uygulamasına rağmen 1936'da ambargo kaldırılmıştır. Berlin-Roma Mihveri'nin kurulması ve güçlenmesinin ardından Yugoslavya, İtalya ve Bulgaristan ile anlaşma yoluna gitmiştir. Bulgaristan ile Yugoslavya arasında 24 Ocak 1937'de Bozulmaz Barış ve Samimi ve Ebedi Dostluk Antlaşması imzalanmıştır. Misakın Bulgaristan'ın revizyonist politikasına karşı yapıldığı da hesaplanırsa bu gelişme de Balkan Misakı'nı açıkça yok saymaktır.

Balkan Misakı birçok anlamda olumlu gelişmelerde bulunmuştur. Fakat Misak aynı zamanda imzalandığı günden itibaren bölge ülkelerinin iki düşman kampa bölünmesine de kaynak oluşturmuştur. Misakın daha başından Arnavutluk ve Bulgaristan ittifakın dışında bırakılmış bu durum da kutuplaşma yaratmıştır. Avrupa'da oluşan bloklar arasında bir denge unsuru olması gereken Misak bu amacı taşımak yerine belirli ve zayıf devletlerin saldırısını önlemek gibi sınırlı amacı olan ve küçük devletlerin oluşturdukları kolay çözülür bir ittifak statüsünü kazanmıştır. Üye devletler, büyük devletlere karşı korunması gereken başka sınırları olduğu gerçeğini ihmal etmişlerdir.

Balkan Misakı'nın başka bir zayıf yanı ise üye devletlerin dış politikada farklı görüşlere sahip olmasıdır. Bu nedenler yüzünden Balkan Misakı zayıf bir örgüt olarak kurulmuş ve bu zayıflığı yüzünden II. Dünya Savaşı sırasında yıkılmıştır. 1940 tarihinde Belgrad'da son toplantısını yapan Balkan Misakı'nın delegeleri tarafsızlık ve barış hakkındaki isteklerini açıklamışlar ancak dışarıdan saldırıya uğrandığı zaman karşılıklı yardım konusunda anlaşamamışlardır. Her devlet bireysel olarak büyük güçlerle kendi tarafsızlığı için görüşme yapabileceği kabul edilmiştir. Böylece Balkan Misakı birlik, bağımsızlık ve geçerliliğini kaybederek kâğıt üzerinde kalan bir organizasyon haline gelmiştir.

1930'larda Balkan ülkelerini bir araya getirmek için başka bir adım atılmıştır. Güç ve kitle hareketinin yerine, eğitime yönelik, toplum düşüncesini etkileyecek seferler ile güncel konuları tartışma ve hükümetlere önerilerde bulunma amacıyla yapılacak Balkan konferansları sayesinde de aynı sonucun elde edilebileceği düşünülmüştür. Sonuçlar asla göz ardı edilebilir türden değildi. Konferanslar, geniş çaplı propaganda sağlamıştır. Ülkeler arasında, toplumsal, ekonomik ve kültürel ortaklık konularında ilerlemeler kaydedilmiştir. Fakat 1934 Balkan Misakı, özellikle önceki bölgesel statükonun devamlılığı ile ilgili olması ve aslında Bulgaristan'a karşı

kullanılması sonucunda, tavsiye kararlarının beklentilerini karşılamadı. Böylece, Balkan Antantı aslında revizyonistlere karşı bir birlikti ve gelecek 7 yılda bu antant diğer aynı tür Avrupa birlikleri ile aynı kaderi paylaştı. Yine de bu, Balkanlardaki insanların bilhassa yan yana barış içinde yaşamaya uygun olmadıkları gerçeğini ortaya koymamaktadır.

Balkan politikası, genel Avrupa politikasına derinden bağlıydı ve ondan etkilenmekteydi. Antantın varlığının son bir kaç yılında, üstesinden gelmek zorunda kaldığı problem aslında Bulgarlar değil, İtalyan-Alman revizyonizmi idi. 1930'lardaki Anglo-Fransız bastırma politikaları, adeta Balkan Antantının kaderini belirledi.[744]

Türkiye İkinci Dünya Savaşı başlayınca Balkanlarda işbirliği için tekrar çalışmalar yapmıştır. Almanya Balkanlara hâkim olup Türk sınırlarına dayanmıştır. Bu durum Türkiye'yi çok endişelendirmiş ve misakı tekrar canlandırmanın güvenlik açısından önemi daha da değere kazanmıştır. Savaş başlamadan önce 1939 Şubat'ında Bükreş'te yapılan Balkan Misakı konferansında Türk Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu Almanya'nın Balkanlar için tehlike arz edeceğini belirtmiştir. Türk Dışişleri Bakanı müttefiklerini "ortak tehlike karşısında ortak karar ve hareketin gerekliliğine " ikna etmeye çalışmıştır. Ancak Balkan diplomatları Türkiye'nin kendilerini İngiliz -Fransız ittifakına çekmeye çalıştığından şüphelenmişler ve bu çabaya yüz çevirmişlerdir. Bunun zararını Türkiye dışında Balkan Misakı'nın tüm devletleri Almanya'nın işgali altına girerek ödemişlerdir.

Balkan Devletleri arasında oluşan bu ilişkiler, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından iki süper devletin yani Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin politikalarının başlamasıyla değişmeye başlamıştır. Büyük güçlerin stratejik çıkarlarının çatıştığı Balkanlar, iki düşman ve katı bloka bölünmüştür.

Soğuk savaş döneminde Balkan Paktı'yla askeri temelde bölgesel işbirliğine yönelik çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bütün bu girişimler tamamen Balkanlar'a özgü nedenlerle başarısız olmuştur. Başarısız olmasında bölgenin iki askeri bloğa ayrılması, işbirliği girişimlerinin ittifak ve tehdit algılamalarındaki sistematik değişikliklere karşın varlığını sürdürmesine neden olan askeri niteliğidir. Soğuk

[744] Stavrinonos, Smith College Studies , s.252.

Savaş'ın mirası Moskova ve Washington tarafından denetlenen Balkanlar'ın istikrarı ve bunun devamında bölgenin kendisine ait olan gerek siyasi gerekse de toplumsal yapısı yer almaktadır.

Sonuç olarak Balkanlar tarihsel anlamda köklü bir uygarlık beşiğidir. Bulunduğu coğrafi konumu itibarıyla stratejik bir öneme ve değere sahiptir. Bu özellikleri onu büyük güçlerin emellerinin olduğu bir bölge haline getirmiştir. Birkaç kez denenen, ancak sonuca ulaşılamayan birlik çalışmaları başarılı olsaydı, Balkanların kaderini değiştirecekti.

Yönetilen değil kendi geleceklerini kendileri belirlemek isteyen Balkan Devletleri tüm sorunlarını aşarak tekrar birleşmeye çabalamalıdır. Büyük ve güçlü ittifaklar tek bir aşamada gerçekleşmek zorunda değildir. Uzun bir süreci kapsamış olsa da bölgenin huzuru, refahı, daha iyi yönetilmesi ve kalkınması için mutlaka birlik kurması gerekecektir.

KAYNAKÇA

a) Resmi Yayınlar

Romanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi (Arhiva Ministerul Afacerilor Externe)

Romanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi Fon: Conventii Multilaterale, Atena, 9 Februarie 1934, Lef: 1-3.

Arhiva. Fond: Conventii Multilaterale, Ankara 2 Kasım1934, Filale: 1-4.

Arhiva Fond: Conventii Multilaterale, Ankara 2 Kasım1934, Filale: 1-2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi.

Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.42.4.14.

Fon kodu: 030,10, Yer no: 233.572.13, lef: 3.

Fon kodu: 030,10, Yer no: 233.572.13, lef: 3-4.

Fon kodu: 030,10, Yer no: 227.530.17, lef: 3.

Fon kodu: 030,10, Yer no: 227.530.17, lef: 4.

Fon kodu: 030,10, Yer no: 227.530.17, lef: 2.

Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.87.42.12.

Fon kodu: 030,10, Yer no: 226.523.13, lef: 5.

Fon kodu: 030,10, Yer no: 233.570.15, lef: 5.

Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.69.83.18.

Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.64.37.5.

Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.64.35.1.

Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.65.42.19.

Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.65.42.2.

Fon kodu: 030,18, Yer no: 01.02.69.83.18.

Danışma Meclisi Türk Heyetinin Teşkili, 20 Ocak 1935, 030,10 227.528.1, s.1

Danışma Meclisinin oluşturulma esasları, 20 Ocak 1935, 030,10 227.528.1, s.2.

Danışma Meclisinin sonuç protokolü, (Nihai Protokol Balkan Anlaşmasının Ekonomik Konseyi'nin ilk oturumu) 030,10 227.528 s.11.

Balkan Misakı Konseyi Türk Heyetini Görevlendiren Bakanlar Kurulu Kararı, 13 Mayıs 1935, 030.10.01.02.54.38.3.

Balkan Anlaşması Daimi Konseyinde hava isleri protokolü için yetki veren Bakanlar Kurulu Kararı, 3 Ocak 1936, 030.18.01.02. 60.99.11.

T.C.'nin Balkan Ülkeleri ile İmzaladığı Askeri Mukavelelerin Bükreş'te Teati Edilmesine Yetki Veren Bakanlar Kurulu Kararı, 3 Mart1937, 030.18.01.02.74.34.16. 030.18.01.02.74.34.16.

Askeri Mukavelelerin Teati Edilmesi hk. 3 Mart 1937, 030.81.01.02.74.34.16.

Balkan Antantı Ekonomik Konseyinin Kararını Onaylayan Bakanlar Kurulu Kararı, 9 Mart 1937, 030.18.01.02 72.17.1.

T.C.'nin Balkan Ülkeleri ile İmzaladığı Askeri Mukavelelerin Bükreş'te Teati Edilmesine Yetki Veren Bakanlar Kurulu Kararı, 3 Mart1937, 030.18.01.02.74.34.16. 030.18.01.02.74.34.16

Birinci Balkan Konferansı Kararları (Résolutions de la Première Conférence Balkanique) TBMM Yayını, 1931.

Düstur 3, Tertip, Cilt XI, XV, XVII, XX, XXI.
Düstur 3, Tertip, Cilt: XV, s. 195.
Zabıt Cerideleri (Türkiye Büyük Millet Meclisi)

Devre: I, Cilt: I,VII, XII, XXIV,.

Devre III, Cilt XII.

Devre IV, Cilt: XX.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 4, Cilt:20. İçtima: 3, 24. İnikat, 6.3.1934.

b) Gazeteler

Akşam
Akşam 1 Kasım 1933,s.2.

Akşam 15 Nisan 1934,s.1.

Anadolu

Anadolu 8 Ekim 1933,s.3.

Anadolu 27 Mayıs 1935,s.4.

Ayın Tarihi

Ayın Tarihi, Sayı: 11, 1-31 Teşrinievvel 1934, ss.94-95.

Ayın Tarihi, "Balkan Konferansı'',1934,ss. 6761-6763.

Ayın Tarihi, "Balkan Konferansı",1934,s. 67-68.

Ayın Tarihi, Sayı: 79-81, Birinci Teşrin-Birinci Kanun 1930, s. 6767.

Ayın Tarihi, Sayı: 3, Mart 1934, s. 109.

Ayın Tarihi, Sayı: 11, 1-31 Teşrinievvel 1934, s. 181.

Ayın Tarihi, Sayı: 9, 1-31 Ağustos 1934, s. 162.

Ayın Tarihi, sayı: 36, 1-30 Teşrinisani 1936, s. 142.

Ayın Tarihi, Sayı: 40, 1-31 Mart 1937, s. 158.

Ayın Tarihi, Sayı: 48, 1938, s. 120.

Ayın Tarihi, Sayı: 47, 1-31 Ekim 1937, ss. 104-105.

Ayın Tarihi, Sayı: 47, 1-31 Ekim 1937, ss. 106-107.

Chicago Daily Tribune

Chicago Daily Tribune, 20 October 1930, s.20.

Chicago Daily Tribune, 20 December 1932, s.13.

Chicago Daily Tribune, 21 February 1939, s. 6.

Chicago Daily Tribune, 2 February 1940, s. 1.

Chicago Daily Tribune, 2 February 1940, s. 5.

Cumhuriyet

Cumhuriyet, 9 Ekim 1930, s.3.

Cumhuriyet, 12 Ekim 1930, s.3.

Cumhuriyet, 2 Ekim 1930,s.3.

Cumhuriyet, 13Ekim 1930, s. 3.

Cumhuriyet, 10 Ekim 1930, s.3.

Cumhuriyet, 15 Eylül 1931,s.4.

Cumhuriyet, 15 Eylül 1931, s.4.

Cumhuriyet, 6 Eylül 1931, ss.1-6

Cumhuriyet, 18 Ekim 1931, s. 3.

Cumhuriyet, 19 Ekim 1931, s. 5.

Cumhuriyet, 21 Ekim 1931, s.5.

Cumhuriyet, 22 Ekim 1931, s.5.

Cumhuriyet, 24 Ekim 1931, ss.1-2-4.

Cumhuriyet, 27 Ekim1931,s.3.

Cumhuriyet, 28 Ocak 1931, s.1.

Cumhuriyet, 3 Şubat 1931, s.3.

Cumhuriyet, 3 Şubat 1931, s.3.

Cumhuriyet, 7 Şubat 1931, ss.1,3.

Cumhuriyet, 29 Ocak 1932, s.3.

Cumhuriyet, 29 Ocak 1932,s.2

Cumhuriyet, 3 Şubat 1932, s.3.

Cumhuriyet, 3 Şubat 1932, s.3.

Cumhuriyet, 29 Şubat 1932, s.1.

Cumhuriyet, 6 Mart 1932, s.2.

Cumhuriyet, 18 Mayıs 1932, ss. 1-4.

Cumhuriyet, 20 Mayıs 1932, s.3.

Cumhuriyet, 24 Temmuz 1932, s.2.

Cumhuriyet, 17 Ekim 1932, s.6.

Cumhuriyet, 7 Kasım 1933, s.1.

Cumhuriyet, 25 Kasım 1933,ss.1,2.

Cumhuriyet, 12 Mayıs 1935, s.1.

Cumhuriyet ,22 Nisan 1935,s.4.

Cumhuriyet, 18 Haziran 1935,s.1.

Cumhuriyet, 5 Mayıs 1936,s.3.

Cumhuriyet, 6 Mayıs 1936,s.2.

Cumhuriyet, 6 Haziran 1936,s.3.

Cumhuriyet, 20 Ekim 1936, s.1.

Cumhuriyet, 6 Kasım 1936, ss.1,7.

Cumhuriyet, 10 Kasım 1936, s.1.

Cumhuriyet, 12 Kasım 1936, s.1.

Cumhuriyet, 23 Ekim 1936, s.1.

Cumhuriyet, 23 Ekim 1936, s.1.

Cumhuriyet, 2 Kasım 1936, s.1.

Cumhuriyet, 4 Kasım 1936, s.1

Cumhuriyet 12 Eylül 1937, ss.1-9.

Cumhuriyet, 6 Kasım 1937, s.5.

Cumhuriyet, 26 Mart 1937, s.3.

Cumhuriyet 28 Mart 1937, s.3.

Cumhuriyet, 26 Şubat 1938, s.1.

Cumhuriyet, 26 Şubat 1938, s.7.

Cumhuriyet, 27 Şubat 1938, s.1.

Cumhuriyet, Muharrem Feyzi, "Balkan Konferansı," 19 Ekim 1931, s. 2.

Cumhuriyet, "Gazi Hz.nin devlet reislerine telgrafları ve Arnavutluk", 28 Ekim1931,s.3.

Cumhuriyet, Muharrem, Feyzi. "Balkan Konferansı Neden Akim Kaldı?",31 Ekim 1932,s.4.

Cumhuriyet, Daver, Abidin. "1912'deki Balkan İttifakı Çok Gizli Tutulmuştur" Balkan Harbine Dair-I, No:3644, İstanbul, 29 Haziran 1934,s.2.

Cumhuriyet, Daver, Abidin. "Balkanlılar Türklerden 100 Bin Kişi Fazla İdiler" Balkan Harbine Dair-II, 30 Haziran 1934,s.4.

Cumhuriyet, Münir, Salih. "28 Sene Evvel Bir Balkan İttifakı Teşebbüsü" (Yakın Tarihten Sahifeler Yazı Dizisi I), 9 Haziran 1934.,s.1.

Cumhuriyet, Münir, Salih. "28 Sene Evvel Bir Balkan İttifakı Teşebbüsü" (Yakın Tarihten Sahifeler Yazı Dizisi II), 13 Haziran 1934,s.1.

Cumhuriyet, Münir, Salih. "Sırbistan'la İttifak Muahedesi Layihası" (Yakın Tarihten Sahifeler Yazı Dizisi III) , 20 Haziran 1934,s.2.

Cumhuriyet, Münir, Salih. "28 Sene Evvel Bir Balkan İttifakı Teşebbüsü" (Yakın Tarihten , Sahifeler Yazı Dizisi IV), 23 Haziran 1934,s.3.

Cumhuriyet,Münir, Salih. "28 sene Evvelki Balkan İttifakı ve Yunanistan" (Yakın Tarihten Sahifeler Yazı Dizisi V) , 26 Haziran 1934,s.1.

Hâkimiyeti Milliye

Hâkimiyeti Milliye, 15 Ekim1934, s. 3.

Hâkimiyeti Milliye, 13 Kasım 1933,s. 4.

Hâkimiyeti Milliye, 13 Kasım 1933, s. 4

Hâkimiyeti Milliye, 7 Kasım 1933,s.2.

Hâkimiyeti Milliye, 7 Kasım 1933,s.3.

Hâkimiyet-i Milliye, Zeki Mesut, "Halk ve Balkan Birliği", 15 Kasım 1933,s.2.

Hâkimiyeti Milliye, 24 Eylül 1931,s.3.

Hâkimiyeti Milliye, 26 Ekim 1931, s.2.

Hâkimiyet-i Milliye, 28 Nisan 1933,s.1.

Hâkimiyeti Milliye, Hakkı, Naşit. "Dördüncü Balkan Konferansından Notlar: Selanik Konferansına Kadar", 24 Ekim 1933,s.1.

Hâkimiyeti Milliye Gazetesi, 27 Nisan 1933, s.2.

Hâkimiyet-i Milliye, Alsan, Zeki Mesut. "Bir Adım Daha!", 19Ekim 1933,s.2.

Hâkimiyeti Milliye, Naşit Hakkı, "Dördüncü Balkan Konferansından Notlar: Selanik Konferansına Kadar" , 24 İkinci teşrin 1933, Dördüncü Balkan Konferansı, s. 3.

Hâkimiyet-i Milliye, Alsan, Zeki Mesut. "Halk ve Balkan Birliği", 15 Kasım 1933. Milliyet

Milliyet, Alsan, Zeki Mesut. "Balkan Konferansında Yugoslavya", Sayı no: 1683,

17 Ekim 1930,s.1.

Milliyet, Alsan, Zeki Mesut. "Balkan Konferansında Arnavutluk", Sayı no: 1684,

18 Ekim 1930,s.2.

Milliyet, Alsan, Zeki Mesut. "Balkan Konferansında Yunanistan", Sayı no: 1687,

21 Ekim 1930,s.1.

Milliyet, Alsan, Zeki Mesut. "Balkan Konferansında Romanya", Sayı no: 1688,

22 Ekim 1930,s.1.

Milliyet, Alsan, Zeki Mesut. “Balkan Konferansının Bilançosu”, Sayı no: 1690,

24 Ekim 1930,s.2.

Milliyet, Bayındır, Ahmet Şükrü. “Balkan Misakı Etrafında” , No: 2867, 2 Şubat 1934,s.1.

Milliyet, Bayındır, Ahmet Şükrü. “İmzadan Sonra” , No: 2879, 14 Şubat 1934.

The Times

The Times, 26 October 1931, s. 11

The Times, 06 October 1930, s.13.

The Times, 11 May 1935, s. 11.

The Times, 13 May 1935, s. 15.

The Times, 24 October 1936, s. 11.

The Times, 13 October 1930, s.11.

The Times, 07 October 1930, s. 13.

The Times, 09 February 1931, s.11.

The Times, 22 October 1931, s.15.

The Times, 22 January 1934, s.11.

The Times, 30 January 1934, s. 13.

The Times, 31 December 1934, s: 28.

The Times, 12 February 1934, s.11.

The Times, 11 May 1935, s. 11.

The Times, 13 May 1935, s. 15.

The Times, 03 February 1940, s. 6.

The Times, 02 February 1940, s. 8.

The Times, 03 February 1940, s. 6.

The Times 20 Şubat 1939, s.6.

Ulus

Ulus, 18 Ocak 1936, s.2.

Ulus, 18 Ocak 1936, s.2.

Ulus, 25 Ocak 1936, s.1-5.

Ulus, 25 Ocak 1936, s.1-5.

Ulus, 21 Ağustos 1938 ss.1-7.

Vakit

Vakit, 4 Ekim 1933,s.3
Vakit, 8 Ekim 1933,s.2.

Vakit, 8 Aralık 1933,s.3.

Yeni Tanin

2 Ocak 1932,s.3.

8 Nisan 1933,s.2.

18 Mayıs 1934,s.4.

25 Ekim 1934,s.1.

c) **Kitaplar**

Adanır, Fikret ve Suraiya Faroqhi. **The Ottomans and the Balkans: a Discussion of Historiography**, Çeviren: Beril İdemen, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

Adil, Selahattin. **Selahattin Adil Paşa'nın Hatıraları, Hayat Mücadeleleri**, Zafer Matbaası, İstanbul, 1982.

Akbıyık, Yaşar ve Yalçın Durmuş. **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi,** Cilt:2, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002.

Akman, Halil. **Paylaşılamayan Balkanlar**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Akşin, Aptülahat. **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

Akşin, Sina. **Doğuştan Yükselişe Osmanlı Tarihi**, Cilt:1,Doğan Ofset Matbaacılık, İstanbul, 2000.

Akşin, Sina. **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1976.

Akşin, Sina ve Mete Tunçay. **Çağdaş Türkiye Tarihi 1908-1980**, Cilt:4, Cem Yayınevi, İstanbul,2000.

Alsan, Zeki Mesut. **Yeni Devletler Hukuku**, Cilt:2, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara,1951.

Altay, Fahrettin. **On Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası,** İnsel Yayınları, İstanbul,1970.

Armaoğlu, Fahir. **XIX. yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914),** Alkım Yayınevi, İstanbul, 2007.

Armaoğlu, Fahir. **XX. yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980**), 2. basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1984.

Atatürk İle İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921), Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Ankara,1982.

Atatürk, Mustafa Kemal. **Nutuk,** Cilt:1,Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara,1961.

Atatürk'ün Milli Dış Politikası, Cilt:2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt:1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1989.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt:2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf Ve Beyannameleri, Cilt:4, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara,1964.

Aydemir, Şevket Süreyya. **Tek Adam Mustafa Kemal,** Cilt:2, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1971.

Aydın, Mithat. **Balkanlar'da İsyan,** Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2005.

Baharçiçek, Abdulkadir. **Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye'nin Balkanlar Politikası,1980-2003 Türkiye'nin Dış, Ekonomik, Sosyal ve İdari Politikaları**, Editör: Turgut Göksu ve Hasan Hüseyin Çevik. Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003.

Balkanların Dünü-Bugünü-Yarını, 2. Baskı, Harp Akademileri Yayını, İstanbul, 1993.

Baykal, Bekir Sıtkı. **Erzurum Kongresi İle İlgili Belgeler,** Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1969.

Bayur, Yusuf Hikmet. **1914-1918 Genel Savaşı**, Türk İnkılâbı Tarihi Cilt:3, Kısım: IV, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

Bayur, Yusuf Hikmet. **Atatürk Hayatı ve Eseri**, Güven Basımevi, Ankara, 1963.

Bayur, Yusuf Hikmet. **Türk Devleti'nin Dış Siyasası,** 2.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1995.

Bayur, Yusuf Hikmet. **Türk İnkılâbı Tarihi,** Cilt:3, Kısım:4, 3.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1991.

Bayur, Yusuf Hikmet. **Türk İnkılâbı Tarihi,** Cilt:1, Kısım:1, 4.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1991.

Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Bulgar İlişkileri (1913-1938) Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2002.

Bıyıklıoğlu, Tevfik. **Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, Cilt:1, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara,1962.

Bodur, Harun. **Kronolojik 20. yüzyıl Siyasi Tarihi (1900-1999),** Çağlar Yayınları, Ankara, 2005.

Borak, Sadi. **Atatürk**, Başak Kitabevi, İstanbul, 1973.

Bozdağ, Sabiha. **İhtilaller ve Darbeler Tarihi**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1974.

Campus, Eliza. **The Little Entente and the Balkan Alliance**, Çeviren: Delia Razdolescu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bükreş, 1978.

Castellan, Georges. **Balkanların Tarihi**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1993.

Cumhuriyet Döneminde Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan İkili Antlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler, Dışişleri Bakanlığı, Hazırlayan: Hulusi Kılıç, Ankara,2000.

Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı (1923-1934), Dışişleri Bakanlığı, Ankara,1974.

Dilan, Hasan Berke**. Atatürk Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası (1923-1939),** Alfa Yayınları, İstanbul,1998.

Durucan, Muhsin. **Bir Sevdadır Balkanlar**, D Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Erim, Nihat. **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953.

Ertan, Temuçin Faik. **Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarih**, 2.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2012.

Esmer, Ahmet Şükrü. **Siyasi Tarihi (1919 -1939),** Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1953.

Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Cumhuriyet Dönemine ait 100 Belge) 1923-1938 Cilt:2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981.

Gellner, Ernest. **Language and Solitude: Wittgenstein, Malinowski and the Habsburg Dilemma**, New York, 1998.

Gellner, Ernest. **Uluslar ve Ulusçuluk** Çeviren: Büşra Ersanlı, Hil Yayın, İstanbul, 1992.

Georgevıtch, Vladan. **Türk Devrimi ve İstikbali,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Glenny Misha. **Balkanlar 1804-1999 Milliyetçilik, Savaş ve Büyük Güçler,** Çeviren: Mehmet Harmancı, Sabah Kitapları, İstanbul, 2001.

Gökbilgin, M. Tayyip. **Milli Mücadele Başlarken**, Birinci Kitap, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1959.

Gönlübol, Mehmet ve Cem Sar. **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919-1938),** Atatürk Kültür ve Dil Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997.

Gönlübol, Mehmet. **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995),** Dokuzuncu Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000.

Gürel, Şükrü Sina. **Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1923),** Ümit Yayıncılık, Ankara,1993.

Gürün, Kamuran. **Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953),** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

Hainz, Christa. **Emperyalizm Ve İmparatorluklar**, Bonn, Almanya, 2011.

Halaçoğlu, Ahmet. **Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913),** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.

Hall, Richard C. **Balkan Savaşları 1912-1913, I.Dünya Savaşı'nın Provası**, Homer Kitabevi, İstanbul, 2003.

Hammer, J.Von. **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Cilt:1,İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Hamzaoğlu, Yusuf. **Balkan Türklüğü**, Cilt:1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

Hatipoğlu, M. Murat. **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan (1923–1954),** Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997.

Hayta, Necdet. **Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu Ve Londra Büyükelçiler Konferansı**, Atatürk Araştırma Merkezi , Ankara, 2008.

Hayta, Necdet ve Togay Seçkin Birbudak. **Balkan Savaşlarında Edirne**, Atase Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2010.

Himmetoğlu, Hüsnü. **Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları**, Cilt:1-2, Ülkü matbaası, Eskişehir, 1975.

Hobsbawm, E.J. **Milletler ve Milliyetçilik**, Dördüncü Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010.

Hupchick, Dennis P. **The Balkans, Palgrave Macmillan,** New York, 2001.

Imber, Colin. **Osmanlı İmparatorluğu, 1300-1650: İktidarın Yapısı**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Issawi, Charles. "**Ekonomik Miras" İmparatorluk Mirası Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası**, Derleyen: Carl Brown, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

İnalcık, Halil. **An Economic ve Social History of the Ottoman Empire, Cilt: 1, 1300-1600**, Cambridge University Press, Cambridge,1994.

İnalcık, Halil. **Tanzimat ve Bulgar Meselesi (1942-1992)**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1992.

İpek, Nedim. **Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

İstatistik Göstergeler (1923-2002), Hazırlayan: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2003.

Jelavich, Barbara. **Balkan Tarihi,** Cilt:1-2.Basım, Küre Yayınları, İstanbul, 2009.

Kansu, Aykut. **1908 Devrimi,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

Karal, Enver Ziya. **Atatürk'ten Düşünceler,** Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1991.

Karal, Enver Ziya. **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (1918-1965),** Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul,1973.

Karamanlis, Kostas Al. **Elefteros Venizelos ve Dış İlişkilerimiz (1928-1932),** Atina, 1995.

Karatay Osman ve Bilgehan Gökdağ. **Balkanlar El Kitabı**, Cilt 1, Karam Yayınları, Ankara, 2006.

Karpat, Kemal H. **Balkanlarda Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk**, 2.Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul,2012.

Kayapınar, Ayşe. **Balkanlarda Siyaset**, Türkiye Cumhuriyeti Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2012.

Karabekir Kazım. **İstiklal Harbimizin Esasları,** Sinan Matbaası ve Neşriyat Evi, İstanbul, 1951.

Kennedy, Bernard. **Kraliyet Başkenti Çetinye**, Diplomat Atlas Yayınevi, Ankara, 2007.

Kılıç, Hulusi. **Cumhuriyet Döneminde T.C. ile Yunanistan Arasında İmzalanan İkili Antlaşmalar, Önemli Belgeler ve Bildiriler**. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 2000.

Kocabaş, Süleyman. **Avrupa Türkiye'sinin Kaybı ve Balkanlarda Panslavizm**, Vatan Yayınları, Kayseri, 1986.

Kocabaş, Süleyman. **Son Haçlı Seferi Balkan Harbi 1912-1913,** Vatan Yayınları, İstanbul, 2000.

Kocatürk Utkan. **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Kronolojisi (1918-1938),** 3.Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

Koçu, Reşad Ekrem. **Osmanlı Tarihinin Panoraması**, Ak Kitabevi, İstanbul, 1964.

Kohn, Hans. **"Western ve Eastern Nationalities"** Nationalism Derleyen: John Hutchinson, Anthony D. Smith, Oxford University Press, Oxford, 1994.

Kunt, Metin ve Sina Akşin. **Türkiye Tarihi 3 (Osmanlı Devleti 1600-1908),**6. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 2000.

Kurat, Yuluğ Tekin. **Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1986.

Kut, Metin. **Osmanlı Devleti (1600-1908),** Editör: Sina Akşin, Türkiye Tarihi 3, Cem Yayınevi, İstanbul, 2000.

Kutlu, Sacit. **Milliyetçilik ve Emperyalizm Yüzyılında Balkanlar ve Osmanlı Devleti**, Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2007.

Mantran, Robert. **"XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti: Avrupa Baskısı",** Mantran Ed: Osmanlı İmparatorluğu Tarihi - I: Osmanlı Devletinin Doğuşundan XVIII. Yüzyılın Sonuna, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.

Millas, Herkül. **"Geçmişten Bugüne Yunanlılar"** İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

Morgenthau, Hans j. **Uluslararası Politika**, Cilt:2, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara,1970.

Nadi, Yunus. **Çerkez Ethem,** Sel Yayınlar, İstanbul, 1955.

Oran, Baskın. **Türk Dış Politikası (1919-1980),** Cilt: 1, 6.baskı, Ed. Baskın Oran, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Oran, Baskın. **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu,** Mülkiyeliler Vakfı Yayınevi, Ankara, 1986.

Ortaylı, İlber. **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Ortaylı, İlber. **Osmanlı Barışı**, Da Yayıncılık, İstanbul,2004.

Özdağ, Muzaffer. **Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiği Üzerine**, Asam Yayınları, Ankara, 2001.

Özel, Sabahattin. **Büyük Milletin Evladı ve Hizmetkârı Atatürk ve Atatürkçülük**, Derin Yayınları, İstanbul, 2006.

Öztuna, Yılmaz. **Büyük Türkiye Tarihi,** Cilt: 2, Ötüken Yayınları, İstanbul,1977.

Pamuk, Şevket. **Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme (1820-1913),** Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 1994.

Peker, Nurettin. **İstiklal Savaşı'nın Vesika ve Resimleri,** Gün Basımevi, İstanbul, 1955.

R. Watson ve W.Seton. **"The Little ve Balkan Entente",** Balcanica, Cilt:38, Belgrade, 2008.

Roudometof, Victor. **Collective Memory, National Identity ve Ethnic Conflict: Greece, Bulgaria ve the Macedonian Question**, Praeger, Westport CT, 2002.

Sander, Oral. **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945–1965),** Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara,1969.

Sander, Oral. **Siyasi Tarih**, İkinci Basım, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.

Sandıklı Atilla. **Atatürk'ün Dış Politika Stratejisi ve Avrupa Birliği**, Beta Yayınları, İstanbul, 2008.

Saybaşılı Kemali ve Özcan Gencer. **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul,1997.

Selek, Sabahattin. **Anadolu İhtilali,** 6.Basım, Cem Yayınevi, İstanbul,1976.

Selek, Sabahattin. **Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı),** Cilt:1, Cem Yayınevi, İstanbul, 1971.

Sipahioğlu, Bahtiyar. **Dünden Bugüne Balkanlar**, Akademi Matbaacılık, İstanbul, 2010.

Sloane, William M. **Bir Tarih Laboratuarı Balkanlar**, Çeviren: Sibel Özbudun, Süreç Yayınları, İstanbul, 1987.

Smith, Anthony D. **Ulusların Etnik Kökeni,** Çeviren: Sonay Bayramoğlu - Hülya Kendir, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002.

Sonyel, Salahi R. **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika,** Cilt:1, Üçüncü Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.

Sonyel, Salahi R. **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika,** Cilt:2,Üçüncü Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.

Soysal İsmail. **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1999.

Soysal, İsmail. **Balkanlar,** Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları İstanbul, 1993.

Soysal, İsmail. **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945),** Cilt:1, Üçüncü Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

Stavrianos,Leften Stavros. **The Balkans Since 1453**, Newyork,1958.

Cumhuriyetin İlk On Yılı Ve Balkan Paktı, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Ankara,1974.

Tanilli, Server. **Yüzyılların Gerçeği ve Mirası**, Onur Basımevi, İstanbul,1986.

Tansu, Samih Nafiz. **Türk İnkılâp Tarihi ve Büyük Harpten Sonra Avrupa**, İkbal Kitabevi, Ankara, 1938.

Tengirşenk, Yusuf Kemal. **Vatan Hizmetinde,** Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1967.

Todorova, Maria. **Balkanları Tahayyül Etmek**, Çeviren: Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Tolon Hurşit Ahmet. **Birinci Dünya Savaşı Sırasında Taksim Antlaşmaları ve Sevr'e Giden Yol**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara,2004.

Tuğlacı, Pars. **Çağdaş Türkiye I,** Cem Yayınları, İstanbul, 1987.

Tunaya, Tarık Zafer. **Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1876-1938)** , Cilt:2, Üçüncü Baskı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.

Tunaya, Tarık Zafer. **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Cilt:1, II. Meşrutiyet Dönemi, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

Tuncer, Hüner. **Osmanlı Devleti ve Büyük Güçler (1815-1878),** Kaynak Yayınları**,** İstanbul, 2009.

Tuncer, Hüner. **Atatürkçü Dış Politika**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008.

Tunçay, Mete ve Cemil Koçak. **Çağdaş Türkiye Tarihi (1908-1980)**, Cilt:4**,** Altıncı Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 2000.

Tunçay, Mete. **Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925**, Cilt:1, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

Turan, Şerafettin. **Türk Devrim Tarihi I (İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe),** Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992.

Turan, Şerafettin. **Türk Devrim Tarihi (Yeni Türkiye'nin Oluşumu),** Cilt:3, Bilgi Yayınevi**,** Ankara, 2010.

Türk İstiklal Harbi, (Batı Cephesi), Cilt:2, 1.Kısım, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi, 1963.

Türk İstiklal Harbi, (Batı cephesi), Cilt:2, 2.Kısım, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi, 1965.

Türk İstiklal Harbi, (Batı Cephesi), Cilt:2, 5.Kısım, 2.kitap, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi, 1973.

Türk İstiklal Harbi, (Batı Cephesi), Cilt:2, 6.Kısım, 1. kitap, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi, 1967.

Türk İstiklal Harbi, (Batı Cephesi), Cilt:2, 6.Kısım, 2.kitap, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi, 1968.

Türk İstiklal Harbi, (Batı Cephesi), Cilt:2, 6.Kısım, 4. Kitap, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi, 1969.

Türk İstiklal Harbi, (Güney Cephesi), Cilt:4, Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi, 1966.

Türkgeldi, Ali Fuad. **Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi,** Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınevi, Ankara, 1948.

Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl: Cumhuriyetin İlk 10 Yılı ve Balkan Paktı (1923–1934), Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 1974.

Uçarol, Rıfat. **Siyasi Tarih (1789-1994),** 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995.

Uğurlu, Andaç. **Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi (1923-1938),** 2.Baskı, Yaylacık Matbaası, İstanbul,2003.

Us, Asım. **Hatıra Notları (1930'dan 1950 Yılına Kadar Atatürk ve İsmet İnönü Devirlerine Ait Seçme Fıkralar),** Vakit Matbaası, İstanbul, 1966.

Uyar, Hakkı**. Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Yayınları, İstanbul, Kasım 1998.

Waylet, Bonyar ve Jackh Ernst. **İmparatorluk Stratejileri ve Ortadoğu, Balkan Birliği ve Avrupa'nın Beklentisi**, Chiviyazıları Yayınevi, İstanbul, 2004.

Yahya, Harun. **Atatürk Ansiklopedisi,** Cilt:1, Araştırma Yayıncılık, İstanbul, 2009.

Yahya, Harun. **Gizli El Bosna'da**, Vural Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Yalçın, Durmuş ve Yaşar Akbıyık. **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt:1,Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000.

Yalçın, Durmuş ve Yaşar Akbıyık. **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Cilt:2, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara,2002.

Yerasimos, Stefanos. **Milliyetler ve Sınırlar**, 6.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

Yılmaz, Veli. **Siyasi Tarih**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1988.

Zeybek, Necdet ve Kemal Kara. **Osmanlı Tarihi, Kuruluş: Bir İmparatorluk Doğuyor (1299-1520),** Boyut Matbaacılık, İstanbul, 2003.

d) Makaleler

Açıkalın, Cevat. "Cevat Açıkalın'ın Anıları: 2. Dünya Savaşı'nın İlk Yılları (1939-1941)", **Belleten,** Cilt:61, Atatürk Kültür ve Dil Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 1992.ss.25-42.

Açıkalın, Cevat. "Turkey's International Relations" **,International Affairs Royal Institute of International Affairs,** 1944, Cilt:23, Sayı: 4,Boston, 1947.ss.45-57.

Akalın Gülseren. Atatürk Dönemi Dış Politikası ve Nyon Konferansı, **Altıncı Uluslarası Atatürk Kongresi (12-16 Kasım 2007),** Atatürk Araştırma Merkezi, Cilt:1,Ankara, 2010.ss.87-98.

Akandere, Osman. "20-26 Ekim 1931 Tarihlerinde İstanbul'da Toplanan İkinci Balkan Konferansı ve Sonuçları", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,** Sayı: 14, Konya,2003.ss.290-312.

Akşin Sina ve Melek Fırat. "İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar", **Balkanlar,** Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul,1993.ss.325-242.

Akgün, Seçil. "Birkaç Amerikan Kaynağından Türk-Yunan Mübadelesi Sorunu", **Türk-Yunan İlişkileri Üçüncü Askeri Tarih Semineri**, Genel Kurmay Yayınları, Ankara, 1986.ss.121-134.

Aslantaş, Selim. "Sırbistan: İsyanlar ve Bağımsız Devlet" **Balkanlar El Kitabı**, Cilt: 1, Karam & Vadi Yayınları, Ankara, 2006.ss.367-392.

Andrassy, Juraj. "Der Balkan-Entente-Pakt von Ankara vom, 28 February 1953", **Heidelberg Journal of International Law,** Cilt:15, Beluga Dergisi Yayınları, Münih, 1953.ss.147-160.

Aras, Tevfik Rüştü. "Türkiye-Bulgaristan ilişkileri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** Sayı:72, Ankara, 1983.ss.197-214.

Arıkan, Zeki. "1821 Ayvalık İsyanı", **Belleten,** Cilt:52, Ankara, Ağustos 1988.ss.154-167.

Armstrong, Hamilton Fish. **"After The Assassination of King Alexander" Foreign Affairs,** Cilt:13, Sayı: 2,Toronto, 1935.ss.336-352.

Aslantaş, Selim. "Birinci Balkan İttifakı 1866-1868", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt:52,Sayı:2, Ankara, 2012.ss.98-125.

Aydın, Mithat. "1876 Bulgar Ayaklanmasının Osmanlı-İngiliz İlişkilerine Etkisi", **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,** Sayı:12,Denizli, 2002.ss.67-89.

Aydın, Mithat. "19. Yüzyıl Ortalarında Panslavizm ve Rusya" **, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,** 2004/1, Sayı:15, Denizli, 2004.ss.74-95.

Bacque, J. Grammont , "Osmanlı İmparatorluğu'nun Doruğu: Olaylar (1512-1606)" Editör: Mantran, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi - I: Osmanlı Devletinin Doğuşundan XVIII. yüzyılın sonuna**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.ss.56-78.

Barlas, Dilek. "Turkish Diplomacy in the Balkans ve the Mediterranean. Opportunities ve Limits for Middlepower Activism in the 1930s", **Journal of Contemporary History,** Cilt:40, Sayı: 3, London, 2005.ss.218-242.

Barlas, Dilek. "Türkiye'nin 1930'lardaki Balkan Politikası", **Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.ss.14-29.

Barlas, Dilek. "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası", Editör: Berna Türkdoğan, **Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası,** Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000.ss.35-50.

Beldiceanu, Nicolae. "Başlangıçlar: Osman ve Orhan", Ed: Mantran, Osmanlı **İmparatorluğu Tarihi - I: Osmanlı Devletinin Doğuşundan XVIII. Yüzyılın Sonuna,** Cem Yayınevi, İstanbul,1995.ss.67-98.

Beldiceanu, Nicolae. "Osmanlı İmparatorluğu'nun Örgütü (XIV-XV. Yüzyıllar)" Ed: Mantran, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi - I: Osmanlı Devletinin Doğuşundan XVIII. yüzyılın sonuna,** Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.ss.197-223.

Belge, Murat. "Tarih Boyunca Fener Patrikhanesi" **Birikim,** İstanbul, Mart-Nisan 1995.ss.56-76.

Berindei, Dan. "Nicolae Titulescu Et La Turquie d'Atatürk" **, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Atatürkçülük ve Modern Türkiye Uluslararası Konferansı 22–23 Ekim 1998,** Ankara Üniversitesi Yayınları**,** Ankara, 1999.ss.154-178.

Bridge, F.R. "Habsburg Monarşisi ve Osmanlı İmparatorluğu 1900-1918", **Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler**, Editör: Marian Kent, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul,1999.ss.245-279.

Caloyanni, M. A. "The Balkan Union, the Balkan Conferences ve the Balkan Pact", **Transactions of the Grotius Society,** Viyana,1932.ss.122-147.

Çakmak, Zafer. "Türkiye ile Yunanistan Arasında İmzalanan 'Samimî Anlaşma Misakı' (14 Eylül 1933) ve Yankıları", **Türk Dünyası Araştırmaları,** Sayı:172,Ankara, 2008.ss.113-134.

Çelik, Bilgin. Jön Türk Devrimi ve Balkanlar, Bölgenin Devrime ve Devrim Sonrası Siyasi Gelişmelere Etkileri, **Bilgi ve Bellek**, Sayı:8 İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, Yaz 2007.ss.98-117.

Çelik, Bilgin. "Büyük Güçlerin Balkanlardaki Rolü: Balkan İttifakının Kökenleri ve Sonuçları", **Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu-II, Bildiriler, Celal Bayar Üniversitesi,** Cilt:1 Yayına Hazırlayan: Ünal Şenel, Manisa,13-15 Mayıs 2010.ss.314-323.

Çelik, Bilgin. Berlin Statükosunun Çöküşü: Balkan Milliyetçiliğinin Yükselişi 1912-1913,Yayınlanmamış Bildiri, **Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Uluslararası Tarih Sempozyumu I (16-18 Mayıs 2011)**, Osmanlı Devleti'nin Dağılma Sürecinde Trablusgarp ve Balkan Savaşları, İzmir, 2011.ss.56-74.

Çelik, Bilgin. Osmanlı-Karadağ Sınır Sorunları ve Balkan Savaşı'na Etkileri, **Balkan Savaşları Paneli (3-4 Mayıs 2011),** Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitü Müdürlüğü, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 2012.ss.141-160.

Darkot, Besim. "Balkan Maddesi" **İslam Ansiklopedisi,** Cilt:2, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul, 1965.ss.34-55.

Değerli, Esra Sarıkoyuncu. "Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri" **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Sayı: 15, Kütahya, 2006.ss.56-79.

Değerli, Esra Sarıkoyuncu. "Balkan Pact and Turkey" **,Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Cilt: 2, Sayı: 6, Kütahya, 2009.ss.88-102.

Değerli, Esra Sarıkoyuncu. "Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları: Balkan Paktı", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Cilt: 9, Sayı: 2, Eskişehir, 2008.ss.132-147.

Dilan, Hasan Berke. "Türkiye'nin Dış Politikası 1923–1939", **Trakya Üniversitesi. İktisadi idariBilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü,** Alfa Yayınları, İstanbul,1998.ss.85-101.

Dördüncü, Muharrem. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1841 Londra Sözleşmesine Kadar Boğazlar Meselesi, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Afyon, 2001.ss.98-124.

Eksertzoğlu, Haris. "Osmanlı'da Cemiyetler ve Rum Cemaati Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi 1861-1912" **Tarih Vakfı Yurt Yayınları,** İstanbul, 2004.ss.86-105.

Ercan, Yavuz. ”Türk Yunan İlişkilerinde Rum Patrikhanesinin Rolü”,**Türk Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974’e kadar),Genelkurmay Basımevi**, **3.Askeri Tarih Semineri,** Ankara,1986.ss.89-111.

Erim, Nihat. “Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri” Cilt:1, **Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları,** Ankara,1953.ss.69-87.

Erol, Mehmet Seyfettin. **“İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar (1919-1939)”,** Balkanlar El Kitabı, Cilt:1, Der: Osman Karatay, Bilgehan Gökdağ, Karam Vadi Yayınları, Ankara, 2006.ss.59-98.

Eroğlu, Ahmet Hikmet Eroğlu. “Hıristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış” **Ankara Üniversitesi Yayınları**, Sayı:24, Ankara,2011.ss.145-167.

Eyicil, Ahmet. “Atatürk Devrinde Türkiye’nin Balkan Politikası” **Mülkiye Mecmuası,** Sayı:59, Ankara, Temmuz 2004. Ss.123-138.

Feyzi, Muharrem. “Balkanlarda Siyasi Faaliyet”, **Mülkiye Mecmuası,** Sayı:38, Ankara, Mayıs 1934.ss.19-27.

Garcez, Laura. “The League of Nations’ Predicament in Southeastern Europe” **World Affairs,** Cilt:158, Sayı: 1,1995.ss.22.34.

Gökdağ, Bilgehan A. “Balkanlar: Etnik Karmaşanın Dilsel Boyutları” **Karadeniz Araştırmaları,** Kırıkkale, Kış 2012.ss.65-77.

Gönlübol, Mehmet ve Ömer Kürkçüoğlu. “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasına Genel Bir Bakış”, **Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası**, Cilt:1, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı:2, Ankara,1985.ss.85-97.

Gürel, Şükrü Sina. “1930’lu yıllarda Türk-Yunan İlişkileri”, **İki Dünya Savaşı Arasında Avrupa ve Balkanlar**, Aybay Vakfı Yayınları, İstanbul,1994.ss145-156.

Gürkan, İhsan. “Jeopolitik ve Stratejik Yönleri ile Balkanlar ve Türkiye-Geçmişin Işığında Geleceğe Bakış’’ **Balkanlar,** Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları**,** İstanbul, 1993.ss.298-324.

Gürün, Kamuran. “17 Aralık 1925 Türk-Rus Anlaşması”, **Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl 1491-1992**, Türk tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.ss.345-369.

Hafız, Nimetullah. “Türkiye Cumhuriyeti'nin Balkan Devletlerinde Yankıları” **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Atatürkçülük ve Modern Türkiye Uluslararası Konferansı 22–23 Ekim 1998**, Ankara, 1999.ss34-55.

Halifeoğlu, Meral. “19. Yüzyılın Sonları 20. Yüzyılın Başlarında Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Eğitim Anlayışına Amerikalı Misyonerlerin Yaklaşımı” **Asia Minor Studies,** Cilt:1,Sayı:1,İstanbul, Ocak 2013.ss.17-29.

Hayat Tarih Mecmuası, “Millet ve Tarih”, **Hayat Yayınevi,** Yıl:1,Cilt:1,Sayı:4, İstanbul, 1973. ss.39-55.

İmber, Colin. “Osmanlı İmparatorluğu, 1300-1650: İktidarın Yapısı”, **İstanbul Bilgi Üniversitesi,** İstanbul, 2006.ss.45-72.

İnan, Afet. “Balkan Antantı (1934)”, **Belleten,** XXXII/126(Nisan 1968’den ayrı basım), Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 1968.ss.168-195.

İnalcık, Halil. “The Meaning of Legacy: The Ottoman Case” Editör: Brown , **Imperial Legacy: The Ottoman Imprint On The Balkans ve the Middle East**, **Columbiya University Press,** New York, 1996.ss.456-490.

İnalcık, Halil. “Balkan” **Encylopedia of Islam (New Edition)**, Cilt:1, Leiden: Brill, 1986. ss.562-593.

İnalcık, Halil. “Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerinde Yeni Araştırmalar”, **Tarihte Güney - Doğu Avrupa: Balkanolojinin Dünü, Bugünü ve Sorunları**, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara,1999.ss.56-83.

Kalaycıoğlu, Ersin. “Balkanlar’da Milliyetçilik ve Siyasal Yaşam:1919-1939”, **İki Dünya Savaşı Arasında Avrupa Ve Balkanlar (Murat Sarıca Anısına Sempozyum),** Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul,1994.ss.45-64.

Kalelioğlu, Oğuz. "Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı: 41,Ankara, Mayıs 2008.ss.35-54.

Kıssoudı, Penelope. **"Sport, Politics and International Relations in the Balkans: the Balkan Games from 1933 to 1935",** International Journal of the History of Sport, Cilt:25, Sayı: 13,1989.ss.65-74.

Kurat, Akdes Nimet. "Panslavizm" **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi,** Cilt:11, Sayı:2-4, Ankara, 1953.ss.84-109.

Kut, Metin. "Siyasi Tarih (1300-1600)" Editör: Sina Akşin, **Türkiye Tarihi - 2: Osmanlı Devleti, 1300-1600,** Cem Yayınevi, İstanbul, 2002.ss.69-100.

Küçük, Cevdet. "Osmanlılarda Millet Sistemi ve Tanzimat" ,**Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,** Cilt:4, İletişim Yayınları, İstanbul,1985.ss.412-144.

Küçük, Mustafa. "Şark Meselesi Çerçevesinde İkinci Meşrutiyet'e Kadar olan Dönemde Osmanlı Devleti'nin Siyasi Vaziyeti" **Osmanlı**, Cilt:2, Ankara, 1999.ss.324-365.

Koloğlu, Orhan. "Osmanlı Döneminde Balkanlar'',**Balkanlar**, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.ss.115-132.

Koyuncu, Ali Sarı. "Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde Türk- Bulgar Siyasî İlişkileri (1920–1938)", **XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar Askerî ve Siyasî İlişkileri,** Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2005.ss.36-65.

La Conference Balkanique, **Bulletin de la Chambre de Commerce et d'Industrie de Stamboul,** No:2, Octobre 1931.ss.34-57.

La Semaine Balkanique à İstanbul**, Chambre de Commerce et d'Industrie Interbalkanique,** No: 2, Mai 1933.ss.26-39.

La Semaine Balkanique d'İstanbul, Chambre **de Commerce et d'Industrie İnterbalkanique** (Bulletin Mensuel) No: 3, Juin 1933.ss.56-74.

Logoreci, Anton , "The New Balkan Pact", **Contemporary Review,** Sayı: 186, Temmuz 1954.ss.345-359.

Lubenoff , **"Die völkerrechtliche Lage auf dem Balkan (Der Balkanpakt- Pacte d'Entente balkanique)",**Völkerrecht, Berichte und Urkunden, Cilt:4, Berlin, 1934.ss.651-679.

Mantran, Robert , "XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti: İstikrar mı Gerileme mi?" **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi - I: Osmanlı Devleti'nin Doğuşundan XVIII. Yüzyılın Sonuna,** Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.ss.454-490

Marttin, Volkan. "Balkan Savaşına Gidilen Süreçte Makedonya Sorunu ve Bir Osmanlı Diplomatının Faaliyetleri", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilgiler Dergisi,** 7/2,Eskişehir,2006.ss.135-167.

Midhat, A.Haydar. "Osmanlıdan Cumhuriyet'e Hatıralarım 1872-1946" **,Bengi Yayınları,** İstanbul,2008.ss.87-109.

Millman, Brock. "Turkish Foreign and Strategic Policy 1934-42", **Middle Eastern Studies,** Cilt:31, Sayı: 3, 1995.ss.276-195.

Mirkovick, Nicholas. **"**Jugoslavia's Choice", **Foreign Affairs,** Cilt:20, Sayı:1,1941.ss.295-319.

Nasuhbeyoğlu, Tayfun. "Balkan Tarihine Genel Bir Bakış",Balkan Tarihi, **Pusula Derneği Yayınları,** İstanbul, Ekim 2008. ss.55-98.

Nezihi, H. "Balkan Konferansı", **İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası Mecmuası,** Sayı: 9, İstanbul,1932.ss.63-90.

Orbay, Rauf. "Rauf Orbay'ın Hatıraları", **Yakın Tarihimiz Dergisi,** Sayı: I-28, İstanbul,1963.ss.89-130.

"Ortaçağ Avrupası'nda Feodal Sisteme Genel Bir Bakış", **Mukaddime,** Sayı:1, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin, 2010.ss .64-93.

Ortaylı, İlber. "Balkan Milliyetçiliği", **Türkiye Günlüğü,** Sayı: 36, Ankara, Eylül-Ekim 1995. ss.59-91.

Ortaylı, İlber. "Balkanlar ve Türkiye'nin Bölgeye Yönelik Politikaları Sempozyumu 15-16 Aralık 1998", **Harp Akademileri Komutanlığı,** Harp Akademileri Basımevi, İstanbul,2004.ss.254-275.

Ortaylı, İlber. "Balkanlarda Milliyetçilik", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,** Cilt:4, İletişim Yayınları, İstanbul,1985.ss.1015-1039.

Ortaylı, İlber. Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", **Türkler**, Cilt:10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.ss.122-135.

Ovalı, Şevket. "Tarihsel Bir Perspektiften Batı-Yunanistan İlişkisinin Siyasal Arka Planı (1821–1945)" ,**Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Cilt:62, Sayı: 1, Ankara, 2007.ss.27-49.

Öcalan, Hasan Basri. "Balkanlardaki Türk Kültürünün Dünü – Bugünü - Yarını Uluslarası Sempozyumu (26-28 Ekim 2001), Balkanların Dünü Bugünü Yarını, **Uludağ Üniversitesi Yayınları,** Bursa, 2001.ss.39-75.

Öksüz, Hikmet. "Turkey's Balkan Policy (1923–2007)", **Turkish Review of Balkan Studies,** Sayı: 12, İstanbul, 2007.ss.125-149.

Öksüz, Hikmet. "Atatürk Döneminde Balkan Politikası", **Türkler,** Cilt:16, Editör: Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.ss.36-62.

Özcan, Altay Tayfun. "Novgorod I Kroniğinde İstanbul'un Latinlerce İşgali İle İlgili Kayıtlar", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt: 24, Sayı:1,Ankara, Temmuz 2009.ss.45-83.

Öztuna, Yılmaz. "Balkan Savaşlarından Sonra Makedonya'da Kalan Türkler", **Büyük Türkiye Tarihi**, Cilt: 7, Ötüken Yayınları, İstanbul,1978.ss.78-111.

Papanastasiou, Alexandros. "Le Pacte d'Entente Balkanique", **Les Balkans,** Cilt:5, Sayı:1-2, Atina, 1934.ss.678-695.

Pelt, Mogens. “The Establishment and Development of the Metaxas Dictatorship in the Context of Fascism and Nazism, 1936-1941”, **Totalitarian Movements and Political Religions,** Cilt:2, Sayı:3, 2001.ss.450-478.

Petrov, Lüdmil. “XX. Yüzyılın Otuzlu Yıllarında Bulgaristan ve Türkiye (Siyasî İlişkiler)” **XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar Askeri ve Siyasi İlişkileri**, Ankara, 2005.ss.267-193.

Pundeff, Marin. “The Balkan Entente Treaties” ,**The American Journal of International Law,** Cilt: 48, Sayı: 4, 1954.ss.176-222.

Raditsa, Bogdan. “Venizelos and the Struggle around the Balkan Pact” **Balkan Studies**, Cilt:6, Sayı: 1, 1965.ss.98-134.

Raspopoviç, Radoslav. “Osmanlı İmparatorluğu’nun Sonu ve Büyük Güçlerin Balkanların Politik Geleceği Üzerindeki Etkileri” **Sosyal Bilimler İndeksi Yayınları,** Cilt:1, Sayı: 1, Ağustos 2001.ss.57-69.

Renouvın, Pierre. **“Birinci Dünya Savaşı Tarihi”** (1914-1918), Çeviren: A.Cemgil, Cilt: 1,İstanbul,1969. ss.37-54.

Saatçi, Meltem Begüm. “Balkan Ulusçuluklarına Dair Bir Değerlendirme: Farklı Uluslar Farklı Usûller” **Karadeniz Araştırmaları,** Cilt: 6, Sayı: 23,Ankara, 2009.ss.56-79.

Sancaktar, Caner. “Balkanlar’da Osmanlı Hâkimiyeti Ve Siyasal Mirası” **Yakındoğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi** Ed: Aydın Balyer, Yüksel Gündüz, Cilt:5, Sayı:2, Kıbrıs, 2008.ss.67-83.

Sander, Oral. “The Balkan And Black Sea Cooperation”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,** Cilt: 49, Sayı: 3, Ankara, 1994.ss.156-177.

Sarıkoyuncu, Ali. “Mustafa Kemal Atatürk Dönemi’nde Türk- Bulgar Siyasî İlişkileri (1920–1938)” , **XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar Askerî ve Siyasî İlişkileri**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2005.ss.76-94.

Sbarna, Gheorghe. “Les Conférences des Balkans - une nouvelle manière de penser et d’agir en matière de politique, pour une fédération régionale européenne (1930-1931)”, **Valahian Journal of Historical Studies,** Sayı: 3-4,2005.ss.126-145.

Seton-Watson ve Robert William. “The Little and Balkan Entente” ,**The Slavonic and East European Review,** Cilt:15, Sayı:45, 1937.ss. 437-478.

Shaw, Stanford. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Azınlıklar Sorunu” ,**Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi,** Cilt:4, İstanbul, 1985.ss.75-92.

Subaşı Turgut. “ Sultan Abdülmecit ve Sultan Abdülaziz”, **Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi Yayınları,** Sakarya, 2001.ss.63-87.

Sürgevil, Sabri. “Çağdaşlaşma Sürecinde Milliyetçilik Kıskacında Balkanlar”, **Tarih ve Milliyetçilik, I.Ulusal Tarih Kongresi Bildiriler,** 30 Nisan - 2 Mayıs 1997, Bildiriler, Mersin, 1999. ss.48-69.

Şıvgın, Hale. “Kiliseler ve Mektepler Kanunu”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,** Sayı:148, İstanbul, Şubat 2004. ss.56-78.

Sonyel, Salahi R. Kurtuluş Savaşı Günlerinde Doğu Siyasamız (Nisan 1920-Mart 1921), **Belleten,** Sayı:164,Cilt: 41, TTK Yayınları, Ankara,1977.ss.57-89.

Soysal, İsmail. “Balkan Paktı(1934-1941)”, **Yusuf Hikmet Bayur’a Armağan,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1985.ss.98-126.

Stavrinonos L.S,The Third Balkan Allıance System 1930-1941 Balkan Federatıon, **Smith College Studies in History,** Cilt: XXVII, October 1941-July 1942,George Banta Publishing Company Menasha Wisconsin, 1944.ss-345-378.

Taştan, Yahya Kemal. “Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri”, **Balkanlar El Kitabı**, Cilt:1 ,Karam Araştırma ve Yayıncılık, Ankara, 2006.ss.76-95.

Todorova, Maria. “The Ottoman Legacy in the Balkans”, Editör: Cem Özdoğan, Balkans**: A Mirror of the New International Order**, Eren Yayıncılık, İstanbul,1994.ss.122-137.

Todorova, Maria. “Balkanlarda Osmanlı Mirası”, **İmparatorluk Mirası Balkanlar’da ve Ortadoğu’da Osmanlı Damgası,** Derleyen: Carl Bown, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000. ss.214-239.

Tunçoku, Mete. “Balkan Savaşlarının Çanakkale Savası ve Milli Mücadeleye Olan Sosyokültürel Etkileri”, Dokuzuncu Askerî Tarih Semineri Bildirileri, Cilt:2, **Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları,** Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006.ss.47-69.

Turan, Ömer. “Amerikan Protestan Misyonerlerinin Bulgar Milliyetçiliğine Katkıları”, **XI. Türk Tarih Kongresi,** Ankara 12-16 Eylül 1994, Cilt:3, Ankara, 1999.ss.60-73.

Türkeş, Mustafa. “Atatürk Döneminde Türkiye'nin Bölgesel Dış Politikaları (1923-1938)”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Atatürkçülük ve Modern Türkiye Uluslararası Konferansı 22–23 Ekim 1998**,Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1999.ss.45-69.

Türkeş, Mustafa. “The Balkan Pact and Its Immediate Implications for the Balkan States 1930–34” ,**Middle Eastern Studies,** Cilt:30, Sayı:1, Londra 1994.ss.34-57.

Soysal İsmail. “İki Dünya Savaşı Arası Avrupa ve Balkanlar”, Murat Sarıca Anısına Sempozyum 30-31 Ocak 1993, **Aybay Yayınları,** İstanbul,1994.ss.78-102.

V. Merkatz. “Die Tragweite der Beistandsverpflichtungen aus dem Balkanpakt auf der Belgrader Tagung des Ständigen Rates der Balkanentente”, **Heidelberg Journal of International Law**, Cilt:6, 1936.ss.1292-1312.

Vehbi, Mehmet. “Balkan Haftası ve Enter Balkanik Ticaret ve Sanayi Odası Cemiyeti’nin Tesisi” ,**İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası**, Sayı: 48, İstanbul, 1932.ss.45-67.

Vehbi, Mehmet. “20 Ekim 1931 İkinci Balkan Konferansı Münasebetiyle”, **Türkiye Cumhuriyeti İstanbul Ticaret Ve Sanayi Odası Mecmuası,** Sayı: 9,İstanbul, 1931.ss.27-42.

Yetim, Fahri. "Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Döneminde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler" **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi,** Cilt:25, Aydın,2011.ss.98-111.

Young, George. "Nationalism ve War in the Near East" Derleyen: Lord Courtney of Penwith, **Arno Press**, New York, 1971.ss.102-132.

Vatin, Nikolas. "Osmanlıların Yükselişi (1451-1512)", Editör: Mantran, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi - I: Osmanlı Devletinin Doğuşundan XVIII. Yüzyılın Sonuna,** Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.ss.567-592.

Veinstein, Gilles. "Balkan Eyaletleri (1606-1774)" Editör: Mantran, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi - I: Osmanlı Devletinin Doğuşundan XVIII. Yüzyılın Sonuna,** Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.ss.987-1002.

e) Tezler

Akgün, Bünyamin. **Türk Basınında Türkiye ve Balkan Devletleri İlişkileri (1923-1945),** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**,** Kütahya, 2007.

Akman, Halil. **Türkiye, Yunanistan Ve Arnavutluk'un Balkan Ülkeleri Ve Etnik Yapısı Üzerine Stratejik Hedefleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze, 2006.

Algül, Kadir. **Atatürk Dönemi Türk- İngiliz İlişkileri (1919-1938),** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, İstanbul, 2009.

Anahtarcıoğlu, Metin. **Türk Basınında Balkan Antantı (14 Eylül 1933-9 Şubat 1934),** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1993.

Birbudak, Togay Seçkin. **Balkan Savaşları'nda Edirne,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Ankara, 2008.

Göreci, Cüneyt. **Türk Basınında İkinci Balkan Antantı (1952–1955),** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2004.

Habalı, Elif. **Türk Basınında Balkan Misakı,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Sakarya, 2007.

Öksüz, Hikmet. **Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Atatürk Dönemindeki Balkan Politikası (1923-1938), (**Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1996.

Özmen, Şefika. **Türk-İngiliz İlişkilerinde Restorasyon Dönemi (1926- 1939),** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2009.

Kollu, Atilla. **Türkiye Balkan İlişkileri 1919-1939**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara,1995.

Savcı, Mehmet. **Balkan Konferansları Bağlamında Türkiye Bulgaristan İlişkileri,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2007.

Saygılı, İlhan. **Balkanlardaki Milliyetçilik Hareketlerinin Osmanlı Devleti'nin Dağılması Üzerindeki Etkisi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Sencer, Aslı Nur. **Tevfik Rüştü Aras Dönemi Olaylarla Türk Dış Politikası,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2006.

Tosik, Fadime. **Tevfik Rüştü Aras'ın Siyasi Kişiliği,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2002.

Tüylü, Esin. **1934 Balkan Antantının Dış Basındaki Yansımaları,** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010.

Uysal, Mehmet. **1930-1938 Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri, (**Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 2007.

EKLER

EK 1: Balkan Misakı Fransızca Orijinal Metni[745]

[745]Romanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi (Arhiva Ministerul Afacerilor Externe)

Pacte d'Entente Balkanique

Sa Majesté le Roi de Roumanie, le Président de la République Turque, Sa Majesté le Roi de Yougoslavie et le Président de la République Hellenique, Désireux de contribuer au raffermissement de la paix dans les Balkans.

Animés de l'esprit d'entente et de conciliation qui a présidé à l'élaboration du Pacte Briand-Kellog et aux décisions y relatives de l'Assemblée de la Société des Nations,

fermement Décidés à assurer le respect des engagements contractuels déjà existants et le maintien de l'ordre territorial actuellement établi dans les Balkans

ont résolu de conclure un

Pacte d'Entente Balkanique

et à cet effet ont désigné pour Leurs Plénipotentiaires respectifs, savoir:

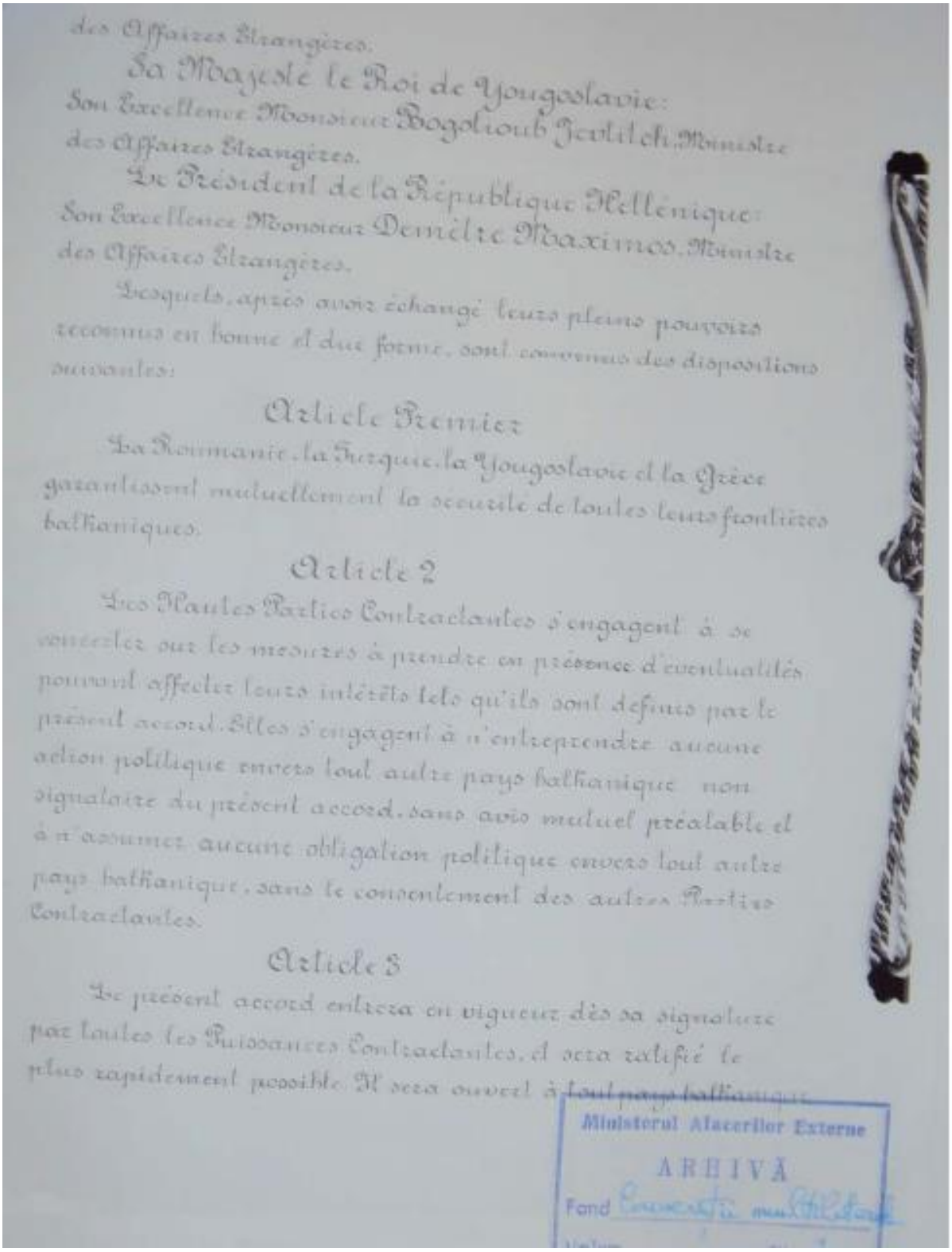
Sa Majesté le Roi de Roumanie:
Son Excellence Monsieur Nicolas Titulescu, Ministre des Affaires Etrangères,

Le Président de la République Turque:
Son Excellence Monsieur Tevfik Rüştü Bey, Ministre

Ministerul Afacerilor Externe
ARHIVĂ
Fond Cancelaria mult Regelui
Volum: 1 Fila 1

ek s.1

Balkan Misakı Fransızca Orijinal Metnin Devamıdır.

des Affaires Etrangères.

Sa Majesté le Roi de Yougoslavie:
Son Excellence Monsieur Bogoloub Jevtitch, Ministre des Affaires Etrangères.

Le Président de la République Hellénique:
Son Excellence Monsieur Demetre Maximos, Ministre des Affaires Etrangères.

Lesquels, après avoir échangé leurs pleins pouvoirs reconnus en bonne et due forme, sont convenus des dispositions suivantes:

Article Premier

La Roumanie, la Turquie, la Yougoslavie et la Grèce garantissent mutuellement la sécurité de toutes leurs frontières balkaniques.

Article 2

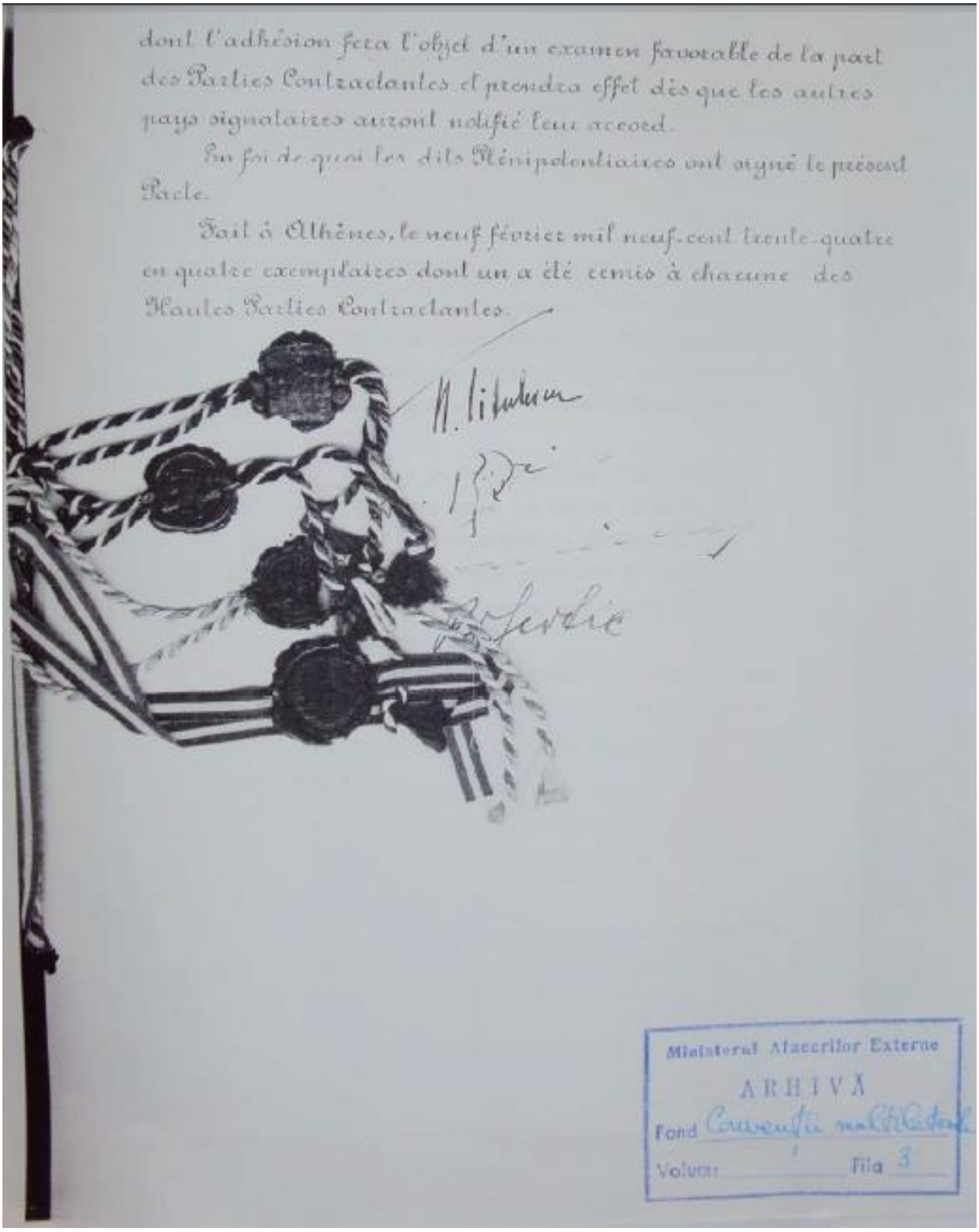
Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à se concerter sur les mesures à prendre en présence d'éventualités pouvant affecter leurs intérêts tels qu'ils sont définis par le présent accord. Elles s'engagent à n'entreprendre aucune action politique envers tout autre pays balkanique non signataire du présent accord, sans avis mutuel préalable et à n'assumer aucune obligation politique envers tout autre pays balkanique, sans le consentement des autres Parties Contractantes.

Article 3

Le présent accord entrera en vigueur dès sa signature par toutes les Puissances Contractantes, il sera ratifié le plus rapidement possible. Il sera ouvert à ~~tout pays balkanique~~

Ministerul Afacerilor Externe
ARHIVĂ
Fond

Balkan Misakı Fransızca Orijinal Metnin Devamıdır.

dont l'adhésion fera l'objet d'un examen favorable de la part des Parties Contractantes et prendra effet dès que les autres pays signataires auront notifié leur accord.

En foi de quoi les dits Plénipotentiaires ont signé le présent Pacte.

Fait à Athènes, le neuf février mil neuf cent trente-quatre en quatre exemplaires dont un a été remis à chacune des Hautes Parties Contractantes.

Ministerul Afacerilor Externe
ARHIVĂ
Fond Convenții multilaterale
Volum: 1 Fila 3

EK 2: Balkan Anlaşma Yasası[746]

Atina, 9 Şubat 1934

Balkanlar'da barışın güçlendirilmesine katkıda bulunmak isteğinde olan;

Briand – Kellogg Yasası'nın ve Milletler Cemiyeti Genel Kurulu'nun onunla ilgili kararlarının temelindeki anlaşma ve uzlaşma düşüncesine sahip bulunan; Daha önceki bağıtsal yükümlere saygılı olmağa ve Balkanlar'da bugün kurulu toprak düzeninin sürdürülmesini [maintien de I'ordre territorial] güvence altına almağa [assurer] kesinlikle kararlı olan, Türkiye Cumhurbaşkanı, Yugoslavya Yüce Kralı,

Yunanistan Cumhurbaşkanı ve Romanya Yüce Kralı bir Balkan Anlaşma Yasası yapmağı kararlaştırmış ve bu amaçla, yetkili temsilcileri olarak;

Türkiye Cumhurbaşkanı:

Dışişleri Bakanı Sayın Tevfik Rüştü'yü;

Yugoslavya Yüce Kralı:

Dışişleri Bakanı Sayın Bogolioub Jevtich'i;

Yunanistan Cumhurbaşkanı:

Dışişleri Bakanı Sayın Demétre Maximous'u;

Romanya Yüce Kralı:

Dışişleri Bakanı Sayın Nicolas Titulescu'yu atamışlardır.

Bu yetkili Temsilciler, yöntemine uygun olduğu görülen yetki belgelerini veriştikten sonra, aşağıdaki hükümleri kararlaştırmıştır.

Madde 1. Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan ve Romanya, kendilerinin tüm Balkan sınırlarının güvenliğini karşılıklı olarak güvence altına alırlar.

Madde 2. Yüksek taraflar bu antlaşmada gösterilmiş olan çıkarlarını bozabilecek olasılıklar karşısında alınacak önlemler konusunda aralarında görüşmeler yapmağı [se concerter] yükümlenirler. Onlar, bu Paktı imzalamamış olan herhangi bir başka Balkan ülkesine karşı, birbirine önceden haber vermeksizin, hiçbir siyasal eylemde bulunmamağı ve öteki Bağıtlı Tarafların izni olmaksızın, herhangi bir başka Balkan ülkesine karşı siyasal hiçbir yüküm üstlenmemeği yükümlenirler.

---

[746] Soysal, Siyasal Anlaşmaları-1, s.1. Soysal, Balkan Paktı, s.158. Adı geçen protokol İngiltere'de yayınlanan Times gazetesinin 28 Nisan 1934 tarihli sayısında yer almıştır. Cumhuriyet 29 Nisan 1934, ss.1,6. Balkan Misakına bağlı gizli belgelerin tamamı için TBMM'nde özel bir oturum düzenlenmiş ve Meclis bunları 25 Ekim 1934 günü 2584 sayılı yasa ile onaylamıştır. **Düstur** Tertip 3, Cilt:15, s.1550.

Ek 2: Balkan Anlaşma Yasası Devamıdır.

Madde 3. Bu Anlaşma tüm Bağıtlı Devletlerce imzalanır imzalanmaz yürürlüğe girecek ve olanaklı en kısa zamanda onaylanacaktır. Anlaşma, katılma isteği Bağıtlı Taraflarca olumlu biçimde incelenmek üzere, her Balkan ülkesine açık bulunacak ve bu katılıma imzacı öbür Devletlerin onamlarını bildirmeleri üzerine geçerli olacaktır.

Bu hükümlere olan inançla, adları geçen yetkili Temsilciler işbu Paktı imzalamışlardır.

Atina'da, 9 Şubat 1934 günü dört örnek olarak düzenlenmiş ve her Bağıtlı Yüksek Tarafa bunlardan biri sunulmuştur.

(İmzalar)

EK 3: Balkan Misakı Ek Protokolü[747]

Balkan Antlaşma Misakı imzalandığı sırada, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ve Türkiye Dışişleri Bakanları, ülkelerinin üstlendiği yükümlerin anlatımını aşağıda gösterildiği biçimde açıklığa kavuşturmak ve bu açıklamaların Paktın ayrılmaz bir parçası olduğunu kesinlikle belirtmek gereğini duyurmuşlardır.

1. 3 ve 4 Temmuz 1933 Londra Antlaşması'nın 2. Maddesinde öngörülen saldırı eylemlerinden birine girişecek herhangi bir ülke saldırıcı sayılacaktır.

2. Balkan Anlaşma Paktı hiç bir Devlete karşı yönetilmiş değildir. Amacı Balkan sınırlarını bir Balkan Devletince girişilecek herhangi bir saldırıya karşı güvence altına almaktır.

3. Bununla birlikte, eğer Bağıtlı Yüksek Taraflardan biri Balkanlı olmayan herhangi bir Devletin saldırısına uğrarsa ve bir Balkan Devleti bu saldırıya o anda ya da sonradan katılırsa, Balkan Anlaşma Paktı'nın hükümleri bu Balkan Devletine karşı tümüyle uygulanacaktır.

4. Bağıtlı Yüksek Taraflar, Balkan Anlaşma Paktı ile güdülen amaçlara uygun Sözleşmeler yapmağı yükümlenirler. Bu Sözleşmelerle ilgili görüşmeler 6 ay içinde başlayacaktır.

5. Balkan Anlaşma Paktı, daha önce üstlenilmiş olan yükümlere aykırı düşmediğinden, önceki tüm bağıtlar ile antlaşmalara bağlı tüm Sözleşmeler ki bu bağıtlar ve antlaşmalar zaten yayınlanmış bulunmaktadır – geçerliliklerini bütünüyle sürdürecektir.

6. Paktın giriş kesiminde, "daha önceki bağıtsal yükümlere saygılı olmağa kesinlikle kararlı" tümcesi, Bağıtlı Yüksek Taraflar için, onlardan biri ya da birkaçının imzacısı bulunduğu Balkan Devletleri arasındaki antlaşmalara saygı anlamına gelmektedir.

7. Balkan Anlaşma Paktı bir savunma aracıdır. O nedenle, Bağıtlı Yüksek Taraflar için Paktın ortaya koyduğu yükümler, onların Londra Sözleşmelerinin 2. Maddesinde öngörüldüğü biçimde, bir başka Devlete saldırıya geçen Bağıtlı Yüksek Taraflar ile ilişkileri bakımından sona erer.

8. Bağıtlı Yüksek Taraflar için Balkanlar'da bugünkü ülkesel düzen kesin niteliktedir. Paktın ortaya koyduğu yükümlere gelince, bunların Bağıtlı Yüksek

[747] Soysal, Siyasal Anlaşmaları-1, ss.463-465.

Balkan Misakı Ek Protokolünün Devamıdır.

Tarafların Paktın imzasını izleyen iki yıl içinde ya da sonra saptayacakları bir süre olacaktır. Bu iki yıl içinde Paktın bozulması olanağı yoktur. Paktın süresi en az beş yıl ya da daha fazlası için saptanacaktır. Eğer imza gününü izleyen yılın sonunda hiçbir süre saptanmamışsa, Balkan Anlaşma Paktı'nın, imza gününü izleyen iki yılın sonundan başlamak üzere, kendiliğinden beş yıllık bir süre olacaktır. Bu beş yılın ya da Bağıtlı Yüksek Taraflarca kabul edilen sürenin sonunda, Pakt, Bağıtlı Yüksek Taraflardan birisince Paktın sona erişi için öngörülen günden bir yıl önce bozulmadıkça, daha önceki yürürlük süresine eşit bir dönem için zımnî olarak kendiliğinden yenilenmiş olacaktır. Her durumda, ister Paktın yürürlüğe girdiği birinci dönem (7 ya da 7 yıldan çok) olsun, ister kendiliğinden başlayan sonraki dönem olsun, Paktın sona erişi gününden bir yıl önce hiçbir bozma ya da bozma bildirisi geçerli değildir. 9. Balkan Anlaşma Paktı, her ülkenin kendi yasası uyarınca onaylanınca Bağıtlı Yüksek Taraflar birbirine bilgi vereceklerdir.

Ankara, 9 Şubat 1934

(İmzalar)

EK 4: Atatürk'ün İkinci Balkan Konferansı'nın Son Oturumunda 25 Ekim 1931 Tarihli Konuşması[748]

"Hanımlar, Efendiler,

Balkan Ulusları bugün Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Türkiye gibi bağımsız siyasi varlıklar halindedir. Tüm bu devletlerin sahipleri olan uluslar yüzyıllarca bir arada yaşamışlardır. Denebilir ki, Türkiye Cumhuriyeti de dâhil olmak üzere, son yüzyılda ortaya çıkan bugünkü Balkan devletleri Osmanlı İmparatorluğunun yavaş yavaş parçalanmasının ve sonunda tarihe gömülmesinin tarihi bir sonucudur.

Balkan Ulusları toplumsal ve siyasi açıdan nasıl görünürlerse görünsünler onların Orta Asya'dan gelmiş, aynı kandan, yakın soylardan, ortak kökleri olduğunu unutmamak gerekir. Karadeniz'in kuzeyindeki ve güneyindeki yollardan, binlerce yıl önce deniz dalgaları gibi birbiri ardınca gelip Balkanlara yerleşmiş insan toplulukları, başka başka adlar da taşısalar gerçekte bir beşikten çıkan ve damarlarında aynı kan dolaşan kardeş kavimlerden başka bir şey değildir. Görüyorsunuz ki Balkan Ulusları yakın geçmişten çok uzak ve derin geçmişin kırılmaz çelik halkalarıyla pekâlâ birbirine bağlanabilir. Bin bir insancıl hırsla, din ayrılıklarıyla, bazı tarihi olayların bıraktığı dargınlık izleriyle geçmişte gevşetilmiş, hatta unutturulmuş gerçek bağların canlandırılmasının gerekli ve yararlı olduğu yeni bir insancıllık devresine girdik. Bir an için tüm bu geçmişe gömülmüş anıları bir yana bıraksak bile, bugünün gerçek gerekleri Balkan Uluslarının, devrin saygı ve uyum göstermeye zorladığı yepyeni koşullar ve kayıtlar, hoşgörülü bir zihniyet içinde birleşmelerindeki yararın büyük olduğunu göstermektedir. Balkan Birliğinin temeli ve amacı, karşılıklı siyasi bağımsız varlıklara saygı ve dikkat göstererek iktisadi alanda, kültür ve uygarlık konularında işbirliği yapmak olunca böyle bir eserin tüm uygar insanlıkça övgüyle karşılanacağına kuşku yoktur.'

Tarihsel bağlar bir yana bırakılsa bile, günümüzün gerçekleri birleşmenin yararının büyüklüğünü gösterir. Balkan birliğinin temeli ve hedefi, birbirlerinin siyasal bağımsızlıklarına saygı ve özen göstererek ekonomik, sosyal ve kültür

[748]Gazi Mustafa Kemal'in İkinci Balkan Antantı'nda yaptığı konuşma için bkz: **Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Cumhuriyet Dönemine ait 100 Belge)** 1923-1938 Cilt:2, ss: 75-77.

alanlarında işbirliği yapmak olunca, bunun tüm uygar dünyada övgü ile karşılanacağı kuşkusuzdur.

İnsanları mutlu edecek tek yol, onları birbirine yaklaştırarak, birbirlerini sevdirerek, karşılıklı maddesel ve tinsel gereksinimlerini sağlayıcı çalışmalardır.

Yüzyıllar yüzyıllardan beri zavallı insanlığı mutlu etmek için tutulan yolların ve kullanılan araçların ve bunlardan alınan sonuçların ne derece memnunluk verici olduğu incelenmeye değmez mi?

Artık insanlık kavramı vicdanlarımızı temizlemeye ve duygularımızı yüceltmeye yardımcı olacak kadar yükselmiştir. Durumları ve bunların gereklerini uygar insan fikriyle ve yüksek vicdan aydınlığında gözlemlersek şu sonuçlara varırız:

İnsanları mutlu edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak insanlık dışı ve son derece esef verici bir yöntemdir. İnsanları mutlu edecek tek yol, onları, birbirine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirerek, karşılıklı maddi ve manevi gereksinimlerini sağlamaya yarayacak eylem ve enerjidir. Dünya barışı içinde insanlığın gerçek mutluluğu ancak bu yüce ülkü yolcularının çoğalması ve başarıya ulaşmalarıyla mümkündür.

Size, tuttuğunuz onurlu insanlık yolunda örnek olacak ciddi ve sürekli çalışmanızın başarıyla taçlanmasını dilerim. Temsil ettiğiniz Balkan Uluslarına da geniş refah ve mutluluklar dilerim. Ve Balkan Uluslarının sayın devlet başkanlarına da sağlık ve mutluluklar dilerim. Girişiminizin genel anlaşmayı kolaylaştırıcı niteliği bakımından dünya barışına yardım edici, insancıl bir ortam yaratacağına inanıyorum. Uluslarınıza benden sıcak sevgiler, candan dostluklar götürünüz. Sizleri ve soylu uluslarınızı bir kez daha selamlarım."

EK 5: Türkiye İle Yunanistan Arasında İmzalanan Samimî Anlaşma Misakı (14 Eylül 1933)[749]

"İşbirliği anlaşma ve dostluk politikasına içten bağlı olan, etkinlikleri gerek uluslararası gerek ulusal çalışma alanlarında gözlenen bu politikanın sürekli biçimde gelişmesini sağlamaya karar veren, diğer taraftan Briand-Kellogg belgesi anlamından ve diğer imza etmiş bulundukları uluslararası sözleşmelerden esinlenen ve barış amacına bağlılıklarının yeni

bir belgesini göstermek isteyen Türkiye ve Yunanistan, bir anlaşma yapılmasına karar vermiş ve bu konuda temsilcileri olarak:

Türkiye Saygıdeğer Cumhurbaşkanı:

Başbakan Malatya Milletvekili Saygıdeğer İsmet Paşa'yı ve Dışişleri Bakanı

İzmir Milletvekili Saygıdeğer Dr. Tevfik Rüştü'yü;

Yunanistan Saygıdeğer Cumhurbaşkanı da:

Başbakan Saygıdeğer Panaghis Tchaldaris ve Dışişleri Bakanı Saygıdeğer Demétre Maximos'u atamışlardır.

Yukarıda adları anılanlar, usulüne uygun bulunan yetki belgelerini birbirlerine tebliğ ettikten sonra aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır:

Madde 1- Türkiye ve Yunanistan ortak sınırlarının karşılıklı olarak saldırıdan korunmasını güvence altına alırlar.

Madde 2- Yüksek akit taraflar uluslararası alanda kendilerini ilgilendiren her konuda önceden danışmada bulunmayı, anlaşma ve işbirliği politikalarının genel hatlarına, ortak ve karşılıklı yararlarına uygun bulurlar.

Madde 3- Temsil durumu sınırlandırılmış tüm uluslararası toplantılarda Türkiye ve Yunanistan, bir taraf temsilcilerinin her iki tarafın özel ve ortak çıkarlarını savunmak görev ve yetkisini taşımasını uygun görür ve ortak temsilin, gerek sıra ile her birine ve gerek en çok ilgili ülkenin özel çıkarları söz konusu olduğunda o tarafa çıkar sağlamak için işbirliği yapmayı üstlenirler.

Madde 4- Bu anlaşma on yıl için geçerli olmak üzere yapılmıştır. Sona ermesinden bir yıl önce yüksek akit taraflardan biri tarafından bozulmadıkça yeni bir on yıllık dönem için yürürlükte kalacaktır.

[749] Soysal, Siyasal Anlaşmaları-1, ss.443-444.

Türkiye İle Yunanistan Arasında İmzalanan Samimî Anlaşma Misakı'nın Devamıdır. (14 Eylül 1933)

Madde 5- Bu anlaşma onaylanacak ve onay belgeleri olanakların elverdiği hızla Atina'da karşılıklı olarak verilecektir. Son onayın bir nota ile diğer anlaşmış tarafa tebliği ile birlikte yürürlüğe girecektir.

Ankara'da, 14 Eylül 1933 tarihinde düzenlenmiştir."

EK 6:Dördüncü Balkan Konferansı Sonrasında Yayınlanan Beyanname[750]

"Beyanname

…Dördüncü konferanstaki mesai iştirakimiz milletlerimizin kurtuluşu, maddi ve manevi sahalarda kalkınması gayelerinin ancak birlik ve anlaşma yolunun sonunda olduğu hakkında zihnimizde yer bulan Atina ve Delf toplantılarına biraz daha teeyyüt eden İstanbul, Ankara ve Bükreş müzakerelerinde çalışmamıza hâkim olan kanaatimizi bir kat daha kuvvetlendirmiştir.

Sonuna yaklaşan bu sene içinde elde edilen ilerlemelere müstesna bir hususiyet veren cihet tesanüt, vifak ve sulh zihniyetinin geçmiş zamanlarda olduğundan daha fazla bir kuvvetle kendini göstermiş olmasıdır.

Görülen bazı fikir ayrılıklarının eski itiraz ve münakaşaların hafif birer aksinden başka bir şey olmadığı hakikatinin bu sefer de anlaşılmasına imkân bulunmuştur. Bizi birbirimizden hala ayıran ihtilafları hafifletebilecek ve bizi en çok memnuniyeti mucip hal suretlerine götürecek yegâne amilin elbirliği ile çalışmamızdan başka bir şey olmadığına ve olamayacağına hepimiz inan getirmiş bulunuyoruz.

İşte bunun içindir ki altı Balkan memleketinin devlet adamlarına teveccüh ve hitap ediyoruz, onların Balkanlar hakkındaki iyi niyetlerinden yardım ve kuvvet alarak birbirleriyle temas etmelerini, birçok taraflı mukaveleleri tatbik mevkiine koymalarını, Balkanlılar arasında müşterek müesseseler, teşekküller kurmalarını ve bunları kuvvetlendirmelerini kendilerinden istiyoruz. Biz bu müessese ve teşekküllerin hakikat halini alması için bir müzakereye esas olabilecek bir takım layihalar hazırladık. Bu projelerde, bu birçok taraflı mukavelelerde ve Balkanlılar arasında müşterek müesseselerde bir takım eksikler bulunacağı şüphesizdir. Bunları doldurmak ve düzeltmek Balkan Hükümetlerine ait bir iştir. Bu ise

girişildiğini görmek bizi pek çok sevindirecektir. En ziyade ehemmiyeti olan cihet 6 Balkan milleti arasındaki teşkilat ve anlaşma isin birçok taraflı mukaveleler akdi ve Balkanlılara ait müşterek müesseseler ve teşekküller vücuda getirmek suretiyle devam etmektir. Dünyanın başka yerlerinde sulh teşkilatının zaafa uğradığını, tehditkâr bulutların toplanıp yığılmakta olduğu görülen su zamanda bizim

[750]**Cumhuriyet,** 13 Kasım 1933, s.5.

yasadığımız yerlerde sulh ve mesai iştiraki istek ve azminin meydana çıktığını müşahede ile iftihar ediyoruz.”

EK 7: Balkan Konferansı Nedeniyle Çıkarılan Pullar.

http://www.google.com.tr/imgres?q=balkan+antant%C4%B1+ve+konferanslar%C4%B1&hl=tr&tbo=d&rlz=1W1ADRA_trTR443&biw=1366&bih=610&tbm=isch&tbnid=XqC5YCJIRtaCXM:&imgrefurl=http://pullarim.blogspot.com/2010_10_01_archive.html&docid=kCiuJB2M9hbUlM&imgurl=http://3.bp.blogspot.com/_JnZ3JBeH8bE/TKd6UqT5AwI/AAAAAAAAABE/V1uN7IJZg6w/s1600/balkan%252Bantant%2525C4%2525B1.jpg&w=1038&h=508&ei=FnfTUJ3LBceyhAe1joDgBA&zoom=1&iact=hc&vpx=73&vpy=217&dur=1040&hovh=157&hovw=321&tx=168&ty=59&sig=116918306738100949040&page=1&tbnh=133&tbnw=236&start=0&ndsp=23&ved=1t:429,r:8,s:0,i:106

EK 8: Balkan Misakı İçin Basılan Pullar

http://www.bizde.com/1940-balkan-antanti-mnh-sari-lekeli-widq2128773

EK 9: Nıcolae Tıtulescu Ve Tevfik Rüştü Aras, Ekim 1933 Tarihinde, Ankara'da Türkiye İle Romanya Arasında İmzalanan Dostluk, Saldırmazlık, Hakem Ve Uzlaşma Antlaşması İle Sonuçlanan Görüşme Öncesinde.[751]

[751]**Hâkimiyeti Milliye**,30 Ekim 1933, s.1.

EK 10: Balkan Misakı İmzalanırken**.**

Dört Dışişleri Bakanı Balkan Antantı'nı imzalarken[752]

[752]**Milliyet,** 12 Şubat 1934, s. 1.

EK 11: Atatürk Balkan Misakı Temsilcileriyle

http://www.google.com.tr/imgres?q=balkan+antant%C4%B1&hl=tr&sa=X&tbo=d&rlz=1W1ADRA_trTR443&biw=1366&bih=610&tbm=isch&tbnid=p2es0ARWqfunGM:&imgrefurl=http://www.ataturkinkilaplari.com/ar/144/-ataturk-balkan-antanti-ulke-temsilcileriyle-1938-.html&docid=saSAsfrkAN_KLM&imgurl=http://www.ataturkinkilaplari.com/depo/ataturk_resimleri/GHFTRE-ataturk-balkan-antantinda-ulke-temsilcileri-ile.jpg&w=450&h=315&ei=MI3TUNfeKZKQhQen1ICoBw&zoom=1&iact=hc&vpx=1055&vpy=255&dur=1787&hovh=188&hovw=268&tx=117&ty=100&sig=116918306738100949040&page=2&tbnh=141&tbnw=201&start=20&ndsp=29&ved=1t:429,r:33,s:0,i:217

EK 12: Balkan Misakının İmzalandığı Bina.

Balkan Antantı'nın imzalandığı Grande Salle Akademisi.[753]

[753]**Akşam,** 9 Şubat 1934, s. 1.

EK 13: Atatürk'ün Balkan Misakı Delegelerine Çankaya'da Verdiği Davet

Atatürk Balkan Paktı delegeleri onuruna Çankaya köşkünde verdiği çayda (27 Şubat 1938).
http://www.google.com.tr/imgres?q=balkan+antant%C4%B1+ve+konferanslar%C4%B1&hl=tr&tbo=d&rlz=1W1ADRA_trTR443&biw=1366&bih=610&tbm=isch&tbnid=coM-6pr8ONDvRM:&imgrefurl=http://tahtakalem.net/balkan-antanti/234&docid=AfatdLXEdXdtMM&imgurl=http://tahtakalem.net/wp-content/2009/11/balkan-pakti.jpg&w=350&h=229&ei=FnfTUJ3LBceyhAe1joDgBA&zoom=1&iact=rc&dur=1&sig=116918306738100949040&page=1&tbnh=136&tbnw=209&start=0&ndsp=23&ved=1t:429,r:3,s:0,i:91&tx=78&ty=101

EK 14: Atatürk Balkan Misakı Delegeleriyle

Soldan sağa; Stoyadinoviç (Yugoslavya Başbakanı), Atatürk, Metaxas (Yunanistan Başbakanı), Romanya Dış İşleri Bakanı, Başbakan Celal Bayar.
http://www.google.com.tr/imgres?q=balkan+antant%C4%B1&hl=tr&sa=X&tbo=d&rlz=1W1ADRA_trTR443&biw=1366&bih=610&tbm=isch&tbnid=Vdt1Mj80gyid9M:&imgrefurl=http://www.balkanpazar.org/ataturk_balkanlarda10.asp&docid=yqPuz90zJiPefM&imgurl=http://www.balkanpazar.org/yugo3_1.jpg&w=450&h=526&ei=MI3TUNfeKZKQhQen1ICoBw&zoom=1&iact=hc&vpx=348&vpy=141&dur=5260&hovh=243&hovw=208&tx=123&ty=139&sig=116918306738100949040&page=1&tbnh=149&tbnw=142&start=0&ndsp=20&ved=1t:429,r:2,s:0,i:118